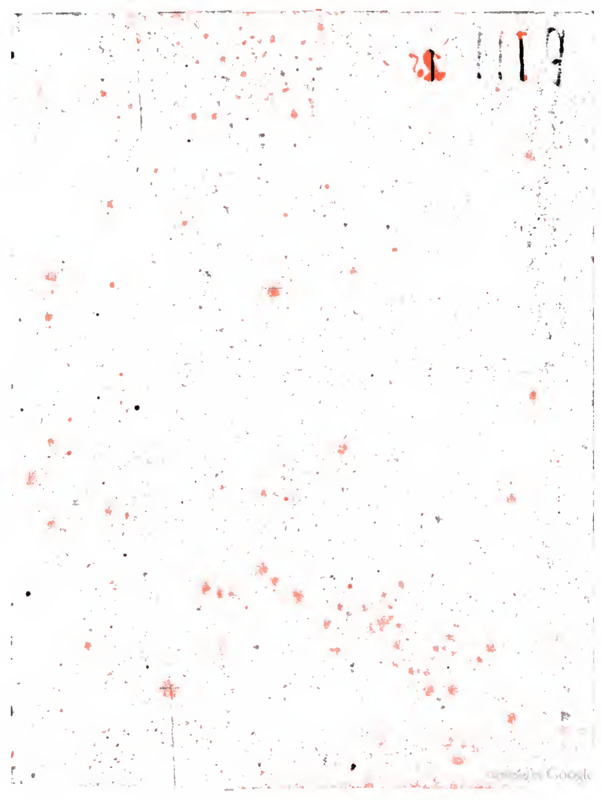
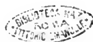

DE
REBUS GESTIS
ANTONJ
CARAPHAEI

JOH: BAPTISTAE VICI
DE
REBUS GESTIS
ANTONJ
CARAPHAEI
Libri Quatuor

EXCELLENTISSIMO DOMINO

HADRIANO
CARAPHAEO

Trajectinorum Duci Forolivienſium Dom. XIII.
S. R. I. Comiti Hiſpan. Magnati
Ampliſſimo

INSCRIPTI.

Domus S. m. [illegible] magd.e urbis

Excudebat NEAPOLI Felix Muſca
Publica Auctoritate

Anno cIↄ.Iↄ.ccxvi.

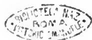

HADRIANVS CARAFA
TRAIECTINORV DVX FOROLIVIENSIVM D.
MAGNAS HISPAN.
Gio. Stefano Maia Pinx.
Ioseph Magliar Sculp. Neap.

EXCELLENTISSIME

D O M I N E.

Ixdum primum justae aetatis diem abhinc fer-me biennium attigeras, quum

mi-

mihi, eam Tecum gratanti, augurantique ut virtute & felicitate cumulatam ad aevum usque perduceres, Tu, pro tua humanitate meo officio commendato, ANTONJ CARAPHAEI patrui tui vitam latine conscribendam mandasti. Ibi tum scivi novique quam bonum ingenium haberes; quantum liberali institutione profecisses; & ad qualem esses animi virtutem eximiam incohatus. Ad quam enim aetatem plerique omnes adolescentuli vel in sacris paternis constituti pervenire flagranti-

tissi-

tissime cupiunt, ut liberius vivendi habeat potestatem; Tu parentibus orbatus, jam liberi tuarum rerum arbitrj, ista praestas plena sapientis magnique animi exordia. Inter sermones enim tecum cottidie habitos, de ore tuo neque de praeclarissimo genere, unde ortus; neque de amplissimis fortunis, in quibus natus es, & eductus atque educatus ullum unquam excidere verbum memineram; quando id Te primum curare animadverti, ut Patrui tui res gestae communi cunctis gentibus

bus linguae, & seculorum vetustatem perlaturae commendarentur: ex quo facto tua eximia in Patruum pietas, singularis patriae exornandae diligentia, & admirabile virtutis studium plane intelliguntur. Quamobrem conficiebam: si isthaec adolescentulus agitat, quid ubi ad exactae virtutis aetatem pervenerit? qui nunc severioribus interioribusque disciplinis incumbens cum summo ingenio acre judicium componit? docilitatemque vero tantam exhibet, ut de abstrusissimis altissimisque re-

rebus cuicumque cum eo disserat pauca admodum verba sint satis? eâ autem vultus cultusque modestiâ, ut vel tacitus adrogantiam fastumque, adfinia summae fortunae mala, pudore adficere videatur? Ista quidem laudanda debes Generi *amplissimo, ex quo prognatus: cujus peculiares semper spectatae virtutes sunt, gravitas & moderatio; sed multo magis institutioni, qua lectissima* Foemina *Izabella* T*omacella, mater tua,* T*e vix ortum, Hadriano parente optimo orbatum ad decimum us-*

que aetatis annum perduxit: quo morum tyrocinio maxime humanus animus in utramque partem effingitur. Et vero id est proprium Foeminarum ex ea Gente decus, ut matresfamilias extiterint pietate, pudicitia, frugalitate, prudentia incomparabiles. Ex omnibus unam heic memorare lubet, Lucretiam Tomacellam Philippo Columnae Magno Regni Neapolitani Comestabulo nuptam; quae insigni foecunditate vel maxime ob sapientem duodecim liberorum educationem promeruit magnifi-

centissimam funeris pompam, & meditata ad memoriam virtutis carmina, laudationes, ceteraque vitae praeclare actae monumenta. * *Sed decennis matre quoque orbati, Tui tutela lege rediit ad Claram Jesualdam tuam ex matre aviam, Matronam antiquis moribus ornatissimam: quae virtute & gravitate omnino refert antiquissimum Genus, mille ab hinc supra centum annos*

* Racconto delle solenni Esequie celebrate in Palliano in honore dell'Illustriss. & Eccellentiss. Signora D. Lucretia Tomacello-Colonna Duchessa di Palliano, e Tagliacozzo &c. In Roma, Per Giacomo Mascardi 1625.

*nobilitate ſpectandum, ut graviſſimus Familiarum Scriptor * prima omnium Nobilitatis Neapolitanae monumenta ab Jeſualdis ſe inveniſſe prodat. Igitur cogitanti mihi, Te ita inſtitutum, ut vera ames, adulationem oderis, non difficile viſum eſt, veram hiſtoriam conſcribere; idque adeo quod a Te ipſo veris rerum ſcribendarum documentis inſtruerer. Jam Summi Numinis virtute opus abſolvi. Si non pro dignitate Vi-*

* *Scipio Ammiratus lib.*1. delle Famiglie Nobili Napolitane *diſcorſo* 1.*pag.* 7.*let.*C.

Virum narrare Tibi fortaße videar, in Livj, Sallustj, Caesaris, & maxime Corn. Taciti lectione versanti, cujus beatâ illâ memoriâ tuâ nedum facta omnia, sed singula quoque verba feliciter tenes; ignosce, quaeso, non multum praestanti ingenio hominis, in publicis privatisque praelectionibus omnem vitam occupato, familiaribus curis distento, corporis doloribus & gravibus & molestis per omne id ferme tempus adflicto. Quapropter id magno animo excipe; & gloriâ superare Pa-

truum

truum enitere; dum vota concipio, ut Tu diu, posterique Tui semper isthac familiari fama perfruantur. Vale.

Dabam Neap. VII. Id. Septembreis Anno cIɔ.Iɔ.ccxv.

Tui, Excellentiss. Domine.

Addictissimus Cliens
Joh: Baptista Vicus.

Reverendiſs. P. Abbas Laudatus revideat, & referat. Neap. 4. Octobris 1715.

SEPTIMIUS PALUTIUS VIC. GEN.
D.P.M. Giptius Can. Dep.

EMINENTISSIME PRINCEPS.

Tuo juſſu, Eminentiſſime Princeps, legi libros quatuor Joh: Baptiſtae Vici, *De Rebus geſtis Antonj Caraphaei*; in quibus non modò nihil notavi quod Pietatem laedat, vel Chriſtianos mores corrumpat, ſed cum Neapolitano nomine ſummopere ſum gratulatus, quod ex hac gente extiterunt & ſummus Belli Dux, civili doctrina, & militari ſcientia praeſtantiſſimus, qui praeter cetera Bello Turcico ſuperiore de Re Chriſtiana operam optime meritus eſt; & Scriptor, qui eum praeclariſſimâ Hiſtoriâ annorum aeternitati commendavit. Quapropter tum narrati Viri, tum narrantis ſtyli merito, digniſſimos cenſeo ut typis dentur. Neapoli in Regali Monaſterio SS. Severini & Soſii die 1. Januarii 1716.

Em. Tuae.

Addictiſſimus Famulus
D. Benedictus Laudati.

Attenta ſupradicta relatione, imprimatur. Neapoli 17. Januarii 1716.

SEPTIMIUS PALUTIUS VIC. GEN.
D.P.M. Giptius Can.Dep.

U.J.D.

U.J. D. Dominicus de Aulisio videat; & in scriptis referat.

GAETA R. MIRO R. MAZZACCARA R.

Provisum per S.E. Neap. 30.*Octobris* 1715.
Mastellonus.

EXCELLENTISSIME DOMINE.

Tuo, Excellentissime Princeps, imperio Libros IV. Joh: Baptistae Vici *De Rebus gestis Antonj Caraphaei*, summâ rerum prudentiâ, ipsoque florentis linguae latinae genio conscriptos recensui; in quibus dum praeclara Caesarei Ducis facta, consiliaque narrantur, Leopoldi Augusti Imperio per veras pietatis, socialis fidei, clementiae, liberalitatisque laudes plurimum lumen accedit. Quapropter eos formis literariis consignari publicum decus censeo. Neap. XI. die Januarii 1716.

Excell. Tuæ.

Addictissimus Cliens
Dominicus Aulisius.

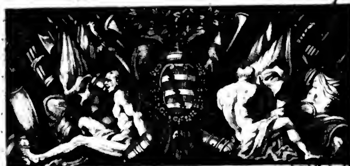
Visa supradicta relatione imprimatur, & in publicatione servetur Regia Pragm.

GAETA R. MIRO R. MAZZACCARA R.

Provisum per S.E.Neap. 10.*Martij* 1716.
Mastellonus.

PROOE-

ANTONIVS CARAFA
S. R. I. COMES
CAMPI MARESCHALLVS
E FOROLIVIEN.D D.
AVREI VELLERIS EQ.
A SANCT. CAES. CONS.
Io. Stephanus Mata Pinx.
Ioseph. Magliar Sculp. Neap.

PROOEMIUM.

I qua hiſtoriae pars magnam prae ceteris affert legendi utilitatem, ea procul dubio eſt, quae clarorum hominum vitas poſteritati conſignat. Ea namque eximios virtute viros, labore & induſtria a prima uſque vitae inſtitutione ad ſumma evectos deſcribit, minoribus in aemulandi incitamentum & viam: cum contra in rerum *Hujus hiſtoriae partis utilitas.*

publice ſcriptarum memoriis ſummi duces jam conſummatae virtutis, ampliſſimaeque auctoritatis exhibeantur; qui ſane juventuti, cujus erudiendae praecipua Reip. cura, magis admirationi ſunt quam documento. Praeterea hoc ſcriptionis genus, in peculiari argumento occupatum, minutas & maxime proprias rerum cauſſas, quae obtutum eorum qui communia ac ſumma ſcribunt facile effugere ſolent, diligentius exequitur; ut quam exiguis ſaepe momentis ingentes rerum moles ſtare, vel ruere doceat: nam ut omnis doctrinae, ita hiſtoriae praecipuus fructus habetur, minima, unde magna exiſtunt, intellexiſſe. Poſtremo, quemadmodum ii, quos memorat, utroque vitae genere conſtarint, & quo pacto domi foriſque conſenſerint, atque conſtiterint, ſedulo narrat: qua una re vera Sapientiae nota diſcernitur.

Ejuſdem vices. Sed quia natura comparatum, vires primum modeſte haberi, mox intendi, tandem diſſolvi; hoc item progreſſu haec hiſtoriae pars eſt ipſas Reſpublicas conſecuta. Principio enim is honor virtuti, generis

neris humani commodis indulgenti habebatur : deinde potentiae , ac dominandi libidini paruit : tandem ignavorum fortunae eſt proſtitutus ; & eorum quoque vitae literis conſignatae , qui cum nihil inſigne ex ſeſe ediderint , nihilque nedum eximium ad gloriam , ſed vel mediocre ad demerendam laudem effecerint , ipſa rerum mole , quarum forſan inutilis pars fuere , conſpiciantur : itaque eorum vitae, praeter quam ut honores , & imperia ab ipſis in familias inlata legentes admoneant, nullo alio conſilio conſcriptae eſſe videantur.

Auctoris conſilium.

His de cauſſis RERUM GESTARUM nomine inſcriptam ANTONI CARAPHAEI vitam contexere deſtinavi : qui ſub Leopoldo Rom. Imp. ab imis militiae ordinibus ad ſumma armorum imperia , maximas provincias , ampliſſimas legationes promotus , & ad Regni arcana , penitius quam ceteri Aulae, a Principe inductus, conſilio & virtute tot tantaſque res confecit , ut Imperj Romani temporibus natus omnino eſſe * diceretur . Nam ſcientiae

Narrandi Viri amplitudo.

Virtutes.

* *Ex epiſt. Franciſci Vdalrici Com. Kinskj Magni Bojohemiae Cancellarj, & a ſanctiori belli Conſilio.*

tiae militaris, quam qui maxime, gnarus; ſed enim equi militiſque cura, & arte hyberna diſponendi, aeſtiva adverſus hoſtes firmandi omnes ſuae tempeſtatis belli duces facile ſuperavit: priſca diſciplinae ſeveritate militarem licentiam coërcuit: rarâ prudentiâ quam minimo aere, minimoque ſanguine maximas res bene geſſit; magis cauti imperatoris apud ſapientes laude, quam animoſi ſtrepitu inter multitudinem delectatus: per ſummam animi magnitudinem aliorum belli ſummorum ducum, quamvis aemulorum gloriae mirâ providentiâ commodavit: in conſiliis dandis, vel cum potentiorum offenſione, tuta magis quam magnifica cenſuit; alienaſque ſententias, ſi quae inutiles viderentur, inter deliberandum libere graviterque averſatus, decretas tandem eo ſtudio ac diligentia adjuvit, ut ſuas: in muneribus obeundis ſuam nominis honeſtatem nunquam tulit ulterioris potentiae cupiditati ſervire: & ſi quae cum minima ſuae exiſtimationis minutione delata eſſent, alto animo reſpuit, mox dignitate cumulata recepit: diligenti, inceſſantique aemulorum arte fere ſemper a

Cae-

Caesare procul habitus, fere semper Caesari consiliis praesto fuit; asperrimis provinciis objectus, ut rerum difficultate obrueretur, semper Austrj rem, aemulorum invidiam, reliquorum de se opinionem auxit: sui obtrectationes reip. condonavit, ratus a solo Principe civilem honestatem aestimari oportere: nisi Caesarem unum, respexit praeterea neminem; & incredibili animi fortitudine ejusdem rem faciens, magnas inimicitias cunctas post rempublicam habuit. Cum his virtutibus juxta vicia: in majestatis rebus suspiciones habere pro crimine; rigore nimio ad saevitiam inclinare; acerrimus tributa conradere; infensus inimicorum persecutor. Sed haec ipsa Leopoldi virtutibus altius eminendi opportunitatem dedere: qui vel manifestis perduellionis reis ignosceret; gravia civibus tributa remitteret; & omnes vel aulae administros, vel belli duces nedum Principis, sed patria charitate complecteretur. Tandem eo, quo maxime laborabat, supremae necessitati concessit: nam in rebus, quae, salva rep., privatam ipsius laederent dignitatem, infirmus animi, praeceps-

Vicia.

cepsque consilii fuit: qua parte intectus lethali inimicorum vulneri patuit.

Hujus scribendae historiae caussa, & ratio.

Patria pietate ductus talem virum popularem meum in scribendi argumentum delegi, qui Neapolitanum nomen inter Germanos citra omne exemplum praeter ceteros illustravit. Ejus ita praeclare facta prodam, ut non dissimulaverim inlaudata: HADRIANUS enim, ejus opum ac nominis heres, juventae flore, tamen ea praeditus sapientia est, ut patrui pietatem vero postponat. Ingenio, ut non decoro, scribendi tamen libertatem Optimus Princeps fecit: cujus artes fuere, acquiescere partis, sancte foedera custodire, liberalitatis, & clementiae laudibus celebrari. Latine scribo: magnae enim, & immortali memoria dignae res gestae merent linguae committi, qua Majestas Romana locuta est, & cum Romanis legibus caeremoniisque aeternùm duratura speratur: & ea heic certa ratio, ut Vir apud multas & varias Europae nationes nobilis cunctis communi lingua narretur.

DE

DE
REBUS GESTIS
ANTONJ
CARAPHAEI
Liber Primus.

CAPUT I.

Antonj Genus, Parentes, Patria.

Arafiam, ſeu Caraphaeam gentem, quae ſi unquam alias, ſub Aragoniis maxime Auſtriiſque Regibus ita crevit amplitudine, opibus, dignitate, ut facile inter Italiae praeclariſſimas habeatur, ex una Caracciolorum, olim Caraczulorum dicta, Familia,

Caraphaeum Genus ex una Caracciolorum Familia prognatum.

urbis Neapolis indigena, qui de Neapolitanarum originibus Familiarum, & successione ex vero, & citra studium scripserunt, * prodiisse commemorant.

Est qui peregre ejus accersat originem: sed is, atque adeo omnes, qui certis dubia, solidis inania praeponunt, gravi injuria patriam immerentem afficiunt; quasi vero indigna fuerit, ex qua nobilissimae amplissimaeque familiae orirentur. Urbs enim ab heroicis usque temporibus naturae cultusque deliciis tam praeclara, ut primus omnis memoriae scriptor Homerus dignam qua suas ornaret fabulas existimarit, & Parthenopem Syrenum unam effinxerit. Reipublicae autem forma ad Svevos usque Reges semper libera usi Cives. Quum enim Romani a Campanis Orbis Terrarum Imperium metuebant, Neapolitana civitas Capuae proxima suis tamen legibus vivere, suique arbitrj in Romanis partibus contra Hannibalem stare maluit; barbarique Ducis, qui Pyreneos,

Urbs Neapolis praeclarissimae cujusvis Familiae digna patria.

* *Scipio Ammiratus par.* 2. *pag.* 165. 166. *Franciscus Zazzera* ne' Carafi. *Philibertus Campanilis* ne' Carafi *pag.* 205.

neos, Alpesque formidabilis seu superavit, seu rupit, crudelitatem artesque de praealtis muris despexit. Romani autem jam rerum domini eam prae humanitatis studiis, fideique erga suum nomen officiis praecipuam habuere: & cum Neapolitanis Tiberius Nero Caes. Inarimem insulam pro Capreis aequo jure permutavit. Nero autem Domitius Imp. in Neapolitano theatro musicos agens ludos, quanta fuerit urbis magnificentia, quantusque cultus, dedit posteritati conjiciendum. Quam autem fuerit artibus celebris, quae libero homine dignae sunt, passim Romani Patricj confirmarunt; qui transmarinam & longinquam Athenas usque liberorum institutionem prae patria charitate non sustinentes, Neapolim eos ingenuis artibus erudiendos mittebant. Cum autem decurrentes ab peninsula Scandinavia ingenti numero barbarae nationes sub aliis atque aliis Ductoribus omnia late flamma ferroque vastarent, Neapolis ab iis omnibus integra egit. Quin argumentum haut sane spernendum & grave firmat, per id tempus, quo urbs Roma eorum direptionibus incendiisque excindebatur,

tur, praecipuos Romanos Cives, maris opportunitate, quod, terrâ undique infeſtâ, unum iis effugium patebat, in eam ſecundo litore proximam & munitiſſimam urbem, in cujus amoeniſſimam oram praedia & villas habebant; & quo ruſticatum ventitabant, profugia quaeſiviſſe: idque ſatis manifeſto evincunt quamplurima nobilium familiarum, quae omnes jam extinctae ſunt, nomina: * nam Latini ſermonis talem tantamque obtinent Romanam urbanitatem, ut a barbaris originibus nullo prorſus pacto deductae eſſe videantur. Et dum Gotthi magnae Italiae parti dominarentur, Neapolis, Optimatium conſenſu, & militari Beliſarj fraude, Graeca urbs Graeco Conſtantinopolitanorum Imperio ſe quidem commiſit in clientelam, ut per ſuos tamen Duces reſpublica regeretur. Sub Lango-

* *Ut ex Curia Capuana* Ahalae, Aquillj, Virginj, Proculi; *Ex Curia Nidi*, Papirj, Pulvilli, Sulpicj; *Ex Curia Montana*, Anci, Bruti, Caecinae, Genutj, Mumiae, Julj; *Ex Curia Portus*, Atratini, Albini, Capellae, Cicurini, Bruti, Furj, Genutj, *aliique apud Mozzell. in Deſcript. Regn. Neap.*

gobardis vero adversus tres in proximo Principes Salernitanum , Beneventanum, Campanumque suam obtinuit libertatem. Interea a Saracenis pulcherrimae magnificentissimaeque urbes per omnes interni maris oras depraedatae , aut desolatae jacere ; Neapolitanis autem per eos saepius infestatis & urbs , & civitas stetit . Postremo a Northmannis Suevisque inchoatum , ab Andecavensibus Regnum in Italia praeclarissimum constitutum , & Neapolis a Carolo I. Regni sedes delecta Reges habuit splendore & amplitudine , ut in illa Regnorum modestia , ceterorum Europae minores nemine. Ad haec beneficia , sive Langobardorum , sive Francorum moribus instituta , & per Aragonios Reges infinitis in subjectos imperiis aucta; quorum successiones publicis tabulis inscriptae , atque in aerarium inlatae , multo certius quam antiqua in Romanorum atriis disposita stemmata , familiarum nobilitatem confirmant . Ex urbe igitur a duabus nationibus nata celebrataque , altera omnium elegantissima , Graecis , Romanis , omnium nobilissima altera , & perpe-

petua omnium feculorum memoria, five fuae, five alienae ditionis, inter ceteras orbis terrarum inluftri, Caraphaeos haut fane poenitet fuam gentis originem revocare.

Gens Caraphaea in duas divifa familias.

A Spina cognominati antiquiores.

Forolivienfium Reguli Carafiae gentis Principes.

Ea vero gens in duas familias diducta, alteram a *Spina*, alteram a *Statera* dictam. Qui Caraphaei a *Spina* cognomentum habent, antiquiores. Familia gentis princeps habetur, * in quam Forolivienfium ditio in Samnitibus fita ab Andrea Caraczulo cognomine *Carafa* inlata, in ea tercentum ferme annorum fpatio continenti undecim fucceſſorum ferie fervata eft.

Antonj Parentes.

Patria.

In hac domo Antonius in ulteriorem familiae fpem ex Marco Antonio, & Maria Caraphaea, Forolivienfium Ducis filia, anno cIↃ.IↃ.cxlii. Uxenti in Salentinis pofthumus natus eft.

CA-

* *Ab Ammirato, Zazzera, Campanili in locis fuperius cap. 1. allatis.*

CAPUT II.

Antonj Educatio.

Prisca severitate & parsimonia eductus, educatusque: quas bonas artes postea in publicum protulit. Nam praenimj rigoris notatus, & militaris aerarj supplendi, supra quam dici aut fingi potest, sagax, administrandi frugalissimus fuit. *Domestici mores.*

Praeter ceteras libero homine dignas artes, palestrae plurimum studuit. Literis autem ingenuis non est admodum delectatus. Non ultra latinam linguam edoctus, quam qua id sermonis genus postea tenuit, quo Germani, Hungari, Poloni, aliaeque ejus plagae gentes ad humani commercj necessitates utuntur. Numerorum linearumque doctrinam usu magis, quam caussis edidicit. *Artes ingenuae.*

Beatior autem natura, & acris industria ea disciplinae vicia postea supplevere: nam ingenio ad excogitandum acuto, judicio solido res sedulo meditabatur incipiendas; *Naturae dotes.*

Quo eloquendi genere postea usus est?

das; incoeptas fortiter pertendebat. Ex quibus mentis animique virtutibus genus eloquendi postea sibi paravit, rerum, de quibus agebat, proprium, ad deliciendos sibi animos quam lenissimum, perinde ad insectandum grave; rerum pondere, & copia momentosum, & plenum; per quod, uti per corpus sanguis, utilitas dignitasque perfusa. Nam qui in urbano homine reprehenditur verborum neglectus, decebat militem. Quod postea in potissima caussa fuit, ut hominum vulgus, qui extantia verborum lumina tantum advertunt, tenues prudentiae ductus & colores in recessu non cernunt, militarem virum doctrinae civilis peritissimum summopere admirarentur.

Cur doctrinae civilis peritissimus cum admiratione habitus sit?

Cur interiorum literarum ignari Reip. administrandae meliores?

Sed heic liceat vestigari, quid sit quod in rebus publicis gerendis nullius interioris eruditionis homines aptiores spectati? An quia rerum altissimarum contemplationi longo tempore assueti, facile mentem a sensibus abducant; & civili viro alacritas adprime necessaria, qua nedum id quod agit, ut ajunt, agat, sed corporis quoque motus, vultus, vocis sonos, & mo-

& moras eorum, quibuscum agit, graviter advertat, ut inde quid ſimulent, diſſimulentve conjiciat? Unde viri ejuſmodi attentius nationum mores obſervant, aularum ſtudia penitius explorant, rerumpublicarum arcana callidius ſcrutantur. An quia qui reſpublicas adminiſtrant quamplurima ſingularia noſſe ſtudent; unde porro intelligunt, quâ quaeque pars & quantum conferat ſummae rei: ſeveriorum autem doctrinarum cultores ſumma rerum genera intuentur, minuta negligunt, in quorum diligenti obſervatione omnis cauſſarum utilitas conlocata? Certe homines immenſa naturae mente & cogitatione non pervagati, exempla propiora, & quadrantiora ſequuntur, quae in deliberationibus potiſſimum dominantur. Unde forſan civilem doctrinam melioris frugis tradunt, qui Reges aut liberos populos hiſtoriis in exemplum proponunt, quam qui eam differunt per praecepta: quia utile, ac dignum, ad quae duo Politici maxime ſpectant, in ipſo rerum actu advertuntur; cumque certis ſcientiae definitionibus contineri, tanquam cancellis, non

Cur de re civili exempla utiliora praeceptis?

ferant, prudentiae arbitrio committuntur. Poſtremo noſſe, quid quanque animi perturbationem ſequatur, & quae ſint propria cujuſque fortunae conſilia, cum natura ipſa ex ſeſe ultro prodat; rectius & expeditius pro re nata ſenſu ipſo notantur, quam ex abdita impeditaque mentis humanae doctrina, ſubtilibuſque rationibus intelliguntur.

An literis Regna fundentur?

Haec illud ſequitur, quod ut maxime bona conſilia rerumpublicarum pariunt felicitatem, ea tamen ut plurimum expreſſit neceſſitas, cui fere ſemper ſeſe ſociam virtus addit. Nam imperia electione perdi poſſunt, fundari autem non poſſunt. Quiſquam enim facile profundit ſua; aliena autem acquirere citra domini voluntatem vel ipſi induſtriae non datur. Innumeri Reges libidine, aut liberi populi factionibus occidêre: ſed neque Philippo Macedoni, neque Pyrrho fortiſſimis Regibus de invito Athenienſe, aut Romano quicquam decerpere licuit. Reſpublicas autem hoſtibus prodi velle ſignificant eorum qui praeſunt luxuries, avaritia, crudelitaſque; civium factiones, & effoetae deliciis,

ciis, ac voluptatibus vires. Neque adeo difficile eſt ex alienis conlabentibus Imperiis ſuum conſtabiliendi noſſe opportunitatem. Sed Summi Numinis providentia, cum in ceteris humanis, tum in hac re maxime dominatur, quae obſcuris populis barbariſque gentibus ejuſmodi offerre, ac dare ſolet occaſiones. Atque adeo Regna, & Imperia fere omnia vi & armis fundantur; fundata vero volunt ratione omnino diverſa clareſcere, ſtudiis humanitatis.

Literae Rebuspublicis neceſſariae ad earum incrementum, & lumen.

Non haec eo dicimus, quaſi humaniores artes, interioreſque diſciplinae Reip. non conducant: cum eae maxime populos, inter quos excoluntur, dexteriores, acutioreſque efficiant; unde & politiora artificia, & nova excogitata. Nautica certe, bellica ars, & militaris architectura ſine iis promoveri non poſſunt. Neque ſemper id, quod priſcis Romanis, conducit; doctrinarum fructus peregre capere, & ignorantiam domi, ac proinde ferociam obtinere inter ſuos; quod hodie Turcae habent in inſtitutis: id enim ſat eſt, ut ejuſmodi imperium non omnino ſua ſit

vi nixum. Nam perfidi Christiani iis classes, quibus in Europam trajicerent, commodarunt: &, si non ultra eorum viribus sua consilia adderent, prudentes rerum hac una re censent, id Imperium maxime formidandum sponte sua defecturum. Sed praeclari scientia viri id conferunt in commune, ut ipsi minuta cognitionis semina excolant, unde alii porro pingui usu colligant fructus. Diverti desinam sub pollentis florentisque Europae Regis auctoritate, qui hanc in ceteris Regni artibus habet, ut res publicas interioris doctrinae viro demandet nemini; & tamen sacratiora severioraque literarum studia prolixe fovet. Quare cum egregium ad rempublicam factum ingenium, utilis historiarum memoria, prudens rerum publicarum observatio, & longus & multiplex rerum usus virum civilem absolvant; non mirum, si Antonius, ea quam modo memoravimus educatione, & institutione vitae quam mox narrabimus, in politicis postea rebus eximius extiterit.

Philosophi ut rebuspublicis utiles?

Civilis viri instrumentum.

CA-

CAPUT III.

Vitae Institutio.

ADolescens domi in Johannitarum militiam nomen dedit : quod ipsius gens apud eum Equitum Ordinem plurimum habet dignationis . Nam Caraphaeis e Roccellensium Principum domo in eum numerum adscriptis familiare beneficium satis amplum est constitutum : & tum temporis Gregorius Caraphaeus multa inter eos pollebat auctoritate , qui postea eorundem Equitum Magister creatus est . Manebat interea domi deses ; cum in sacris forte ludis sub Moderantis Neapolitanum Regnum conspectu per juvenilem ferociam caedem fecit : quem lapsum in sapientiam statim vertit . Animadvertens enim amplissimis saepe viris praeclarissimum vitae genus , ad quod egregia natura facti erant , ipsique electione aberrabant , casum aliquem feliciter commonstrasse ; & quod ingenium in omnes partes excutere ipsi prudentiâ debuerant , ut ubi

In Johanniticam militiam conscribitur.

Saepe homines vitae genus, quo postea clari fiūt, imprudentes, atque adeo inviti amplectuntur.

Ob id ingenium in omnes partes excutiendum , antequam genus vitae eligatur.

ubi valeret intenderent, iis retexisse fortunam; se eam admisisse caedem in eam partem accepit, ut laboris, industriae, virtutis iniret viam. Itaque patria urbe cessit, & in Insulam Melitam ad Johanniticae militiae tyrocinium trajecit: ibique Gregorj gentilis sui officiis statim inclaruit: sed multo magis per virtutis specimina, quae in incursibus, & navalibus proeliis semel atque iterum cum Turcis piratis edidit. Praeter cetera autem in Gigeris obsidione plurimam tolerantiae in laboribus, alacritatis in periculis, modestiae in recte factis laudem promeruit.

Johanniticae Militiae tyrocinium init.

In Gigeris obsidione spectatus.

Sed navale jam bellandi genus expertus, cogitans, id, ut animosum maxime; nam contra ventos fluctusque saepe est quoque etiam dimicandum; & viri intra angustos unius navis cancellos coërciti pericula expectare constanter, quam vindicare fortiter possunt; ita prae terrestri, ubi prudentia magis dominatur, latiorque patet virtuti campus, non perinde gloriam reportare: mutavit consilium, & ad Leopoldum I. Austrium Romanorum Imperatorem militatum ire constituit. Ea opportuni-

Militia navalis non tam amplā quam terrestris gloriam gignit: & quid ita?

Ad Leopoldum Caes. militatum venit Anno cIↃ.IↃ.c.LXV.

tunitate utitur, quod Carolus Caraphaeus e Roccellensium domo, Gregorj germanus frater, Alexandri VII. Pontificis Maximi ad Caesarem Germaniamque legatus, Viennae egerat, & anno superiore consentientibus omnium studiis, Ratisbonae in conventu, cui Maguntinus, & Treverensis Pontifices, & Bavarorum, Saxonumque Duces, omnes Imperj Septemviri adfuere, ab Alexandro purpureum S. R. E. Cardinalis galerum accepit. Is igitur Antonium ex gentilitate sua, ac praeterea spectatae virtutis ac prudentiae a Gregorio fratre laudatum, in fidem recepit, ac Leopoldo curatissimis officiis commendavit. Caesar & claritudine generis, & Cardinalis auctoritate, ac in Romanum Imperium promeritis, & ingenuo viri aspectu, cultuque; & multo magis sermonis genere, in quo veritas cum obsequio molliter conveniret; &, loco omnium, ejusdem fortuna permotus, eum Principalis cubiculi ministerio decoravit.

Ab Imperatoris cubiculo creatur.

Ibi Antonius Principis ingenium, quidve adversaretur, quove propenderet, Augustarum mores, Ministrorum artes, Imperj,

Eximias Aulae artes exequitur.

perj Regnorumque hereditariorum constitutionem, subditorum studia; aerarj opes usumque sedulo serioque observare quae prompta erant, scrutari abdita instituit: ac interea, uti inter exteros decet, tanquam in aliena republica versari videbatur. In sermonibus ne aliorum laudanda quidem ultro probabat, ne ea res quandam praesеferre videretur auctoritatem; rogatus quandoque sententiam, specie consultantis interponebat. Haec palam, dum ad interiores hasce Aulae artes se compararet: a Principe, vel amplissimis viris dissimulata videri non intelligere: ut ad continendum arcanum consuefieret, ne quae palam quidem ageret profiteri: nunquam iners, aut deses; neque satagus tamen: ipsum ocium negocj caussa conlocare, & animi quoque relaxamenta ad aliquam utilitatem intendere. Cum vir politicus ea potissimum parte aestimetur, ut multa transigat, cum nihil agere videatur: unde in eo placidi species laudatur maxime, & quo magis eorum, quibuscum agit, amorem sibi conciliet; neque acrem ostentans a se eos ipsos alienet. Ad haec consuescebat constanti obser-

ſervantia perrumpere obſtructa ; denegandi obtinere pudorem ; colorem quaerere, quem probaret ; omnium ordinum ſibi conciliare quamplurimos, & a quoque quam poſſet ſibi utilitatem ſuo tempori locoque deſtinare. Hac re maxime exiſtimabat obſequj contineri naturam, quae velis ita molliter praeparare, & Principi, aut ampliſſimis Aulae viris tam ad eorum ingenia ſtudiaque accommodate opportuneque proponere ; ut ii, quae ex vi ipſa rerum a te ſuaviter inlata faciunt, ultro facere, & tuo conſilio, tanquam ſua prudentia, delectari videantur. Ita morum ſermoniſque civilitate laudem apud aulicos ſimul & benevolentiam invenit. Imprimis autem Eleonorae Matris Auguſtae animum ſibi adjunxit : cujus officiis apud Caeſarem invaleſcens, magnus animi praecipuum in Aula ſibi olim futurum locum propoſuit. Arduam enim pro acri, ut erat, ingenio reputavit ambitionis inire viam, magna ſibi ab initio proponere ; ut vel ima eo animi ardore & contentione aſſequi conaretur, ac ſi ipſa peteret ſumma ; ne parvo honore parto, uti puſilli animi faciunt,

Ars Aulae omnium praecipua.

Eleonorae, Auguſtae Matri charus.

Quae efficaciſſima ampliſſimos honores ambiendi ratio.

acquiefceret, aut in privatam rem abuteretur: fed eum ad ulterioris mox referendi meritum recte gerens, non tempore & mora, fed feftinata gefti muneris publica utilitate, ad majora dignus provehi cenferetur.

Al Aerarj curandi artes potiffimum applicat.

Neque vero eam affectare potentiam conftituit fibi, fed Principi. Ex iis enim quae animadverterat intellexit, quibus regni artibus Imperator, uti inter Chriftianos Reges eft dignitate primus, ita & potentia fieri poffet. Primam ducebat rectam folidandi aerarj adminiftrandique rationem; unde modeftas privatim divitias, ingentes in publicum opes; domi concordiam, arma foris expeditiffima. Cogitabat autem ingentem Auftrio Regi opulentium terrarum tractum parere: & memoria recolebat, univerfam ferme Septentrionalem plagam Slavonica olim lingua ufam effe; non ob aliam fane rationem, quam quia Slavonia rerum ferax, mercium commeatibus commoda in quamplurimas ejus orbis terrarum partes pateret. At agrorum culturam primarium, non unicum aerarj fubfidium cenfebat: prifcis enim feculis ex

Cur Slavonica lingua olim Septentrionalibus communis.

Aerarj fubfidia Agricultura.

folis

ſolis naturae fructibus publice partas opes; quia ſimplici victu, ac veſtitu humanum genus contentum erat: in hac vero cultus nedum elegantia, ſed effuſo luxu, ingenioſas earum rerum artes in precio haberi. Bojohemis, ut Germanis, eximia morae patientia; unde opificia in admirationem uſque tenuiſſima. Quanquam opinabatur, populos, ac nationes eam habere mentem, quam ipſis indidiſſet Reſpublica: Batavos rudes olim, hodie ingenj laude praeſtare: Atticam contra, omnium olim diſciplinarum & artium inventricem, hodie ſtupidiſſimos Turcarum educere. Certe Hungaros ſatis ſuperque ingenioſos; quare inter eos diſſidia, & factiones crebrae. Regna autem Auſtriacae ditionis Italiae contermina, ita indolis acumine proxima. Itaque confidebat fore, ut Auſtriaca Regna, artium cultu excitato, immenſas Auſtrio opes eſſent reddituri. Obſtare videbatur, Auſtrium aſſiduis bellis a potentiſſimis hoſtibus exerceri; Germaniam autem Religionis cauſſa in duas factiones diſtractam eo regni conſilia ſimul intendere, ut alteri neutra praepolleat; & vicinos Reges opulentum

Et elegantiae, luxuſque artificia.

Populi eam habent mentem, quam ipſis indit Reſp.

Imperium in proximo aegre ferre: sed potentiam exercere, nisi alter patiatur, non licet; frugalem domi instituere rationem cuique dari, unde porro potentia. Et regna imperiaque, ut cetera mortalia, non extemplo extare cuncta, sed sensim crescere. Jamdiu Armandum Plessium, & Julium Mazarinium Cardinales amplissimos Gallici regni recte habendi artes, dum internis externisque malis misere conflictabatur, prospexisse; nunc sentiri, quanti profuerint. Multa tempore nasci, quae non censeas: at consiliis in fortunae casus providendum. Nostrum esse eniti, consiliis quam latissime de humano genere bene mereri; Fortunae autem gloriam tribuendam, tempore extitisse, quod bonis consultis utendi obtulit opportunitatem. His rationibus ad curandi aerarj artes sedulo applicuit, quibus ad prima Reipub. munia se compararet: cumque sola civilis vitae institutio in Aula, continentibus bellis exercita, manca, debilis, & viro milite aliena videretur, militarem adjungere censuit.

Galliae Regnum inter bella ordinatum.

Laus Virtutis est; Gloria tribuenda Fortunae.

Oeconomica, & militaris doctrina cum civili compositae Aulae ministrum absolvunt.

C A-

CAPUT IV.

Meret prius in Alſacia, mox in Hungaria: & ab aſſiduo in pluribus Militiae ordinibus per gradus legitur.

Bellum tum temporis ad ſuperiorem Rheni ripam flagrabat. Cum enim Auſtrius Alſaciam, Hungariamque, duo Germaniae clauſtra, habeat in ditione; cumque reliquos Germanos Principes ſummoſque Reges opibus vincat; ſi aliis unquam, his maxime temporibus, quibus Galliae Regnum tantum invaluit, Auſtria Domus ſua regnorum majeſtate praeſidio decorique Germanici Imperj omnino eſſe judicatur.

Alſacia, & Hungaria duo Germaniae clauſtra.

Auſtria Domus Germanici Imperj praeſidium, & decus.

Eo igitur Antonius miles aſſiduus pro-

Assiduus militat sub Raymundo Montecucculo.

profectus est, quum summum armorum imperium gerebat Raymundus Montecucculus, qui cum Henrico Turena Gallo, suae tempestatis omnium praeclarissimo belli Duce, de imperatoriarum virtutum laudibus gloriaque certabat. Itaque impense gaudebat Italus, ab Italo sui temporis maximo belli Imperatore belli artes condiscere.

Scientiam militarem vestigat in Ducis exemplis.

Quare animum studiose applicavit ad ejus Ducis militarem scientiam vestigandam: quam utilitatem, agmen hac potius quam illac ducendo, sibi proponeret; cur id loci potissimum castris caperet; qua ratione praecipua ita aciem instrueret; cur modo equestri, modo pedestri proelio, modo divisis, modo universis copiis pugnandum, modo urgendum in hostes, modo cunctandum censeret; & quod, ut omnium difficillimum, ita in ea scientia utilissimum est, qua rei bene gerendae oblata fortuna is pro sapientia uteretur. Ad haec observabat variam nationum militantium naturam; quae ad excursus, & impetus; quae ad resistendi moras; quae pedibus, quae equo; ut alia alio telorum ge-

In variis nationum ad varia belli genera ingeniis.

nere,

nere; quae gravi armorum tegmine, quae levis & expedita valeret. Praeter cetera autem notabat, rei frumentariae tempori administratae commoditates, & alia aliunde paratae compendia; eamque rem neglectam, aut impeditam ingentia & incoeptis, & militi, & agris, ubi bellum geritur, damna & mala adportare. Eâ igitur curâ conficiebat, belli tempore, modo virtus adsit, summam reipublicae contineri: nam inde corporum vires, animorum alacritas, armorum inter pacatos innocentia, expeditionum in hostes maturitas, unde potissimum victoriarum felicitas. Ad hoc instar in rerum gerendarum caussas ad rei militaris scientiam comparandam inquirebat: cetera ad belli usum imperiis praesto esse, & alacri obsequio parere, ac in iis exequendis insigne aliquid edere conabatur; ratus facinora in bello egregia honores militiae promereri: cui rem vulgo & communiter bene gerit, sat praemj, nomen nationis communi virtutis laude auctum esse.

In rei frumentariae providentia.

In militare imperium inquirere ad scientiam licet; ad parendi deliberationem flagitium.

Praeclarum nationis nomen promiscuae gesticorum virtutis praemium.

Quare Offemburgensi Agenaviensique proelio praeter ceteros sui ordinis locique assi-

In Offemburgēsi Agenaviensique proelio strenuus rem gerit.

Turmae ductor creatus.

Praeclarae Ducis artes.

assiduos strenuus spectatus miles; quo merito turmae ductor creatus. Ibi ita se comparavit: se suorum equitum his rebus primum: in agmine, in acie iis labore & virtute praeire, pericula antecapere; ubi faciundum militare opus, operâ praemonstrare; non umbrae, somnive deliciis a militum vulgo distingui; neque cibi, vestitusque luxu spectari praecipuum: atque adeo, praeter ductum imperiumque, cuncta cum iis habere promiscua. Ita apud eos plurimum sibi amoris conciliavit; quo permoti, rem bene gererent, ingenuo magis pudore ducti quam metu.

In Hungariam transit sub AEnea Caprara militaturus.

Cur gentiles peregri chariores?

Hinc in Hungariam ad bellum contra perduelles sub AEnea Caprara militatum missus. Uterque, AEneas, Antoniusque, ea provinciae sorte plurimum laeti. Gentici enim, qui peregri una sunt, prae exteris, ubi versantur, quibus laxissimo humanitatis vinculo conjunguntur, ceu quadam sanguinis necessitudine se devinctos agnoscunt; quam domi inter suos, quia arctiori premuntur vinculo, non persentiscunt. AEneas igitur viri singularem in Ducis muniis obeundis vigilantiam animad-

madvertens (natura namque fomni parciffimus erat, & quandam in oculis vultuque infignem alacritatem praefeferebat) ei arcem Kalaviam, vulgo *Kalò* dictam, in Hungaria fuperiore fitam, quae Toccajam, & Zattmarium diverfis itineribus, & fatis infrequentibus ducit, cuftodiendam attribuit.

Arci Kalaviae praefidio imponitur.

Ibi Antonius infolenti belli genere afperoque exercetur: nempe inter perduelles, a quibus te muri non protutantur; ubi intus amici, clientes, cognati, a quibus metus, ne adverfarum ftudia partium foveantur, confpirationes fuccrefcant, unde incauti tumultus erumpant. Sed enim ea Arx, in deferto pene loco, vaftique agri aequore pofita, quatuor quidem ingentibus ad angulos propugnaculis, fed antiqui operis ac femiruti munita, tenui praeterluente rivo, ab Emerico Techelio perduellium principe obtinenda erat; repentino & improvidendo hofte, qui eam intus annonae difficultate, foris crebris incurfibus oppugnabat. Tamen Antonius frugalitate, & multo magis exemplo; qui afpere cum militum vulgo victitabat, ac per cautas eruptiones re-

Ejus tuendae difficultates.

E latis

latis quandoque e longinquo praedis, eum ad custodias vigiliasque sustinebat; in officio continuit oppidanos, arcem servavit.

Sed eos Caraphaeus labores inglorius pertulit: nam cum perduellium modo hac, modo illa manu ei res erat, quae loco incelebri, tempore infrequenti, in latrocinj, non belli morem pugnabant. Neque servatae res eam vulgo pariunt virtutis opinionem, ut partae. Vulgus enim quos rerum motus non sentit, nullos putat; & ubi vestigia factorum non videt, facta esse non arbitratur: & tamen in natura sunt quidam insensiles minutissimarum, & omnem obtutum effugientium motus, ex quibus immensa haec Mundi moles constat, & circumagitur: at eos pauci sapientes viri subtili ductu rationum intelligunt: quod multitudini imperitae negatur, quae tantum pinguia rerum advertit. Saepe quiddam in gerendis agendisque rebus surdum caecumque majora parit commoda iis, quae perstrepunt aures, & aciem oculorum perstringunt. Ita qui servat quod difficile alius obtinere possit, multo utilius gerit reciperante: nam qui reciperat, quae mala

Cur qui servant, non perinde ac qui bello acquirunt, gloriae cõpotes fiant?

Et tamen sunt saepe utiliores.

la rerum mutationes afferre ſolent, non arcet, ac praeterea damna in reciperando perpetitur.

Inſignior igitur Antonj virtus in Jurchenſi prope Caſſoviam proelio ſpectata; ut ei, qui Germanicam equitum legionem legatus ductabat, atque in eo proelio occubuit, ſit ſuccenturiatus. Praeſtans is habetur honos, quem quidem virtute aſſequaris: ſed quid praeſtantius ſecum affert, in quem ſuccedas, quo deceſſor ob eum virtute gerendum ſimul & vita defunctus eſt: ea enim res teſtimonj loco habetur, ſucceſſorem ejus muneris dignum eſſe; ne recenti comparatione is, qui honores tribuit, injuſtitiae manifeſto arguatur.

Viri in Jurchenſi proelio egregia opera.

Germanorum equitum legionis legatus.

Praeſtans honos, quo deceſſor per gloriam defunctus eſt.

CAPUT V.

Catherinam Cardonam uxorem ducit.

JAm Antonius in Johannitarum Equitum numeris pro Leopoldo Caes. octo ferme annis in Germania, Hungariaque meruerat; quum & viri praeclarae devinciendorum sibi animorum artes, & multo magis ipsa rerum series, ex qua caussa alia in aliam cuique proximam influunt, quarum cernere affinitatem nobis naturâ negatum, prudentiâ tantum tentare permittitur, uxorem ipsi obtulerunt.

Catherinae Mater.

In Augustae Aula erat praecipua Herillensium Comes, quae & generis nobilitate, & lectissimae foeminae virtutibus, a Mariana Hispaniarum Regina Margaritae Mariae, quam Philippo IV. ejus nominis Regi filiam ediderat, primum in juventae regimen, deinde Leopoldo Caes. nuptum missae comes itineris addita; postremo ab ipso Caesare ad Augustae conjugis

Margaritae Augustae Comes primaria.

jugis primariam cubiculi curam delecta. Ea autem tanta Reginarum educandarum arte, diligentiaque excelluerat, ut nedum Margarita ipſa, ſed & Maria Thereſia Ludovici XIV. Galliarum Regis uxor, Margaritae germana ſoror, eam uti alteram colerent matrem, eandemque Mariana ſuas longinquae parentis obire partes ocioſo animo ſineret. Itaque eae tres maximae orbis terrarum Reginae, quos ipſis charitatis affectus ſanguinis neceſſitudo pietaſque excitaret, omnes in Herillenſis ſinu deponere. *

Pater & genus.

Ea Caſtronovenſium Marchionem duxerat virum e Cardona, una ex familiis prognatum, quarum conditores, Carolum Magnum in Hiſpaniam bellum contra Mauros inferentem ſecuti, in Catalaunia conſedere: ex hac autem orti ab oppido Cardona, quod in ditione habuerunt, duxere nomen. Ab eo Catherinam enixa, quam patre orbatam ſecum in Germaniam duxerat,

* *Ex compluribus epiſtolis Marianae Hiſpaniarum, ac Mariae Thereſiae Galliarum Reginae ad Herillenſem ſcriptis.*

rat, & in Mariae Antoniae, quam Leopoldus filiam ex Margarita susceperat, secundas habebat curas.

Amplissimae matrimonj caussae.

Sed cum Margarita supremum obisset diem, Herillensis seu ne praesentibus & obversantibus Augustae Alumnae defunctae munimentis luctuosis, & importunis afflictaretur; sive quod non eundem potentiae obtineret in Aula locum; patriae & suorum desiderio integrascente, tandem in Hispaniam reverti decrevit. Ubi Mariana per ejus literas id rescivit, quando Herillensi ita facere certum esset, saltem Catherinam in Germania manere volebat; ut Antonia neptis, amissae filiae solamen, Hispanam foeminam, sub qua jam adolescebat, jamque educandi arte spectatam haberet comitem. Nam Hispani Proceres Augustam puellam hispaniensibus formari moribus cupiebant, si quis ei in Hispanicam Monarchiam successionis casus se forte daret. Cum enim Philippus unum omnino filium superstitem, Carolum reliquisset; & Maria Theresia major natu filia, quam Ludovico XIV. Galliarum Regi nuptam modo narravimus, Hispaniensis se Imperj suc-

ſucceſſione abdicaſſet; opima haereditas, ſi Carolus in orbitate moreretur, ad unam Antoniam redire putabatur. Quare quum poſtea Leopoldus Aug. eam Maximiliano Emmanueli Bavarorum Duci nuptui tradidit, in dotis legibus quoque cavit, ut Antonia omni materni ſtemmatis jure ſibi ſuaeque poſteritati concederet: cujus ceſſionis ignari rerum publicarum prudentes, deflexa ſpecie renovatum Philippi II. Hiſpaniarum Regis exemplum conjectabant; qui Iſabellam Claram Eugeniam ſororem Alberto Auſtriae Archiduci uxorem dedit, & dotis nomine ipſi ejuſque poſteris perpetuam Belgj provinciae procurationem demandavit, quo Auſtria Domus pluribus fundamentis inſiſteret. His de cauſſis Regina ad Herillenſem ſcribit, ſe cupere, ut prius quam Germania abiret, Catherinam matrimonio collocaret; pollicetur que, ſe eam Caeſari omni officio commendaturam; & Joſepho Spinolae, Balbaſenſium Marchioni, Hiſpano apud eundem Legato Viennae agenti mandaturam quoque, ut in ejuſdem nuptiis ſuam publice ferret auctoritatem. Igitur Herillenſis, quanquam

Nuptiarum gravitas.

quam a filia, cujus diligentissima erat, per omnem vitam segregari iniquo animo ferret; tamen ut ei & Caesaris, & Reginae gratiam servaret partam, pararetque majorem, de viro ei deligendo deliberabat.

Conjugj occasio.

Sed quae consilium differebat, sors maturavit. Mos enim Aulae, ut rusticandi temporibus summates viri primarias Augustarum Comites alius in aliam villam invitent, & hospitalibus officiis prosequantur. Antonio Catherina cum matre evenere. Is igitur in villa, quam ad id utendam acceperat, tanta comitate, elegantia, lautitiaque eas habuit, ut omnes aemulos facile superarit. Iis liberalibus viri officiis Herillensis devincta, eum conjugem filiae destinavit.

Caesaris super eo matrimonio consilium.

Probavit placitum Eleonora, ut quae Caraphaeo impense favebat; sed Caesar graviori consilio probavit. In Antonio enim amplissimi viri, qualis postea fuit, insigne specimen observabat; uti & Antonius Pignatellius, tum temporis Pontificis Romani ad Caesarem legatus, ex augusto viri vultu, decora facie, & oculorum vigore eximio, ac non vulgarem in sermonibus

rerum

rerum prudentiam perſpiciens, eum ad maximos olim honores provehendum praeſagiebat. Quare poſtea Summus Pontifex creatus, cum Antonius in Italia cum ſumma rerum gerendarum poteſtate ad Italos Principes legatus ageret, ſuo judicio gaudebat; & cum Neapolitano nomine gratabatur, *popularem ſuum ſuper Germanis, Italis, Hiſpaniſque praeter omnia majorum exempla tantam habere poteſtatem*. * Ob haec Caeſar cenſuit, quando Herillenſis eſſet in Hiſpaniam commigratura, Caraphaeum ei Regi ſubditum ejus filiae virum dari, ut apud Hiſpanos quoque de ſua republica bene mereri conaretur: & per has ipſas, ſed in contrarium tractas rationes, rem probavit Legatus: malebat enim Catherinam Caraphaei quam Germani viri domum induci, ut in Caeſaris Aula, & militaribus campis Regis ſui ſtudioſum haberet.

Contraria Hiſpano Legato ex iis nuptiis propoſita utilitas.

F CA-

* Ex Abb. Matthaei Herculani epiſtola ad Caraphaeum.

CAPUT VI.

In Superiore Hungaria mereri pergit, & amplioribus militiae ordinibus insignitur.

Bellorum civilium foeda atroxque conditio.

HInc Caraphaeus Hungariam repetens mereri pergit adversus hostis genus, a quo cum nulla armorum honestas staret, omnia saeva, nefariaque cavenda erant. Nam civilium bellorum auctores provulgatis sceleribus suas solent firmare partes: cumque earum Duces quasi precaria gerant imperia (nam mobilis vulgi incertis studiis sustinentur) infinita est multitudinis armatae licentia; quae caedibus ultro ferociens nullum habet irarum modum; neque ducibus, ut maxime velint, licet clementia uti; ne a plebe sibi sceleris conscia, rerumque imperita, & utramque ob caussam suspiciosa perfidiae

diae arguantur. Accedit, quod poenarum ſeveritas, quae perduelles victos manent, ipſis, ſi forte vincant, ad crudelitatem animos acuant. At in bellis externis communes fere plerumque irarum cauſſae, gloria nominis, vel imperj amplitudo; quas res victoria, ab utra ſtet parte, decernit: cum in civilibus bellis privatae odiorum rationes quamplurimae nec proeliorum exitu terminantur. Cum hoſte externo, ſi ſtet a civibus obſequj fides, agri, tecta, ceteraque inanima pugnant; at inter perduelles infenſa, & infeſta vel ea ipſa, quae tibi pacata eſſe videantur.

Ob haec omnia Caraphaeus cum gente inſuper ad incurſus perniciſſima, cum inſidioſiſſimo Duce bellum gerens, multi agminis labore, plurima explorandi ſolicitudine, continentibus vigiliis exercebatur; ut victoriae loco haberetur, in partibus ſibi attributis ditionem in Caeſaris obſequio obtinuiſſe. Hinc Germanorum equitum legionis ductor creatus: is ibi duûm millium & quingentum virorum rigidum ſe factum parentem ratus eſt, quos eſſet in bellicis meditationibus, aut aerumnis aſpere, in

Germanae equitum legionis Ductor creatus.

Duces ſeveri militiae parentes.

Qui militum ab eo delectus?

in laborum ocio lenitate recturus. Principio itaque usque ad fastidium curiosus valentes procerosque corpore, ipso aetatis flore, feroces aspectu legere: militem in corporum cura, lautitia vestium & elegantia, equorum cultu sedulo observare: intelligebat enim squalorem, ac situm, uti equorum, ita hominum robori obesse; itaut quod in copiis recensendis explicandisque nitentes equos virosque in speciem honestos, idem ad victoriam utiles faciat. Invigilabat Centurionibus ne disciplinae vilem facerent quaestum; neve miles ab iis justi vacationem muneris, nedum aerumnam ullam redimeret; ut opere aut opera militari omnibus ex aequo tributâ, omnes aequo animo rempublicam gererent. Cavebat, ne in agmine, aut acie quicquam in motu, statuve virorum equorumque inaequale unquam offenderet; unde ejus legio unum corpus uno spiritu moveri aut stare videbatur: qua una in re omnis militiae bonus ordo continetur, ut una mole in hostes ingruat, & quasi objectus murus adversus insultantes obsistat. Praemia vero sine ulla ambitione offerebat virtuti; praesentes

Quae corporum cura?

Adversus disciplinae quaestum obviam ibat.

Ordinis militaris diligentissimus erat.

Ordinis militaris virtus.

Praemia ex merito, & ultro; poenas severe, & citas tribuebat.

ſentes quoque poenas cum ſumma ſeveritate in flagitia exercebat: neque ad ordinem militarem viros aut ab Auguſti matre, aut Poloniae Regina Lotharingj Ducis uxore, * aut aliis Principibus ſummis ** commendatos, niſi meritos eoſdem provehere: itaque apud eum una virtus ſola non erat; & ſpectata pro commendata ſatis ſuperque habebatur. Cogitabat enim ſi urbanos honores non pro dignitate tribueris, quamquam id rempublicam labefactet, dari tamen emendandi vicj moras, & appellationum temperamenta: at in rebus belli, ſi una cohors, aut turma inter proelia aut imperitiâ, aut degeneri Ductoris animo, ſummi Ducis imperium praevertat, irreparabilem ſummae rei calamitatem afferre poſſe. Praeter cetera illam avarae militiae malam fraudem, quae ſaepe maxima bella perdidit, a ſua legione omnino abeſſe curavit, vanitatem ſcilicet numerorum. Nam ſaepe Reges decepti, cum multo plus virorum

Immeritos praemiis affici in rebus belli pericaloſiſſimum.

Vanitatem numerorum a ſua legione prohibuit; Gravium in bellis malorum cauſſam.

* *Ex pluribus earum epiſtolis ſuper ejuſmodi rebus ad Caraphaeum ſcriptis.*

** *Ex epiſtolis Septemviri Palatini, Bonviſj Cardinalis de eodem argumento, ex lib.2.epiſt.Summorum Principum, belliqne Ducum, aliorumque Ampliſſimorum Virorũ ad eundem.*

rorum in exercitu, quam re ipsa habuerunt, se habere putarent, inani virium fiducia proelia commiserunt; qui si veram copiarum rationem tenerent, detrectando pugnam, rempublicam conservassent. Itaque supplendi militis diligentissimus erat, nec vel unum in ulla suae legionis turma inanem numerum recenseri passus est.

Caraphaei legio laudatur a Caesare.

His de caussis Caesar, cum forte recensendis copiis adesset quae in Hungariam ibant militaturae, ubi Caraphaei legionem egregiis equis, delectis viris instructam, armis insignem, vestibus elegantem, aspectu praeferocem traduci spectaret, suo in eum beneficio collato laetatus est: & Lotharingius postea praecipuam Caraphaei laudem esse dicebat, militis delectum, & curam. * Itaque cum postea militum Tribunus creatus est, singulare jus in eum a Caesare constitutum, ut ipsius legio ab eo nunquam abscederet. Ob id alii legionum ductores, aut Duces Summi praeclare secum actum esse putabant, ubi eae sub Caraphaei imperio hyemarent; sub quo sciebant

Ejusdem laus ex Lotharingj Ducis judicio.

Caraphaeae legionis jus singulare.

Legionum per acies confectarum Restitutor.

* *Ex libro epistolarum Lotharingj ad Caraphaeum.*

bant, militem suum recte curari, & ab eo recipere quam lectissimum. * Et is saepe querebatur, *Sibi fere semper injungi ut alienas legiones perditas restituat; aliis autem foecundas gloriae provincias cum eo militum robore demandari.*

Adversus Techelianos usquequaque furentes provinciam in partibus sibi commissam tuetur.

Cum suo igitur hoc milite in superiore Hungaria contra Techelianos perstat: qui, bacchantium similes, qua pervadunt cuncta igne ferroque corrumpunt; cumque in crebris cum Germano milite occursibus numero & insidiis victores fere semper extitissent, jam hostes imminebant toti Provinciae formidandi. Itaque Caraphaeus sedulo invigilabat fines suae tutelae permissos ab ejus lymphati hostis insultibus protutari.

Techelius contra Caraphaeum non temerarius.

Ubi Techelius novit, difficile Caraphaeum nec opinantem insidiis patere; in oppida agrosque, queis praesidio erat, nihil

* *Ex epistolis Bavari Ducis ad eundem in Hungaria hyberna habentem: ex epistolis Marchionis Brandeburgici ad eum ipsum hyberna disponentem post Maguntiam, Bonnamque receptas, quae extant in vol.3.epist. quam Summi Principes, summique belli Duces, aliique Amplissimi viri ad eundem scripsere.*

hil temere audebat. Quare Antonio multa proeliis clarescendi praerepta copia: quod tamen aequo animo patiebatur, dummodo rebellionis incendium omnia depascens a finibus sibi commissis arceret. Tandem evenit, dum Scepusiensi ditioni praeesset, Techelius satis fidens copiis, quibus instructus erat, in ejus fines irrumperet. Caraphaeus, pro solita vigilantia instructus intensusque, occurrit, adest: committitur proelium, acriterque pugnatur: hinc in minori numero virtus, illinc furor multitudinis, & desperatio diu anceps eventum substinuere. Germanae turmae caesae quatuor, quae ingruentem hostium vim sensim lassantes superstitibus victoriam pepererunt; & Techeliani castris exuti, ultra fines in fugam acti, ac Scepusj ditio servata.

Ad Scepusj fines cum Tecbelio pugnat, fundit, castrisque exuit.

His promeritis militum Tribunus a Leopoldo creatur, ea singulari lege inrogata, ne ab eo ipsius legio unquam segregaretur. Is ad id amplissimum munus administrandum his se rationibus comparavit, ut prima curarum esset servare cives: deinde nihil Fortunae committere, quod is pru-

Militum Tribunus creatur.

Egregiae Ducis artes.

prudentia cavere posset, dictitans, *Fortunam in bello dominari oportere quae in ipsius sunt ditione, casus nempe humano consilio majores; eumque Ducem, cui eae opportunitates secundant incoepta, fortunatum dici; cui autem incauta prospere eveniunt, temerarj subire notam: neque Fortunae imputandum, quod ex prava belli administrandi ratione, si quam forte hostis instituerit, vincendi tibi captaveris occasionem; id enim ipsissimam sapientiam esse hostis stultitia recte uti.* Hinc illud principio curare, ne te in eas angustias conjicias, ut tua de manu excidat libera rei gerendae potestas: tum, ubi gerenda est, omnia praecipere animo, quae cadere humanitus possint. Unde inter proeliorum turbas Duci nihil trepido, aut festinanti summa mentis constantia, & tranquillitas constat; quod nulla ei rerum facies nova surgat, aut inopina: & destinato in utranque Fortunae partem proeliorum fine, neque auscultare irae, & adverso Marte pessundante, se dare praecipitem; neque cupiditati obtemperare, qua saepe victores profligandi hostis avidi, ab eo abjecto perculsi sunt. Eam militarem sapien-

Quae in bello permittenda Fortunae?

Sapientia est hostis stultitia recte uti.

Unde inter proelia Ducibus mentis constantia?

Unde iisdem agendi patiendive modus?

Sapientia militaris Ducibus gignit auctoritatem.

pientiam existimabat Duci parare auctoritatem: cum enim de belli Imperatore ea constet opinio, eum nihil temere aggredi, vel conari, inde fiduciam addi suis, metum hostibus incuti: unde imperatoria laus egregia, magnas res metu armorum magis quam armis gerere. Ad hoc instar Caraphaeus amplissimum opulentissimumque Transylvaniae regnum, ut infra narrabimus, Caesari constabilivit.

Eximia Imperatoris laus.

His igitur rationibus obfirmatus sibi imperavit, vulgi sermones contemnere, cui suapte natura violento ac praecipiti facile audacia pro fortitudine imponit; & ob rempub. lubens degeneris, pusillique animi ab aemulis insimulationem subire. Nam saepe dicebat. * *belli Ducem, & politicum virum utilitatibus partis aestimari oportere: utrumque bonum, qui rempublicam auxerit; idque adeo si virium compendio magnam rem fecerint: qui vero ob nullum, aut exiguum fructum orbem concutiunt, similes eorum esse, qui precia rebus indicant, non* ex

Belli Dux, & Vir politicus utilitate aestimādi.

Scita Caraphaei comparatio.

* *Ex ejus epistolis ad* Kinskium.

ex ipsarum virtute, sed sua ex opinione: & apud multitudinem inanem captare famam, qui a sapientibus viris turbulenti homines dicerentur. Ob id eos non laudabat belli Duces, qui pro quavis expeditione Darj, ut dicebat, * *copiis, Croesique thesauris instrui postularent: eos vero unos suspicere, qui ita bella administrarent, ut paucis copiis, parvoque aere maximas provincias confecissent.* Ita Agriam, Mungactiumque subegit, quae munitissima oppida si quis alius tentare vellet, ingentes utrobique exercitus confecisset.

His de caussis apud homines scientiae militaris imperitos Caraphaeus politicus vir magis quam bonus belli Imperator habitus est: qui tamen a Lotharingio, Caprara, ** aliisque praeclaris belli Ducibus, ac saniore bellici Senatus parte, quin & a Caesare ipso *** optimi armorum Ducis honestissimas retulit laudationes.

Cur Caraphaeus non perinde belli Dux, ac Vir Politicus vulgo habitus.

 CA-

* *Ex ejusdem ad* Kinskium *epistolis.*
** *Ex eorum epistolis ad Caraphaeum.*
*** *Ex lib. epist. Kinskj ad eundem.*

Sapientia militaris Ducibus gignit auctoritatem.

pientiam existimabat Duci parare auctoritatem : cum enim de belli Imperatore ea constet opinio, eum nihil temere aggredi, vel conari, inde fiduciam addi suis, metum hostibus incuti: unde imperatoria laus egregia, magnas res metu armorum magis quam armis gerere. Ad hoc instar Caraphaeus amplissimum opulentissimumque Transylvaniae regnum, ut infra narrabimus, Caesari constabilivit.

Eximia Imperatoris laus.

His igitur rationibus obfirmatus sibi imperavit, vulgi sermones contemnere, cui suapte natura violento ac praecipiti facile audacia pro fortitudine imponit; & ob rempub. lubens degeneris, pusillique animi ab aemulis insimulationem subire. Nam saepe dicebat. * *belli Ducem, & politicum virum utilitatibus partis aestimari oportere: utrumque bonum, qui rempublicam auxerit; idque adeo si virium compendio magnam rem fecerint: qui vero ob nullum, aut exiguum fructum orbem concutiunt, similes eorum esse, qui precia rebus indicant, non ex*

Belli Dux, & Vir politicus utilitate aestimādi.

Scita Caraphaei comparatio.

* *Ex ejus epistolis ad* Kinskium.

*ex ipsarum virtute, sed sua ex opinione: & apud multitudinem inanem captare famam, qui a sapientibus viris turbulenti homines dicerentur. Ob id eos non laudabat belli Duces, qui pro quavis expeditione Darj, ut dicebat, * copiis, Croesique thesauris instrui postularent: eos vero unos suspicere, qui ita bella administrarent, ut paucis copiis, parvoque aere maximas provincias confecissent.* Ita Agriam, Mungactiumque subegit, quae munitissima oppida si quis alius tentare vi vellet, ingentes utrobique exercitus confecisset.

Cur Caraphaeus non perinde belli Dux, ac Vir Politicus vulgo habitus.

His de caussis apud homines scientiae militaris imperitos Caraphaeus politicus vir magis quam bonus belli Imperator habitus est: qui tamen a Lotharingio, Caprara, ** aliisque praeclaris belli Ducibus, ac saniore bellici Senatus parte, quin & a Caesare ipso *** optimi armorum Ducis honestissimas retulit laudationes.

* *Ex ejusdem ad* Kinskium *epistolis.*
** *Ex eorum epistolis ad Caraphaeum.*
*** *Ex lib. epist. Kinskj ad eundem.*

CAPUT VII.

In belli Techeliano-turcici initia & cauſſas excurſus, quo Caraphaei in eo geſta illuſtrius exponantur.

Sed jam Fortuna Caraphaei virtuti opportunitatem parat ampliſſimam ſummis armorum imperiis clareſcendi, occaſione belli Techeliano-turcici oblata: in quo quia is praeclariſſima incoepta ſive conſiliis expedivit, ſive armis confecit; & imprimis ingentes exercitus, exhauſto aerario, ſummus belli Quaeſtor expromptis ſtipendiis ſubſtinuit; Eperieſina conjuratione vindicata, teterrimos perduellium conatus oppreſſit; Mungactioque capto eorundem partes afflixit; Tranſylvaniam praecipuum ejus intertrimentoſi belli fructum in Caeſaris obſequium redegit: plurimum-

rimumque de pace Turcis danda agitavit: quo ejus acta, gestaque illustriore ad narrandum sita sint loco; ejus belli non per partes, ut alii fecere, sed ex genere, quae una scribendi ratio utilis ad legentium doctrinam, initia caussasque altius latiusque narraverim.

Turcicum Imperium totum factum ad vim.

Turcicum Imperium egregie comparatum ad vim, quae nisi crebro exerceatur resolvitur, quoquo versus per Terrarum orbem longe lateque diffunditur. Sed ab omni reliqua terrarum plaga haeret; in occidentalem vero nunquam non sine prolatorum finium progressu movetur. In Africa namque regiones, natura cultuque bonas, Aegypti continent claustra; immenso arenarum aequore dissita vectigales Reges habent: per cetera vasta fames sitisque, & lethalium serpentium, immaniumque ferarum pericula Aethiopes ibi gentium potentes arcent. Qua Sol exoritur iidem ferme fines, qui olim Romanas, nunc Turcicas Provincias disterminant: & Persa, qui olim Romanis Parthus, nunc Turcis Sophus, mutato nomine idem metuendus hostis, in minori quidem Regni ambitu, sed

Ejus jam quoquo versus defixi fines, ab occidente tantum per bella proferuntur.

Fines in Africa.

Ab Oriente plaga iidem qui Romani fines.

Par Turcarum, Persarumque potentia.

ſed civilitate cultioribuſque artibus intentiores acutioreſque vires exercet: nam quod Perſis ſtemmatum nobilitas, id Turcis generoſa Janicſarorum militum inſtitutio ad bellicam virtutem compenſat: & ut illis robur atterunt vitae deliciae, ita his quidam animorum ſtupor alacritatem obtundit. Itaque pari ferme potentia, & acerrimis ob diverſas, quas colunt, ſuperſtitiones odiis, quae una utriſque perpetua bellorum cauſſa, victoriâ partis diu neuter inſiſtit: ſic Turcis ab ea parte ulterius dominandi libido occluſa. In Septentrionali autem orbe Tartaros ſylveſtris horridaque vita per immenſos camporum tractus ſub dio, palanterque agitata tutos facit: neque enim eâ civium frequentiâ Turcica Reſpublica ſcatet, ut colonias in devictas terras deducere neceſſe ſit: & provincialium Magiſtratuum avaritia, crudelitaſque urbes civibus, agros cultoribus paſſim vaſtat. Ad haec Tartarorum Hamus, in Oſmanici Imperj ſucceſſionem, ſicubi olim ea exhauriatur familia, vocatus, excurſiones, populationeſque, quibus unis valet, Turcis ſibi aeterno belli foedere junctis, in eorum, qui-

Cur Turcae a Tartaris abſtinentes?

quibus cum bella gerunt, perniciem, saepe gratificatur. Quicquid autem insularum hoc immenso terrarum continenti adjacet, interjacetque, jam ei imperio paret.

Compotes cujusque vicini maris.

Itaque ejus ulterioris dominationis cupiditati una ab occiduo Sole Regna objiciuntur Moschum, Polonicum, Hungaricum, & Venetorum Resp. quae a borea austrum versus perpetuo fine directa universum Christianum nomen a Turcica vi quasi interjectus murus protutatur. Hinc indignationis stimuli Musulmanico fastui adduntur, quod Constantinopolis Imperj sedes in hoc continente sita; unde dignitati foret, ejus hostes quam longissime agere: at ab unaquaque earum, quas numeravimus, gente, multas magnasque terrestribus proeliis accepisse clades per expeditos nuncios triduo, aut summum quatriduo obnunciatur: & auctoritatem existimationemque regni graviter minui, opinione potentiae longinquas ditiones in officio continere, & in proximo maximos exercitus a paucioribus fere semper hostium copiis fundi, profligarique. At hercule Turcica tumiditas infremit, maritima armo-

Limes Imperj Turcici ab Occidente Moschũ Polonicum, Hũgaricum Regna, & Venetorum Resp.

Caussae intenti Turcarum odj in Christianum nomen.

morum dignitate a Venetis longe ſuperari, quod ingentes ipſorum claſſes ab iis victae, incenſae, obrutae, depredatae: cumque nuper jam Cretae potirentur victores, a Venetis triremibus ad Helleſponti fauces Regiam ſaepe obſideri, ut vitae neceſſariis laboraret. Neque hanc, ut Perſicam, uno ſpiritu potentiam regi: nam Moſchi, Polonique inter ſe infenſi; & Polonus, Auſtrius, Venetuſque aliud alii conducere ſibi putant. Hinc Turcis adverſus eas gentes bellorum fomes aeternus.

Quae Turcis adverſus Chriſtianos aeterna bellorum inlecebra?

Sed enim Moſchum, Polonicumque regna parum inde imminuta: ſive quia par Regnis cujuſque virtus; ſive quia Tartarus, cui magis praetenduntur, ea ſuis praedationibus ſervat: quare neutrum alteri praepollere in ſui perniciem curat. Veneti trium Regnorum Euboeae, Cypri, Cretaeque inlachrymabilem jacturam fecere: ſed inſulis longe diſſitis, quas Turca ſuo continente e proximo quaſi perpetua obſidione cinxerat, tandem potitus eſt. Damna cominus graviſſima perpetuo tercentum ferme annorum ſpacio Hungaria accepit: quia prae ceteris ea Conſtantinopolim

Cur ex omnibus Hungaricum Regnum maxime inſeſtatum a Turcis?

Turcae proximo continente potiundo adjacentes obſident Inſulas.

polim

polim versus per ipsius Turcae ditiones magis insinuatur : & inde tamen reliquo Christiano Orbi dominandi spes promptior. Intelligit enim barbarus hostis, sibi Bellogrado stante, suas Europae provincias constare, & Viennâ Austriorum captâ, ad cetera Christianorum regna invadenda patere viam. Ob has caussas bellis Hungaria Turcicis continenter infestata: nec unquam iis impetita, quin in pacis foederibus feriundis aliquid insigne ad regni amplitudinem, vel securitatem abstractum.

Bellogradum Turcici, Vienna Christiani Imperij claustrum.

Initia autem ab Hungaris usque facta per Procerum factiones: quibus Hungaria, antiquitus *Domina gentium* dicta, miseris modis dilaniata, ac discerpta; & provinciae, tanquam disjecti artus, primum in minuta imperia sub suis quaeque Regulis, quos *Despotas* dicunt, abiere; deinde aut in Turcicas provincias redactae, aut in iis Principes Turcis quoque vectigales constituti. Sic jam inde, quum Baisetes Turcarum Dominus ejus ditionibus primum adhaesit, Bulgaria, Boznia, Dalmatia, Croatia, Slavonia Turcico dominatui servire; Transylvania autem, Valachia, Moldavia-

Initia ab Hungaris per Procerum factiones. Hungaria Domina gentium dicta factionibus dcartuata.

que in Principatus Turcis mancipatos dilapsae. Post vero quam Soleimanes, Bellogrado Serviae principe urbe expugnatâ, patens invasionibus Viennam usque munivit iter; Strigonium, primam divinarum caeremoniarum sedem, Budam Regni caput vi cepit, Viennam ipsam obsidione tentavit: unde in meliorem Hungariae partem Turcici Imperj fines producti, & ab Soleimanis successoribus nunquam non Hungaria sub nativis Regibus afflictata, & aliquid inde decerptum. Postremo cum regnum ad alienigenas Austrios per successionem rediisset, ex iisdem caussis alia bellorum initia extitere.

Optimatum Hũgariae de ejus Regni constitutione sententia.

Nam qui Procerum Austriis Principibus fidi bonique erant, praesentia & tuta obtinere satius rebantur: etenim per tot, tanta, tamque diuturna, quae Hungaria ab intestinis dissensionibus accepit mala, rebus ipsis experti erant, eam Reipublicae formam, qua regnum per libera comitia demandaretur gereretur que, omnino inutilem esse: omnia ferme regna principio ita fundata; sed utilitate compertum, melius successione deferri, & unius

nius arbitrio cuncta regi: & ex omnibus rerumpublicarum formis hanc firmam ac stabilem ad temporum perennitatem longissimis per terrarum Orbem regum successionibus perpetuisque doceri. Itaque Hungariae, discordiis civilibus fessae, censebant rationem non aliter constare posse, quam si uni redderetur.

Regna per successionem delata diuturniora.

Alii vasti cupiditate vetera, & incerta respicere; vicinisque Polonis regnum per suffragia delatum invidentes, ex sua gente atque ordine ad id fastigium evehi, seu studiis & ambitu, seu vi & factionibus exoptare. Neque ea fluxa putare vota, memores Franciscum Botskajum, acri & plusquam civili animo virum, armis contra Rodulphum Caesarem impie sumptis, Hungariae, Transylvaniaeque Principem fuisse renunciatum. Animos ipsis faciunt opes privata fortuna majores; clientelae, ex quibus justos exercitus possint conscribere; & munitissimae, quas beneficio habent, urbes, arcesque: & quae bonis civibus sunt argumenta, ut modesto Austriorum regno laetentur, inde turbidi ad id evertendum captare opportunitates. Nam in communi

Turbidorum Procerum consilia.

Facultates.

Vires.

Opportunitates.

Bellicosum gentis ingenium. ad momenta virium expendunt, suam gentem ferocem, bello inclytam, liberrime *Constitutio.* constitutam, & inter duo praepotentia imperia, Germanicum, Turcicumque, tanquam *Limitanea militia.* in freto aestuantem: atque ex ea viginti ferme virorum millia sub quatuor Hungaris quoque Ducibus ad fines tutandos sub armis agere; & Hungarum militem aperta urbium custodire, Germanum tanquam ab eo obsessum arcibus insidere. Itaque per flagitiosos in ea militia dispersos sperant faciles cum hoste commeatus, vicina conloquia, utraque inobservata; & per eosdem confidunt prodi posse rempublicam. Opportunus quoque novandis rebus quandoque visus est amplissimus Regni Magistratus, *Palatinus* dictus, appellatione pene re- *Regni Palatinus.* gia * decoratus, & in Comitiis loci dignitate vel Transylvanorum Principe prior. Is libertatis Hungaricae custos adversus Regis placita, siquae forte eam minuant, intercedit. A Palatino commodus quoque reputa-

* *In libellis enim, quibus ei preces fundunt, praescribunt,* Serenissime Princeps.

putatus Regiae Curiae Judex, idem summus armorum regni Praefectus, & omnis controversi juris disceptator. At sive haec deficiant, seu non sufficiant, recordantur Gabrielem Bethlenium, Georgiumque Ragoctium Transylvanos Principes prosperis armis sibi adsertores fuisse. Libidini dominandi libertatis colores inducti, *Decretum Stephani Regis cognomento Hierosolymitani super libera regni electione desiderari*: *grave stipendiorum indictum onus*: *adversus Germanos magistratus querelae*. Haec omnia superstitione perfundunt: nam ea gens Lutheranorum, Calvinianorumque, aliisque omnis generis novatorum erroribus labefactata: & Austriis Regibus expedit, Hungaros Romanam sacrorum religionem profiteri, quo majori pietate cum finitimis Turcis bella gerant. His consiliis capiendis Transylvani Principis aula veluti curiam praebet; & si secus cadant, eadem offert suffugia: nam Transylvania *Hungariae arx* vulgo dicta. Succedentibus incoeptis facile, quibus Austrium nomen invisum, vires seu clam, seu palam sociaturos sperant. Dubiis rebus Turcarum implorandam opem constituunt:

Regiae Curiae Judex.

Auxilia.

Rebellionis colores.

Transylvanica Aula rebellionis Hungariae fucina.

Et rebellium Asylum.

Ad casum quaqua se daturum se comparant.

tuunt:

tuunt: desperatis autem ausorum gloriam superesse.

Wesselenianae conjurationis historia.

Hinc Weseleniana conjuratio ex iisdem caussis concepta, aliis atque aliis initiis extitit. Nam a Leopoldi Regno instituta sub diversis auctoribus argumenta quidem mutavit, idem tamen foedum obstinavit consilium; quo tandem tantorum fons malorum erupit, ut ipsis auctoribus exitiosa, non modo Hungariam, sed Imperium, Christianumque nomen universum in Turcicam pene abriperet servitutem.

Franciscus Weselenius prima fax.

Franciscus Weselenius Hungariae Palatinus prima veluti fax eam flammam corripuit, temporis successu in maximum Asiae, Europaeque incendium exarsuram. Is gnarus a Caesare arcana consilia elicere, eaque prodere conjuratis, vivus mortuusque pollentiores Regni Proceres, plurimamque nobilitatem suas sive duxit, sive adeo traxit in partes. * In iis praecipuus Petrus Zri-

Petrus Zrinius.

* *Ex Edicto Michaëlis Apaffi Transylvanorum Principis, quo bellum contra Germanos pro Hungaris exulibus capessit.*

Zrinius Croatiae Regni Moderator, *Banus* vulgo appellatus, Nicolai Zrinj frater, qui *Turcarum terror* dictus est, & invidissimo apri dente inter venandum ceciderat. Is generis amplitudine clarus, fratris gloria celebris, virtute fretus sua, magnisque adfinitatibus potens, Franciscum Ragoctium Georgj Transylvanorum Principis filium, quem Helenae Veronicae gnatae suae nuptiis sibi conciliaverat, Franciscum Christophorum Frangepanium, qui unus ex ea splendidissima Domo supererat, uxoris suae fratrem suas seduxit in partes: transversi & in eas acti Franciscus Nadasdius supremus Curiae Judex; & cum aliis proceribus Stephanus Teőcheőlius, sive Techelius Kermarkensium Comes, Aruensi Ditioni cum summo imperio praepositus: cujus tandem filius Emericus indignantia ejus teterrimae conjurationis fata clausit. Hisce omnibus seu clam, seu palam perpetuo affuit Michaël Apaffius Transylvanorum Princeps, sive potius Michaël Telechius, qui sub socordis Principis persona vim tenebat Transylvanici Principatus.

Franciscus Ragoctius.

Frãciscus Christophorus Frangepanius.

Franciscus Nadasdius.

Stephanus Techelius.

Conjurationis successor Emericus Techelius.

Transylvanus perpetuum conjurationis fomẽtum.

Zrinianae conjurationis haec summa: Ci-

Zrinianae conjurationis summa.

civium virtus in Turcas non ex Principis arbitrio, qui summam belli pacisque potestatem habet, moderata; honores a Caesare sive ad devinciendos sibi, sive demulcendos eorum Procerum animos frustra demandati; adrogantia eorumdem merita; intutae Principi honorum petitiones; repulsae in perduellionem erupturae. Hinc primum novarum rerum arcana vota; mox turbidae voces libellique; posthaec immania ausa in sanctissimam Leopoldi vitam vel justis hostibus detestanda. Nam ferro eum * in arce *Kaszsza*, Viennae igne, Pottendorfj ** apud Nadasdium veneno tollere decreverunt. Sed infandi doli seu Principum fortunâ, seu conjurationum fato retecti. Ex iis indiciis desperatio; ex desperatione tumultus: quibus in Germanum militem incautum nec opinantem saevitum: per temerata hospitia summi Caesaris inter-

Conjuratorum nefaria in Caesarem ausa.

* *Impio Stephani Wittnyedj suasu, dum Caesar Margaritbae Mariae, Philippi IV. filiae, novae nuptae parvo comitatu ibat obviam, in ea Wittnyedj arce unam noctem diverteretur.*

** *Id enim oppidum in Nadasdj ditione erat.*

tercepti Duces; apertum postremo bellum. Interea apud libertatis intemperantes, impatientesque servitj stulta ac perversa consilia; Regnum, tot Proceribus inlustre, qui infinita in clientes exercent imperia, in libertatis statum transformare; vel Turcico dominatui vectigalem Principem inter eos Summates constituere, qui Reges suos libera omnino majestate praeditos fastidierunt, ac divexarunt. Itaque sub effraenis libertatis specie vecors grassabatur adfectatio potentiae. Per omne id tempus a Caesare lenia remedia tentata; sed apud conscios, se aspera meritos, frustra erant. Tandem quum Germanorum virtute perduellium victa vis, & regni prudentia eorundem delusus furor, Lex Majestatis in praecipuos conjurationis exercita; lapsae multitudini indultum: Zrinius, Nadasdius, ac Frangepanius securi percussi; Weselenius enim communi fato poenae praereptus est; Ragoctius vi & armis ad Caesaris obsequium retractus; Stephanus autem Techelius ex aegritudine animi obiit, dum Agriae obnixe substinet a Germano milite obsidionem.

Perversa perduellium consilia.

Praecipuorum Conjuratorum exitus.

I In

Emerici Tecbelij Eicon. In profugis autem ejus filius Emericus, dubia forma adolescens, sexum ementitus custodias fefellit, ac in Transylvania receptus est. Is incredibilis confidentiae juvenis, & inexplenda dominatus cupiditate, cui nunquam Fortuna, qui nunquam Fortunae cessit, *Factionem sibi parat.* perduellionem longe gravius integravit. Etenim praestantis formae dignitate solers lectissimarum animos foeminarum inlicere, earundem studiis ad potentiam utebatur. Itaque adfectata cum Telechio adfinitate *Conjurationis tempus,* filiam ejus sibi desponderat. Tum temporis Leopoldus Caesar bellum ad Rheni ripam *Locumque obit.* cum Ludovico XIV. Rege Galliarum gerebat: cumque Galliae, Poloniaeque Reges in gratiam rediissent; quam restitutam amicitiam Bethunesiorum Regulus Polonae Reginae germanus frater, & Magni Poloniae Cancellarj fororius, Galli Regis nomine in Poloniam cum eo Rege venerat gratulatum; multi per id Regnum bello sueti, ac militia dimissi ociabantur. Per has igitur occasiones Telechius, ut futuro genero regnum pararet, Apaffio auctor est, ut profugos in fidem recipiat, iisque bello adsit. Hinc Transylvanus tum suis

tum

tum alienis conlectis viribus, ex quinque & viginti virorum millibus exercitum conscripsit, & exulum nomine bellum Telechio, armorum Regni perpetuo Duci, administrandum permisit. Sed cum id a proscriptis, & Techelio maxime, in montanis avare gereretur, & seditio a militibus ob non soluta stipendia facta esset, vix incoeptum refrixit. Et Neomagensi pace perduellium hebetatae vires: atque a Polono Rege proscriptio in eos, qui amplius in eam militiam nomina darent sancita est.

Transylvanus ei bellum contra Caesarem gerit.

Quod mox restinctum.

Hinc idem Telechius ad Turcas convertitur; & auctoritate, qua apud eos purpuratos plurimum pollebat, rem Weselenio, Zrinio, aliisque inrito tentatam (quia Turcae per omne id tempus Cretensi bello distinebantur) perfecit, ut Emericus Techelius a Turcico Senatu Hungariae Princeps certo tributo imposito appellaretur; ea lege, ut eo mortuo electio ad Regni Comitia rediret. Arripuit eam subigendi Hungarici Regni ansam Mehmedes IV. Turcarum Imperator; & Kameneco Polonis, Neosolio Germanis, Venetisque Creta ab se bello abreptis, hanc opulenti belli-

Hungariae Regnum adfectat sub Turcico clientela.

cosique Regni clientelam, veluti victoriarum cumulum addere, praeclarissimum ad aeternam Imperj sui famam putavit. Kara Mustapha, summus Turcici Imperj Procurator, quem dehinc Primum Vezirium cum Turcarum vulgo appellabimus, Principem sua sponte venientem rapit; ut, novo per hanc occasionem exorto bello, lubricum domi munus, foris intrepidantius gerat. Itaque respondet, *Mehmedi promptum in fidem Techelium recipere; sed exercitu instructissimo opus esse, ut eundem constabiliat armis.*

Caesar induciarum fidē a Turcis requirit.

Caesar, ubi a Turcis ingens bellum apparari sensit, Albertum Capraram ad Turcicum Senatum ablegat, qui ab eo Raabensium induciarum fidem reposcat; Cl. autem Saponaram ad Techelium mittit, qui eum ad obsequj officium reducat. Sed

Techelj excogitatissimus dolus.

is, cum sat a Telechio sibi munitam ad Regnum viam intelligeret; sciretque eum, quia Caesarem plurimum laeserat, necessario suis in partibus perstiturum; ejus filiae repudium mittit: eoque facto Saponarae probat, se jam a Transylvano Principe, sive adeo a Telechio, Caesaris hostibus

bus defciviffe ; & tam doctis dolis eum circumducit, ut per vana obfequj promiffa non modo Caefaris clementiae reftitutus fit, fed infuper ejus auctoritate Helenam Veronicam Zriniam, majorum imaginibus tumidiffimam, Petri filiam, viduamque Ragoctj, faevam immitemque foeminam, quia inter afpera atrociaque verfatam, uxorem duxit; & cum regia pene dote acerrimum Zriniae Ragoctiaeque familiae ulcifcendae fuam Domum invexit incitamentum, & earumdem fata: Mungactio firmiffimo omnium Hungariae munimento, in Poloniae finibus fito, ad fua explicanda confilia opportuno, quod in Ragoctiorum pupillorum ditione erat, potitus eft: & a Saponara Toccajam, & Patakium, & Letniczem arcem in Trenchinienfi ditione fitam, Moraviaeque imminentem, quanquam omnia haec munimenta Germanum praefidium infideret, confenfu tradita accepit.

Helenam Zriniam uxorem ducit.

Mungactio potitur.

Toccaja infuper, & Patakio, & Letnicze.

Jamque haec vulgus putare, Techelium tot tantifque beneficiis ex clementia Caefaris ornatum, induiffe civilem animum, neque adverfus eum Turcas effe concitaturum.

Principem se gerit.

turum. Sed is extemplo, non ultra privatum se ferens, Mungactj sedem ponit: ibi consilium, thesaurum, & cetera aulae habet; ac, detracta tandem persona, perduellem Caesaris profitetur: ex Hungaris, Transylvanisque exercitum conscribit; & a Budensi Praeside Turcicis auxiliis auctus, Cassoviam Hungariae superioris principem urbem vi, Eperiem, & Leventiam voluntate capit. Dum popularium studiis, & hisce victoriis florens pollensque suspicitur & fovetur, Sulthanae matris, & Hibrahimi Praesidis Budensis officiis fretus, quos amplis donis sibi devinxerat, Legatos ad Primum Vezirium Philippos mittit, qui sibi Hungariae Regnum beneficio dandum orent. Ii cum Kionka Bejo callido, & Techelj in utraque fortuna addictissimo homine agere jussi sunt. Ita anno cIↃ.IↃ.CLXXXII, dum Fulekum ad deditionem cogeret, Principe Transylvanorum praesente, aliisque factionis Proceribus, Hungariae Princeps a Turcico Senatu appellatur: Turcicus pileus, framea, falcatusque ensis, & regium paludamentum, Regni insignia tradita, & ejus auctoritatis codicilli, *Athname*

Et apertum Caesaris hostem.

Imminet Hungariae formidãdus.

Hũgariae Princeps a Turcis appellatur Anno cIↃ.IↃ.CLXXXII.

mame dictum , recitati ; & Fulekum, fausti , five rectius infausti ominis loco, ex Primi Vezirj manda-to funditus everfa.

CA-

CAPUT VIII.

Vienna obſeſſa, Caraphaeus in Poloniam Ablegatus ejus Regis auxilium maturat.

PEr has, quas ſupra memoravimus, cauſſas initiaque bellum extitit adprime memorandum; quod duûm maximorum Imperiorum alterum perdidiſſet, ſive Turcae Duce meliore uſi eſſent, ſive Germanis victoria uti licuiſſet. Sed ſummae rei gerendae Kara Muſtapha ex ordine praefectus, vir foemineo ambitu, & principali, ut quidam tradunt, ſtupro a Sulthana Mehmedis parente ad Oſmanici Imperj proximum a Principe faſtigium evectus; ſupra gentis morem intolerabili faſtu, avaritia inexplebili, & quae expreſſior puſilli animi nota eſt, crudelitate foediſſimus: ſed malis aulae artibus adulatione,

Karae Muſtaphae Eicon.

ne, malitia, ſimulatione, vanitate, perfidia ampliſſimam ſuſtentabat ejus muneris dignitatem. Duobus maxime pravis animi adfectibus ad id bellum movendum inductus, ex quibus res bellicae fere ſemper male geruntur, auri cupiditate, & alienae virtutis formidine. Avaritia enim ei odium adverſus praecipuum civium ordinem, qui ſuperſtitionis una & legum cuſtodes ſunt, quam acerrimum incendebat. Nam inter Turcicae Reipublicae inſtituta illud Fundatoribus imprimis utile viſum eſt, ut armis, aulaeque miniſteriis, & provinciarum moderationi, Fortunae filj inter bellicoſas nationes quaeſiti, & e matrum uberibus rapti pro ſuae cujuſque indolis merito admoverentur: qui certos conmoſtrare parentes poſſent, legum ſcientia, & immenſis in falſas caeremonias profuſis opibus ditarentur; neu vires per neceſſitudines auctae abeant in factiones; & divitiae juris & ſuperſtitionis profeſſione eſſent Principi tutae. Formidabat autem praeferocem, & jam inſoleſcentem Praetorianorum militum virtutem, a quibus Hibraimi patris fauces laqueo conliſas eſſe recorda-

Privatae belli ab eo ſuſcipiendi cauſſae.

Cur Turcae aulae armorumque potentiam hominibus novis,

Leges, & ſacra patriciis permittunt.

Turca gens stolide superstitiosa. dabatur. Itaque perverso consilio apud gentem stolide superstitiosam, aversis infensisque iis, qui falsae religioni jurique praesunt, & injustae expeditioni, per quam induciarum frangebatur foedus, omnia improspera obnunciabant, bellum sumere; & per agminum aspera, ardua obsidionum, proeliorum iniqua Turcicae militiae robur, *Janicsari Turcicae militiae robur.* in quo ferme uno victoriarum spes omnis sita, extinguere statuit. *Belli apparatus.* Tali Duce, talibusque consiliis, ex omnibus Osmanici Imperi legionibus, & sociorum auxiliis exercitus centum octoginta virorum millibus formidandus conscribitur: cunctis belli, vitaeque necessariis magnificentissime instruitur; *Auspicia.* & sub vexillo augustissimis auspiciis aucto, quod Turcarum Imperatori ad bellum progredienti praefertur, Hungariam versus formidabile movet agmen. Diserte provincia demandatur, armis expugnandum Jaurinum; *Jaurinum provincia destinata.* ita comparatis imperiis, distributisque, *Imperiorum copiarumque distributio.* ut primo loco Mustapha, post eum Haly Pasa, sua tempestate belli Dux praeclarissimus, uterque Apaffj, sive Telechj consilio rem gereret; & ut Mustapha in inferiore Hungaria centum, Haly cum Te-

chelio

chelio in superiore octoginta virorum millia ductaret. Tum demum Turcicus Senatus Alberto Caprarae, quem diu miris suis celandarum expeditionum artibus morati erant, justi belli colore inducto, respondent: *Hungaros crebris in suos fines incursionibus tumultibusque foedus ultro violasse: itaque suo se jure uti, in Hungaria clientem Principem, qui Turcici Imperj fines aeternum pacatos regat, bello statuere.*

Turcis abstrusissima expeditionum consilia.

Color bello inferendo quaesitus.

His trepidis Caprarae nunciis extemplo Leopoldus Caesar a Germaniae Principibus, Rebusque publicis, quae ex tempore licuit, auxilia concit: & per Georgium Adamum Martinictium, Legatum Romae agentem, cum Innocentio XI. Pont. Max.; per Carolum autem Waldstainium, Cracoviam extra ordinem Legatum, cum Johanne III. ejus nominis Polonorum Rege, Christiani nominis communicata ope defendendi sub certis legibus sancit foedus: Carolum Lotharingium sibi Heleonorae sororis, quae Michaëlis Polonorum Regis vidua fuerat, nuptiis paratum adfinem, virtute, & scientia militari spectatissimum belli Ducem, Germanici Imperj summum

Caesar in foedus vocat

Innocentium XI Pont. Max.

Johannem III. Poloniae Regem.

Summum belli ductum Lotharingio Duci demandat.

morum Legatum creat. Is Neosolium obsidet munitissimum oppidum in Austriam maxime insinuatum, ea spe ut priusquam Turcae adventarent reciperato, ibi primos virium impetus obtunderent, si forte Viennam obsessum venirent: quod ei consilium, immo omnem tuendae Hungariae rationem sex Hungarorum millia foeda mox perfidia corruperunt: qui difficilem Sancti-Gotthardi aditum sibi commissum hostibus ad eosdem transfugae praebuerunt.

Anno cIↃ.IↃ.CLXXXIII. *Mustapha Jaurinum obsidet.*

Interea jam Turcarum Imperator Bellogradum pervenerat, & Mustapha Jaurini oppugnationem instituerat; cum Techelius ad Essechienses pontes advenit, &

Incredibilis Techelj perfidia & astus.

in concione per summam perfidiam astutiamque suum in Turcas obsequium est contestatus, *quod Caesar Zrinianis nuptiis, munitisque urbibus sibi permissis, suam elevare fidem apud Musulmanos frustra conatus sit; qui ad Primum Vezirium jam contendit consilium adportaturus, ut Austriam Domum funditus evertat*: quod extemplo

Mox, Techelio proponente,

executus, Mustaphae Viennam obsidendam proponit, longe faciliorem captu, opulen-

pulentiorem praeda, & amplissimi Christiani Orbis claustrum. Mustapha Turcicum gerendorum bellorum institutum aspernatus, in proxima Imperium armis producere, temeraria superandi Soleymanis famam cupiditate, profundae avaritiae explendae libidine, bellicae gravitatis immemor vix institutam Jaurini obsidionem solvit; & agmine caedibus incendiisque late truci Viennam contendit. Et per ea quae utrinque sive temeritatem sive consilium, seu virtutem seu Fortunam praebuisse ejus rei monumenta produnt, Vienna obsidioni parata est, & Caesar sospes: qui inde excedens urbis propugnationem Rudgero Hernesto Starembergio spectato Duci permisit; eodemque tempore Caraphaeum ad Regem Poloniae legavit, ut quam primum auxilium maturaret.

Viennam obsidet.

Starembergius Viennam propugnare jussus.

Caraphaeus Cracoviam ad celerandum auxilium Ablegatus.

Is prae ceteris ad eam legationem delectus: nam ita arma profitebatur, ut dum a militiae muniis vacare licebat, Scriptoribus de re civili sedulo attenderet; vir italico ingenio facilis alienos mores induere; in Aula spectatus ad animos perspiciendos sagax, eosque sibi convertendos lenis-

Cur is potissimum ad id munus delectus.

nissimus; ad res agendas ancipites dexter, ad urgentes acutus, firmatus animi ad repentinas; imprimis gnarus dura ita disponere, ut sponte sua quam mollissime cederent: accedebat, diu in Provincia Poloniae contermina versatum, propius Polonorum animos, consiliaque introspexisse. Is Craeoviam properans, studia partium, aerarj angustias, turbulentam in ejus Praefectum de reliquis institutam accusationem, aliasque objectas aliunde moras offendit: & aliquem eorum Techelius persuaserat, Slavico Sarmaticoque nomini conducere, eâdem formâ constitutam habere remp. Quibus de caussis quinque equitum millia, non plus eo ad eam diem in procinctu habebantur. Igitur is omnes boni Legati obiens partes, uti quisque in ea Republica maxime potens res Caesaris aut adversari, aut negligere visus est, ita eos abeuntibus in hanc sententiam dictis aggressus est.

Offendit difficultates, & moras.

Rem Christianam universam in praecipiti abruptoque vacillare: quanque diei cunctationem sera seculorum solicitudine haud facile reparandam: Viennam ab omnibus Asiae viribus acriter obsideri. Si pro Hungariae

riae Regno Techelius Turcicis auxiliis certaret, excusari posse privata aliquorum consilia conterminum habendi Principem, qui sit Caesare longe minor. At Turcici id esse arcanum Imperj, in ejus finibus adversus externam potentiam clientes locare Principes, qui tanquam objectae moles hostium impetus sustineant, ac durent, ut externis tuta malis loca interius dominata pace ocioque fruantur: ubi vero regna eo metu libera habere possunt, ea in suam omnino ditionem redigere. Itaque Vienna capta, & Austria subjugata, in Hungariam Transylvaniamque, Techelio, Apaffioque in ordinem redactis, Turcarum Dominum suos Praesides dimissurum. Sed in urbe, quae Germaniae Italiaeque propugnaculum adversus Turcas habetur, pro Caesare Mehmedem imponi, si ceteris inutile inhonestumque, Polonis maxime. Italis enim Germanisque Galliarum potentiam imminere, Christianam, cultissimam, & elegantissimam tamen: sed Poloniam a proxima Turcarum & Tartarorum vi longe lateque urgeri premique, omnino miserum esse: quando Polono dignum, si foedus cum Caesare omnino sancitum non esset, ipsa Poloni nominis dignitate ad praesen-

Falsum aliquot Polonorum Procerum arcanum potentiae.

Ubi Turca Reges sibi vectigales constituit?

Et quandiu regnare sinat?

Vienna capta, Germaniam, Italiamque dubio urgeri malo,

Poloniam certo premi.

Jentissima firmissimaque ei ferenda auxilia commoneri, commoverique. Nunc qui apud Turcas post Persarum Regnum primi ferme vigent opinione potentiae, eos, foedere jam icto, cunctari, id Turcis augere animos, & non temerariae iisdem conjecturae facere locum, Polonos Turcicarum virium haerere metu. An expectare, ut eo munimento hostis potiatur, quo majori gloria reciperent? Sed enim exploratum satis, Turcas prosperis rebus supraquam credibile est insolescere, & ferocire; &, vel afflictis fortunis, difficillime quod semel armis arripuerunt exuere. Ad haec eos seu stoliditate, seu virtute, pectorum muro aperta urbium propugnare: quid putandum, ubi munitissimam totius Austriae arcem sint defensuri? Ad arcendum hostem nunc non sat esse Germanorum auxilia, & Polonica impense desiderari; ut dejiciatur, quasnam aliunde subitas arcessendas vires, ne Barbari torrentis instar in Germaniam, & Italiam diruant, diluantque? Galliae Regem centum ferme virorum millia sub armis ad Rheni ripam habere. Atqui Christianorum summam infortunae casum dari non oportere; ut Regno Gallico haec forsan, sed certe cum in-

Polonus post Persam Moschūque primus Turcis in opinione potentiae.

Turcae prosperis rebus ferociunt.

Armis parta non nisi vi restituūt.

Viris magis quā muris propugnāt urbes.

Vienna Germaniae, Italiaeque a Turcis claustrum.

ingenti intentae potentiae fructu maxima gloria prodatur, rem Christianam restituisse: quod decus Poloni eandem servando praeripere certo possint. At hercule auxilium implorare Caesarem de Polona Republica bene meritum: & praeter vetera satis recentem opis ab eo ipsis adversus Suecos latae memoriam inter eos celebrari. Referendam a generosa Sarmatarum gente gratiam Austriae Domui his regnandi artibus clarae, avitis regnis pacatam frui, & tantum sociali fide praestare ceteris.

Caesar de Polona Rep. meritus.

Austriorum proprium pacificos regna habere, & pro sociis sumere bella.

His atque talibus Proceres cunctantes extimulat, Regem sua sponte cupientem inflammat: qui cum praecinto, quem diximus, equitatu primum corripit agmen: & paucorum dierum spacium manentibus permittit, quo reliquae copiae quam celerrime conscriptae instructaeque consequantur.

Polonus Rex agmen rapit.

Caraphaeus vero Regem praevertens citato itinere in Austriam redit, & spe jam adventantis auxilj animos Germanis addit. Ibi Lotharingius, qui, soluta Neosolj obsidione, Closterneuburgi cum exercitu agebat, ut de proximo confirmaret obsessos, & cum Polonico auxilio, uti ad-

Caraphaeus in Austriam redit.

A Lotharingio Regi obviam remittitur.

ventabant, maturius jungeretur; eundem Caraphaeum cum delecta legione Regi obviam officj caussa misit, & ut locorum gnarus tutiora ei viarum compendia conmonstraret. Nam justus suberat metus, ne Mustapha recentibus integrisque Transylvani, Valachi, Moldavique auxiliis reparatus, bonam magnamque exercitus partem adversus Polonum inferret; divisum, fessumque in ipso agmine aggrederetur; & de omni auxilj spe obsessos Viennenses dejiceret. Enimvero Budae Praeses, experientissimus belli Dux id ei consilium dederat: quod homo ingenti fastu aspernatus est, putans vel magnum fortemque Orbis Terrarum Regem non ingenti stipatum exercitu fundere, facinus esse Techelj viribus dignum, non suis. Itaque Rex, ubi Silesiae fines ingressus est, Caraphaeum obviam habuit; & itinere omnino inoffenso in oppidum, quod Chremps appellatur, pervenit.

Metus, ne Mustapha Regem in agmine adoriatur.

Regi Silesiam ingresso Caraphaeus fit obviã.

Exercitus Christiani recensio.

Instructio. Duces.

Ibi junguntur vires; ad octoginta millia recensentur; trajectoque flumine, agmini proelioque instruuntur. Dexterum Polonus, sinistrum Austriorum Lotharingius,

gius, medium Germanorum agmen Maximilianus Emmanuel Bavariae, & Georgius Saxoniae Septemviri ducunt. Ubi adpropinquare hostem Turcis renunciatum, Budae Praeses suadebat: *Non oportere intra eas stativorum angustias ab hostibus impeti: in apertiora evadendum; vicinos caedendos saltus, praealtum aggerem producendum; atque inde tormentis infestare hostes, & ferre obsessis auxilium prohibere*. Atqui Hadrianopolis Praefectus *solvendam omnino obsidionem* censebat, *sub magni Soleymanis exemplo, qui paribus ferme copiis, sub ejusdemmet urbis quam obsederat muris, Carolum V. Imp. haud expectare sustinuit*. Sed Mustapha neque obsidium solvere, & cum hostibus Chalembergio monte descendentibus congredi maluit. Ejusque consilj auctor imprimis Michaël Telechius fertur, qui cum Transylvano nuper advenerat: etenim astutissimus homo veritus a Turcis, ne, Vienna capta, Transylvania prorsus redigeretur in servitutem, ut praesens vitaret malum, sperans porro rerum casibus Hungariam a Germanis liberam fore; id facile Turcarum Duci suasit, qui & Janicsaros ardua

Utilia Turcarum Ducum consilia contempta.

Inutilis callidaque Telechj sententia probata.

 obsi-

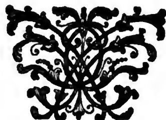
obsidione delere, & urbem ad iniquissimam deditionem cogere; & ingenti de Christianis victoria inter praeclaros suae tempestatis Duces censeri omni, uti insipientium est, amoto metu sperabat. Ita Janicsaris ad oppugnandam urbem relictis, triplici quoque instructa acie adversus hostem enititur. Acriter pugnatum: victoria a Christianis feliciter stetit: ac Vienna oppidanorum constantia, militum virtute, fortiumque Ducum vigilantia & exemplo, saevam diuturnamque oppugnationem perpessa, tandem liberata est. Turcae in acie fusi caesique; ab obsessis, eruptione sub idem tempus facta, obsidentes in fugam acti. Christianorum Duces victoria gaudere; milites praeda laetari: Turcarum undique profugia, latebrae, caedes, vulnera, servitutes; atque adeo utrinque omnia evenere acciderunt que, quae summam utriusque fortunae commutationem sequuntur. A Polonorum Rege inauspicatum Turcarum vexillum captum, & cum eo Turcae suam belli fortunam captam putare: quae Mustaphae quoque tentorium cum ingentis precj suppellectile, & epistolarum scrinium Regi ma-

Proelium. Christianorum victoria.

Vienna liberata.

Polonus Rex regium vexillum capit, & Mustaphae praetorio potitur.

manubias objecit : cetera ſpolia poſtea Rex ſecum abſtulit , vexillum ad Innocentium XI. Pont. Max. Romam miſit.

CA-

CAPUT IX.

Pro summo exercitus Quaestore in Superiore Hungaria munus gerit: Techelium fundit; & de belli porro gerendi genere cum AEnea Caprara juxta sentit.

Destinat Eperiem obsidere.

EXercitu in hyberna digresso, Caraphaeus in Superiorem Hungariam proficiscitur, ut ibi cum Rodulpho Rabatta, summo exercitus Quaestore junctis copiis, Eperiem obsideat, quando non licuit Cassoviam aestivis reciperare. Etenim Christiani Duces omnes Viennensi victoria utendum censuerant. Sed Lotharingius Neosolium, uti ultimam de Hungariae Regno relatam a Turcis praedam

Lotharingius Neosolium,

dam, ita primam omnium recipiendam sentiebat: AEneas Caprara cum Caraphaeo tota belli mole Cassoviae incumbere judicabant: *Ea enim ad deditionem adacta, omnem Superiorem Hungariam principis urbis exemplum secutam, ad officium facile rédituram: & oportere nefaria Principatus possessione principio Techelium exuere, unde belli initia extiterunt: neque utile videri, dum intestino hoste attinerentur, externum persequi*. Sed Polonus Rex, in perduelles a suo Principe armis animadverti; sibi cum communi hoste rem geri: & urbem Neosolio Cassoviaque digniorem, Strigonium, summo Hungariae Pontificatu augustam, a Soleymane, fortium Turcarum Imperatorum ultimo captam, suis armis dignam oppugnari ratus aggressus, fusis iterum proelio hostibus, brevi ceperat. Sed consilium de Eperie oppugnanda Rabattae & Caraphaeo aliae belli rationes distulerunt. Nam ut advenit Antonius, Rodulphus a Caesare Lincium revocatus est, acturus de belli subsidiis comparandis: eique Caraphaeus cum in Quaestoris munere in ea Provincia gerendo, tum armorum, quae ductabat, imperio suffe-

Caprara, & Caraphaeus Cassoviā obsideri censuerant.

Polonus Rex Strigonium arma converterat.

Ceperatque, fuso iterum hoste.

Eperiei obsidiū dilatum.

Caraphaeus Rudalpho Rabattae in Superiore Hungaria substituitur.

ſuffectus eſt ; quod nemo melius & aes parare , ejuſque compendia facere cum optima fruge noſſet ; & ejus Provinciae expertiſſimus omnes Techelj artes calleret.

Multorum de Techelio, et Turca jam debellato judicium.

Interea ob tot tantaſque , tanque inſperatas de hoſtibus perduellibuſque partas victorias , aliaſque ab ipſis hoſtibus , quas mox memorabimus , cauſſas ; plerique omnes jam afflictum Techelium , jam Turcicum Imperium funditus everſum putare.

Hungarorum ſpectata fides.

Et quidem haec de Techelio opinari: nam Hungari ad octo millia ferme equitum peditumque , in quibus quamplurimi inluſtri loco nati per omne id tempus ſub Paullo Eſterhaſio , Hungariae Palatino egregiam Caeſari operam , fidei documentum, navarant : & Eſterhaſius ipſe , quanquam Techeliam Emerici ſororem domi nuptam haberet , tamen privata neceſſitudine publicam habens potiorem in Techelianos infeſtiſſimus ferebatur . Georgius autem Erdodius , Croatiae Procurator , & dum Vienna oppugnabatur , & poſt Viennenſem victoriam innumera oppida , arceſque in ea Regni parte Turcis ſubjecta ſitas diripuerat , incenderat , devaſtarat . Quinimmo

Paulli Eſterhasj Palatini laus.

Croatia Turcis ſubdita a Georgio Erdodio ferme exciſa.

ipſum

ipſum Techelium, dum munimentum Eperie non procul obſidet, Hungari obſeſſi vi & armis arcent; Litthuani fugant, & omnem Ragoctiae ditionem igne ferroque corrumpunt. Igitur victoriis ad Viennam & de Strigonio relatis, tanta rerum Hungaricarum commutatio facta erat: ex facinoris audacia conſcientiae vecordia; minae in preces verſae; novandi ſtudia ſive deteſtata, ſive coërcita: Techelio omnium malorum auctori omnes omnia mala imprecari: in perduelles profugos intenta Turcarum odia; in contumaces juſtae Germanorum irae; in redeuntes tempori ad obſequium Caeſaris commendata clementia. Reſpublica interea, quae ſemper bonorum eſt, graviſſima belli mala perferre. Ita adflictis partibus, jam Techelium injuſto violentoque excidiſſe Regno conjiciebant.

Techelius repulſus ab Hungaris.

Fugatus a Lithuanis, qui Ragoctiae agrū vaſtant.

Rerum Hungaricarum commutatio.

Sed Caraphaeus nihilo remiſſius adverſus eum, ſed juxta ac integrum, ac florentem bellum gerendum cenſebat: nec enim eum ſententia poſt unquam fefellit. Nam per id ipſum tempus, quo ejus res tam perculſae erant, juſſus tanti admiſſi a Caeſare veniam implorare, ſe ei ſubjicere

Caraphaei de bello Techeliano ſententia.

Techelj ingens vel afflictis rebus audacia.

M dedi-

dedignatur: quin, positâ *Comitis*, sub *Hungariae Principis* praescriptione edicta proponit. Qui tantis Turcarum viribus excitis Christianum nomen universum perdere conatus erat, & novas de Numine opiniones ad studia partium obtinenda fovebat; omnesque Romanis sacris initiatos ab usurpato ejecerat regno; octingentos Polonos, dum domum redeunt, trucidaverat; & quamplurima Germanorum corpora ex insidiis capta Tartarorum Hamo dono miserat in servitutem, quo concitaret contra Polonum: ad Pontificem Maximum, & Venetum Senatum literas scribere per summam audaciam substinuit, quibus, *se in Weselenianis partibus natum ajebat, & civile bellum pro Hungariae libertate agitare: idque nihil quicquam cum Turcis contra Christianos commune habere.* Mox duplex animi, Veneto quoque per Summum Pontificem in belli foedus conciliato, apud Turcicum Senatum sententiae loco proponit, uti *Musulmanorum Dominus suum sacrorum Principem * in Persiam mittat, qui eum Regem moneat, Pontificem Ro-*

Praefracta improbitas.

Nefanda versutia.

ma-

* Muphtti *Turcis appellatur.*

manum omnes Christianos Reges contra suum Imperium concitasse, ut Mehmedanam legem funditus evertat : eaque ratione persuadeat, ne se forte interea bello petat, sinatque potius pro communibus Mehmedanorum aris, focisque ab eo securum pugnare. * Et vero per omne ferme ejus belli consequutum tempus spectatus est homo totiens adflictus erectus, perditus servatus; Turcis odiosus protectus; modo catenis oneratus, mox honoribus & imperiis amplissimis auctus; nusquam costanti sede tandiu consistere; diffisus saepe suis, sui non diffidere; & per ingentem perfidiam confidentiamque fere semper defuisse aliis, nunquam sibi.

Et mirae vices.

Non diu abjit, quod hoc Caraphaei judicium rebus ipsis comprobari coeptum est. Nam Techelius a factione desolatus instaurat vires; infensa Turcarum odia auro & arte delinit, & in studia convertit; infestatus a Litthuanis in suo, infestat acrius aliena; & sub anni exitum cum justo Hungarorum, Turcarum, & Tartarorum exercitu in Scepusiensem agrum ingreditur, illac in montana, aut in Trenchinienses

Reparato exercitu Scepusium invadit.

 fines

* *Ex lib. M. S.* Notizie particolari del Tecli.

fines penetraturus. Ut ad urbem Iglum castra ponit, ut Posoniensem conventum turbet, quem super perduellionis crimine lapsis condonando Lotharingius habebat; Caraphaeus ubi id per exploratores, per quos cuncta Techelj tentamina speculabatur, rescivit, Brisnensem ei aditum occludit, ne in montana per Neosolienses fines inrumpat: cum certo peditatu alium ad Rosembergam occupat, ne in uberrimi soli Trenchiniensem agrum invadat. Techelius ubi his Caraphaei consiliis se praepeditum sensit, Emericum Gergejum ad eum mittit, tanquam de venia sibi imploranda cum ipso agat. Interea, cum exercitus commeatu misere laboraret, divisit copias; & partim in montes cum Pethnasio Rosnaviam versus, partim cum Tunyoghio versus Jolsuam dimisit. Ubi gnarum id Caraphaeo, Franciscum Veteranium militum Tribunum Muranum versus expedit, qui Techelianos Jolsua & Rosnavia deturbat. M. Auriam suae legionis legatum in Scepusiensem agrum ire jubet, Kesmark proprium Techelj oppidum occupatum. Ita Techelius, cum se jam circumveniri animad-

Arcetur a Caraphaeo.

Dolum adhibet.

A Caraphaeo eluditur.

Pene circumvenitur.

mad-

madverteret, Cassoviam versus se recepit; & Gergejus ad eum haec Caraphaei verba retulit: *Mirum sane esset, si Techelius Italum meditatum decipere velit: qui Saponarae verba dedit, sibi certe hautquaquam daturus*. Interea cum copiis, quibus imperabat, subsidiisque a Lotharingio propere accersitis, in eum tam subito invectus est, ut pernici hosti solita celeritate uti non plane licuerit. Nam ad oppidum Unguar dictum cum Techelianis congreditur; magnam eorum partem caedit; reliqui super aspera montium ultra Scepusiensis agri fines, qua Poloniam pertingunt, sese recipiunt.

Ejusdem Techelio responsum.

A Caraphaeo caeditur, & fugatur.

Ob ingentes autem clades, quas Turcae a Christianis acceperant, & mala quae ipsi ultro sibi dabant, iidem, qui Techelj partes oppressas, Turcicum Imperium jam eversum arbitrabantur. Etenim Mustapha cum trepidantibus copiarum reliquiis sese prius Budam, mox Bellogradum receperat: in quo turbato trucique agmine Budae Praesidi, summae apud Turcicum Senatum auctoritatis viro fauces collidi jusserat; & per multas iniquas falsasque caussas optimum

Mustapha Turcicae virtutis extinctor.

mum quemque belli Ducem sustulerat, in quibus praecipuum Janicsarorum Praefectum: ne Reipublicae pessime ab se gestae delatores secum in Regiam urbem adduceret, stolida dissimulatione, qui omnem exercitum suae stultitiae adhibuerat testem, ex Turcico instituto, ut in acie belli consilia palam omnibus habeantur, metu ne clam summi belli Duces rempublicam forte prodant. Sed enim duo potissimi Reip., quos infensissime oderat, gravissimeque laeserat, ordines, Janicsari, & qui juri & superstitioni praesunt, in summam eum invidiam trahebant; religione universis incussa, *fractum contra fas gentium foedus a Summo Numine vindicari: & nefas auctorum caede expiandum*. Quas saevas contra Mustapham, turbidas contra se voces ubi Mehmedes Constantinopolim reversus palam fundi cognovit, eum interfici jusserat; pravis inertium Imperatorum exemplis insistens, quibus summa armorum imperia summis belli Ducibus sine ullis certis mandatis delata sunt: qui tamen de rebus vel fortunâ male gestis capite suo reddunt rationem. Quo more reipublicae damno

Cur apud Turcas palam in acie belli consilia?

Mustapha acri flagrat invidia.

Ad poenam turbulenter deposcitur.

Interficitur.

Pravus reipub. mos Duces res male gestas capite luere.

damno peccatur ; & apud aliam gentem aliqua ingenj vi praeditam deterrerentur Duces quicquam Fortunae committere; quae rerum bellicarum bonam ſemper ſibi vindicat magnamque partem. Sed obtuſae mentis homines iis exemplis paſſim éditis nihilo fiunt cautiores ; atque in ingentibus Imperj viribus, & quae quam celerrime reparantur, Turcae vix ſentiunt quantum mali ea res ipſis olim ſit adlatura. Primus igitur Vezirius creatus eſt Hibraimus Paſa, ruentibus rebus fulciendis impar; eo tantum laudandus nomine, quod invitus: Seitanes, Soleymaneſque ſummi belli legati * alter contra Polonum Regem, qui in Poloniam reverſus per obſecundantem hyemem Coſacchorum exercitu in Budziachum immiſſo, ingentem Tartarorum ſtragem ediderat ; contra Germanos alter in Hungariam dimiſſus eſt. Sed & alius jam ei hoſtis extitit, Venetorum Reſpublica ; quae paulliſper ambigens de ejus foederis ineundi dignitate, ob cives legatoſque ſuos ſaepe a Tur-

Seitanes, & Soleymanes ſummi belli legati.

Ingens Poloni de Tartaris victoria.

Novus Turcae hoſtis Venetorum Reſp.

* *Ita viſum* Seraſcherios *appellare.*

Belli caussae. a Turcis superbe avareque habitos; quas injurias sapienti consilio privatim perferre, publice dissimulare solet; tandem temporis opportunitate extimulante, & ab Innocentio Pont. Max. impulsa, ex gentium jure ad animum revocavit; & initio a Morlaccis sumpto, cum Caesare ac Polono in belli societatem convenit. Ita Turcica re conturbata, experientissimis belli Ducibus a Mustapha extinctis, fortissimo legionario milite deleto, perculsis undique religione animis, tentatoque arcano, quo id Imperium una belli mole semper aut premere, aut premi curavit; qui spei plus aequo fovebant, jam ejus Imperj finem adesse, corruptam jamdiu Rempublicam nunc dilabi, jam Turcas Costantinopoli atque adeo universa Europa exutos cernebant. Qua de re Caraphaei, qui in eam partem, quae tutior esset peccabat, cum AEnea Caprara, qui juxta secum sentiebat, sermonem per literas habitum in ejus monumentis reperio: in quo, quia de Turcarum depravatis moribus multa differit, ut intelligatur, quantum a primis institutis deflexerint, non ab re fuerit, brevi excursu cum caussis

Initium.

Imperj Turcici aerumnae.

Turcae una belli mole res gerunt.

Caraphaei de Turcico bello judicium.

sis suis ejus Reip. formam contueri.

Turcica Respublica eximio ad tyrannidem ordine constituta, atqui ad priscos Scythicae originis mores accommodate. Gens enim stolide ferox, abjecta, & vilis, omnium egena, & ad servitutem nata, erat sane metu, aspere, superbe, crudeliterque continenda. Hinc lege, armis, pecunia ita fundatum Imperium, ut haec omnia unius utilitate aestimentur. Vana enim Lex aeternam animorum beatitudinem meritis erga Principem praemio proponit; unde vecors civium obedientia: falsam de Fato persuasionem inducit, ut sint destinata morte ferociores: sacris suae ridendae religionis formulis profana Reipublicae concipit; & qui falsi Numinis caeremoniis praesunt, eos juri interpretando, disceptandoque praeponit, omniaque religione perfundit, quo formidolosior sit dominatus. Hinc omne jus fasque unius arbitrio permissum; & omnes Principis jussa adspectare. Quia dominatus eximias virtutes, & postrema vicia perinde odit; magna mediocribus recte factis proposita praemia, atroces manifestis compertisve criminibus poe-

Turcicae Reip. forma ad tyrannidem,

Lege, armis, pecunia constituta.

AEterna animorum beatitas praemium servitutis.

Fati persuasio ad ferociam.

Sacris profana miscet.

Iidem legibus, & superstitioni praepositi,

Ad dominatus formidinem.

In omne jus fasque unius arbitrium.

Mediocres virtutes amat;

Comperta crimina punit.

nae, utraque repraesentata, & aequa omnibus: unde ardor aemulandi acrior, metus validior quam poena; & ob eas caussas obsequium in Principes effusissimum. Indidem executiones praecipites, arcanus terror, in Principis placita inquirere exitiosum. Imperatoris aut inter arma conspecti formido, aut major e latebris reverentia. Unus Veziriorum Princeps ejus subit vultum, auditque vocem: neu dominatus arcanum potentiae Veziriorum obtinendae subserviat, Turcarum Tyrannus consulentem de Republica Senatum sub aulaeis celatus tristi observat silentio. Is rerum Dominus, Primus Vezirius procurator, omnes industrii, ut unus ocio pari tantae potestati fruatur. Ita Imperatores aut sua virtute clari, aut alienam recte factorum gloriam ad sua auspicia transducunt: cum enim auctorum sanguine male consulta, aut gesta expientur, Principes aliena invidia peccant. Quia vero praeter Osmanicam familiam nascendi conditio omnibus aequa est, plurimum apud eos aemulationis invidiaeque: quare Aula delatoribus referta; amplitudo lubrica, egregia vir-

Acris arcanorũ custodia.

Principis summus timor, & reverentia.

PrimusVezirius rerum procurator.

Omnis gloria Principis,

Aliorum invidia.

Cur graves, & crebrae inter Aulicos simultates?

Et delationes iniquae?

virtus exitiosa: aemuli namque nedum fortuita, sed vel recte facta in crimen detorquent: & inter obtusa ingenia leves suspiciones pro exploratis argumentis haberi. Ita trepidis omnibus unus Princeps securus. Ad Rempublicam accedunt ignobiles, viles, ac dura passi; & ob id obedientia observantiaque in Superiores insigni, in subditos minoresque superbia intoleranti, jactabundi, adrogantes, fastuosi ubi sunt honoribus cumulati: ex qua morum insolentia frequentes casus. Eo autem impio instituto Principem in suorum necem, unde aliquis publice metus, durare; & fortium virorum formidolosam virtutem opprimere; saeva domi pax res custodit. Miles autem non legitur, sed semper instructus, semper intentus adest: alter factus a Principe, alter jam bello spectatus. Prioris ordinis *Janicsari*, posterioris *Spahj* appellantur: illi pedites ad Regiam urbem Principis tutelae, hi equites veluti minutae coloniae Imperj custodiae agunt. Janicsarorum institutio ad virtutem militarem tam generosa, ut stemmatum quamvis nobilissimorum animos superet: quare

Cur viliter serviunt, superbe dominantur?

Et spissi Procerum casus?

Pax cruenta.

Miles semper, & ubique paratus.

Janicsari, ceu Praetoriani.

Spahj, veluti minutae coloniae.

Janicsarorum generosa educatio.

re per plura saecula invicti: In iis exercituum robur, & ab iis omnium victoriarum adorea. In eum numerum adlegi concessum nemini, sed forte datum inter nationes bellicosiores perquiri, & e Christianarum parentum sinu abripi pueros, in palestrae claustris adolescere, & coelibes, nulla re alia nisi militia exerceri. *Principis filj* dicti: eaque adpellatione superbi, unum Imperatorem tanquam parentem venerentur; ceteros omnes insolenti fastu despiciunt: quadraginta millium numero; ex quo dignitas urbi, securitas Principi, ipsis fiducia, ceteris terror. Spahjs in spectatae virtutis praemium villae pagique * stipendiorum loco adsignati. In ea militia uti in coloniis Romani, ita Turcici Imperj firmitas, & ab ea etiam amplitudo: ad quadrigenta equitum millia expeditos semper sub armis per omnes imperj partes habere. Unde Turca tam facile ex captis regnis militum numerum auxit: & per tot secula Osmanicae vires acriores inten-

Eorum genus.

Fortunae filj dicti coelibes,

Unum Imperatorem spectant.

Numerus.

Spahj.

Timarri militaria Turcarum beneficia.

Numerus formidandus.

Ars Turcici imperj proferendi.

* Timarri *Turcis dicuntur.*

tentae, horum induſtriâ, ac vigilantiâ; ne beneficiis forte exciderent, quos aemuli infenſi ſervabant, an & arte equeſtris militiae exercitia celebrarent, ut in deſidis, vel ignavi mulctati beneficium porro delator ſuccederet: Hinc ea gens praeter ceteras equitatu formidabilis; hinc in exercitibus cogendis celeritas; hinc omnis victoriae ſpes in vi proeliorum ſita. Hac ingenti praeſentique militum copia freti arcibus non firmare fines, quos longe lateque vaſtant, ut inde hoſtes fame ac ſiti ſubmoveant: urbes muro clauſas perraras habere; & terreſtribus bellis pollere ſtudent, gnari continentis terrae dominos adjacentium inſularum potentes eſſe. His viribus navalium bellorum, & muniendarum urbium imperitiam compenſant. Tales priſci mores, ut omnia pacis in uſum belli componerent: ei generi victus cultuſque aſſueti, tamquam omnis vita in acie exigenda eſſet: ſine ullis gulae inritamentis famem expellere, eâdem adverſus ſitim temperantiâ; abſtemias inire coenas; humi ſedere; innupti juvenes ſuper pellibus humi ſtratis dormire; venatu exerceri; ſilen-

Turcae olim equeſtribus proeliis potentes. Unde expeditionum celeritas.

Agrorum vaſtitate claudunt Imperium

Cur terreſtri bello gaudent?

Pax in belli uſum comparata.

silentio cuncta peragere. Nihil in urbe molle; amantium nequitiae occultissimae; & foeminae obnuptae foris incedere; truci musica delectari; poëtis fortium virorum facta perpetuum esse argumentum: atque adeo omnem domi vitam castrensem meditationem videri. Hinc porro in bello laborum, inediae, sitis, aestus frigorisque juxta patientes; frugales commeatus; in agmine, in acie silentium; in stationibus vigilantia, vecors in proeliis furor, ubique ordo, & concordia; ac spe meliorum libenter extrema pati. Una urbanarum in castris cura, militem lautum, & adversus caeli saevitiem bene tectum; unde virorum robur. Cetera foedissime etiam provisum, ut quamvis foeminae castra non sequantur, earum tamen nullum sit desiderium. Eae postremo aerarj artes, pares necessitatibus opes, civium frugalitate & parsimonia comparatae: nam privatim vestium inornata elegantia; aedes, quales sub tyrannis, humiles, & e ligno: non signa, non pictae tabulae per domos suspiciuntur; nullus aleae lusus, & simplices parcaeque mensae. Publice autem magnifici in templorum hor-

Omnis domi vita castrensis meditatio.

Unde bonus in bello miles.

In castris bene lotus, fotusque.

Abominandum nefas bello subservit.

Aerarj artes.

Privatim parci,

Publice magnifici.

hortorumque cultu, ut ſplendide religent animos, tuto relaxent. Plures pro re cujuſque uxores, ad gentis frequentiam. Nullus pro cenſu ordo, nulla honorum ſucceſſio; opes publice partae reipublicae recidunt. Inde cujuſque virtuti aequus ad rempublicam aditus, firmiſſimum ejus Imperj fundamentum, quo ſub acri tyrannide praecipuo libertatis commodo utuntur. Nullum cenſent lucrum, niſi quod vel armis in bello, vel domi religionis legumque profeſſione ſit partum; & ob agros jam ſtipendiis adſignatos, inlibato ferme aerario, bella gerunt; nam Spahj de ſuo aere inſtructi agunt, & pugnant. Agris autem per ſervos cultis, tantum naturae fructibus contenti, illos induſtriae Graecis, Armenis, Epidauriis, aliiſque praeter unos Hiſpanos, relinquunt. Cumulant aerarium multa & varia portoria, ingentia ſociis tributa indicta, onera impoſita victis intoleranda.

Ejus fundamentum Imperj aequalitas ſub Tyrannide.

Turcae ſolam leges, vel arma curant.

Equites, perpetui aſſidui.

Agriculturam ſervis.

Peregrinis mercaturam, & artificia permittunt.

Portoria.

Tributa.

Victarum gentiū onera.

Sed jamdiu depravati mores. Nam Janicſari jam norunt, Imperj vim ſuis in manibus ſitam: cumque Imperatorum ſanguine foedari ſint auſi, in lubrico ea Reſpubli-

Corrupti mores.

Janicſari Principi formidoloſi.

Et inobsequentes.

publica est; vulgato arcano, posse Principem a multitudine impune sperni. Per haec Imperatorum sibi usurpant electionem, qui ab iis donativo adclamationes, & novi regni auspicia redimunt: unde ab iisdem idem Turcico quod Romano Imperio a Praetorianis imminere fatum prudentes rerum conjiciunt. At enim cum Janicsari hodie conjugiis commerciisque dent operam, liberorum charitate, & vilis quaestus studio attinentur. Praeterea eam militiam hodie Primores filiis suis, per delicias eductis atque educatis, commercantur: quare non amplius mira in bello, quae olim, praestant. Spahj autem, ubi imperantur, nequiores servos ad bellum mittunt: dum ii interea exercent mercaturam & foenus. Neque ea beneficia militaria praemio sed precio dantur: unde adfectatae saepe eorum militum clades, quo aliis divendantur. Quibus ex caussis Turcica virtus graviter imminuta. Postremo Turcicum communem Imperiorum conditionem jam patitur: cum enim, tot debellatis regnis, ad se ingentes divitias traxisset, animi Turcarum captivis deliciis capti sunt, & an-

Uxores ducunt. Exercet foenus.

Primorum filj in eam militiam adscribuntur.

Spahj mercaturae dant operam.

Deliciae, & luxus.

& antiquam Asianorum molliciem induere. Et luxum prosequente avaritia, nihil pecuniae impervium; omnia donis ac muneribus praetentantur, & corrumpuntur: occlusa virtuti via, ubi largitiones, & ambitus. Itaque ocio delectantur: inviti bella ineunt, Persicum maxime ob longinquitatem itinerum, & deserta terrarum; Hungaricum ob arcium obstacula crebra, & diversum pugnandi genus.

Avaritia, & Ambitus.

Bellum Persicũ maxime Hungaricũque avertsantur.

Jamdiu, differebat Caraphaeus, *Turcicae Reipublicae haec depravata instituta; sed nihilosecius bello semper imperium protulisse: nec Turcas unquam ultro petiisse pacem; semper dedisse tamen, & quidem cum aliquo ingenti emolumento, rogatos. Esse quidem falsa religione perterritos; sed gentem stupidam, & quae belluarum instar nonnisi praesentibus occupantur, uno secundo belli eventu elatos resumere de integro animos. Bonos belli Duces, ferocesque milites Mustaphae aut bello, aut fraude cecidisse; sed ingentes ejus Imperj vires non facile una alterave clade accepta defecturas. Qua de caussa quicquid Imperium optime norunt, ut excindatur, id dare consilium, ut Christiani Principes cum Persarum*

Nunquam Turcae pacem petere.

Cur adflicti, una re prospera resumunt animos.

Ingentes etiamnum Imperj vires.

Prudentum consilium de eo Imperio excindendo.

Rege

Rege foederati, utrinque bello confodiant; atque id censere tamen, cum jam erant ita corrupti Turcarum mores. Non sine Numine Turcas mentem ejus ultro inferendi belli induisse, ut per eam occasionem divinitus oblatam Polonus, Romanus Pontifex, Venetorumque Respublica cum Caesare contra Turcicam potentiam firmissimum foedus inirent: sed ejus legibus sapienter quoque cautum, Sedulo curari oportere ut secum Moschus quoque arma consociet. *Cum enim Turcicae vires, cum Tartaricis aeterno foedere junctae, Persae potentiam cum Moscho item aeternûm foederati compensent; ad eam deprimendam vim hoc ingenti addito momento opus esse ratos, ut sine Persarum conlata ope unis Christianorum armis Turcicum Imperium excindatur. Et vero Polonum Regem sat expendisse has Turcicas, quas nunc putant, adflictas vires, qui id se magno Rege, magnoque belli Duce dignum gerendi belli genus per hosce ipsos dies proponit; ut Caesar cum Germano milite in Hungaria Turcicarum copiarum robur, quae ad hos Imperj protegendos fines tanquam propugnaculo agunt, occupet, deleatque; ipse citato agmine, &*

Cur in foedere cautum, ut Moschus in eā belli societatem conveniat.

Digna Polono Rege de ratione ejus belli gerendi sententia.

per

per viarum compendia Constantinopolim, Imperj sedem petat: Veneti classe potentes Hellesponti fauces occludant, ac principi urbi maritimos commeatus ab Aegypto, & omni mediterraneo mari probibeant. Nosse namque cum ejusmodi hoste rem geri, qui aut bello nunquam petendus, aut quam celerrime opprimendus sit. Nam si ad angustias redacto tempus detur, tantisper, dum ad sua se instituta recipiat, iis recte usum mox redire longe ferociorem. Unum Veziriorum Principem reip. scientem & bellicosum virum creatum, qui a Janicsaris Spabisque militarem disciplinam rigide exigat, intra breve temporis curriculum maxime formidandos exercitus educere in hostes posse. Ad haec ingentem terrarum tractum, urbibus celebrem aut externis nationibus inundari, quae indigenis omnino deletis novam gentem reponant; aut paullatim, & per partes adquiri, ut sensim in victoris imperium coalescant. Sed neque delere nationes Christianae mansuetudinis esse; neque foederata bella diu gesta rerum experientiam planum facere. Unam mediam patere bellandi viam, brevem & ingruentem, nempe qua Magnus Alexander Persarum Mo-

Turca quod hostis genus?

Quam facile integrare formidādas vires potest?

Duplex imperiorum armis delēdoram extrema ratio.

Neutra probatur.

Una media, qua Magnus Alexāder usus.

narchiam uno & item altero secundo proelio subegit. Sed magnis celeribusque bellis suscipiendis, aut pinguia & exprompta aeraria oportere, aut rerum omnium egestatem. Foederatum militem non poenitere patriae quemque suae: quare commeatu instructum esse ducendum in aspera, idque adeo quod cum Turcis res sit, qui a finibus longe arcent hostes fame sitique: & in Hungaricis bellis victorias primis annis nullos ferme parere fructus. Inter omnia infensa infestaque exercitus esse ductandos. Graecos enim quibus Europa Turcica scatet, acriori odio Romanum nomen habere, quam Turcarum gravissimas, quibus premuntur, injurias. Et Turcis quoque subdi magna ex parte haeresi labefactatos, qui religionis libertatem ab iis libentes tributo redimunt. Neque esse ut spes aliqua in Turcarum seditionibus sita sit: eas enim in Persarum confinio saepe fieri; qua autem fines spectant ad Christianos nunquam: ibi namque superstitionem discordem efficere, ut Respublica ipsa displiceat; sed in principe urbe tumultus natos, quia displicent qui reipublicae praesunt: itaut ejus generis turbae nihil aliud sint quam

Ejus difficultates.

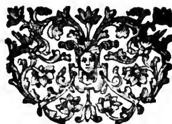
Cur crebrae a Turcis seditiones in Persarũ, in Christianorũ finibus rarae?

bonae reipublicae desideria. Igitur cum nihil inter hostes subsidj, instructissimo omnium rerum commeatu opus esse. Sed justum praeterea subesse metum, ne Turcicis viribus Christianorum consilia suppetant, qui tantam terrarum marisque accessionem foederatis inviderint. Occupandas igitur gravissimas hasce difficultates pecuniâ tanti belli necessitatibus repraesentatâ. At Poloniam *immodica Comitiorum libertate aegram, & exhausto continentibus finitimorum bellis aerario lassam: Venetos languere adhuc ex nupero Cretensi bello aspero ac diuturno: Caesarem liberalitatis & munificentiae gloria gaudere: Romanum Pontificem tam eminentis virtutis moriturum, & senem. Atque adeo Imperia non occidere alia, nisi alia melioribus institutis aut oriantur, aut emendentur. Et nostris quidem in melius, quod acrius bellandi genus, fortiores belli & majori numero Duces, ferociores milites quam Soleymanis temporibus, bella prius cum Gustavo, deinde cum Ludovico XIV. gesta pararunt. Sed ob has ipsas caussas metus, ne Christiana arma secum ipsa confligant.* Per has igitur rationes Caraphaeus, ut Turca omni

Quando Imperia occidunt?

Militia Germana nunc longe melior, quã Soleymanis temporibus.

ni Europa prorſus ejiceretur, id bellum inſtructiſſime intentiſſimeque, & quam celerrime adminiſtrandum eſſe ſentiebat.

CA-

CAPUT X.

Summam rem ad Budam primum obsessam servat. Neosolium Turcicis auxiliis intercludit; cujus uti & mox Eperiei expugnationibus adest: & Cassoviae dedendae opportunitatem praebet.

Anno belli secundo Germani pro sua fortuna & virtute expeditionem deliberant. Nam Neosolium, intimum Turcarum in Austriam munimentum, quod commeatus secundo fluvio per Danubium Budam deferri facile prohibebat, omittunt; & urbem regni caput, cui in Turcarum potestate redactae Posonium in Hungaricarum urbium

cIↄ.Iↄ.CLXXXIV.

Budae obsidium.

bium

bium principatum suffecta, armis cingere aggrediuntur. Per idem tempus bello turbatur Rhenus, ad cujus ripam Ludovicus XIV. suo ductu rem gerit, & Lucemburgum, unum e Germaniae ab Rheno claustris, oppugnatione maxime infesta capit. Qua victoria Germania pene perculsa est: unde Bavarus eo sua convertit arma, & Caesar Capraram, Caraphaeum, aliosque Duces cum justo exercitu, ut Gallis obsisterent, misit. Sed induciis mox cum Ludovico depactis, arma Caesaris jam belli Gallici metu liberata Hungariam repetebant, ubi ad Budam Lotharingius rem ita gesserat. Secundo flumine in Danubj, quod Hungariam interfluit, ripis tres praecipue urbes magnis inter se intervallis, longisque fluminis amfractibus dissitae celebrantur; Strigonium, Buda, Bellogradumque; prima religione, secunda dignitate, tertia munimento principes prisci Hungariae regni. Sed uti eae urbes minora oppida supra infraque flumen sita sua continent majestate; ita & haec omnia alia alîus securitati pro virili conferunt in commune. Ad hoc instar Vicegradum, & Pestum Budae inco-

Caraphaeus ad bellum Rhenanum mittitur.

Quod induciis quiescit.

Tres praecipuae prisci Hungarici Regni urbes.

incolumitati subserviunt. Igitur Lotharingius Vicegradum obsederat, ac reciperaverat; mox Pestum obsessum perrexerat: Budae Praeses contenderat; eoque repulso, Pesto potitus erat. Hinc Budam circumsederat, & oppugnabat. Obsessi constanti ferocia sustinebant obsidium. Interea obsessores aut adversi Martis, aut vexatae naturae fato ad decem millia occubuerant, sive obierant. Heic Caraphaeus cum suo & Bavaro equite a Lotharingio desideratus, *quando nemo melius ab hostium insultibus militem protegeret, imperiaque servare nosset.* Itaque per ejus literas imperatus iter quamocissime maturare; *ab ea enim mora, vel celeritate magnam summae rei partem in utrumque momentum pendere.* * Praesto adest, & cum his legionibus obsessores protegere jussus. Seitanes cum pollenti exercitu appetit, ut in obsessam urbem auxilium inducat. Sed Caraphaeus ita milite disposito aditus obstruxit, & operibus communivit, ut

Ad Budam Christianorum res impeditae.

Caraphaeus ad servandam rem Christianam celeriter accersitur.

Caraphaeus hostem a proelio deterret.

P

* *Ex epistola Lotharingi in eam, quam retulimus, sententiam concepta, data in Budensibus castris die* 23. *Octobris.*

ut hostis ab ea parte nihil ausus abscesserit. Mox Lotharingius in morbum incidit. Succedit Bavarus, & arcem oppugnare instituit. Seitanes redit: eique Germanus exercitus opponitur. Ibi Turca, dum per levia certamina distinet hostem, ab inobservata parte strenuum in urbem immittit auxilium. Quamobrem Lotharingius viris imminutus, rei frumentariae indigus, crudescente hyeme infestatus, Pestum solo aequat, inferiora Budae urbis incendit, obsidionem dissolvit. Id adversi aliquo tamen pacto solatae sunt Virovicza ad Dravi ripam a Jacobo Leslaeo capta, & trans Danubium Marchovitza Ragoctiae urbs: quam, subministrante belli subsidia Caraphaeo, D. Schultius subegit, & Techelium bis ad Eperiem fudit, fugavit.

Salvis rebus Budae obsidio solvitur.

Ut in hyberna discessum, Caraphaeus, qui in institutis habebat militem hyemes semper proximis aestatibus utiles commodasque transigere; in superiore Hungaria ad Zendraviam * castris positis, auxilia & com-

* *Vulgo* Zendrò *appellatam.*

commeatus, quos Neosolium Hibraimus Seitanis successor mittebat, occipit impedire, quo eodem tempore ab Agriensibus prohibebat. Cumque nosset, quingentum perduelles Agriam contendere, ut Turcis sociati eo commeatus inveherent; C. Tertium cum centum Germanis, ac biscentum Hungaris militibus ad intercipienda iis itinera misit. Qui tempori eos adortus, bona parte caesa, biscentum ferme cum ipso ductore captivos egit. Et per M. Auriam, suae legionis legatum, alium perduellium Ducem eadem tentantem oppressit.

Unâ operâ Neosolium hostibus interclu. dit, & Agriam.

Tecbelianos semel atque iterû fûdit, caeditque.

Adest tertius belli annus, quo Caesar quinquaginta virorum millia in campum educit. Sed rebus ipsis edocti, Strigoniensem provinciam non tantam prae claritudine utilitatem attulisse; & Budensis obsidj grandia adhuc intertrimenta sentiri, quia utrunque alieno incoeptum loco; ne nunc quoque imparibus viribus res quoque male geratur, Neosolium firmissimum munimentum, Viennâ octoginta passuum millia distans, Austriae Moraviaeque finibus imminens, superioris Hungariae porta; quod reciperatum rebellium

cIɔ.Iɔ.CLXXXV.

Neosolj reciperandi utilitates.

 Tur-

Turcarumque ulteriores impetus frangeret, Budae recipiendae secundo flumine Danubio commodans commeatus; ob quae omnia per Primum Vezirium Hibraimo legato satis certo mandatum, *ut eam urbem quoquo modo salvam curaret*; tota belli mole sub Lotharingj imperio ductuque obsidendum decernitur. Is igitur, postquam ea urbs satis providenter a Caraphaeo universam hyemem omni hostium commeatu auxilioque interclusa est, D. Heislerio imperavit, ut stativa circa eam propius obtenderet; dum ipse Novigradum impeteret, unde commeatus, & suppetiae commodae facilesque oppugnantibus: nam, eo capto, Neosolium sua sponte deditum esse rerum Hungaricarum historiae produnt. Sed summa oppidi arduitate deterritus inceptum deserit, & ad obsidendum Neosolium proficiscitur. Hibraimus ut inde hostem oppugnantem eliciat, Vicegradum oppugnari jubet; ipse Strigonium obsidione cingit. Lotharingius, ut parta conservet, Capraram oppugnationi manere jubet; & evocato prius Caraphaeo, ut eam subsidio firmaret, ipse magnam castrorum par-

Anxia Turcarum de eo obtinendo cura.

Ejus obsidium decretum.

Caraphaeus obsidionem subsidio firmat.

partem in hostem movet. Interea Vicegradum a Turcis reciperatur; Strigonium propugnando Caesari perstat. Lotharingius Hibraimum proelio lacessit; quod is hactenus belli sciens detrectat. Igitur Dux Caesareus ad imperatorios dolos confugit, & inde loci excedere simulat. Turca inconstans propositi eum insequitur, tractusque est ad pugnandi necessitatem. Christiani vincunt, & Neosolium victoriae fructus cedit. Nam obsessi, omni auxilj spe dejecti, urbem dedere, at sero, volunt. Quamobrem Germani in extremam vim conatos ultimas armorum leges exercent. Hibraimus ne universam Rempublicam in casum objiciat, Novigradum, ac Vicegradum demoliri jubet; ipse sub Budae muris copias recipit.

Neosolianâ provinciâ mature confectâ, Lotharingius, ut reliquo anni tempore ad belligerandum commodò utatur, dimissis subsidiis, Leslaeum, & Schultium, alterum in inferiore, in superiore Hungaria alterum legatum confirmat. Leslaeus fuso fugatoque ad Essechum hoste, incendiariis navibus demissis magna ex parte pontem incen-

cendit, quem Soleymanes morti proximus cis Dravum ſuper longo paludum tractu, ad novem paſſuum millia ſtagnantium, ab triginta hominum millibus paucos infra dies extenuari juſſit, praeſentis potentiae teſtem, futurae augendae munimentum.

Caraphaeus ſub Caprara in ſuperiore Hungaria rem bene gerit.

Caraphaeus autem cum Caprara ſuperiorem Hungariam repetit ad inſtaurandas Germanorum vires, qui Eperiem acriter diuque oppugnabant. Sed antequam adeſſent D. Schultius eam ceperat. Igitur alio vertunt; & Caſſoviam provinciae caput caſtra movent. In agmine ut Toccajam & Kalaviam conſpexere, in deditionem accipiunt. Sed Caſſoviam validum perduellium praeſidium, firmiſſima urbis munimenta, anni tempus ad hyemem vergens, & Techelius, qui obſeſſos proxima auxilj ſpe confirmabat, haut facilem deditu faciebant. Capta tamen eſt, divulgato, *Techelium a Varadinienſi Praetore inter menſas comprehenſum, & Hadrianopolim ad Turcarum Imperatorem cuſtoditum miſſum*. Caſſoviâ captâ, Patachum, Unguar & alia his minora oppida Caprara recipit: & Agrienſem Praeſidem, dum Caſſo-

Cassoviae auxilium ferre conatur, ubi Zagyva cum Tibisco confluit, militum Tribuni Mercyius, & Heislerius cum Germano Hungaroque equite de improviso aggrediuntur, & fugant; majoremque copiarum partem fugitantem aut caedunt, aut capiunt; & Zolnochum ibi sitam urbem, tres & triginta supra centum annos ab Hungariae regno discerptum, reciperant. Ita Techelj vincula Cassoviam ad Caesarem retraxere, & Cassovia capta Techelj factionem afflixit.

Id autem a Caraphaeo dante opportunitatem natum. Cum enim is per satis certos nuncios nosset, Techelium Transylvaniae regnum apud Turcicum Senatum ambire; veritus ne pro deside Apaffio, & sene, acer juvenis & bellicosus Transylvanis imponeretur; ad suos, quos ibi colebat, amicos Caesaris studiosos scripsit, ut haec Telechio per ejus factionis homines significarent; quo is Apaffio regnum, sibi potentiam obtineret. Pro consilio eventus. Dum enim Neosolio capto Turcarum Senatus de insinuanda Christianis pace cogitaret, per id tempus Telechius Hibraimo,

Caraphaeus Techelio vincula praestruit. Techelius Transylvaniae regnū apud Turcas adfectat.

Artes Telechj quibus Techeliū perdat.

mo, quem Techelio infensum noverat, indicavit, *eum de venia a Caesare impetranda pluries agitasse: quare si forte velint pacis mentionem cum Christianis injicere, eum, facile veritum ne nulla in foederis legibus de se ratio habeatur, quavis tolerabili conditione accepta omnem Hungariam turbatam in Caesaris obsequium secum esse tracturum: unde eos postea venturos in Caesaris de pace leges duriores.*

Techelj de regno furores.

Et vero Techelius pluries id conatus: sed quia non veniam uti majestatis reus petere, sed foedus tanquam Princeps summus inire velle videbatur: & quia in civilibus bellis partium principes summum rerum arbitrium non habent; seu adrogans repulsus a Caesare, seu modestus deterritus a suis, semper eo abiit consilio frustratus. Principio enim Cassoviensi armorum praefectura depacisci pacem volebat: mox Cassovia potitus, in ea summum Principem constitui concupierat. Postea, si tredecim Comitatus, in quibus munitissima oppida Mungactium, Unguar, Marchovitza, sibi addicerentur; & in iis ad Ducis Litthuaniae exemplum cum Caesare Hungariae Rege, uti

uti ille cum Rege Poloniae, impari foedere jungeretur, Caſſoviam Auſtrio ſe redditurum: quod vecors deſiderium & Caeſar indignatus, & ejus aſſeclae averſati ſunt: qui rati ſe tantiſper vereri, dum armis Hungaria perſtreperet, in Turcae fide & clientela perſtare ſuaſerunt; ſpem offerentes, Viennâ captâ, totius Hungariae Dominum fore. Inſuper anno belli ſecundo ad Caeſaris clementiam invitatus, is Principis appellatione, qua Regni Palatino dignitate aequaretur, decorari, militiam ſuo ſub imperio habere, ſua oppida munimentaque Germano praeſidio libera, ſuperbe praefracteque petierat; & Poloniae Regem ut pacem conciliaret rogarat, ſub adroganti exemplo, Galliae Regem pacem jam facere cum ipſo Polono animatum, tamdiu diſtuliſſe, ut Summus Pontifex eos conciliaret. Quem conditionum tumorem Rex graviter indignatus, ei ſignificavit, *ut Caeſaris clementiae, uti tantorum admiſſorum reum decebat, ſeſe ſubmitteret; & quicquid ejus benignitate retulerit, ſingulari ejus beneficio peſſima meritus adponeret*. Poſtremo Caſſóvia capta, & partibus adflictis, eo redactus,

ut ſibi privato ſua ſibi & uxoris habere tuto permitteretur. Sed ne id quidem per ſuos fautores ei licuit: qui ei auctores erant, ut ſummus in Hungaria Princeps ſtatueretur: ita namque ſat legationum ſemper habiturum, quibus amicitias cum Auſtriae Domus aemulis colere poſſet, unde Regnum ſibi conſtabiliret. Igitur, cum Hibraimus, antequam Achmedem Celebim de pace ad Lotharingium mitteret, Techelium a Varadinienſi Praeſide per dolos comprehendi juſſiſſet; is ex lubrico regno in eam miſeriam conjectus cum Stephano Papajo, participe ſecretorum, *ſuae factionis ſtudioſos eſt deteſtatus, quod antequam Turcae iras ex adverſis rebus conceptas in ſe converterent, in Caeſaris gratiam redire prohibuiſſent.* *

Techelianarum rerum viciſſitudo.

Sed dextera quae in Turcica Aula extitit opportunitas Techelium cuſtodiâ liberavit. Etenim Turcarum Imperator improſpera belli maxime Hungarici iniquo animo ferens, & in Primum Vezirium transferens culpam, eum in ordinem redegit; & a

* *Ex M. S. ſuperius adlato*; Notizie particolari del Tecll.

& a Polonia provincia, quam bene gerebat, Soleymani evocato amplissimum munus demandat. Is autem simultates & occulta odia cum Hibraimo exercebat: unde facile inventi qui *& Techelium haut recte vinctum* suaderent; docerentque, *quae & quanta in Hungaria Turcis mala id Hibraimi consilium peperit; Cassoviam deditam; Techelj profligatas partes; Germanos in spem erectos Hungariam universam brevi reciperandi, Principe factionis sublato; quae prima omnium est cura iis, qui bella civilia pacare student. At hercule partium Principem, virum acerrimum animi, audacibus consultis, celeribus incoeptis, inter populares factiosissimum, ad convertendos sibi externorum animos singularem: quem ob haec omnia non solum in ea Principatus umbra, unde tantum luminis Osmanico Imperio, servari, sed ad Transylvaniae quoque Regnum promoveri oportebat: cui civilis Musulmanorum ratio postularet, non Apaffium Principem socordem praeesse, & duplicis animi Telechium administrare; qui uterque, ut id obtineat, fraudem ac dolos, timidorum & imbecillium solitas artes exercent, & pro tem-*

pore modo Osmanicum, modo Germanorum Imperium alterum alteri produnt; sed in opulentum & bellicosum Regnum generosum Austriae Domus hostem evehi, qui, uti Bathorei Ragoctjque, gravibus bellis ei sit incommodus & infestus. Atque heic ipsius Techelj indicium edunt, qui in castra ad Bellogradum hoc anno profectus nosse dicebat, Transylvanum Musulmanorum consilia Christianis per literas prodidisse. Quare si Regno Apaffius mulctetur, ex clientelari jure, quo id a Turcis habet, quando contra ejus leges fecit, merito in eum factum omnes dicturos.

His atque talibus Soleymanes, qui Hibraimum ultro perditum ibat, extimulatus, ejusdem morte factum notavit; Techelium absolvit, novisque honoribus auget, & Veziriorum cultu decorat, ac brevi quoque Transylvaniae Principem adpellaturum promittit. Quapropter is fiduciae plenus, tumidas has edidit voces: *Etiamsi male peream, meis rebus tales tantosque paravi patronos, ut eas ab inferis revocarent: immo si facerem pacem, non duraret diu; nam ii, in quorum sum fide, me foedus rumpere adigerent: se alienis Imperiis*

periis

periis necessario servandum; bellumque armis in speciem gerere, re autem ipsa Caesarem consiliis oppugnare. *

* *Ex M. S. mox relato.*

CA-

CAPUT XI.

Techelium Mungactio auxilium ferre probibet: Sanctum Jobum pugnando capit: Ponte super Tibisco facto Turcarum excursus coërcet: Osmanem Pasam proelio fundit caeditque: Budae expugnandae operam confert; & armorum auctoritate celerat Segedini deditionem.

INterea Caraphaeus, ob res quas supra memoravimus gestas, in ordinem sum-

summis belli Legatis proximum * a Caesare adlectus, annum belli quartum Sancti Jobi deditione ita feliciter auspicatur. cIↄ.Iↄ.CLXXXVI.

Ut Techelium restitutum cognovit, extemplo ad Tibisci fluminis ripam (qui in Poloniae finibus ortus, Hungariam perfluens prope Furnarcum cum Temesa coit, mox in Danubium influit) castra posuit, ut omnes ejus impetus coërceret: & brevi Techelium, qui agmen instituerat ut Mungactio opem ferret, castris contra eum propere motis festinantem avertit. *Techelium Mūgactio prohibet.*

Per eam occasionem Sanctum Jobum, munimentum leucas tres a Gran-Varadino dissitum, e re censuit oppugnare: oppidum stagnantium aquarum late patenti conluvie circumdatur, quatuor ingentibus propugnaculis communitum. Ab urbe igitur Zattmar appellata quatuor Germanorum, Hungarorum vero tria millia duxit; & tormentis contra locatis urbem acriter oppugnare instituit: cumque spissi globi igniti in obsessos conruerent, fors tulit ut ubi pul- *Sanctum Jobum oppugnat.*

* *Ita visum latine reddere, quem Itali dicunt* Tenente Marescíallo di Campo.

pulvis tormentarius asservabatur, unus dejiceretur; cujus incendium multa aedificiorum hominumque strages sequuta est. Eâ fortunâ usus tempori Caraphaeus a tribus murorum partibus urbem adgreditur. Turcae ibi, abjectis animis, pacem orare; & paullo post Pasa urbis rector urbem dedidit lege, ut ipse cum milite & impedimentis liberi dimitterentur. Quae victoria cum ex sese magni momenti habita, * quia Zattmariensem, Zobolescensem, & Biarischiensem agrum tributo hostibus pendendo liberavit; tum id temporis maxime, quo cum Turcae novo Vezirio, bellicoso viro, creato ferocirent, ipsis inspectantibus eam urbem cepisset, & eum belli annum esset feliciter auspicatus. Urbem receptam Caraphaeus, reputans quas belli recte porro gerendi opportunitates Christianis daret, Turcis adimeret, praesidio firmat, eique claustrum de suo aere obducendum curat.

Ad deditionem cogit.

Ejus victoriae commoda.

Quartum belli annum cIↄ.Iↄ.cLXXXVI. feliciter auspicatur.

Claustrum de suo aere urbi obducit.

Pontem Tibisco imponit.

Hinc super Tibisco pontem faciendum mature imperat, quo promptius Zolnocho adsit,

* *AEneae Caprarae judicio ex ipsius ad Caraphaeum litteris.*

adſit, Mungactium acrius intercludat, & crebras Agrienſis praeſidj eruptiones excurſuſque coërceat: quorum frequentem ut minuat numerum, quinquaginta Hungaros equites ſub Agriae uſque muros miſit, qui hoſtem ad proelium provocarent, ut ſimulatâ porro fugâ in inſidias inlicerent. Res pro voto ſucceſſit: nam Oſmanes Paſa ei militiae praepoſitus in eos oppido valida manu erupit, fugienteſque hactenus eſt perſequutus, ut in imam vallem, quam Caraphaeus & Heiſlerius inſederant, pertractus ſit. Ibi Ducibus Chriſtianis repente coortis atrox pugna committitur, qua Oſmanes cum trecentis ferme praeſidiariis occubuere.

Agrienſe praeſidium dolo elicit.

In inſidias inlicit.

Oſmanem Ducē proelio caedit.

Dum in ſuperiore Hungaria haec gereret Caraphaeus, jam inſtructus expeditusque ad Budam ſub Lotharingj imperio oppugnandam prodierat potens bellicoſiſſimarum nationum Chriſtianus exercitus; Auſtrj, Bavari, Francones, Svevi, Saxones, Brandeburgenſes, Sueci, Hungarique ad equitum viginti, peditum vero triginta millia, cum aſſiduis millibus ſex, quos ab univerſa ferme Europa Chriſtiana domi

Budae expeditio altera, omnium in hoc bello maxime memoranda.

Chriſtiani exercitus laus.

 no-

nobiles, aut armorum virtute praeclaros ad eam expeditionem militaris gloriae cupido evocaverat. Eam principem regni urbem Abdis Praeses, sua & suorum virtute ferox, & quingentis ferme aeneis tormentis minax infestissimus propugnabat. Quapropter oppugnatio ex ante diem XIV. Kal. Jul. instituta totius Europae Asiaeque oculos ad se converterat; ac tres pene menses de eventu solicitas habuit. Nam nullum usquam egregium belli facinus fuit, quod per id tempus obsessi, obsessoresque non ediderunt; ut armorum dignitatem, superiore oppugnatione frustra cadente, hi imminutam restituerent, illi auctam servarent. A Christianis religio & pietas, a Turcis superstitionis vecordia; utrinque nationum odia, gloria nominis, Imperiorum dignitas animos incitat ac stimulat ad virtutem. Protegunt urbem magis quam munimenta conferti tormentorum ordines, pectoraque defensorum pro muris. Ardua opera moleste infestata, constanter effecta, impetu disturbata, celeriter restituta: eruptiones, inruptionesque & crebrae, & graves, utrinque repentinae, & cruentae: munimen-

Abdis ferocia.

Memorabilis oppugnatio describitur.

nimenta modo capta, modo recepta: terna claustra superanda, & acriori vi quidem arctiora: vigiliae perpetuae, anxiae excubiae, intrepidae stationes, labores intolerandi; minimae aerumnarum pugnae. Conditiones pacis a Lotharingio Abdi per summam mansuetudinem non semel oblatae, semper ferociter contemptae: funera a Turcis Christianis data ceteris ad virtutem incitamentum: inter nobilissimos amplissimosque viros praeclara pro Christianorum sacris occumbendi aemulatio. Ad haec aspera arduaque adcedit cum exercitu Soleymanes, Polonico bello bene gesto superbiens, & exercitu sexaginta millium virorum formidando ferociens. Lotharingius ejus eventi prudens, alias aliunde copias Ducesque, in quibus Caraphaeum, qui in Solnochiensi agro expeditus agebat, jam evocaverat: & integro milite instauratus cum Soleymane statuit acie decernere; sed proelium detrectatur ab hoste. Hinc pergit oppugnare urbem, eumque impetit hostis. Ita bellum Christiani gerunt ut obsessi eodem tempore, & obsessores. Astus imperatorios uterque adhibet. Soleymani alii prospere e-

Nobilissima Christianorum funera.

Caraphaeus evocatus ad instaurandum integro fessum militem.

veniunt, & modicum auxilium in urbem submittit; alii infeliciter cadunt, & pars ejus copiarum seu caesa, seu fusa. Tandem Christianorum & virtus, & artes pervicere. Simulat Lotharingius Turcas proelio lacessere, dum per idem tempus tota virium mole urbem adgreditur. Ibi gravis cum Soleymane, sed longe gravior cum Abdi, & quidem magis anceps res fuit: nam super perrupto tormentorum ictibus late muro uterque Dux, hic ad enitendum ingruendumque, ille ad obsistendum suos quisque confirmat. Acerrimo conflictu corpora obsessi uti murum opponunt, obsessores uti arietem intorquent. Postremo Abdis fortiter occumbentis caede Turcis animi excidunt. Illico Bavarus arce potitur: & a victoribus debacchans ira, sanguinis sitis, aut praedae fames, insultans laetitia, intemperantia victoriae; in omnes, & omnia ferme saevitum; paucis misertum, aut parsum. A victis autem inter multa tectorum incendia, & sequentes incendia ruinas, caedes, stragesque, clamores, ejulatus, gemitus, horror.

Abdis fortis exitus.

Praeclara Christianorum victoria.

Extemplo Lotharingius, eadem vergen-

gente ad occasum die, omni expedito equite Soleymanem insequitur: qui ubi hostem urbis potiri conspexit, sibi fuga consuluit; & prope oppidum Dardam, circumsito agro longe lateque vastato, castrisque in arduo inaccessoque positis loco, summam rerum, suis in copiis positam, servatum festinanter confugerat.

Vix defunctus pro sua virili parte his bellicis laboribus Caraphaeus, amplissimo imperio auctus * ad alios subeundos statim deligitur. Nam ut Lotharingius Soleymanis profligandi irritus, Pestum regressus est, omnem exercitum in duas acies partitur; & alteram Ludovico Badensium Principi, alteram Caraphaeo permittit; illique inferiorem Hungariam, huic vero superiorem, provinciam demandat. Badensi oppida Kapos-wivar, Quinqueecclesiae, Siclos, & Darda, alia aequioribus, iniquioribus alia conditionibus acceptis feliciter deduntur. Caraphaeus maturabat iter, ut Segedinum urbem,

Divisis ex aequo Imperiis, Ludovicus Badensis in inferiorem, Caraphaeus in Superiorē Hungariam dimittuntur.

* *Amplissimus Petrus Garzonius lib. 4. rerum Venetarum, quam historiam summa eloquentia, & prudenti veritatis cura conscripsit.*

bem, ubi Tibiſcus in Maroſcum influit poſitam, in Caeſaris ditionem redigeret. Eum ſtativis obſidebat D. Walliſius, C. Arvernienſi, qui in ea oppugnanda occubuerat, ſuffectus. Bis Turcae conati auxilium in eam urbem inferre: at a Tribuno militum Veteranio bis item fuſi. Tamen praeſidiarj totis viribus omnique conatu opulentum ejus Provinciae emporium defenſare. Sed ubi Caraphaeum adpropinquantem cognorunt, quanquam is unum itemque alterum diem oculorum morbo impeditus agmen ſubſtiterit; tamen Ducis auctoritate commoti, praediviti urbi vi captae veriti direptionem, antequam adeſſet, eam Walliſio dediderunt. Eâque dedità Agria undequaque intercluſa eſt; & quicquid Danubium inter & Tibiſcum interjacet Turcis ademptum.

Armorũ auctoritate Segedinũ ad deditionem cogit.

D E

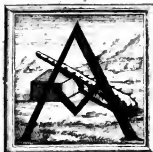
DE
REBUS GESTIS
ANTONJ
CARAPHAEI

Liber Secundus.

CAPUT I.

Pacis occaſione, quam Turcae petitum veniunt, Techelium infeſtat.

D haec uſque tempora Caraphaeus amplifſimis armorum imperiis obitis inter ſummos belli Techeliano-Turcici Duces recenſitus: nunc vero, cum per eum Turcae a Caeſare pacem oratum eant, ampliſſima quoque occaſione oblata utitur, qua porro gentium

Caraphaeus in maxima ſuae tẽpeſtatis re civili verſatur.

S juris

juris prudentiâ, & rerum publicarum peritiâ inter primarios suae tempestatis politicos viros numeretur. Turcica enim Respublica ingentes jacturas factas indolebat: Hungariae, Dalmatiaeque regna ferme tota a Caesareis reciperata; Corbaviam, Bozniamque aut direptas, aut desolatas: Venetos ingenti Peloponnesi parte potitos: florentissimos exercitus fusos, caesosque; militum ferocissimos, Ducum fortissimos experientissimosque sublatos; funditus exhaustum aerarium; Veziriorum, ac summorum belli Legatorum vilem auctoritatem; formidandi nuper universo Orbi terrarum Imperj dignitatem graviter imminutam: animos de more navali militia aversos, nunc ob superstitionem terrestri nedum Hungarico, ut solent, sed Polonico, & Peloponnesiaco quoque bello abhorrentes; Provinciis tantum vigoris subesse, quantum vim violenti Imperj vix sufferant, nihil praeterea ut externam perferre possint; Germanorum, Venetorumque virtuti Fortunam feliciter adspirare: Polonum quidem irritis in Budziacum expeditionibus deteri; sed, cum nuper amplis abdicatis

Turcicum Imperium bello sociali graviter labefactum.

catis Provinciis duabus, belli foedus a Moscho contra Musulmanici Imperj labefactatas vires redemerit, tanto socio fretum longe majori quam Caesarei Venetique armorum felicitate indubitanter usurum.

Quae Reipublicae ingentia mala cum Turcarum Dominator vix quicquam sentiret, a forti Mehmedanae legis custode per summam libertatem in hanc sententiam increpitus: *Ejus nequitiam socordiamque Imperium ex florentissima re in eas miserias conjecisse. Majoribus Musulmanorum fortibus Dominis triclinia, gynaecea, hortos comparatos, ut virtutem per bella & acies lassatam repararent, non ut extinguerent. Quin si cujus antiqua virtus libidinibus marcescens a militibus desiderata, is delicias suas, quas efflictim deperibat, in suggestum productas, ut omnem ignaviae desidiaeque caussam praecideret, pro concione cum incredibili animi dolore & constantia manu sua decollasse. Imperatores magnanimos Janicsarorum, fortiumque virtutem Ducum non formidasse, sed tanquam imperj robur dilexisse; non mutasse Imperj ministros, sed antiquos mores & instituta servasse immutata. Nunc avaritiâ, & avari-*

A legis custode Mehmedes IV. liberrima oratione incusatur.

Cur deliciae fortibus Regibus comparatae?

Crudelis amor Selimi II. Turcarum Imp.

Fortes Principes fortium subditorum amantes.

Immutatis institutis resp. augetur conservaturque.

 tiae

Ambitiosae privatorū opes publica inopia.

tiae parente ambitu in principem Imperj urbem omne devicti orbis aurum confluxisse, & in privatorum copia summa ærarium inopia laborare. Sed olim non largitionibus, sed merito ab ipsis Regibus spectato honores ambiri. Ita hodie Ducum seu imperitiam, seu ignaviam Musulmanicae virtuti officere; quam non extinctam, sed vivam & vivacem adhuc satis commostrasse Coronis in Peloponneso, Neosolj in Hungaria propugnatores; qui in iis urbibus defensandis ultima virium ausi, nihil deterriti sunt ultima quoque in se victoriae jura experiri: & priorem Budae inritam obsidionem Christianis magnam per proelia exercitus cladem aequare: & eam ipsam vel nuper captam tot tantaque Musulmanicae virtutis exponere monumenta, ut de victoria jam parta pene dubitent adhuc victores. Magnas quidem acceptas clades, sed in eam partem accipiendas, eas divino accidisse numine, ut ad majorum virtutem Princeps excitaretur: ceterum non esse tantas, ut Imperium sint afflicturae. Venetis enim dispendiosas victorias, & alieno milite partas; nec tantum vectigalium reddere, ut ad dissita & longinqua obtinenda stipendiis suppetant: Poloni-

Saepe nationes degeneres habitae Ducum vitio.

Turcae nondum exuere ferocium.

Adversa saepe virtutem excitant.

Expeditiones Venetis dispendiosae.

nicas expeditiones & comitiorum dissensionibus feras, & longo desertarum terrarum tractu deterrimas, ipsi Reipublicae hactenus fuisse perniciosas: Moschum autem ipso foedere cum Polonis percusso satis indicare, ab ipso Turcicam potentiam formidari. Felicia quidem Romani Caesaris arma in Hungaria; sed eas victorias multis post annis aliquid afferre utilitatis. Tandem bellum Christianum foederibus coalescere, quae vel per ipsam unius felicitatem, aliorum seu invidia, seu metu dissolvi solent. Quapropter si Mehmedanae legis observantia redeat, si ipse non ad pompam exercitibus gravem, sed ad vires ipsis intendendas in bellum eat, omnia fausta feliciaque speranda. Idque firmat, *quod non aliqua aetas abjerit, sed ab eo ipso Creta, Neosolio, & Cameneco captis, ingenti gloria Musulmanicum nomen auctum*: monet postremo, *Osmanicum Imperium maximi incendj instar esse, cui si nova Provinciarum pabula non suppetant, ex sese in favillas abire & extingui.*

Polonis difficiles.

Victoriae Hungaricae utiles tempore, & mora.

Cur foederata bella non diu costent?

Imbelles Reges magna impedimenta exercituum.

Mehmedes IV. insigniter auxit imperium.

Imperium Turcicum incendj simile.

Ea oratione Mehmedes commotus aes conquirit, tanquam ad bellum iturus; mox fractus animi facile a Primo Vezirio ad pacem a Christianis petendam inducitur. Eam cu-

Mehmedes ad bellum expeditur;

Sed paci pronior.

Cur Soleymanes pacem cupit.

cupiebat Soleymanes, quia improſperos belli caſus Muſtaphae, & Hibraimo deceſſoribus ſuis exitioſos recolens animo, graviores ſibi metuebat, cui reſpublica obvenerat magis labefactata & infirma. Accedebat, quod cum Conſtantinopoli in Hungariam profectus eſt, horum alterum a Mehmede diſerte habuit in mandatis, uti aut Budam obtineret, aut bellum pace finiret. Quare Bellogradi ſubſtitit per ſpeciem ut fines Imperj communiret, incertus quam urbem proximo anno Chriſtiani aggrediendam decernerent; re autem ipſa ob metum, ne in Aula armis exutus facilius opprimeretur. Igitur e longinquo Mehmedi ſuadet, *quod cum tot proeliis obſidiiſque deceſſores Vezirj omnem veteranum militem abſumpſiſſent, hactenus tyrones diſciplina firmentur, Imperium interea pacatum agere oportere, quo acrioribus poſtea viribus reſtitutis bellum reſumat.* Nullo negocio eum Domino animum induxit: quem de pace cogitare per idem tempus inde prudentes conjiciebant, quod Principem ſuperſtitioni impoſitum in ordinem redegit, ac in inſulam ſepoſuit, qui frangendi cum Chri-

Primi Vezirj facilius domi opprimuntur, quã foris.

Unde prudentes cõjiciebant Mehmedem paci proclivem?

Christiano Imperatore foederis Mustaphae auctor fuerat; qua poena superstitiosus populus delinitus, facile probaret, tot tantisque fracti foederis malis novo foedere icto medendum esse.

Sed Vezirius de ratione pacis Christianis insinuandae maxime anxius agebat, quod superiore anno, nondum Buda capta, Achmedi Celebi Neosolium in castra de pace misso Lotharingius magno animo responderit, *se bellum adversus hostes proferre oportere; si Mehmedes pacem velit, ad Caesarem oratum mittat*: iterumque, cum de permutandis captivis venire simulasset, ut denuo Christianum Ducem de pace tentaret, id retulit; *apud Caesarem & Foederatos belli pacisque arbitrium esse*. At enim Turcicus fastus in majorum monumentis nullum memorabat exemplum, quo ii pacem unquam peterent, sed semper hostibus darent: & Budâ jam captâ, ex Mehmedis mandato pax ab eo necessaria praestanda erat: & post eam victoriam Turcicus Senatus eam urgebat, submonitus, *quavis conditione inirent, ut secundantem Caesaris Fortunam perrumperent; non tamen*

Soleymanes angitur de pacis insinuandae ratione.

Turcicus fastus nusquam gentium pacem rogavit.

Turcicus Senatus pacem petere urget.

ut induciae tres, aut summum quatuor annos durarent, tantisper dum, oblata aliunde opportunitate, felicius arma resumerent.

Mehmudus Aga de pace legatus.

Igitur Mehmudus Aga Peter-Varadino Solnochum cum collega uno, & justo comitatu pridie Kal. Novembris venit: & Caraphaeo ibi hyberna agitanti, *se a Primo Vezirio ad petendam a Caesare pacem publice missum* dixit: petiitque, *ut Viennam, ubi cum Badensi Marchione ea de re agat, se commeare pateretur*. Rogavit Caraphaeus, *an mandatis de ea ineunda instructus veniret?* negavit: ait vero, *literas a Primo Vezirio de ea scriptas ad Badensem ferre; in quam sententiam conceptae essent, ignorare*.

Caraphaeum adit.

Caraphaeo anceps objecta res.

Heic Caraphaeus ancipiti malo urgebatur: nam a Caesare in mandatis habuerat, Turcas de pace legatos ad se haut sineret commeare, qui certas sibi foederatisque non offerrent pacis conditiones. Turcas enim saepe pacis obtentu seu fallere, seu decipere: & nuper maxime, dum Albertum Capraram Caesaris Ablegatum de firmandis induciis Constantinopoli multa & varia caussati morarentur, Viennensem invasionem parasse. Sin, negato commeatu, li-

Turcae saepe pacis obtentu Christianos circumvenere.

teras

teras Caraphaeo dare nolint, & omni re integra domum redeant; cum usquequaque per vias se de pace legatos venire praedicassent, Foederatos in immeritam de Caesare suspicionem venire posse, quod is pacem per suum belli Ducem in Imperiorum finibus agitet, nec consulat in commune. Igitur ut ne Legati Viennam contendant, & Vezirj literas sibi tradant, eo evasit; *Eos in speciem pacem petitum venire, re autem ipsa ut inter Foederatos suspiciones injiciant, unde diffidia oriantur; & pacis mentione in Christianum exercitum evulgata, omnem militum animis vim resolvant*. Mehmudus *se eam sincere petitum venire* asseverat, *ut qui ex Musulmanici Senatus auctoritate a Primo Vezirio legatus esset. Et Senatum, & ipsos magnos Turcarum Dominos*, Antonius excepit, *ubi e re sua esse norunt, nulla honestatis habita ratione, eos qui facile ipsis fidem habuerunt circumvenisse. Itaque se iis haut credere, nisi certissima ejus rei habuerit argumenta*. Unum id sedulo dat Mehmudus, *ut Caraphaeus ad Musulmanorum Patrum consessum scribat, qui eum hac de re faciant certiorem*. Caraphaeus ibi

Prudens Caraphaei consilium.

Pacis mentio in animis militum contentionem relaxat.

Mehmudi astus, ne Turcae pacem rogare videantur, & Foederatos dissociet.

T cal-

Eluditur sapienter a Caraphaeo.

callidum hostis consilium risit : *eumque id sibi consulere , ut scilicet Christiani victores inclyti felicesque in ipso inoffenso ingentium victoriarum cursu Turcis ultro pacis facerent mentionem : & Vezirius suas literas Foederatis ostenderet , probaretque Caesaris Ducem clam iis de pace cum Turcis agere , quo omnem foederati belli turbaret fidem* . Haec igitur metuens , dixit : *se neque Turcici Senatus , neque ipsius Turcarum Domini verbis , sed ipsis rerum argumentis confidere* . Heic Mehmudus *quaenam graviora essent?* rogavit : cui Caraphaeus ; *ut sibi Techelj caput in antecessum dono detur* . Turcaeque petitionem demiranti , *quid mirum* , subdit , *si uti duûm summûm Imperiorum par est , aequo uterque cum altero utamur jure? Quotiens Caesar ad Turcicum Senatum Ablegatos de pace misit , ii magnificis donis eos purpuratos ornarunt , ut sibi eorum animos devincirent : nec minori munificentia usi sunt cum summis belli Ducibus , quibuscum ad utriusque Imperj limina de pace agitare mandatum est . Se vero dono petere Techelj vile caput , detestatum suis , ceteris nationibus turpe , Turcis ipsis exitiosum ; quod ut omnium suorum malorum*

Cum Turcis nõ verbis, sed rebus fidendum est.

Caraphaeus Techelj caput sibi dono petit.

Legati a Caesare ad Turcas de pace ejus Aulae Proceres magnificis donis ornarunt.

caput

caput jamdiu diris ultro ipsi devovere debuissent: tunc vero eos bellum odisse, pacem cupere serio graviterque significarent. Turca Legatus a Christiano Duce Imperj sui arcanum tentari; eumque, servata Romani Imperatoris dignitate, Techelium privato nomine sibi proditum velle, ut sub eo exemplo nemo omnium Hungarorum posthac a Caesare sub Turcarum fide descisceret, qua porro eidem tradendus esset. Igitur *Athname* opposuit, *quo suus Musulmanorum Dominus Techelium semel in fide receptum sancte servaturum dejeraverat*. Sed eum Caraphaeus hac oratione confutavit. *Demiror sane vestram jurisjurandi religionem, qui per pacem & inducias tumultus excitatis; occupatis urbes; arces, & munimenta diruitis; bella direptionibus & vastationibus magis, quam solemnibus Foecialis juris formulis soletis indicere? An Soleymanis immemores, qui cum se Vezirio vivo nunquam fauces collisurum jurasset, mox ab eo graviter laesus, vestrae superstitioni Praepositum per ludibrium consuluit, quo pacto salva jurisjurandi religione laedentem ulcisceretur? per ludibrium quoque responsum retulit: dormientem,*

Caraphaeus Techelj caput deposcens Imperj Turcici arcana tentat.

Athname apud Turcas quid valeat?

Turcae primum rem, deinde fidē sequuntur.

Turcae juris foecialis contemptores.

Juramentorum religionem cavillis eludunt.

Jurisprudentia Turcica in subtilitate verborum spectatur.

quia tunc non viveret, jure caedi posse. Et istam esse vobis jurisprudentiam, ejusmodi verborum cavillis juramentorum custodire sanctitatem. Ego vero id hautquaquam petissem e Christiana gente, quae adprime novit sacramenta custodire, unus Caesaris Ducum, qui pactorum observantissimus celebratur; nisi certo scirem ejus juramenti nullam vim esse ac potestatem, quo subditum contra Regem suum concitastis, regnum alienum beneficio dedistis, & foedifragis armis firmare conati estis. Peto enim foederis perfidiose rupti auctorem tradi, quem fas gentium ultro dedi hostibus jubet. An iniqua juramenta servatis; nihil autem pensi habetis quae generis humani jure probata sunt? Legatus eo sermone commotus substitit paullum cogitabundus, forte animo volvens magna saepe necessitate urgente statas regni rationes perrumpi; & flagitium arte aliqua occultari posse, ita ut Techelius nulla Turcarum ope, consilio nullo circumventus & proditus videretur: mox Caraphaeum sciscitatur: *An, Techelio tradito, pax certo sanciretur? eam enim rem dubiam sui capitis periculo stare* dicebat: *nam si ad Vezirium postea redeat, infecta*

Caesaris praecipua laus foederum servantissimum esse.

Foedifragi auctores ultro hostibus dedendi.

Magna necessitas statas regni rationes perrumpit.

fecta pace, procul dubio se morte daturum poenas. Cui Dux respondit: *Se ea de re ad Caesarem omni officio scripturum: ceterum Caesaris & Foederatorum ejus faciendae summum jus esse, & arbitrium: atque adeo gravitate multo majore se id iis promittere, quam Turcae Senatores, Ducesque: qui saepe muneribus donisque acceptis, per summam vanitatem ne tum quidem, quum adpromittebant, animati erant, quae de pace spondebant, praestare.*

Turcicae Aulae Proceres saepe vani in iis, quae de pace Christianis promittunt.

His igitur rationibus Mehmudus persuasus petiit a Caraphaeo, *ut in rei secum actae testimonium ad Primum Vezirium scriberet*. Caraphaeus, ut dignitatem obtineret, id denegavit; *cum ab eo literas ad se nullas scriptas accepisset: & aequalitatem heic quoque servandam ratus, quando Soleymanes Mehmudum dignum putavit, qui ipsius ad se verba ferret, dignum quoque qui sua ad eum referat putare oportere. Sed ut ei gratum faciat, tamen ad eum scribere, Mehmudum ad se de captivis permutandis venisse* (uti re ipsa aliquot permutatum venerat) *ut inde is sua mandata executum esse intelligeret.* Heic a Mehmudo Soleymanis literas ad Her-

Caraphaeus Imperj dignitatem sedulo curat.

Caraphaeus literas Primi Vezirj ad Marchionem Badensem de pace scriptas accipit, & Viennam tramittit,

Aucta Germani, ac deminuta Turcici Imperj dignitate.

Hermannum Badensem scriptas accepit; easque cito tutoque ad eundem missurum pollicetur: mox literis a Caraphaeo acceptis, gratiisque diligenter actis a colloquio Mehmudus discessit, spe data, *intra viginti dies se optatum donum Caraphaeo adlaturum*: cui Caraphaeus subdit, *ut alioqui itineri parceret*. Ita Summum Numen superbos adfligit! Hactenus Turcae jactabant, nunquam Imperium suum ad petendum ullo Regi, liberove populo pacem demissum esse: nunc eorum perfidiâ factum, ut Vezirj literae, quibus Caesari pacem insinuabat, ne per legatum quidem, qui eas cum dignitate ferret daretque, sed vulgo per tabellarium perferrentur.

His peractis Caraphaeus ad bellicum Senatum scribit: quod *Aga Mehmudus nomine a Magno Vezirio missus ipsum rogaverit, mandatane faciendae pacis haberet, an saltem potestatem, qua ipsum ad Badensem Marchionem sineret commeare? se respondisse neutrum*. Ex iis literis ad Senatum refertur, cui Amplissimus Bonvisius Cardinalis Pontificis Romani Legatus, & Fridericus Cornelius Legatus Venetorum adfuere: &

Cara-

Caraphaeum recte utrumque egisse probatum est. Alio Senatus die, quo Venetus, Polonusque Legatus convenerant, Vezirj literae, quas Caraphaeus ad Caesarem recta miserat, recitatae, quibus significabat: *Se fracti foederis animitus angi; aliquo tamen pacto solari, quod jam auctores commeritas sceleris sui poenas dederint: at pios utriusque Imperj subditos aliena culpa immerentes vexari aequo animo omnino ferre non posse. Si Christianorum Imperator humani sanguinis parcus ad pacem inclinet, congressui locum edicat; &, tantisper dum cum libera rei agendae potestate Legatum mittat, se suo Musulmanorum Domino auctorem futurum ut quieti ac tranquillitati publicae velit jubeatque commodari; speratque fore, ut Summum Numen piorum adnuat votis.*

Caraphaei acta a Senatu probantur.

Primi Vezirj literae recitantur.

Polonus, Venetusque super iis sententiam rogati sunt: & primus dixit: *Regem suum communem Foederati belli fortunam constanter prosequi decrevisse*. Sed Cornelius nova Venetorum fidei edidit argumenta: *quod cum Vezirius Job. Bapt. Donatum domum mox reversurum quaedam de pace submonuisset, quae is ad Senatum attulit;* Pa-

Praeclara Foederatorum consensio.

Patres illico omnem ejus rei institutionem praecidendam jusserunt. Igitur Badensis de Consilj sententia Soleymani respondit.

Hermanni Badensis Primo Vezirio rescriptũ.

Antequam de pace agitetur, damna belli emendanda.

Nihil minus expectatum sibi evenisse, quam eum ad se de pace scribere, neque satis offerre, quae damna injusto bello dederint Turcas in antecessum esse emendaturos, quemadmodum Caesarei, quotiens ab iis petiere pacem, fecere: & nuperis vicennalibus induciis, quanquam Turcae bis proelio fusi essent, tamen Vivarini, Varadinique, aliorumque oppidorum, quae jam usque a Soleymanis temporibus Hungarorum Regum possessione per Turcicam vim exciderant, Caesarem jure cessisse. Foedus ab iis contra gentium fas ruptum; unde merito jure Polonum, Venetumque Caesari Christianae gentis Principi contra injustum Christianorum sacrorum & foedifragum hostem sociatos: quare de iis quoque in concipiendis foederis legibus rite, & ordine habendam esse rationem. Neque Turcas scelus paucorum auctorum mortibus expiasse, cum maxime Techelium omnium malorum caput in sinu turpiter foveant. Oportere igitur eos non perfunctorie repromittere, sed satis idonee cavere, damna sumptusque belli Caesari, Foe-

Jure Polonus Venetusque cum Caesare contra Turcam foederati.

De Foederatis justa habenda in pacis tractatu ratio.

Foederatisque ante omnia reposituros. Quare, crudis adhuc rebus, eos conloquio locum indictum petere importunum videri, & intutum: qui saepe per inducias urbes occupant, agros populantur, perduelles recipiunt, tributa graviora indicunt, atque adeo per pacis simulationem dant mala, quam si bellum inferrent, graviora. Si igitur ex animo fractum improbent foedus, & serio ad pacem inclinent, aequa proponant, tuta promittant: quod si fecerint, Caesarem humani sanguinis frugalissimum haut sane Congressum esse detrectaturum. Cetera se eis bonam mentem optare, ut Summi Numinis iram tempori placare possint.

Turcicae paces bellis infestiores.

Sed Mehmudus, qui has acciperet literas, ad dictam diem non rediit: nam Soleymanes eum in ordinem redegerat, & in carcerem trudi jusserat: quia ut dictitabat, cum literas ad se nullas a Caraphaeo scriptas de re cum eo acta dedisset, eum vana renunciare arbitrabatur: vero tamen propius quod nullis certis ea de re mandatis acceptis, Vezirium Techelj caput Caraphaeo proditurum spoponderat.

Primus Vezirius Mehmudus in carcerem truditi.

Ne Techelium dono det Caraphaco.

CAPUT II.

A Mehmede Aga Turca Legato aditur: Soleymani, Primo Vezirio, & Alexandro Maurocordato de pace respondet: & Techelj apud Turcas auctoritatem imminuit.

Alexandri Maurocordati elogiũ.

SEd cum Soleymanes quoquo modo pacem effectam cuperet, ad Caraphaeum scribit; & cum suis Alexandri Maurocordati quoque literas involvit. Is enim erat apud Turcas primarius linguarum interpres: vir religione Christianus, natione Venetus, qui quamplurimas per nationum ora viventes linguas callebat, nec latinae, graecaeque prorsus inelegans: sed

ſed nativâ prudentiâ, & magnarum uſu rerum, quibus adſuit interpres, in agendis rebus dexter, expediendis conſiliis ſatis acutus: & ob id ipſum apud Turcas non ſpernendae auctoritatis, quod variâ apud eos fortunâ jactatus, ſemper fidi interpretis famam locumque apud eoſdem obtinuit.

Cum iis literis Mehmedes Aga, in hiſtoria verſatus ſatis, patrjque moris prudentiſſimus, & ob id apud Primum Vezirium multo in honore habitus, Varadino ad Caraphaeum venit. Is autem nullam pacis faciendae poteſtatem praeſeferebat; nec quid Vezirius ſcriberet ſe certo ſcire profitebatur; id vero ajebat, *Caraphaeum in dubium revocare non oportere quod Turcae pacem cuperent; cum nullum in majorum monumentis extaret exemplum, quo Oſmanica Potentia ad pacem a quoquam quanvis maximo Orbis terrarum Rege petendam uſquam gentium demiſſa ſit: neque vero ad eum nunc denuo de pace legaret, niſi ſedulo ſerioque eam vellet*: ad exitum orationem confert, *ut ſcripto, & cito reſpondeat: quod intra quindecim omnino dies ſibi eſſet redeundum*. Ibi

Mehmedes Aga rei civilis doctrina domi clarus.

Rara Leopoldi gloria hoc bello parta.

tum Caraphaeus Vezirj primum literas legit, quae in hanc ſententiam ſcriptae erant.

Primi Vezirj literae de pace ad Caraphaeum ſcriptae.

Foederis fracti auctores meritas jam dediſſe poenas, & piorum curam ſibi divinâ providentiâ permiſſam: qui ad pacem ſuopte ingenio pronus ad Badenſem Conſilii Bellici Praeſidem de ea ineunda ſcripſerat. Sed commeatum Legatis ſive florente pace, ſive adeo graſſante bello apud omnes nationes permiſſum, Legatis ſuis denegatum, neque literis ſuis quidquam reſponſum. Haut veriſimile ſibi videri, quod is negocium ad piorum pacem tranquillitatemque propoſitum praepedire, & Summi Numinis iram, ad quam gentes humani juris in ſe violati vindicem provocant, ſuo ſuorumque capiti adcerſere non dubitarit. Quamobrem, cum id animum inducere nullo modo poſſet, ſelectiſſimo Chriſtianae gentis Duci tantam ſuperbiam, inhumanitatemque eſſe inſitam, ut jus cum humana ratione natum hautquaquam agnoſcat; reverſum Mehmudum, ut vana referentem, in carcerem conjeciſſe. Ut is igitur adprobet quae de inſtituenda pace Mehmudo verbis mandaverat, per literas praeciſe, diſerte, & quampri-

Legatis liberum per arma per hoſtes iter.

Summum Numen humani juris violati vindex.

Caraphaeus a Primo Vezirio ſuperbiae inhumanitatiſque inſimulatur.

primum se faciat certiorem . Neve putent Germani , Musulmanorum Imperium ex uno & item altero adverso belli casu , quasi proeliorum discriminibus cladibusque confectum, de divina ope animum despondisse . Esse adhuc divina Mehmedis virtute pro ingentibus cogendis reparandisque exercitibus facultates promptas , paratas opes . Postremo Summum Numen , justis ac piis aequum , ambitiosis turbidisque grave , eum vereri , ac metuere commonet exhortaturque. *Turcica ferocia.* *Animique.*

Maurocordatus verbis ad benevolentiam lenioribus , & magis ad obsequium , ut par erat , compositis , in eandem Soleymanis sententiam scribebat.

Primum Vezirium neque Mehmudo commeatum permissum , neque literis suis rescriptum graviter tulisse : quando Caesaris de pace Legatis semper a Musulmanis per summam mansuetudinem iter liberum patuit . Itaque eos summe demirari , non perinde cum Mehmudo actum , qui publice Legatus cum literis ad Christianos veniret . Quapropter eum orat , ut quid ejus sit , sibi caussas aperiat : persuaderi enim omnino non posse , id temere actum ab amplissimo belli Duce , terrarum orbi *Alexandri Maurocordati literae ad Caraphaeum.* *Caraphaei laus.*

orbi conspicuo, & satis merito qui Imperatoriam Romani Caesaris referat dignitatem. Idcirco Vezirium, generis humani quieti suapte natura proclivem, ne ex levi fortasse caussa institutus tantae rei ordo abrumpatur, ad eum scripsisse literas, quod aeternae utriusque Imperj saluti, & Caraphaei gloriae, nunquam annorum longinquitate periturae, futurum sit. Occupandam occasionem, antequam Osmanicum Imperium, cujus vires, uti sub favillis ignis, occlusae, non extinctae sunt, excitentur. Ei satis notas Imperiorum vires, Regum consilia, temporum utilitates: & semper decori, saepe emolumento, nunquam poenitendum, prosperâ fortunâ modeste uti.

Caraphaei laus

Praeclare dictū.

Perlectis literis, Caraphaeus Mehmedi respondet, *se quanquam summum in ea Provincia armorum imperium habeat, tamen ejus jure imperj de summa re solum decernere non posse; sed omnes in ea Provincia belli Legatos convocare oportere.* Mox autem cogitans, Mehmedem cum nulla pacis faciendae potestate venisse, ac proinde eum Conventum inutilem fore, ad Caesarem scribit, quo certis ad rescribendum mandatis instruatur: interea edicit, *Mehmedem de capti-*

Caraphaeus de ea re scribit ad Caesarem.

captivis redimendis venisse, ne belli res pacis mentione turbarentur. Acta re in Senatu, Caraphaeo injunctum, ut Primo Vezirio ex auctoritate respondeat.

Literae a Caraphaeo ad Primum Vezirium scriptae.

A se Legatum Viennâ probibitum, quia nullis de pace certis mandatis instructus venerat: ad bellicum tamen Consilium literas tramisisse, ut ex literis, quae ab eo ad ipsum rescribuntur, cognoscet. Itaque se eo ipso tempore, quo Legato commeatum negavit, pacis instituendae viam, quantum in se fuit, munivisse. Jure quidem gentium liberum patere Legatis per arma, per hostes iter; sed diserte edixisse Caesarem, se, nisi prius certae pacis conditiones sibi, Foederatisque per Turcas dentur, nec posse, neque adeo velle quicquam cum iis de pace agere. Cum igitur per conloquia cum Legato habita eum mandata nulla habere intelligeret, rectius putasse id belli Consilio mature significare, quam ejusmodi Legatum, quicum nihil agi de pace posset, Viennam sineret commeare; aut in Provincia belli Legatorum convocare consilium; eoque pacto terere frustra tempus, rumores de pace excitare vanos, suspiciones Foederatis injicere, & proximae pacis spe inten-

Purgat inhumanitatis, superbiaeque insimulationem.

Rumores de pace bellis maxime socialibus noxii.

intentam legionum virtutem, arctamque disciplinam resolvere. Igitur si is ex vero pacem cupiat, Legatum iis mandatis instructum Viennam mittat, ut Foederati unanimi consensu agere cum eo possint: in hanc legem suam ei operam adpromittere; an autem uti velit, id in ejus esse potestate. Ablegatum autem ab eo custodiâ habitum demirari: neque enim aequum fecisse, qui ejus orationi fidem habere ipse noluerit, cujus verbis credere voluerat alios. At enim veri haut simile videri, Turcas Techelium scelestissimum hominum in fide habere, & foederis rupti animitus poenituisse; in cujus legibus una est, A NEUTRO IMPERIORUM SCELESTOS HOMINES PROTEGI FOVERIVE. Si plane intelligant, capiti suo Summi Numinis iram foedifragio adcersivisse, cur scelerato Techelj capite se non expiant? cur non pacis conditiones omnibus Foederatis aequas, atque adeo justas adportent? cum in presentia res temporaque ita sint comparata, ut aliter pax coalescere omnino non possit?

Turcae fracti foederis rei.

Pia arma quae?

Et tamen pie bellum a Christianis geri; cum naturalis ratio dictet, armis injuriâ lacessitos armis tueri, & qui ultro inferunt bellum

lum

lum, ut ii & belli damna ſibi inlata aequo animo patiantur, & quae per injuriam ipſi aliis dedere, reponant. Fortunae quidem proſperae moderari pulchrum; ſed enim Caeſarem, & Foederatos vanam & ſubdolam, non ſolidam & ſynceram pacem abnuere. Igitur in eos protracti belli, & ſanguinis porro effundendi divinas poenas recaſuras, qui & bella injuſta inferunt, & ſimulatas paces proponunt.

Belli ultro inlati poenae.

Turcarum injuſta bella, & ſimulatae paces.

Eadem ferme verborum vi Maurocordato reſpondit, hoc diſerte addito: *niſi Turcae certa, & aequa in anteceſſum Caeſari, Foederatiſque proponant, nunquam Chriſtianos cum iis de pace congreſſuros: idque adeo, quod Foederati ſperent, fidantque plus quam pace bello proficere. Quare aut Soleymanes in id conveniat, aut eo inutili literarum commercio parcat.*

His acceptis literis Mehmedes ad Soleymanem redit; qui ut Caraphaeo gratum faciat, quo eum ſibi devinciat, Mehmedem *Capizibaſſium* creat, honoris genus apud Turcas minime contemnendum: eorum enim eſt formidoloſiora Oſmanicae Domus arcana ſcire, & ejuſdem ſaeva man-

Primus Veziriut Caraphaei gratia Mehmedem Capizibaſſium *creat.*

Mehmudum vinculis exolvit, & pristino honori restituit.

Techelium asservat.

De Techelj fortuna rumores varj.

data exequi : Mehmudum vinculis exsolvit, tanquam tunc demum certo nosset, eum sibi vera retulisse ; & Caraphaei quoque honore & gratia, pristino honori, suaeque gratiae restituit. Techelium, colore belli eo anno administrandi, ut suo loco narrabimus, evocat ; mox custoditum servat, neque rem ullam suo ductu gerere sinit. Unde postea varj rumores nati : Caesaris studiosi putabant, alii *eum, Turcicis rebus convulsis, nullam apud eos dignitatem habere* ; alii, *ut proditorem ipsis gravem e medio ab iisdem sublatum*. Qui non tam abjecte de eo conjiciebant, *eum vulnere invalidum, per acies superiore aestate accepto, aut impeditum, aut mortuum* arbitrabantur. Perduelles vero meliora : eos enim cum Athname solabatur, quo in Musulmanici Imperj fide receptus erat ; tum viri fatum, quo ita natus erat, ut perculsus altius erigeretur.

C A-

CAPUT III.

Cum Mehmede Aga sermonem habet, quo justa Poloni, ac Veneti arma docet: Turcam de spe dejicit, Caesarem, nisi Foederatis satisfiat, pacari unquam posse: & de ulteriori belli prosperitate disputat conjecturas.

NOn multo post Soleymanes eundem Mehmedem, commutandorum captivorum obtentu, Eperiem ad Caraphaeum mittit, qui eum doceat, *quae ipse grata Mehmudo filique fecerit; ut probaret, quam honorificum putet cum tali Duce amicitiam inire*. *Quin Te-*

chelium, quem ab Hibraimo everſum reſtituerat, & impenſe fovebat, jam ejus dono ſervare: rogare nunc, vivumne an mortuum optet: mortuum enim dare & lege ſibi permiſſum, & cum Magnus Vezirius in eos omnes, qui in ſuum imperium peccant, ſummum gladj jus habeat, eum colore quod aut ſuum imperium ſpreverit, aut non recte executus ſit, optimo jure necare poſſe: vivum autem tradi Athname vetare, quod contra quemvis hoſtem eum protecturum ſancte promittit. Ibi Caraphaeus, *gaudere ſe*, ait, *quod Soleymanes honores ab eo & Mehmudo promeritos ſibi imputet; & parem, ſicubi uſus venerit, gratiam ei ſe relaturum promittit*: de Techelio autem monuit, *Induciarum legibus cautum, CAESARIS PERDUELLES A TURCIS NE PROTEGANTOR: quapropter eos vivum dedendo ſervare potius, quam frangere fidem*; conficiebat. Ad haec *Techelium fraudem Athnami feciſſe, Hibraimi judicio declaratum, qui eum vinculis oneravit*. Cui Mehmedes ultro addidit, *Athname ei a Kara Muſtapha datum ſine omni Senatus auctoritate; unde ſucceſſorem non obligare*. Ex qua voce Caraphaeus perſpexit, Turcam

Turcica legum ſuperſtitio.

Magni Veziri infinitum in Turcas imperium.

Turcici juramentorũ cavilli.

Techelius ex foederis lege vivus dedendus.

Senatus auctoritas apud Turcas quid valeat.

bona

bona fide agere. At Mehmedi ſciſcitanti, *an, Techelio tradito, pax certo futura?* reſpondit, *pacem quid aliud eſſe; nunc agi de levidenſi munere, quo is primo privatim donandus ſit, quo certius poſtea Belli Conſilio probare poſſit, eos ſerio pacem petere, ne temere eorum poſtulata ad ſuos Patres adtuliſſe arguatur: modo tamen ita concipiant, ut & Caeſari, & Foederatis omnia, quae jus belli dictat, fecerint ſatis. Caeſarem enim, qui in aeternis regni arcanis id habet, foedera religioſe ſervare, niſi cum omnibus QUANTO AEQUIUS MELIUS ACTUM SIT, in nullum pacis placitum unquam eſſe conſenſurum.* Heic Mehmedes oppoſuit, *belli jure foederatos ſibi, non ſe foederatis teneri; quod ipſi foedus fregerint, qui cum Muſulmanis agitantes pacem, bellum contra ipſos ultro ſumpſerunt.* Id Turcae dictum Caraphaeus eo argumento confutavit: *quod, cum communia ſacra unam veluti Civitatem, rempublicamque Chriſtianis conſtituant; cuique Regi Summo, liberoque populo Chriſtiano jus ſit, alium a communi Chriſtianorum hoſte ſacrorum armis laceſſitum auxilio juvare; idque adeo fas eſſe, cum Chriſtiani nominis* Prin-

Auſtriaci Imperij arcanum, Foedera cuſtodire.

Caraphaeus Mehmedi adprobat, Polonum Venetumque juſtum gerere bellum.

Sacra communia unam Chriſtianis Civitatem contra Turcas conſtituunt.

Imperator Romanorum Christiani nominis Princeps.

Principem Caesarem injusto bello petierint: tunc vero eos foedifragos vere accusarent, si arma Caesari foedifrago sociassent. Ibi Turca, ut solent qui ratione impares animi perturbationibus pugnant, commotior paullo, *Summum Numen inquietis adversum* imprecatur, *placidis propitium* implorat: *pro Mehmedanis sacris suos omnes desudaturos* minatur: *in Divina manu esse victorias; & quidquid in Aeternae Providentiae sinu latet, brevi in lucem proditurum* confidit. At Caraphaeus, sedati speciem obtinens, eum videre jubebat, *ne quae Christianis imprecatur, in suorum caput sint recasura: jam enim Deum Opt. Max. belli justitiam ab eo stare, a quo stet Fortuna, judicasse*. Atque heic miserantis induens vultum, *indolebat Turcarum vices, qui Summum Numen satis iratum haberent, quod foedere contra gentium fas temere violato, in caussa fuissent, ut innumera virorum funera, tantae vastitates, direptiones, incendia, & omnia quae bellum ferat, foeda tetraque sint admissa facinora. Qua nunc de caussa innumeris ac luctuosis cladibus acceptis, totiens fusi, fugati, caesi, profligatique; tot castris, urbibus, munimen-*

Turcica confidentia.

Summum Numen armorum fortuna bellorum justitiam asserit.

Quae, & quanta fracto foedere mala a Turcis data?

Quantas de eo poenas dederint?

tis

tis exuti, meritas foedifragj poenas luant. Contra Caesarem, foederum servantissimum, omnibus bonis, faustis, felicibusque auspiciis bellum prosequi; & Augustam Domum totâ ferme Hungariâ reciperatâ cluere; Christianos autem Reges foederatos memorandis terra marique victoriis quatuor perpetuos annos de Turcico fastu triumphare. Sed neque spem tot his tantisque bonis partis exhaustam; restare fiduciam, fore ut non solum reliquae amplissimae provinciae a florentissimo olim Hungariae regno discerptae abstractaeque reciperentur; sed ut Osmanica Gens omni prorsus Europa, & ipsa tanti Imperj digna sede Constantinopoli ejiciatur; ut vix remeato mari, in Asiam, unde alienis classibus trajecit, sese recipiat. Explicabat *Caesaris, & Foederatorum exercitus, classes, eorundem foederis constantiam & fidem.* His addebat *Moschum, ipsis formidandum hostem, cum Polono nuper contra eos arma sociasse; ut potenti diversione eorum exitio connitatur; jamque Legatos ad Caesarem splendido comitatu misisse, inde Venetias transituros. Cumque Persa cum Moscho contra ipsos, ac Tartaros aeternam agat armorum societatem; facile*

Quae bona ex foederum fide Caesar assequutus?

Quae porro majora speret.

Foederatorum opes, & fides.

Moschus Polono contra Turcas belli societate junctus.

Conjectura ut Persa contra Turcam bellum moveat.

cile futurum, ut tanta a Christianis opportunitate oblata, bellum in eos altrinsecus moveat, ut undequaque rerum difficultatibus opprimantur. Commonstrabat praeterea *eum omnem Hungariae tractum, qui Budam usque protenditur, reciperatum; Caesarem majore Danubj parte, Dravo, ac toto Tibisco potitum, quoquo eorum fluvio secundo ductare exercitus, penetrare in hosticum, ibique contra eos sui Imperj destinare fines facile posse; omnesque urbes, & oppida intra eos limites sita, cum iis nulla spes adfulgeat auxilj, nullo commisso proelio, nulla oppugnatione instituta, earum sponte in suam redacturum esse potestatem. Jamque, ut has incipiat perficiatque provincias, prompta parata omnia: Christianos, qua sint virtute, ab iis satis cum ipsorum pernicie spectatos; aeraria non ita exhausta, ut templa exuere sit opus, quemadmodum Soleymanes superiore anno fecit; animos ipsa Numinis pietate feroces, non, uti Turcarum, superstitione perculsos. Quare se iis privatim consulere, ut mature suo excidio provideant.* Mehmedes ad haec *misericordem hostem* laudare, sed intelligere quoque, *Eum rerumpullicarum scientissimum Ducem Tur-*

Hungaricae victoriae hoc bello partae.

Aliarum reportandarum commoditates.

Copiae expromptae.

Formidandae hostibus vires.

Aeraria non perinde, ut Turcis, exhausta.

Christianorum animi pietate feroces, Turcarum superstitione perculsi.

Carapbaci a Mehmede laus.

Turcici Imperj vires non tam infirmas nosse, ut si alteris tantis adversis proeliis pugnasset, jam concussum conrueret. Quis scit, inquit, *an per eas acceptas clades fractum foedus expiatum, & Summi Numinis irae litatum sit? Istas autem Christianorum magnificas bellorum societates, a se, ut semper alias, nunc quoque contemni. Neque metuendum, ut Persa in communis Mehmedanae legis exitium ruat: neque ita, ut sibi fingunt, facile fore Caesari arma ulterius promovere; cum jam suus Musulmanorum Dominus, voluptate posthabita, generosam in animo majorum virtutem excitarit, ut Musulmano militi pristinam belli ferociam inspiret. Ei vero esse contra Foederatos, alias atque alias utilitates captantes, cuncta suo unius nutu parata; & tamen pacem velle, dum ipse bello expeditur: neque id facere hostium metu, sed ut foedifragio laesis sua Imperj majestate submissa Summum Numen perjuriorum ultorem placet. Quare Christianos potius monendos, ne secundante fortuna superbiant; modumque prosperis rebus adhibeant; & tanto, ac tam diuturno dexterae Fortunae usu contenti sint*. Tum Caraphaeus: *verbis*,

Turcarum animi.

Turcae Christianorum foederata bella contemnunt.

A Persis securi.

Commodum unius praepotentis Regis contra Foederatos belligerantis.

Turcica animi praestantia, & gravitas.

Christianos Turca temperantiae admonet.

Carapbaeus Christianos intemperantiae purgat.

Sapiens Carapbaei dictum.

uti foeminas, bella gerere haut decorum putare viris: sed ut Christianos victoriarum intemperantiae purget, id restare tantum, ut dicat: in Regum manu esse pacatos agere; sed ubi ex proferendi imperj libidine injusta bella moverunt, unius Summi Numinis esse armorum impotentem fraenare cursum: homines autem nihil ultra posse, nisi Divos eam humani generis pestem deprecari, & adposita pacis argumenta perquirere, & adhibere. Tum demum Aga veniam rogavit, *si quid sibi in eo satis longo sermone imprudenti forte aliqua exciderint*. Cui Dux Christianus subdit: *ipsum quoque, quae dixerit, ex privata benevolentia, & familiariter dixisse: nam si Legatus de pace iterum venisset, cum justas pacis conditiones Foederatis nullas adferret, omnem ab eo sermonem publice segregasset*.

Mehmedes verborum cautus.

Carapbaeus dignitatis sedulior.

C A-

CAPUT IV.

Varadiniensem Provinciam suo aere gerendam proponit; & tamen sententia non probata.

Jam interea quinctus coeperat circumagi belli annus, neque adhuc pro ingentibus victoriis in Hungaria relatis partae opes, quae enormia earum impendia repararent. Igitur Caraphaeus, *Varadinum armis quam mox petendum*, ad Caesarem sententiae loco scribit, * ut Turcicas vires uno ictu percellat; unâque operâ Transylvanos coërceat, a quibus omnia Hungaricis bellis fomenta, & magna Turcis adjumenta suppeditata; & tandem aliquando di-

Annus ciↃ.IↃ.c.LXXXVII

Caraphaeus Varadiniensis Provinciae utilitatem facilitatemque docet.

Y 2

* *Ex volumine epistolarum ad Caesarem ep.27.*

dignum praemium belli tantis sumptibus damnisque gesti reportet.

Varadinum Transilvaniae fraenum.

Docebat enim, *Turcas quanquam Hungariae perpetuum seculum, & ultra potenter sint dominati, ac tantundem temporis Budam, Themisvvar, aliosque Transylvaniae fines possederint; id tamen Regnum nunquam subigere potuisse: quamobrem modesto iis Principibus tributo indicto contenti sunt. Tandem anno* CIↃ.IↃ.C.VI. *Varadinum cepisse, eoque capto, Transylvaniâ universâ potitos: inde porro ei Provinciae socios verbo Principes, re vero purpurata mancipia sub gravissimo tributorum onere imposuisse*. Sub hoc exemplo Turcicas vires prius Varadini a Caesare adfligi oportere censebat, ut mox Transylvaniâ potiretur.

Ex literis Caraphaei ad Senatum refertur. Varadinum munimentorum Hungariae ocellus.

Caraphaei sententia a Senatu improbatur.

Caesar ea de re ad bellicum Consilium retulit. Sed major pars censuit, *Varadinum quidem omnium Hungariae munimentorum ocellum semper omnibus habitum esse; & utilissimam quidem expeditionem videri, si aliae nullae, quam Hungaricae res, agerentur. Sed Europae emergentes alias aliunde necessitates postulare, Caesarem ita Hungaricas res gerere, ut ad alias, si quae forte alibi extiterint,*

rint,

rint , gerendas quoque paratus ſit , & intentus . Varadinienſem enim Provinciam arduam , longamque eſſe ; neceſſaria ei bello mature paranda ; militem jam inſtructum expeditumque agere neceſſarium ; ut & in validiſſimum munimentum impetum facere , & praeſidiariis Bellogradi Turcis unâ operâ obſiſtere poſſet . At a Danubio ad id oppidum uſque ingentem impedimentorum copiam ad xxx. hungaricas leucas per ſiticuloſa terrarum deſerta ſubvehendam . Atqui aerarium languere ; & ad inopinos ab Gallia tumultus quoquo modo ſervandum militem ; nec ad provincias mittendum , quae quanquam utiles , aſperae tamen ſunt & cruentae . Utilius , res leviori molimine conari , & Themiſvvar , ac Titul , ubi Turcae commeatus adſervant , oppugnanda adgredi ; quibus oppidis captis , Varadinienſe obſidium facilius futurum : eoque pacto Germanum militem contra ſubitos Galliae , ſi qui forte oriantur , motus magis in Hungaria cum aliqua utilitate exerceri , quam totum occupari diſtinerique . Eſſe praeterea, & alios ejus conſilj non ſpernendos uſus : nam ſi Bellogradum obſideri e re eſſe videatur , nullum ei rei fore impedimentum ; cum Valacho Mol-

Quibuſdam e Conſilio Themiſvvarienſis provincia utilior videtur.

Ejus commoditates.

Moldavoque facile arma Caeſaris jungi poſſe; Tranſylvanum in arctiores anguſtias redigi; Turcis ab Agria Varadinoque, Tranſylvanis a Bellogrado *omnem intercludi commeatum; Giulam Lippamque interclusas aut ultro ad deditionem venire, aut certe facile capi, antequam hoſtis omnes copias in campos educat; modo Caraphaeus Matusj ripam equitando, cum aliquot tormentis, quae a Regiis Hungariae urbibus ei devehantur, eo fluvio potiatur; poſtremo Caeſaris exercitus ab utraque Tibiſci, Danubjque ripa facile & commode utrumque alteri, ubi neceſſe ſit, opem ferre.*

Caraphaeus ſuam ſententiam tuetur.

Sed Caraphaeus *hos reſcriptos metus expeditionis celeritate, & militis aeriſque compendio disjici omnes* cenſebat, *modo Caeſar ipſi eam provinciam adornandam praemature decernat. Namque Arx vaſto ſuburbio cincta, quod unius diei morâ, omni milite ſalvo caperetur; itaut impreſſio in ſolam arcem facienda, quae & ipſa propugnaculis omnino nullis munita: frequentes incolae, ſuburbio capto, omnes in eam ſe ſe reciperent, ubi nullae ſubſtructiones, ſed caſae ligno contectae: itaque conſerti inter tigna, & aſ-*

Varadini armis capiundi facilitas.

& asseres ignitarum vim pilarum nullo pacto perferre possent : & quamquam fossâ amne oppletâ circumdatur, tamen esse, qui artem callent, qua aqua diffugiat : quemadmodum a Turcis factum, quando ea urbe potiti sunt. Caesaris arces & munimenta militis terga firmarent, ut numeroso exercitu non sit opus. In novo autem arcis Sanctjobi claustro commeatus adservarentur, quos Debrecinienfis uberrimi soli ager sat abunde ad manum subministraret; Transylvania quoquo pacto prompta equo alimenta praeberet. Sex equitum millia, quotam summae rei partem! & modestus tormentorum numerus ad rem expediendam sat esse: & cum omnia desint, se in ea re conficienda omne suum patrimonium conlocaturum.

Incoepti securitas.

Commeatus ex. prompta copia.

Parvus militum numerus.

Provinciam de suo aere conficiendam promittit.

At si Themisvvar adgressum eant, Transylvania haut sane volens suam opem contulerit; quae, cum Caesaris exercitus longe agant, nulla sane vi cogi potest. Tum vero omnia militi belloque necessaria eminus, & difficulter petenda: & ejusmodi minora oppida facile capi, facile recipi; ut ad ea contra hostem obtinenda, si forte adsit, justo exercitu opus sit. Iis quidem munimentis Transylva-

Themisvvariensem expeditionē reprehendit.

Minora oppida facile capi, facile recipi.

va-

vaniam infraenari, & veluti ſtativa Varadino circumduci, & commeatus ab Tranſylvania Bellogrado intercipi: ſed abſque iis, Tibiſcus, qui Germanis jam patet, cum nullus ibi hoſtis arces habeat ſitas, Belligradenſem provinciam ſecundaret. Sed & tunc Tranſylvaniam inter & Bellogradum commeatus intercluderentur, quando hoſtis eos parva manu protegeret; ſin validâ tueatur, praeſidiarius eorum oppidorum miles haut ſane poteſt eam intercipere hoſti utilitatem. Valachus Themiſvvar pertingens tenuem ſummae rei opem contulerit: nam & Princeps non admodum potens, & vaſta viris, exhauſta aere provincia, ut pluſquam ſex millium virorum nequeat conſcribere exercitum; eoſque ipſos ſemermes, quibus Turcae non proeliis, ſed velitationibus utuntur: nullis munimentis, nulla arce validus; quare ei ſubjicitur, qui eo adpropinquat armatus. Moldavus Valacho longe infirmior, ut anno ſuperiore Polono Regi adventanti ſe ſe ultro ſubmiſerit. Componat Caeſar hos minores & temporarios quaeſtus, ſi Themiſvar adgrediatur, & ingentia lucra ac perennia, ſi impetat Varadinum; cujus acceſſioni uberrimum &

Valachus infirmus Princeps.

Moldavus Valacho infirmior.

opu-

opulentissimum Transylvaniae Regnum cedat: quo reciperato, & Hungariae hybernis jam confectae respirare datur, & novae parantur opes, quibus in plures annos bellum protrahi possit. Aemulos se risuros ut vanum; sed eos meminisse oportere, sibi semper objectavisse, quod nimis cautus pauca admodum Fortunae committat.

Caraphaeus studiosus Hungariae.

Ut nimis cautus ab aemulis notatus.

Nihil tamen quidquam magis Caraphaeus his rationibus profecit: & Essechiensis provincia utilior visa, & decreta est: eâque renunciatâ tantum eam a sapiente acceptam edidit vocem: *bonum proponere cuique datur; argumenta ad id adsequendum apta invenire cuique non datur.*

Essechiensis Provincia decernitur.

Caraphaei dictum.

CAPUT V.

Incendiariam Agriae oppugnationem belli Consilio proponit: probata primum sententia; mox dilata; tempore tandem extracta est.

Privata studia Reipublicae remittit.

ET tamen, ne privata studia Reipublicae essent detrimento, cogitans totâ belli ad Essechiensem pontem urbemque quam longe conversâ mole, omnem superiorem Hungariam, Varadino, Agria, Mungactioque turbidam & inquietam a tergo restare; idque adeo, quod Agrienses hostes, & Mungactienses perduelles omnibus proximis, vicinisque Comitatibus vastitatem, & excidium minitati

tati erant, ubi primum miles hybernis deduceretur; animum ad Agriam incendiariis tormentis oppugnandam ſerio adplicavit; quod jam inde, quum Buda expugnabatur, ſecum deliberaverat, omnemque eam hyemem mente revolverat; & quo magis magiſque cogitabat, eo certius utiliſſimam facillimamque eſſe ſentiebat. Igitur induſtriâ diligentiâque fretus eas ſuperare difficultates, quas expeditio ſecum adferret, ſententiae loco ad Caeſarem * ſcripſit.

Res diu meditabatur incipiendas.

Hoſtes ea urbe exuendos omni ratione oportere, unde in uberrimos &. Caeſaris utiliſſimos agros excurrebant; ut & ea Provincia pacatior ageret, & tributorum onere aliae Provinciae ſatis ſuperque gravatae adlevarentur. Se vero Caeſari id incoeptum effectum daturum graviter adpromittere, ut qui Ruſtenis Paſae literas interceperat, quibus Primo Vezirio ſignificabat, omnibus vitae neceſſariis ſe miſerrime laborare; & ni difficillimis rebus praeſentiſſimam ferat opem,

Agrienſis Praeſidis literas intercipit.

Z 2 *ejus*

* *Ex volumine epiſtolarum ad Caeſarem ep. 31.*

Agrienses acri urgentur fame. ejus urbis ulterius obtinendae omnem prorsus spem abjecisse. Res autem ipsas verbis congruere; quod per eam hyemem ingens inde Turcarum vis suffugerat, natis ibi, uxoribusque, imbecilli vulgo, relictis. *Hyberna tuto disposita a Carapbaeo.* Jam provisum, ne interea Varadino, Transylvania, Mungactioque in Debrectiniensem, aut alium agrum, ubi hybernet Germanus miles, hostes foris insultent. *Agriensium animi perculsi.* Intus autem animos ita perculsos, ut, cum eo valida manu adpropinquasset, statim urbem trepidi deseruerint, & in arcem festinantes confugerint. *Carapbaei consilium, ut Agriam ad deditionem cogat.* Decrevisse tertio post institutam oppugnationem die Praesidi interceptas ipsius literas mittere, a quibus se scire noscat, in quantum angustiarum redactus sit. *Victoriam brevem, & incruētam pollicetur.* Ipsam autem oppugnationem nonnisi decem, aut summum duodecim dierum morâ stare; victoriam omnino incruentam fore. *Exiguum peditum numerum ad id postulat.* Sexcentum non plus eo peditum, a Buda duodecim leucarum iter facturos: nam sibi praecipuam semper fuisse curam servare legiones. *AEmulos perstringit.* Se ejus expeditionis utilitatem facilitatemque diu multumque meditatum; omnia explorata habere; praesentemque, melius quam suos longinquos aemulos, apta rebus inire consilia: *Non magnifica sed tuta censet.* atque adeo in ea re suam agi dignitatem, ut qui

qui in vitae rationibus eam habeat, non magnifica, sed tuta consulere. Jubeat modo Caesar incendiaria ad se tormenta mature advehi: sin suum contemnatur consilium, ejus urbis praesidiarios milites Budam inter & Solnochum commeatum intercepturos; adventante aestate frugibus direptis, quae obsidioni alterum annum sustentandae sint satis, ut anno superiore Mungactienses fecere, & ipsi nunc se facturos minitantur, omnem Provinciam esse devastaturos. Ipsum interea cum Caesaris suas indoliturum vices; quod eam sibi gloriam inviderint, Caesari utilitatem praecluserint.

Incommoda numerat, nisi Agria expugnetur.

Aliquis inter Aulae Primores cum consilium nulla posset ratione reprehendere, eo evasit: *non recte facere Caraphaeum, qui iis praefici provinciis pro suo jure postulet, quas Principes summi a Caesare sibi demandari summe concupiscunt*. Cui sermoni cum forte Bonvisius Cardinalis adesset, respondit: *in ea re non de dignitate certari, sed de expeditione Duci demandanda, qui militaris scientiae spectatus sui consilj auctoritatem obtineat; & longa utilique provinciae administratione, rerum, locorum, temporumque utilium*

Agriensem Provinciam summi Germaniae Principes ambiunt.

Cardinalis Bonvisius eam Caraphaeo demandandam censet.

lium ad vincendum altero experientior habeatur. Cui replicatum, *Reipublicae caussa Carauphaeum eam utiliter procurare oportere, quanquam alius esset imperaturus*. Heic Bonvisius sermoni in ea verba finem imposuit: *Igitur Caraphaeus eo fato natus, bella sapienter administrare, ut alii Duces victorias inde partas retulerint.*

Caraphaei a Bonvisio laus.

A Senatu Caraphaei sententia probatur: Sed differtur.

Senatus tamen sententiam probavit: sed incendiarium cum tormentis mitti dilatum est: tandem cum adesset, continentibus imbribus oppugnatio praepedita, in ineuntem Aprilem constituta. Interea belli Consilio ea provincia durior visa; *quod interceptis Agriensis Praesidis literis fidendum haut sane esset: idem enim antea de Neosolio stativis obsesso perfugae renunciarant; at contrarium tamen compertum est: unde metus non temerarius, an id dolo factum, ut eo Caesaris copiae distineantur; & uti illud, ita hoc oppidum acri & diutina obsidione cogendum sit, quae legiones conficiat. Neque incendiariam oppugnationem sat esse, ut is arcem in Caesaris redigat potestatem: non enim tantum in ea urbe agere oppidanorum numerum, qui seu metu, seu molestia ignium*

Metus ne Agriensis Praesidis literae dolo fictae:

Et ut Agria incendiaria oppugnatione dedatur.

ignium commoti vim militi ad dedendum arcem facere possint. Itaque Augustaea arma jacturam dignitatis facture; idque adeo quod Mungactium adversus foeminam Ragoctiam, non contra fortem expertumque belli Ducem Rustenem Pasam, anno superiore oppugnatum, non tamen captum: & per ejusmodi urbium conflagrationes acri invidia flagrare arma; quando infensissimi bellatores Reges, Ducesve nefas putarunt, urbes, quas ipsi non fundarunt, evertere. Budae vero rarum militem praesidere, ut inde, nisi numeri suppleantur, educi non possit. Et ut omnia praesto essent, acierum tempore jam adpetente eam opportunitatem praeteriisse. Tamen si confidat fore, ut intra octo dies oppido potiatur, oppugnationem instituat.

Incendiariis oppugnationibus maxime frustra cadentibus armorum dignitas laeditur:

Et Duces in invidiam trahuntur.

Caraphaeus iniquo id animo decretum tulit: sed ad consilj sui gravitatem tuendam ad Franciscum Udalricum Kinskium unum e belli Consilio scribit: * *alias omnino res esse Neosolium, & Agriam: hanc urbem in insulae formam cum aliis prorsus nul-*

Caraphaeus suā sententiam propugnat.

* *Ex volumine epistolarum ad Kinskium, ep.* 68.

nullis communicare; Neosolium autem ad manum Novigradum, Baëtiam, Budamque habuisse: neque agrum uti Agriensem longe lateque vastatum: Tibiscum glacie adstrictum sex perpetuos menses eo invehi commeatus non ferre: alios autem conditos non habere, nisi quos duodeviginti antea mensibus ab agris Caesareis direptum in urbem comportavere. Se autem citra vani aut gloriosi hominis notam firmare posse, nunquam Viennam quidquam de hostibus nunciasse, nisi prius mature, ne quid temere adferret, pensitato; semperque in eam potius peccasse partem, quae esset tutior: quod in ceteris vitae suae rationibus illam retulerat, semper aliquid sibi servare reliquum, cogitans in rebus agendis cum Caesaris utilitate suam dignitatem esse conjunctam. Itaque nullam omnino rem inter deliberandum inexpensam praeteriisse, quae ad expediendum consilium necessaria videretur. Deinde se nec jactanter commemorare posse, per omne ejus belli tempus legiones aestivis belli aerumnis confectas semper sibi traditas esse, easque in hybernis sine ullo aerarj sumptu nitori suo restituisse; semperque hyberna ita disposuisse, ut pro incoeptis in novum annum

Nihil temerarius.

Peccat potius in tutiorem partē.
Una ex ejus vitae rationibus adprime utilis.

Cum Caesaris utilitate suam dignitatem conglutinat.

Qua diligentia in deliberando utitur.

Legiones per acies confectas in hybernis restituit.

Sine aerarj sumptu.

Hyberna disponit commodissima aestivis.

num conandis miles breviſſima itinera faceret, & expromptum homini & equo neceſſarium haberet: tantum abeſſe ut ipſe cenſeat oppugnationem, qua Caeſaris copiae deterantur. Ad haec Agriam item a Mungactio longe diverſam: ibi ſubfoſſa e vivo ſaxo loca, quo ab incendiariis globis ſe tuto obſeſſi receperunt: at Agriae expoſuiſſe humiles e ligno caſas, neque ulla ſubterranea patere ſuffugia. Neque paganorum turbis quidquam confidere, quibus ad deditionem milites adigantur; ſed longa inedia & tabe ſperare, qua ipſe miles confectus eſt. At enim incendiarias oppugnationes quis reprehendat cum Turcis, quorum bella ignis veluti praelux, vaſtitas pediſequa comitatur? Quare deditionem lucro adponendam: & niſi ſequatur, armis Caeſaris nihil dignitatis detractum. Mirari vero illam ſibi datam conditionem, ut ipſe de belli Fortuna deſpondeat, & intra octo dies Agriam certo captum iri adpromittat. Eventa enim rerum in Summi Numinis ſinu celari; ſed pro iis, quae explorata ſunt, de oppidi viribus, copiis, animiſque, apta argumenta adhibere, eaque ad incoeptum efficiendum parare, ac diſponere, id in Du-

Incendiariae oppugnationes cū Turcis haut reprehendendae.

Sapiens Ducis dictum.

Caussa cur aemulis invisus.

cis facultate versari. At se scire unde ictus venerit, quod acerbissimum animo suo vulnus inflixit: sibi invideri, quod Principi charus sit, eique maximas res gerendas proponat, pauco milite, de suo aere. Suum tamen fecisse officium, solari. Durum quidem summis vigiliis ac laboribus adtritos exercitus restituere, & instaurare; & quum tempus est, quo aliquem gloriae ex industria conligat fructum, alios adesse, & belli imperia suscipere; sed sat praemj sibi putare, vel inglorium fecisse rem Caesaris.

Qui summus Caraphaei dolor?

Unde solamen?

His Caraphaei literis a Kinskio Caesari communicatis, Caesar ut justum ejus dolorem soletur, ad eum scribit, * *super ea re non aemulorum invidiâ, sed rerum utilitate Patres in ejus non concessisse sententiam: ne tamen Agriensi hosti liberae in vicinos agros pateant excursiones, Agriam urgere stativis pergat.*

Caesar eum solatur.

Jubetque, ut Agriam stativis obsidere acrius pergat.

Quamobrem Caraphaeus reip. suum dolorem largitus, Agriam una legione sua acriter circumsedit, eique Auriam praefecit:

Caraphaeus Auriam stativis praeficit.

* *Ex lib. epist. Caesaris ad Caraphaeum, ep. 40.*

cit: & quo Lotharingius securior bellum Esſechienſe gereret, Mungactium quoque ſtativis tam arcte cinxit, ut omnem ei externum interciperet commeatum.

Et Mungactium quoque ſtativis cinxit.

CAPUT VI.

Eperiesinam conjurationem severissime vindicat: Ex eo judicio apud Hungaros invidiâ deflagrat; unde porro privatam exigere vitam decernit: Mox summus & belli Legatus, & supremus Hungariae Moderator creatus est.

ET acribus custodiis, quibus Mungactiensium exitus observabat, tandem teterrimae conjurationis initia, consiliaque cognovit; de qua semper anxius egerat, nec unquam antea ejus viam rationemque invenire potuerat. Conjecta-

bat enim, Techelium ſat numeroſam magnamque domi peregrique factionem habere, eumque ſuis adverſus Caeſarem partibus potentes pollenteſque patronos comparaſſe, ob haec, quae componebat, argumenta: *Eum tandiu contra Caeſaris potentiam duraſſe; ſaepe juſtos exercitus conſcripſiſſe, & ſaepe profligatum de integro reparaſſe: per occulta itinera inlico cum copiis exortum, & quotiens a Caeſareis Ducibus conſilia de eo circumveniendo expedirentur, ibi tum inſidias feliciter evaſiſſe. Non eſſe ejus patrimonium tanti, ut hos regios ſumptus perferre queat; eamque perpetuam fallendi felicitatem non uni tribuendam eſſe Fortunae.* His addebat *tumorem illum, quo cum Caeſare de pace agere aequo jure poſtulabat, non temerarium: neque enim vanum hominem; & tamen eas conditiones pacis, in quas venire cupiebat, Principis non ſubjecti videri. Praeterea tot tantiſque Caeſaris victoriis, & nimiâ clementiâ in perduelles uſurpatâ, eorum tamen animos non reſediſſe, ſat id ſigni eos adhuc ab aliqua magna mente agitari: unde Mungactienſium pervicaciae firmam aliquam indubiamque ſalutis ſubeſſe fiduciam.* Ob haec

Caraphaei de cõjuratione conjecturae.

haec omnia semper egerat vestigabundus, ut quid de ea certi exploratique inveniret.

Techeliae literas intercipit.

Tandem Techeliae literas intercepit, quibus cognovit, Eperiesinos cum Mungactiensibus in rempublicam conjurasse. Etenim anno belli tertio, Eperie Caesari deditâ, cum adhuc Cassovia in Techelj partibus staret, Eperiesinorum cum Cassoviensibus conspiratio perdurabat, ea spe, *Techelium ad Turcarum Dominum profectum, ut imploratis ab eo auxiliis Eperiem recuperatum veniret*. Postquam vero Techelius Varadini a Turcis comprehensus, & Cassovia a Germanis recepta est, Eperiesini spes suas ad Mungactienses converterant: nam id munimentum Techelianis partibus reliquum. Interea suos temperabant metus, quod Techelius ob Athname opprimi a Turcis non posset; & perculsum, solita qua praestabat virtute, erectum iri. Anno superiore quidam Müngactiensis Eperiem nunciatum venit, *Techelium incolumem, & novâ a Turcis dignitate auctum, nam Vezirj cultu decoratum; & validissimum ei Turcarum & Tartarorum auxilium in proximum*

Conjurationis ordo.

ximum annum decretum; iisque copiis eos vindicaturum esse in libertatem. Praeterea Magnum Turcarum Dominum splendidam Techeliae vestem dono misisse, ob Mungactium ab ea adversus Capraram fortiter constanterque servatum: ad quod nuncium Eperiesinorum animi erecti sunt. Mox ab Aula Techeliae homines, tanquam Sanctumjobum iter facerent, Varadinum ad Techelium mittuntur, inde Mungactium repetunt. Post haec, literis per sigla scriptis, ad Techelj adventum tumultus faciendi ratio constituitur, in quo Germanum urbis praesidium internecent, eique urbem prodant.

Illico suspectos comprehendi imperat; eodemque tempore ea de re Caesarem certiorem facit; * censetque, *eam Majestatis quaestionem Eperie haberi oportere. Viennae enim inter ignotos difficile de reis capi conjecturam, difficilius comprehendi; at inter praesentes ingenia, animos, consilia, studia, consuetudines, suffugia nosci, & pericula morae vitari.*

Suspectos comprehendi imperat.

Eam Majestatis quaestionem Eperie habendam censet.

Eâ sententiâ in Senatu probatâ, Caesar

Sententia a Senatu probatur.

* *Ex lib. epist. Carophaei ad Caesarem, ep. 46.*

Caesar religiosissimus legum.

ſar Caraphaeum monet, * *ut juxta Hungaricas leges cognoſcat; veniam alias lapſis a ſe datam religioſe cuſtodiat: quare diligenter diſpiciat, an poſtquam iis indultum eſt denuo in Rempublicam peccarint. Conſcj prius ſuam ipſorum turpitudinem per tormenta luant: atque adeo non modo recte, verum etiam rite legem Majeſtatis exerceat: unde omnes intelligant in tanti criminis cognitione, cujus poenae mortuos etiam infamiâ, & inſontes ſuboles egeſtate perſequuntur, nibil temere actum eſſe; itaque quam grave eſt nefas, tam gravibus argumentis religioſiſſime edoceatur.*

Pro criminum gravitate gravia adferri argumenta oportere.

Ita inquiſitione ſevere diligenterque inſtituta, Caraphaeus tandem ejus conjurationis longe profundiora conſilia, rationes longe graviores cognovit: de qua ita ad Caeſarem ſcribit: * *Se conſpirationem longe lateque pervagatam deteχiſſe, quae niſi ingentibus Caeſaris victoriis infirmata, & nunc demum patefacta eſſet, omnia funditus perdidiſſet. Hinc enim illum Techelj tumorem,*

Profundiora conjurationis cõſilia, gravioresque rationes.

* *Ex lib. epiſt. Caeſaris ad Caraphaeum, ep. 46.*
* *Ex lib. epiſt. Caraphaei ad Caeſ. ep. 47. 48. 49. 50.*

rem; hinc majores privato vires, & admirabilem illam inter omnia intuta & infesta incolumitatem; hinc Caesaris clementiam totiens ingratam, & semper perduellium minaces vultus. Per dura, per aspera se duntaxat contra Judicj instrumentum quaesivisse; ut Caesar intelligat, contra reos ipsos quantum aerumnarum supersit: quod Hungari tam sint arcani continentes, pervicacesque propositi, quam qui maxime; & intenti in testes, qui mutirent, constantes metus. Et quanquam a se conceptissimae judicj solemnitates adhibitae, & religiosissimae jurisjurandi formulae de continendo arcano conceptae; tamen non satis tuto de tanta re agere; quod non leves de ipsis judicj administris suspiciones, quanquam premantur, erumpant, eos satis vulgati criminis reos esse. Cognosse tandem eam non novam conjurationem, sed longe antiquam, aliis atque aliis temporibus Caesaris victoriis interruptam & clementiâ occlusam esse. Jam inde a Ferdinando ejus Parente optimo ad haec tempora amputari usque, fruticarique; & hydram non fabulosam quotiens recisam, totiens nova, & multo plura capita exeruisse. Parere, in eam convenisse multarum

Caraphaeus contra ejus instrumentum tantum quaesivit.
Hungari arcani continentes,
Obfirmatique propositi.
Maxime arcana inquisitione instituta,

Cognoscit conjurationem a Ferdinandi ad haec usque tempora perdurasse.

Qui in eam convenerint suspicatur.

tarum gentium homines, quorum alii aurum, alii consilium, alii auctoritatem, vires alii, alii earum rerum omnium commeatum commodarunt: omnesque eam conflare ex occulto; Turcarum Dominum aperto bello protegere. Et praeter haec magna foris fomenta, maximum domi esse, impunitatem. Itaque de ea tot tantasque res, tam multiplices, varias, ancipites, inopinas rescisse; ut ingentia de iis volumina conscribere possit, scripto tamen committere non audeat. Insumma id agi, ut sanctissimam ejus vitam nefariis consiliis petant; omnia ejus regna provinciasque funditus excindant; & teterrimo bello universum Christianum deleant nomen. Sed postulare nunc Christianarum caeremoniarum castitatem, id flagitare pietatem regni, ut sacrorum eversores, ut regni (quantum in ipsis est) extinctores dignis suppliciis plectantur; utque is in tanti sceleris conSciis puniendis ita sit diligens, ut ipsi in perdendo Romano Imperio, & delendo Christiano nomine diligentes fuerunt. Ejus enim mansuetudinem (det dicto veniam) esse ipsa saevitia inutiliorem, quae dum reos servat, insontes it perditum. Brevissimo enim annorum

Conspiratio mira, & formidolosa.

Tetrorum summa consiliorum.

Argumenta ad eam quam severissime vindicandam docet.

Clementiā Caesaris cum obsequio incusat.

cur-

curriculo quinquies iis foedum facinus condonatum, a Rabatta in montanis, a Dunevvaldio Leutischoviae, a Lotharingio Possonj, a Schultio Eperiei, a Caprara Cassoviae: ex omnibus punitum neminem. Quin per ejus clementiam nimiam multos tam nefarj criminis reos non tantum impunitos, sed honoribus ornatos, & regia largitate auctos discessisse; nihilo tamen magis fidos spectatos. Nam aeternum ejus regni malum factionibus distrahi: neque ipsum Stephanum Regem relatum inter Divos factionibus non jactatum. Nunc tandem locum factum, ut in omnem posteritatem perduelliones in Hungaria extirpentur; unde ipsi regno, hereditariisque provinciis aeterna securitas comparetur. Eum belli fortunâ florere; perduelles acri invidia flagrare, quod Christianam rem universam pene perdiderint. Unde poenarum justitiae summam quoque accedere dignitatem; & honeste jus dari, aerarium per proscriptiones supplere, quo bellum ab iis exortum fotumque contra ipsos proferatur. Ceterum media consilia nequidquam proficere, quibus neque parantur amici, neque inimici tolluntur. Conscientiam enim tanti admissi in suspicacibus Hungaro-

Brevi temporis spatio quinquies perduellibus indultum.

Caesar clementia, & liberalitate studet malos ad officium revocare.

Aeternum Hungariae malum factionibus distrahi.

Justam caussam Hungariae aeternum pacandae inventam judicat.

Et aerarj cum justitia, & dignitate ditandi.

Media consilia inutilia censet.

Hungarorũ animi suspicaces.

 rum

rum animis nunquam omnino quieturam: & pestem longe lateque grassatam paganos milites, sacros profanos, cives exteros, loco & obscuro & illustri natos, privatae fortunae homines & rerum potentes animo sibi male conscio vecordes agi. Itaque non sat esse, ut in una duntaxat urbe de iis sumantur supplicia; sed ubiubi deprehendantur, passim edere exempla, alioqui praesidiarium militem nusquam tutum. Et imae sortis suppliciis vulgus, potentis alicujus animadversione proceres in officio contineri. His acribus utendum remediis; & ut audacter adhibeantur, provinciam multo Germano milite confirmandam. Justum enim meritarum poenarum metum omnes conscios pervadere, & suas quenque habere necessitudines: nisi metus metu cohibeatur, ubi primum licuerit saevius crudeliusque erupturum; armentis, frugibusque per agros, charioribus per urbes direptis, incensuros omnia, unde militi difficillima in posterum tempus stipendia. Imminere a tergo Varadinum, Agriam, Mungactiumque, satis capacem commodumque seditiosis receptum: et si forte a Turcis grave eo copiarum momentum vergat, motum facile nasciturum, quo abripi

Conjuratio quam latissime pervagata.

Passim de consciis sumenda exempla;

Et ex aequo sentit.

Milite firmandam provinciã.

Ne flagrantior vis erumpat.

abripi necesse sit, obsisti non possit. Saltem occupandum turbidis colorem, eos Techelj sequi partes adactos, quia indefensos a Caesare. Intelligere, se invidiosissimas res tractare; cui ex formidine nemo omnium aut re ipsum, aut consilio juverit. Igitur eum orare, ut alterum ex amplissimis fortissimisque viris, & fide in Caesarem satis diuque spectatis, & legum scientia prudentissimis, Kinskium, aut Strattmannium mittat, qui sibi adsideat. Postremo providere, exitiosas adversum se factiones, terribiles simultates, infensissima odia extitura; sed ea Caesari ac reip. condonare.

Invidiosissimam rem tractat.

Orat Caesarem ut sibi Kinskius, aut Strattmannius adsideat.

Providet hinc sibi exitium.

Interea Eperiesinorum decem primos peractos reos, & magnum vulgi numerum, illos securi, hos suspendio tolli jussit: ratus ad legum metum incutiendum exempla brevia & acria edi oportere: & ut terrorem intendat, ferale pulpitum haut tolli sivit.

Uno die decem primos Eperiesinorum securi plectit, & magnum vulgi numerum suspendio tollit.

Ferale pulpitum tolli vetat.

Hinc turbidi questus, *Caraphaeum crudelissimum hominum, & legum imperitum judicio praeesse; in quo, patrio jure spreto, legem Majestatis verbo, re vero privata odia per summam immanitatem exerceat: quemvis*

Hungarorum contra Caraphaeum querelae.

vis vanum rumorem pro explorato argumento sequi, quamvis reprehendendam suspicionem pro crimine: itaque miseris modis inclytum Hungarorum sanguinem, uti pecorum vilissimum, habeat; & importunum feralem suggestum, uti rei praeclarae gestae tropoeum aeternitati posuerit. Igitur Caesarem orant, *ut eum destrui jubeat, & alium ei quaestioni veri aequique servatiorem proponat.*

Clementia Caesaris eximia.

Caesar ut ingenio erat ad ignoscendum parcendumque egregie facto, *eorum preces non irritas fore* rescribit: & extemplo Caraphaeum per literas * monet, *suam mansuetudinem non decere in omnes perduellionis peractos reos animadvertere. Igitur feralem suggestum tollat, & in ea cognitione mitius porro agat; cum maxime animum ad eximiam clementiam compararit, quod Possonj Regia indici Comitia decreverit, in quibus Josephus filius Austrius Hungariae Rex crearetur; & in eo Conventu universis id crimen largiter esse indulturum.*

Egregia ars novi principatus insinuandi.

Acer-

* *Ex lib. epist. Caesaris ad Caraphaeum, ep. 53.*

Acerbiſſimum Caraphaeus inde dolorem cepit, reſciſſe, *Hungaros ubique* Caraphaei tyrannidem, Regni excidium *declamare; ſeque tam gravi invidia purgari impeditum: poſtulaſſe ut comprehenderentur, per quos juſta judicj acta omnibus palam fierent, neque tamen quenquam adhuc ſenſiſſe vincula: flagitaſſe ut ſibi Kinskius, aut Strattmannius adſideret; at eorum neutrum, neque alium gravem fidumque Juriſconſultum miſſum. Ipſum interea ob eam cognitionem magnas ſibi inimicitias comparaſſe, & inter exteros turpibus injuſtitiae ſaevitiaeque notis inuſtum, gravem omnibus inviſumque futurum.*

Hungarorum in Caraphaeum queſtus.

Qui in ſumma invidia verſatur.

Ob haec omnia Kinskio ſcribit, * *ex ipſa conjurationum conditione, qua non creduntur niſi facinore perpetrato, ſe acerrimâ injuſtitiae & crudelitatis invidiâ deflagrare. Sed ingenui non eſſe, quanquam inter infeſtos tutum, verſari tamen inter infenſos importunum. Quapropter miſera deliberatione nunc agitari; an, ubi primum miles in hyberna reducatur, ſtipendiis Caeſaris finem faciat, &* pri-

Deliberat ſtipendiis Caeſaris finem facere.

* *Ex lib. epiſt. Caraphaei ad Kinskium, ep. 86.*

privatâ ſe vitâ involvat. In eo enim haerere, quod cum voluptati non ſit tot opima ſtipendia, tot honores ſummos, tot ampliſſima armorum imperia, per ſingularem Caeſaris beneficentiam ſibi conlata, profundere, & Caeſar clementiâ maxime celebretur; ſi id fecerit, vehementem contra ſe ſuſpicionem creaverit, admiſiſſe nefas, ex quo ab ſumma clementiſſimi Principis gratia merito revocatum omnes dicant.

Benigna conſilia apud Caeſarem potiora.

Grave ſolaminis apud Aulicos argumentum.

Utiliſſimum vitae agendae praeceptum.

Kinskius ad haec: * *Caeſarem eum imprimis ſibi utilem charumque animo habere; praecipuamque ipſi curam ejus eſſe incolumitatem: ſed benigna conſilia apud clementiſſimum ingenio Principem eſſe potiora. Ne inique ferat, ipſius ſeveritatem a Rege temperatam, unde contra eum gravior alicujus offenſio extiterit. Saepe ipſas regnorum moles ferre, ut multo graviora pertulerint qui & dignitate & gratia apud Reges plurimum poſſunt. Neve in praeceps conſilium ruat: nam multa ſaepe, quae praenimiâ induſtriâ in ipſo curſu deficerent, ultro & ex ſeſe, quo rerum natura ducit, pervenire.*

Bre-

* *Ex libro epiſtolarum Caraplaei ad Kinskium ep. 86.*

Brevi post Caesar eum beneficiis dignitatis refertissimis ornat: nam summum belli Legatum * creat; jubetque ut copias Wallisio Duci tradat (nam exercitus recensio imminebat); ipse Eperie permaneat cum summo imperio in omnia Hungariae superioris munimenta, arces, praesidia.

Caraphaeus summus belli Legatus,

Et supremus armorum in Hungaria Moderator.

Is gratias Caesari de conlatis honoribus curatissimas habet; sed aegrefert acie campoque prohiberi: non defuturos enim, ajebat, qui ipsum rideant, *hybernorum Imperatorem, Judicem paludatum, bonum dumtaxat acriter tributa conradere, judicia crudeliter exercere*: tamen has sui detractiones nominis Caesari reipublicaeque remittere.

Caraphaeus Famae fidulus.

Virulenta in eundem Hungarorum dicta.

Ad haec rescribit Caesar, ** *se intelligere durum edictum ei, ut Eperie permaneat, quem virtus ad militaria facinora stimulat ac pungit: seque eum in campis, quam in umbra versari maluisse; cum admodum paucos noverit, qui scientia militari perinde*

Caesaris de Caraphaeo judiciũ plenissimum dignitatis.

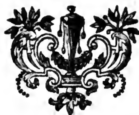
Cc prae-

* *Vernacula lingua nunc appellant*, Marescialło di Campo
** *Ex lib. epist. Caesaris ad Caraphaeum, ep. 56.*

praestent. Sed cum gravissimas superioris Hungariae res alii utilius committere nequeat; sciat, se eam urbanam operam cujusvis magnae rei per eum bello praeclare gestae loco esse habiturum. Honestatis civilis arbitrium uni Principi datum esse, seque profiteri eum de republica quam optime meritum. Quare istis detractoribus is suorum laborum fructum opponat; &c. de republica demereri porro pergat. Se enim ei semper affore; suaque potenti manu contra quosvis in omne posterum tempus protecturum.

Honestatis civilis arbitrium est apud Principem.

Caesar Caraphaeum in fide potenter habet.

C A-

CAPUT VII.

A Mehmede Aga iterum de pace tentatur, quem sapienti ac magnanimo sermone depulsat.

VIsdum a Caesare Caraphaeus his plenissimis dignitatis officiis exornatus denuo a Mehmede aditur; qui Varadino Eperiem venit, captivorum permutationem itineri obtendens, re vero Caraphaeum de pace tentaturus. Nam reliquo sermone confecto, quem ad observantiae cultusque significationem pertinere arbitrabatur, *se re ipsa venisse* dixit, * *ut ab eo Christianorum Imperatoris desideria percontaretur. Se ea ignorare*

* *Hic sermo habitus Eperie* xvi. *Kal. Aprilis Anno* cIↄ.Iↄ.c.lxxxv.

Caraphaei conjectura de pacis conditionibus forte per Foederatos dandis.

Caraphaeus respondit; *Sed hostibus per se id scire licere, modo foedus ab iis impie fractum, innumeras immeritorum caedes, captivitates, direptiones, vastitates, incendia inde orta, infinitam auri vim in belli necessitates erogatam, suas adflictas fortunas, singularem Caesaris felicitatem, Summum Numen ipsis aversum, Christianis propitium, Caesaremque e Foederatis magis potentem, magisque laesum cogitent; & intelligere posse, quid eos restituere oporteat, ut referant pacem. Sibi vero, his caussis omnibus perpensis verisimile videri, eum totum Hungariae Regnum, Bellogradum, Transylvaniam, Valachiam, Moldaviamque, quae cuncta in Hungarorum Regum ditione ante Soleymanem fuerant, repetiturum.* Haec audiens Mehmedes mirantis speciem induit, mox inquit: *Germanorum Imperatorem satis vasta animo desideria concepisse; ita namque nihil Imperatori suo superesset: at paces iniri aequum, ut utrique belligeranti reipublicae aliquid relinquatur. Leopoldum multo plura, quam Alexander Magnus,* * *bello parasse: a Mehmede*

Paces ita iniri oportere, at utrique parti belligeranti aliquid relinquatur.

Praeclara de Leopoldo Caes. fama apud Turcas pervagata.

* *Turcica exaggerandi formula.*

de vero unum Neosolium captum. Itaque eum inique agere, cum in nullis bellorum monumentis, quae inter duo Imperia gesta sunt, quanquam in omnibus, praeterquam praesenti, Musulmanus victor extiterit, eum tam immanes unquam conditiones proposuisse. Igitur se ea enormi repetitione suspicari, Germanorum Imperatorem non serio pacem velle: uti nuper, quum Kara Mustapha Magnus Vezirius ab Alberto Caprara tanta & tam multa petebat, intellexerunt Germani, nolle eum inducias prorogare. Huic Mehmedis orationi Caraphaeus subdit; *Eum neque jure mirari, neque ex vero loqui*: etenim memorabat, *quum alias Christiani pacem ab iis petierunt, ipsos non contentos eo, quod sibi adtribui jus erat, alia atque alia postulare, immensam auri vim petere, & multis amplisque provinciis gravissima tributa per summam injuriam imponere: at quanto aequiori jure Caesarem suum ab iis per vim abreptum vindicare? Bello autem superiore eos victos non victores fuisse; cum bis acie caesi, castrisque exuti, ad Sanctum-Gotthardum semel, iterum in Leventiis campis. Quare belli fortuna eorum animos, ut in prosperis rebus*

bus solent, efferri passa non est, ut ei foederi iniquissimas leges de more darent. Se vero putare modestissimum in summa fortuna Caesarem, si forte Hungariae Regno, iisque provinciis contentus sit, uti nunc sunt adflictae sordidataeque, quae nitebant florebantque, quum Soleymanes Bellogrado potitus est. Praeterea Hungaros Reges in suo Majestatis jure, quanquam earum possessione excidissent, Macedoniam, Bulgariam, Serviam, Dalmatiam aliasque proviacias numerare, quae nunc ipsis jure optimo cederent: itaque pax fieret, qua non modo multum, sed quamplurimum eorum dominatui adjiceretur. Et fortasse ea Caesarem petiturum, quod pacem cum iis aeternam cupiat; tantum abesse quod nullam velit. Firmam enim, & in omne aevum victuram pacem haberi sane non posse, nisi naturâ certi, & in longissimam posteritatem fines constituri dirigantur. Etenim si ii suos annales relegerint, facile animadvertant, bella omnia, quae inter duo Imperia hactenus gesta sunt, aut a limitum turbis, aut ab Hungariae, Transylvaniaeque perduellionibus initia sumpsisse. Quapropter nisi omni terrarum plaga, quae cis Danubium, cis ultraque

Purovinciae Hungariae sub Turcis adflictae.

Regni Hungarici majestas inclyta.

Qua ratione paces aeternum duraturae concipiantur.

Perpetuae inter haec duo Imperia bellorum caussae.

Qui Hungarici, Turcicique Regni limes aeternus.

Dravum

Dravum ad Savum fluvium usque Bellogradum continet, ultra vero Danubium omni eo tractu, qui cis ultraque Danubium ac Tibiscum usque ad Themim amnem interjacet, omnino cesserint, semper infirmas paces, nec diu duraturas fore. Et eos etiam atque etiam cogitare monet, *omnem eum terrarum orbem ab ipsis tandiu dominatum nihil aut parum eorum summae rei contulisse, immo obfuisse semper, ingentique fuisse detrimento; usque adeo donec nunc temporis contra eos Summi Numinis iram conciverit, eorumque Imperium in ea, in quibus nunc est, gravissima mala conjecerit. Vel praeterito bello, quanquam ii Neosolium, & Varadinum cepissent, ac intoleranda Transylvano imposuissent tributa; tamen bis caesi, profligatique nondum belli damna sumptusque reparasse*. Totum hunc Caraphaei sermonem Mehmedes silentio tramisit; forte an ne quid de Regni Hungarici finibus, aut de bellorum caussis cum Caraphaeo disceptare adigeretur: in qua disceptatione aliquid imprudenti excideret, quod Turcici Imperj laederet Majestatem. Id modo excepit, *se Varadinum a Transylvano cepisse, non Caesare; & tamen ipsis*

Hungaria Turcis inutilis.

Mehmedis magna tacendi loquendique solertia.

ipsis oppida Zattmar, Kalavia, & Essechum excidere. Quem Caraphaeus correxit: *cum enim Transylvania Hungarico Regno adcedat, eo munimento Caesarem, non Transylvanum exutum esse.* Heic ne de eorum, quae bello parta erant, jure Mehmedes disputaret, eo avertit: *Leges, & multo magis religionem sibi vetare nedum universis provinciis, sed vel uno oppido cedere ultro: tum quia patrio jure cautum, ut omnia parta a Musulmanorum Domino parente ad filium lege redeant; nec quaerendum, qua ratione sint parta; tum ne templa a Christianis profanentur, qui suis victis sacris inludant. Et doceri a Caraphaeo se cupere* simulavit, *quo jure eae provinciae, quas numeraverat, Hungariae regno adcedant, eoque nomine restitui oporteat? quibus ex caussis, & quo tempore Hungarici Reges earum potiti sint? & quî minus Musulmanorum, quam Germanorum Imperatoris jure contineantur? Atque adeo ab ipso AEnea Caprara sumant exemplum, cui cum ejus temporis Primus Vezirius dixisset, si Jaurino cederent, se pacem facturum, illud respondit: arces & munimenta ad vim obtinendam extructa, vi quoque dedi oportere. Itaque se potius*

Ut apud Turcas superstitio regno subservit?

Iniquissima civilis ratio Turcarum.

Callida a Mehmede proposita quaestio.

Magnanimum Aeneae Caprarae dictum.

potius bellum, quanquam ab eo ipsis immineat exitium, protracturos, & perlaturos extrema, quam in pacta, suis legibus turpia, suis caeremoniis impia convenire. Ad extremum monet Christianos, *ut cum omnium rerum, maxime bellicarum vicissitudinem esse meminerint.* Heic Caraphaeus altius aliquanto bellorum repetens jura, inquit: *Nunc non inter unius reipublicae cives agitur, quos patriae leges, patrj mores tenent, sed inter duo summa orbis terrarum Imperia, quae unum fas cunctis gentibus aeque positum adgnoscunt. Eo jure non solum bellorum ordines, sed initia quoque, & caussae aestimantur. Eaque humana ratio tam alte est animis hominum insita, ut liberi populi regesque, quanquam in summa fortuna id aequius quod validius putent; tamen caussas quaerere, & sedulo edictis suis pronunciare, ut justa inferre arma apud multitudinem & vulgus videantur. Quapropter non est, ut quas leges civilis aequitas * ipsis unis inrogavit,*

Turcica ferocia.

Turca Christianos moderationè monet.

De jure belli altior dissertatio a Caraphaeo instituta.

Fas belli.

Ingens ejus vis.

* *Ita visum latine reddere, quod Itali eleganter dicunt,* Ragion di stato.

vit, tanquam eas humano generi necessitas utilitasque suasisset, omnes obligent nationes. Et olim falsi Deorum cultores, profana cum sacris conglutinantes, in omnibus bellis pro aris focisque pugnabant, ne cum republica Dj quoque triumpharentur; sed nunquam rapinis suis ii divini juris tribuebant auctoritatem. Nam antiquissima omnium illa violentiae lex, ut qui vim facere posset faceret; qui non posset, potentiorem aequo animo pateretur; in exlex adhuc humanum genus, nullisque civilibus imbutum moribus exercita est: sed ubi urbes conditae, & civitates legibus constitutae, omnes nationes, ratione ipsa humana dictante, justas bellorum caussas enumerarunt, cives injuriâ publice adfectos, vexatos fines, violentas invasiones, & justos earum metus. Ob nullam quidem earum caussarum ab iis arma unquam mota memorantur: qui per injustam vim, ex regni proferendi cupidine natam, fere semper bella intulerunt. Sed neque ii, quae forsan Caesar repetat, redderent ultro: nam Caesar ea per pacem repetit, quae brevi & facile bello est recipeturus; inoffenso ingentium victoriarum cur-

Apud Ethnicos omnia bella de religione erant.

Apud humanum genus, originis vicio conruptum, antiquissima lex violentiae.

Societate humana fundata jus belli introductum.

Justae bellorum caussae.

Bella a Turcis omnia per injuriam inlata.

Caraphaei de ulteriori majorique Caesaris, & Foederatorum felicitate conjecturae.

cursu, & ingenti veteranorum militum exercitu formidandus: Venetus majorem quam unquam antea classem parat: Moschus ad Turcarum nomen omnino delendum jam Polono sociatus, mox Germano Venetoque jungendus. Ii vero usquequaque per acies caesi, per obsidia victi, militiae robore effoeti, flore Ducum extincto, Summum Numen in ipsos tot cladibus acceptis nondum desaevisse sentiunt. Tempori videant, ne victoriarum progressibus conditiones victis in pervicaciae poenam irrogentur duriores: & legum suarum stultâ observantiâ ipsas leges cum republica omnino perdant. Nam ab aequis belli viribus aequae expectandae paces: at ubi alter belligerantium longe infirmior sit; & tamen, ut par obsistere audet, ei ferocia in exitium erumpit. Hunc Caraphaeus finem orationi fecit; nulla responsione Mehmedem dignatus de eo, quod ille sciscitabatur super Hungarici Regni in provincias, quas memoraverat, jure; indignum ratus, si cum injusta & turpi Turcarum vi sancta Hungariae jura in contentionem committeret. At ad omnem eam orationem Mehmedes tantum dixit: *istas*

Cur victoriarum progressibus conditiones pacis dantur victis duriores?

Unde aequae expectandae paces?

Caraphaeus fedalo Regni Hungarici dignitatem tuetur.

 Chri-

Turcae Christianorum foederata bella aspernantur.

Christianorum exaggeratas vires se minime formidare; unius Summi Numinis iram vereri, ac metuere. Igitur, subdit Caraphaeus, *ut eam placent, quid is privatim censeret?* Aga respondit, *ut permutatio aliqua fieret, quae ipsorum legibus non vetatur; uti Canissa, aut Alba-regalis, cum Siglo, Quinquecclesiis, aliisque minoris notae oppidis; aut Agria cum Solnocho, & Segedino permutaretur: & jure sibi permissum pecuniâ corrigere damna.* Diserte edixit, *de nihilo Foederatis satisfacturum.* Ibi Caraphaeus, *se dementem omnes habituros* dixit, *& ejus belli omne justum aequumque plane ignorare, si eas pacis conditiones Turcae Legati adferrent, easque ipse Viennam ad Caesarem, Foederatosque sineret commeare. Praeterquam quod saepe alicujus loci situs majori precio habendus, quam inaedificatum: nam Princeps in vili loco, sed ad longe lateque dominandum opportuno, excitare potest firmissimum munimentum, quo magnam terrarum plagam obtineat; itaque Solnochum, & Segedinum, oppida haberi Agriâ longe utiliora: nam iis receptis, omnis provincia Danubium inter & Tibiscum dominatur. Sed enim nisi Canissam,*

Turca dandarum conditionum continentissimus.

Saepe loci situs majori in precio, quam inaedificatum.

ſam, Albam-regalem, Agriamque cum ſuo cujuſque agro; praeterea Solnochum, Segedinum, Varadinumque, Lippam, Giulam, Jenum cum omni ea ditione ad Maroſchum uſque, & praeterea Tranſylvaniam, Valachiam, Moldaviamque Caeſari, Foederatis autem quantum belli ratio, & cauſſa poſtulat, tantum reſtituant; nunquam Turcas a Chriſtianis pacem relaturos. Aga, *ſe uti fortes decet, inter urbium excidia, & caeſorum ſtrages occumbere malle, quam in eas turpiſſimas pacis leges convenire minatur.* Tunc Caraphaeus ſermonem ſegregaturus inquit: *Jam video cernoque vos dolo pacem petiiſſe, ut ſociale bellum aſtute diſtraheretis: certo ſciatis tamen, niſi Caeſari, ac Foederatis omnino ſit ſatisfactum, eos numquam eſſe arma depoſituros.*

Magnanimum Caraphaei edictum.

Fortis Mehmedis oratio.

CA-

CAPUT VIII.

Opportunitatem dat, ut Christianus exercitus secundo adversus Turcas proelio ad Mohatium utatur.

Aliquot Passarum Hungariae consilium de Turcico bello in annum cIↄ.Iↄc.LXXXVII administrando.

Sed quanquam Mehmedes Soleymani renunciasset, se ex sermone, quem cum Caraphaeo privatim habuit, intellexisse, Caesarem nulla ratione ab Foederatis distractum iri; tamen sperans rem crudam adhuc tempore mitigari posse, Techelium muneri Caraphaeo adservabat. Sed & Turca dividendi foederis frustra fuit, & ea res opportunitatem commodavit ut ejus exercitus eo anno funderetur universus. Nam in oppido Giula Allys ei Praefectus, & Ahjain Mehmedes, & Giurgi Mehmedes, ille Jeni, hic Peter-

Va-

Varadini Rectores, una cum Techelio de ratione belli eo anno administrandi consilium habuerunt: in quo Emericus dixit, *se nosse, Germanos Essechiensem provinciam eo anno adgressuros, & inde, Savo trajecto, Bellogradum armis petere decrevisse. Quapropter censebat ad Primum Vezirium scribi oportere, atque ab eo petendum ut duodecim Tartarorum millia suo ductui permitteret: quod iis ipse copiis, cum Christiani Dravum trajecissent, trans Danubium vectus omnem eum terrarum tractum infestus Posonium usque percurreret; cum Hungaris autem, quos jam ad quinque millia paratos exponebat, & brevi alia quinque conscripturum sperabat, utranque Danubj ripam consideus, Caesareum exercitum omni commeatu prohiberet, & in anceps malum conjiceret; hinc famem, hinc potenti cum exercitu Soleymanem*. Probatum Pasis consilium, Vezirioque scriptum: a quo Peter-Varadinum Techelius ire jussus, ut reciperet copias: sed ubi advenit, mutatum reperit; quod inter itineris moras rescisset, *Christianos exercitu sexaginta virorum millium potenti congressuros: unde oportere unitas iis Musulmanorum vires opponere, ne si* quid

Techelj sententia.

Probata Pasis,

Non autem a Primo Vezirio.

quid adversi accidat, divisi facilius opprimantur. Quando autem ab urbe Essecho, inrito eventu oppugnatâ, Christiani castra moverunt, denuo Magnum Vezirium rogavit, *ut sibi aliquot Turcarum & Tartarorum millia ductare liceret; quibus, trajecto Danubio, Germanorum agmen Budam usque graviter infestare confidebat*. Sed hoc quoque consilium Soleymanes est adspernatus. Cum denique a Lotharingio Dravum remeante proelium cum Christianis ad Mohatium committere adactus, satis infelici proelio fusus est; & Essechum urbs, cum Butschino, & Walpo arcibus captae; & divisis mox Christianorum copiis, ab Henrico Ioh. Dunewaldio inferior Slavonia vacua ferme universa occupata; ab ipso Lotharingio Transylvania ex foedere percusso Germanum exercitum in hyberna excipere, certumque Caesari tributum pendere jussa est: Pasae, quos memoravimus, graviter Primum Vezirium incusarunt, qui Techelio non auscultarit. * Caussarum ignari puta-

Aliud Techelj consilium;

Sed Soleymanes quoque adsperna. tur.

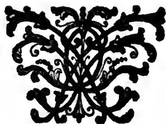
Turcae in Mohatianis campis fusi.

Ingentes Christianae victoriae usus.

Soleymanes a Pasis incusatus, quod Techelio non auscultarit.

* *Ex M.S.* notitie particolari del Techll.

tarunt, *Soleymanem tanquam de victoria certum, ejus sibi Techelium socium adsciscere dedignatum*: res fuit, ut copiam Techelj Caraphaeo dedendi, ubi vellet, exprompta̅m haberet.

CAPUT IX.

Agria, a Caraphaeo ſtativis acriter obſeſſa, initium Turcis praebet militaris ſeditionis: qua Mehmedes IV. in ordinem redigitur, & Soleymanes III. Turcarum Imperator creatur.

Ob late dominandi utilitates Agria Varadino, Varadinum Budae praeſtat.

QUi per id tempus Agriam ſtativis in tam arctum redegerat, ut rerum omnium inopiâ miſerrime laboraret. Et quia id munimentum rerum Hungaricarum gnari cenſent, quantum ob dominandi utilitates Varadinum Budae praeſtat, tantum Varadino praeſtare; nam non ſolum omni terrarum plagae citra Tibiſcum, uti Varadinum

num ulteriori universae, imminet; sed ea capta Varadini quoque limitaneum militem ab excursibus, & populationibus coërcet, & continet.; eapropter Soleymanes, Dravo remeato, postquam fusas ad Mohatium vires conlegerat, cum justo exercitu ad Peter-Varadinum castra posuit; & elusus consilj de Transylvania adversus Lotharingium, qui eo arma inferebat, obtinenda; unice de Agriae salute solicitus, decem equitum millibus imperat, ut cum equo quisque suo invehat in obsessam urbem commeatum. At ii super recentem victoris hostis terrorem, Caraphaei famâ perculsi, quod res singulari belli scientia gereret, & in muniendis maxime firmandisque milite castris ante omnes praestaret; formidini quaesito colore, quod sibi terna non soluta essent stipendia, imperium detrectarunt.

Soleymanes, ut obtineat ab Caraphaeo Agriam, Transylvaniam Lotharingio occupandam permittit.

Decem equitum millia Agriae auxilium mittit.

Caraphaeus in m-niendis firmādisque milite castris invictus.

Spahj colore stipendj non soluti seditionem inceptant.

Hinc turbidi primum rumores, mox truces minae, tandem omnis sacramenti fides exuta est. Princeps seditioni adclamatus quidam Siaus Pasa, qui astutiam pro prudentia, audaciam pro fortitudine vulgo imponebat. Is specie recusantis, quod fla-

Principe seditionis Siauso Pasa.

Seditionis militaris primus conatus.

Apud turbatos adsumendae populares artes.

Soleymanes dignitatem Imperj tuetur.

flagrantiſſime concupiverat ſubit munus: & Vezirium adroganti officio *merita aera militibus interpellat*. Soleymanes ad has res dubias popularibus adſumptis artibus, *brevi ſuos commilitones abſolutum iri adpromittit, & in praemium aerumnarum, quas tulerant, & in melius porro pugnandi incitamentum*. Ubi Siaus mollibus Vezirj reſponſis ſe ei ſenſit eſſe formidini, audacter ſubdit: *ab eo virtutis mercedem in gulae faſtidia, veſtiumque luxus vexatam; ejuſque imprudenti ductu rem Muſulmanicam pene everſam. Quare eum jubet, ſibi Mehmedis Prophetae vexillum, ſigillumque regium tradat, ac meliores rem piorum gerere patiatur*. Non tulit Soleymanes vili turbatori proſtituere tanti Imperj Majeſtatem. Igitur *Vexillum, Signumque, nonniſi Domino, a quo acceperat, reddere nefas eſſe* reſpondit: & ſequenti nocte Bellogradum nave ſubvectus proficiſcitur; inde Conſtantinopolim petit. Ubi luce profectum Vezirium reſcivere, inlico exercitus ad Regiam urbem adlegat, qui *militis nomine petant ut Siaus Soleymani ſubrogetur*. Dum Turcarum Dominus ancipiti cura haeret, qua ratione militarem tu-

tumultum, integra majeſtate, ſalviſque militiae ſtudiis, tranquillaret, ſeditioſus exercitus Conſtantinopolim verſus turbidum iter facit. Ibi tum Imperator Capizium ad Siaum mittit, *qui ejus laudet reipublicae charitatem; ſeque ei vexillum, ſignumque brevi miſſurum dicat, modo is in hoſtes arma convertat*. Sed Siaus, ſimulans *ab armata multitudine invitum rapi, ut coram in Principis verba juret*, in ipſo agmine ab Imperatore Primus Vezirius creatur. Mox eidem, cum exercitum ad urbem duxiſſet, rite & ordine firmata dignitas; ſeditionis praecipuis ampliſſimi honores conlati, Soleymani aliiſque primoribus laqueo fauces conliſae; miles cumulate abſolutus.

Imperj Turcici Majeſtas adfligi occipit.

Tandem Turbatori publice proſtituta.

Sed quia contumaces prius in magiſtratus cives, mox Principi inobſequentes exiſtunt; audaciſſima vox prolata, *ut Imperium ſalvum ſit, Mehmedem in ordinem eſſe redigendum*: quam vocem a proximis acceptam, ſtatim provulgatam ubi Mehmedes audivit, irâ percitus, quae in ultimo regni diſcrimine maximum terrarum Orbis regnatorem ciere poterat, cum regio puerorum comitatu clauſtrum ſubit, ubi agebant,

Hinc Princeps intutus.

Mehmedes iratus fratres it perditum.

Sed probibitus. bant, ut Soleymanen, & Achmedem confoderet, tanquam rerum novarum argumenta. Bustangius Bassius solitum ejus Aulae prohibet nefas: eaque insontium fratrum miseria alterum eorum Soleymanem III. ejus nominis citius Principem fecit. *Soleymanes III. Imperator consalutatus.* Nam *ad invidiam praesentis vitae pristina Mehmedis virtute commemorata, quod pro Creta, Cameneco, & Neosolio nunc per flagitia rependeret Caesari Venetoque complures innumerasque provincias*; Nanchiz Effendius, praecipuus inter Mehmedis falsi Prophetae posteros Tyranno edicit, *ut alto erectoque animo Imperio cedat, & reliquam vitam incolumi ocio, quod tantum deceat privatum, committat*. *Mehmedes abdicare se Imperio vi, & superstitione adactus.* Sed injustam vim Mehmedes aegerrimo tulit animo, ut ex moerore in gravem ac difficilem morbum inciderit.

Populus, ut ad nova adsolet, Soleymane laetus: sed, nutante adhuc Principe, novas turbas ob non soluta stipendia miles movet. *Sub Soleymane nova seditio militaris.* Eam vim Siaus, Primus Vezirius in bonos cives convertit: & opibus divitiisque supposita crimina, & jus fasque pecuniâ redemptum. *Turbatis rebus modesti lãguent.* Sed miles flagitiosus, & novo Principi imperium imputans, auro nun-

nunquam satis expleri. Siaus conatur seditionis praecipuos a multitudine turbante per speciem honoris abducere. Sed ex iis unus, *Tatsagius* vocabatur, simulat dolo metum, *Siaum in se tentasse, ut omnes perdat, qui ei proximum a Principe munus sunt suffragati*. Hinc in Siaum, & primos militiae saevitum.

Siaus, & praecipui factionis caesi.

Inter haec perversa & inconstantia vulgi quidam, *Emir* dictus, ex certa Mehmedis Legislatoris posteritate, lymphati instar vile praeseferens signum, *se populum sequi* jubet: brevi id centum millia paganorum contra insolentem militem concit: qui sceleris consci, & virtutis militaris obliti, ab semermibus latibula quaerunt; per secreta domorum scrutantur; ad multa millia caeduntur. Ita superstitione, quae plurimum apud Turcas potest, Imperium adimitur, transfertur, constabilitur. Soleymanes Ismaëlem Vezirium creat, mansuetum, & senio gravem virum.

Vis, & licentia militaris per superstitionem oppressa.

Superstitione Soleymani firmatum Imperium.

Ismaël Primus Vezirius creatus.

Sed quia pravo exemplo facile excitantur ad simile audendum vulgares animi, qui exemplis non ratione ducuntur; in Europa Osmanes Gengienes, vir hactenus

Vulgus cur exemplis movetur?

Osmanes Gengienes in Graecia,

nus fortis, & praecipue in priori Budae oppugnatione ſpectatus, Graeciam, quam regebat, ad nova excitaverat: in Aſia autem quidam, Gedikus adpellatus, praedonum multitudinem ad juſti belli imaginem ductans, plurimas provincias infeſtabat. Iſmaël neutri extinguendae ſeditioni par, & brevi duûm menſium adminiſtratione ſive retectus, ſeu factus nequam, in exilium mittitur: & Muſtapha, qui Soleymanis Vezirj tempore Janicſarorum Praefectus erat, ad ampliſſimum munus promotus.

Gedikus in Aſia novas res molitur.

Iſmaël in exilium mittitur.

Muſtapha Primus Vezirius creatus.

C A-

CAPUT X.

Petit a Caesare ut sibi liceat summo in Hungaria armorum Imperio abdicare; sed id porro gerere jubetur. Itaque Josephi Austrj Hungariae Regis inauspicationi in superiore Hungaria subservit; & Techelium, eam infestare conatum, submovet.

ITa per Agriae a Caraphaeo obsessae occasionem maxima seditione Turcicum Imperium commotum & vulneratum: per quod idem tempus Caesar Hungariae

Regnum Josepho Fil. Austrio stabiliendum, & factionum peste perpetuo sanandum curat.

XX. annos meruerat in Hungaria,

Sed enim Caraphaeum jam satias ceperat ulteriùs manendi inter Hungaros: vigesimus enim circumagebat ejus militiae annus, & maximam ejus partem ut Techelj consilia corrumperet, cui magna & acris factio favebat; quinque autem perpetuos annos invidiosissimam hybernorum gesserat curam. Tum vero eam provinciam odio impense habere ob conspirationem a se fortiter retectam, a Caesare clementissime adgnitam, & proinde multo perniciosiorem occultâ. Nam crebra & recentia obversabantur exempla, quibus perduelles Hungari Transylvanique nulla aut Imperj majestate aut sanctitate personae deterriti usquam fuerant, ne contra quem conspirarunt omne inauditum nefas auderent. Sed tandem inter Hungaros amplius versandi prorsus intolerans, ubi intellexit, aemulos omni ratione conari ut ea summa provinciae administratio, secus ac vellet, sibi succederet; nihil pensi habentes rempublicam transfodere ut ejus gloriam vulnerarent. Ob

Magnam partem contra Techelium.

V. annos exercitus quaesturam gesserat.

Provinciae invisus ob conjurationem patefactam.

Perduelles Hungari audacissimi.

Ab aemulis ejus administratio impedita.

Ob haec Caesari scripserat, * *se Principi suam dignitatem dono dare in iis rebus, quae aliquam parerent in commune utilitatem; cum ipsa communis utilitas honestatem commendet. At enim suam Hungariae moderationem in provincia hostibus infestata, civibus turbida, per aemulos difficultatibus impediri, & periculis objici cum reipublicae detrimento, id nullo prorsus pacto ferre posse*. Orat igitur atque obsecrat, *ut eo Imperio sibi per eum liceat abdicari: ita melius porro per alios rem Caesaris gestum iri; neque ultra aemulos, ut suae laudi officiant, reipublicae nocituros.*

Quando dignitas Principi a civibus condonanda?

Orat Caesarem ut sibi liceat imperio abdicare.

Ad haec Caesar respondit. ** *Saepe vi ipsa summae rei multa abripi, quae alicui reipublicae parti officiunt, & nocent. Sibi Germaniae, Hungariaeque studia erga Josephum filium servanda in spem Romani Imperj, & tranquilliorem Hungarici Regni successionem. Eaque studia sibi liberalitatis, & clementiae famâ conciliasse: quibus prae-* cla-

Summae rei salus saepe aliquā partem corrumpit.

Regni Austriaci artes Liberalitas, & Clementia.

* *Ex lib. epistolarum Caraphaei ad Caesarem, ep. 77.*
* * *Ex lib. epist. Caes. ad Caraphaeum, ep. 73.*

claris regni artibus nunc maxime erga cives sociosque incumbendum, cum vim metumque in hostes omnem convertit. Itaque pergat cum eo temperamento regnum administrare: nam quae publice metuat, se eum prudentiâ facile vindicaturum sperare. Quod, si unquam, nunc maxime reipublicae interesse, ut is expertissimus Nationis provinciam hoc tempore moderetur, quae turbidis limitibus circumscripta, novarum rerum omnium, quae unquam in Hungaria extiterunt, quoddam seminarium fuerat. Tempus enim adpetere, quo indicat Comitia, ut Comitatuum legati ad Posoniensem Conventum mittantur, in quo Josephum Hungariae Regem inauspicandum decreverat.

Caesar reputat Caraphaeum necessarium in Hungaria procuranda.

Nam Caesar, ut tandem aliquando modus & finis fieret factionibus, quae id Regnum omni tempore laceraverant; interim dum Hungari rebus ipsis per id bellum Techeliano-Turcicum docebantur, eam immodestam civium libertatem sub regno ipsis ad exitium usque inutilem esse; opportunum tempus censuit, in novo Josephi regno pacatiorem eos sedatioremque reipublicae formam rogare, duabus legibus latis: alte-

Immodica civium libertas sub Regno perniciosa.

Caesar in Josephi inauspicatione pacatiorem reip. formam Hungaris inrogare statuit.

alterâ, qua *id regnum perpetua ſucceſſione in Auſtriae Domus poſteritatem deferendum ex Annae Reginae jure declararetur* : alterâ, qua *Andreae II. Decretum de jure armandi cives contra Regem, qui Hungaricam laeſerit libertatem, abrogaretur.*

Igitur Caraphaeus apud bonos, & auctoritate graves cives ſaepe differere, *de jure pacti Fridericum III. Auſtrium Imp. inter & Matthiam Hungariae Regem, regnique Ordines conventum ſuper Annae Reginae ſucceſſione, quae Ludovici ſoror haereſque Ferdinando I. Caeſari nupſerat; qui, poſtquam Johannem Sepuſium Regni praedonem debellaverat, Hungariae Rex Poſonj rite & ordine electus eſt.*

Jus Auſtriorum in Hungariae Regno ſuccedendi.

Sed praeter ſuccedendi jura has docebat utilitates, *quod per ejuſmodi Regum electiones Regnum omni memoria factionibus laboravit: quod malum cum ſemper rebuspublicis noxium, tum maxime exitiale ubi potens ad fines agit ſemper intentus, ſemperque paratus hoſtis, qui diviſas laxataſque domi ſeditionibus vires facilius citiuſque foris adfligat. Miſerrimo argumento ejus, quod dicat, eſſe tot ampliſſimas provincias,* Tran-

Caraphaeus diſſerit regni per ſucceſſionem delati utilitates.

Factiones in qua rep. maxime exitiales.

Hungariae regnum per factiones innumeris exuta provinciis.

Transylvaniam, Valachiam, Moldaviam, Slavoniam, Bozniam, Dalmatiam, Bulgariam, Serviam, Macedoniamque hac una intestinarum discordiarum ratione ab florentissimi Hungariae regni compage acerbissime discerptas, superbissime dominatas, miserrime tandem adflictas. Videre est, inquiebat, *e propinquo Transylvanum, Valachum, Moldavumque hoc eligendi jure factos decora Turcici fastus servitia. Poloniam vero, quamquam luculentam regni majestatem obtineat, tamen tanquam fretum hisce regni comitiis aestuare, cujus perturbationes nunquam tranquillantur, fluctus nunquam residunt; ut rerum prudentes eam nullo humano consilio, sed divina quadam ope omnino regi, & conservari arbitrentur. At hercule hisce temporibus praecipue, quibus per Europam non amplius modica regna, parvaeque respublicae spectantur; sed Austriam, Borboniamque Domum, Anglum Batavumque suspicimus; juvat in uno maximo Orbis terrarum Principe aeternam haerere rempublicam, ut cives dignitate & amplitudine concedant nemini.*

Transylvanus, Valachus, Moldavusque cur regia Turcarum mancipia? Cur Polonia respublica perturbatior?

Resp., & Regna quae hodie in Europa spectantur.

Andreae Hierosolymitani Decretum fons omnium Hungariae malorum.

Inter oblatos autem, aut quaesitos de *Andreae Decreto* sermones, firmabat, *nullam*

rem

rem perinde tot tantaque civilium bellorum incendia in Hungaria excitasse, quam privilegium, quod is Rex a bello Hierosolymitano reversus in suos cives, qui secum eo bello bene meruerant, inrogavit: ut adversus Regem, qui libertatem a se Hungaris adsertam adtrectaverit, arma sine perduellionis fraude sumere possent: & quo aeternum rata esset, cavit ut successores Reges inter nova regni auspicia in eam legem jurarent. Nam si in aliis Rebuspublicis, in ea maxime, ubi regnum per suffragia defertur, perniciosissimum morem, cives in acta Principis, in quae jurare oporteret, notionem sibi judiciumque adrogare: quia in ea Civitate plurima & gravissima Primorum cum Rege odia. Naturâ namque ita comparatum, invidiam urere acerrimam eos, qui nuper parem, se relictis, sentiunt evolasse. Qui acerrimus sensus lurido livore mentis oculos inficit, ut etiam quae electus Rex jure fecerit, ipsis injuriâ fecisse videatur. Hinc turbulentam libertatis curam existere. Sed quot bellorum civilium recitantur historiae, tot exempla commemorari, ea movisse homines potentiae cupidos, tuendae libertatis praetextu; at ubi

Perniciosum in Rep. in qua Reges eliguntur, in Regum acta dispicere.

Libertatis tutela adfectandi regni praetextus.

eam

eam adseruere, protinus adfectasse tyrannidem. Et ut quis importuno aequi juris studio impia coeperit arma, postquam popularis viri gloriâ animum explevit, se quidlibet posse primulum persentiscere; mox audendi eum incessere cupiditatem; inde effraenem licentiam erumpere, qua fas nefas, libido honestas uno eodemque habentur loco. Idque graviorem ejusmodi Tyrannorum dominatum sentiri, quia nuper foverant libertatem, quam mox caedibus ac praescriptionibus prorsus extinctam improbissime volunt; metu ne eam ab se ii vindicent, quibuscum ipsi ab alio vindicarunt. Hinc *eos videre* imperabat, *quo ipsius Techelj illa cura libertatis evaserit; nempe ut ipse immani domino viliter serviret, popularibus suis superbe dominaretur; in Regni Proceres saevas exerceret secures; & pro uno Rege, Orbis terrarum maximo, innumeros vilissimos turbatores inclytae nobilitati Hungaricae insolentissimos imponeret dominos. Idcirco sapientissimus civilis doctrinae historicus,* * *ubi*

Votorum series.

Cur graviores Tyranni, qui libertatem, prius protexerant?

Techelj exemplo firmatum.

* Cornel. Tacitum *intelligit, qui id sentit, ubi Galbam contra Neronem Domitium, Vitellium contra Othonem, Vespasianum contra Vitellium arma sumpsisse scribit.*

ubi cives arma adversus Principes quamvis flagitiis inquinatos sumpsisse narrat, *impietatis pollutos notat*. *Nam si in paucos Princeps peccet*, *tamen omnibus stare rempublicam;& sub Principatu suffragiis delato*, *illud firmat civilis doctrinae placitum;* Principes bonos voto expetere, qualescumque tolerare: *quia vel in ipsa libera Civitate armatam vim Optimatum auctoritate honestam quidem fieri*, *at inutilem semper notatam*. *Quare eos etiam atque etiam considerare* jubebat, *Regni per successionem delati commoda*, *& Josephi maximi Europae Principis in regnum jura: & quantum* Andreae lex *tum eum dedeceat ex domo prognatum*, *quae popularissimis regnandi artibus*, *Liberalitate & Clementia celebratur; tum ipsis sit inutilis*, *quae omnium Hungariae fons malorum habita est*. *Nunc tempus ipsis oblatum*, *non tam ut privatam gratiam cito adsequantur*, *quam meriti publice parti*, *ut Hungarica res ab suo & Germano milite suis provinciis integrata*, *& pristinae majestati restituta in maximo Orbis terrarum Principe in omnem posteritatem pacatissima florentissimaque consistat.*

Vel contra inquinatissimos viciis Principes arma sumere impium.

In ipsa Civitate libera publica vis honesta, non tamen utilis.

Austri his artibus regnant, liberalitate, & clementia.

Caraphaeus Kinskium, & Stratmannium certiores facit ut Hungarorum animos in Josephi regnum cōpararit.

Mox de ea re cum Hungaris acta

Kinskium, & Strattmannium certiores facit, & ut iis publicae utilitatis argumentis exprompti obsequj animum inducerint in regiis Comitiis eam pacatiorem regno formam inducere. Caesar quatuor sanctioris Consilj Senatores deligit, Kinskium & Strattmannium, quos memoravimus, & Ferdinandum Principem Dietrichsteinium, & Wolfangum Andream Rosembergium Ursinum; illum Augustaeo cubiculo, hunc aerario praefectum; qui cum Leopoldo Colonichtio, e splendidissima inter Hungaras domo, & ob singularia in Christianam rempublicam merita in Viennensi propugnatione in Cardinalium amplissimum Conlegium cooptato, summae apud genticos suos auctoritatis viro super ea re consultarent: & Regia Comitia Posonj haberi placuit. Nam quanquam Buda regni caput recepta erat, tamen adhuc nuperis oppugnationibus deformata, necdum nitori pristino restituta, ut in ea splendidissimus consessus pro dignitate celebraretur. Paullus Esterhasius, libertatis Hungaricae Custos, Aurei velleris Torque insignis, & praeterea Hungarorum amplissimi Proceres evocantur.

Super novi Regis electione amplissimi Viri delecti.

Leopoldi Colonichtj Cardinalis laus.

Cur Budae regia Comitia non habita?

Regni Palatinus, & Proceres ad conventum evocati.

tur. Jamque feliciſſimum futurum regnum haec addicebant auſpicia; Turcicus exercitus in Mohatianis campis a Lotharingio profligatus, & opimis caſtris exutus; exercitus Chriſtianus ſexaginta virorum millibus formidandus, victoriâ ferme incruentâ inclytus, & per occaſionem militaris ſeditionis, quae Turcicam Regiam concuſſerat, Oſmanorum Imperio extrema minitabatur.

Felicis futuri regni auſpicia.

Poſonj regia Comitia habentur.

Igitur his bonis fauſtis felicibuſque ominibus in ante diem XIV. Kal. Novembris Poſonj indictus Regni Conventus: & quo conventuri eum ocioſius celebrarent, Palphyio & Starembergio imperatum, ut cum legione quiſque ſua Ciokakum, & Palotam, proximas inter ſe arces, & ab Alba-regali duarum omnino leucarum ſpatio ſepoſitas, ad deditionem adigerent: nam inde praeſidiarius miles ad Pappae, Edemburgi, Jaurinique portas uſque excurrebant. Sed Cl. Areinzaga Leopoldſtadj rector eam operam occupavit. Quare Palphyius, Starembergiuſque inoffenſum agmen Poſonium verſus fecere.

Arces Ciokakum, & Palota reciperatae.

At Techelius, qui ea ſorte natus erat

Techelj vices.

 ut

ut ex maximorum Imperiorum dubiis rebus firmaret suas, postquam diu alio atque alio praetextu a Turcis bellum suo ductu gerere prohibitus fuerat; itaut seu laqueo, seu veneno ab iis interceptus, aut vulnere pedi superiore aestate accepto, quo graviter laborabat, supremum obiisse diem vulgo putaretur; nunc demum cum per Regiae urbis tumultus Soleymanes Primus Vezirius praefocatus, & Mehmedes in privata fortuna sepositus, qui pronos ad pacem habebant animos; Techelius, non ultra ut Caraphaeo muneri daretur asservatus a Turcis, ubi rescivit Josephum ad Hungariae regnum provehi, ut novos motus in superiore Hungaria cieret, Varadino cum quatuor virorum millibus profectus est, sive ut Mungactium liberaret, sive agrum omnem ultra Tibiscum devastaturus.

Liberatur a Turcis.

Infestus adest, ut Mungactium liberet, aut agrum ultra Tibiscum vastet.

Caraphaeus ut id cognovit, Duci Serawio imperat, ut cum legionibus, quas nuper Lotharingius Agriensia stativa protectum miserat, citato agmine in ulteriorem Tibisci ripam Sanctumjobum versus eat, vindicetque ab ea pernicie provinciam; in-

Obviam it Caraphaeus, & arcet.

interim dum ipse legione sua, & aliis Germanis, Hungarisque copiis Agriam, Mungactiumque coërcet.

Inauspicationis celebritas.

Itaque tum ab inferiori, tum a superiori parte omni regno explorato, Caesar, postquam Divi Stephani regium insigne Viennâ, ubi asservatur, praemiserat, cum Augusta, & Josepho decenni puero Posonium petit: & per vias splendida Pontificum, & Procerum Hungarorum excepit officia, & centum ac plus eo regiarum Hungariae Civitatum legationes. Primo Comitiorum die per Nitriensem Pontificem, Regi Hungariae a libellis, maximum Comitiatum in haec concepta verba rogavit: VELITIS JUBEATIS, CIVES HUNGARI, JOSEPHUM AUSTRIUM LEOPOLDI ROM. IMP. FIL. HUNGARIAE REGEM ADPELLARI? REGNUM EX ANNAE REGINAE JURE AUSTRIAE DOMUS POSTERIS HEREDITATEM DEFERRI? ANDREAE II. REGIS DECRETUM DE ARMANDIS CONTRA REGEM CIVIBUS ANTIQUARI? Data deliberandi & libertas, & mora. Post aliquot dies, uti Caesar *rogavit,*

Regiae legis rogatio.

Ejusdem deliberata jussio.

vit, ita Hungari *jussere; modo cetera privilegia ab Andrea inrogata civibus rata essent.* Et IV. Idus Decembris Josephus in Pontificale Templum ab Archiepiscopo Strigoniensi Regni Primate, & a Palatino ad Regnum deductus in Regni leges juravit:

Josephus defertur ad Regnum.

& Caraphaeo demandat, ut omnibus Eperiesinae conjurationis labefactatis largiter indultum edicat.

Caraphaeus perduellibus Eperiesinis indulgere crimen jussus.

C A-

CAPUT XI.

Petit a Caesare ut sibi det veniam in Hispaniam commeandi: at ab eo ampliorum spe munerum adtinetur: & a Carolo II. Hispaniarum Rege Aurei velleris Torque decoratur.

ITa Caraphaeus laetos novo Josephi regno Hungaros infensiores sibi infestioresque metuebat: qui *Caesari*, ut dictitabat, *vitam lubens muneri daret, tot amplissimis honoribus, amplissimisque imperiis ejus munificentiâ cumulatam; sed id grave erat, si vili percussoris manu, indictâ caussâ caderet, gravissimis foedissimisque crudelitatis & avaritiae criminibus insimulatus, & atro-*

Caraphaeus solicitus de indigna morte, & qua caderet indefensus.

atroci inimicorum scommati faceret locum; Crudelissimum Hungariae Tyrannum tandem aliquando in Hungaria terra constabilitum. *Quapropter aegerrime ferebat, sibi erga Caesarem obsequentissimo cum vita honestatem quoque nominis esse perituram; suos autem inimicos*, adversum quos gravibus probris non temperabat, *cum suâ quemque dignitate honestissimos superstare*. Idcirco postularat à Caesare, * *ut suam existimationem sibi vindicare liceret; Kalumniae judicio in sui detractores constituto: neque id retulerat, ipsius Caesaris exemplo adquiescere jussus, qui quanquam de Zrinio, consciisque omni juris legumque religione judicarat, tamen earum studiosi partium per summam improbitatem, eos injuriâ oppressos praedicare ausi sunt. Sed Principis fastigium*, inquiebat, *super eas falsas incusationes longe eminere; sibi vero sentiebat non eundem esse animum de eo fortiter porro, ut ante fecerat, promerendi: idque providebat reip. in partibus sibi commissis aliquod fortasse detrimentum adlaturum.* His

Postulat a Caesare in sui detractores Kalumniae judicium constitui,

Nec refert,

Sub magno ipsius Caesaris exemplo.

Cui tamen non adquiescit.

---

* *Ex lib. epist. Carapbaei ad Caesarem ep. 81.*

His de cauſsis ut & ſibi conſtaret honeſtas, & Caeſaris res per alios utilius gererentur, petit ut *ſibi veniam daret in Hiſpaniam commeandi, ut de privata re ibi tantiſper ageret, dum proeliorum tempus inſtaret.* Sed vir ſive ignorabat, honores, quos repudiabat, ſe ad ſummum potentiae provecturos, ſive intelligebat ſic repudiatos provehere: nam Caeſar, denegato in Hiſpaniam commeatu, manere jubet, & ampliora munera brevi expectare, quae uberrimum ei gloriae argumentum praebuerint: & paullo poſt eum in Tranſylvania quoque ſummum armorum Imperatorem creat, ac Lotharingio Duci ſubſtituit.

Vult in Hiſpaniam proficiſci.

Caraphaeus honores repudiando honoratior.

Sed in eo temporis articulo, quo is in Hiſpaniam proficiſci cupiebat, Fortuna ejus votis omnino adſpirare viſa eſt. Nam inter laeta Joſephi Hungariae Regis auſpicia, Caeſar ei Poſonio Aurei velleris Torquem mittit, eumque ſplendidiſſimum militiae ordinem, quo Reges ipſi, Principeſque ſummi ab Hiſpaniarum Rege decorantur, ex animo gratulatur.

Inter laeta novi regni omina Aureo velleris Torque decoratur.

Decem enim ante annis Joſephus Spinola Balbaſenſium Marchio, Hiſpani Re-

Ejus decoris Caraphaeo conlati civiles rationes.

gis ad Leopoldum Caesarem Legatus, Mariannae Hispaniarum Reginae scripserat, * *Carophaeum & generis splendore, & meritis cum laude stipendiis, & in utramque Austriam Domum obsequio, & Caesareae Aulae amicitiis, & apud complures summos Germaniae Principes gratiâ nedum dignum, sed utilem quoque videri, ut Carolus Rex eum Aurei velleris Torque insigniret: & Hispani Regis Legati Viennae agentes ob singularem viri prudentiam & dexteritatem in gravioribus Monarchiae rebus adhiberent. Nullum enim equestrium legionum ductorem plura stipendia in eo militiae ordine meruisse; ut Raymundus Montecucculus duodeseptuaginta annis gravis, & bina supra quinquaginta stipendia meritus, praeclarissimus belli Imperator, difficiliores belli res cum eo deliberaret decerneretque. Et sperabatur brevi ad ampliores militiae ordines provehendus, in quibus facilius Regi suo utilem operam daret. Quod si Rex talem civem promovere subsistat, Germanos posse sibi servare munia, quae Impera-*

Nemo equestrium legionum Ductor plura in eo ordine stipendia fecit.

Montecucculus cum eo graviores belli res privatim deliberabat.

* *Ex libro epistolarum de privatis Carophaei rebus.*

perator exteris conferre velit. Et regni rationibus consentaneum, quando Rex summos Germaniae Principes, aliosque seu virtute militari, seu civili prudentia amplissimos Viros, quos rei Austriacae utiles arbitratur, eo militari ordine passim condecorat; sibi subjectum quoque cohonestet, ne in eo obsequium erga Hispanum nomen tepescat.

Diu tamen dilatum conferri decus, quia ex ejus ordinis institutione in eum ex amplissimis familiis primo loco nati cooptantur. Sed cum postea Carolus Estensis Burgomaenaeorum Marchio, Hispanorum ad Caesarem Legatus, belli Techeliano-Turcici gesta Hispanum Consilium doceret, per occasiones quae ultro offerri videbantur, Caraphaei in eo merita nunciabat; quae tanta Hispanis tandem visa sunt, ut eum ordinis militaris legibus dignum eximi judicarint; & quanquam secundo familiae loco natus, in eum tamen cooptaretur.

Ex ejus militiae instituto diu dilatum conferri decus.

Ex lege singulari Caraphaeus in eum militiae ordinem adlegitur.

CAPUT XII.

Agriam in deditionem accipit.

AD id virtutis praemium brevi poſt aliud ingens meritum adſtruit, Agriâ tandem ad deditionem coa-ctâ. Ea urbs, ut ceterae Hunga-ricae aliis atque aliis vocabulis indigitata, *Erla* Hungaris Turciſque, Germanis *Eger*, Latinis *Agria* fortaſſe ab agrorum fertilitate ſic dicta: quibus promiſcuis nominibus tenuis quoque amnis appellatur, qui e ſuperiori nec longinquo fonte demanans eam urbem perfluit, ut influat in Tibiſcum. Olim pro antiqua muniendarum urbium ratione validiſſimis operibus firmata, ut ingentium exercituum obſidia fruſtrata ſit. At inteſtinis turbis anno CIƆ.IƆ.C.IVC. in Turcarum manus tradita eſt. Nunc prae Turcica muniendarum urbium ſive negligentia, ſive ignorantia, murus nullis propugnaculis protectus, nullo aggere ſolidatus,

Urbis deſcriptio.

vetu-

vetustate fatiscens. Arx vero urbi imposita Er appellata, unde oppido nomen, sub monte extructa situ in subjectos praevalida. Urbi praeerat Rustenes Pasa; sciens belli Dux expertusque: ad tria Janicsarorum millia, Spahj quingenti praesidere. Eam Caraphaeus tres annos, aut non multo secus hybernis obsederat: sed, educto in acies Germanò milite, fame ferox praesidium per eruptiones in maturam messem factas circumjectos late agros depraedabantur, aut ad tributa cogebant omnes e vicinia Comitatus. Postea Caraphaeus, Segedino deditâ, eam urbem Turcis prorsus occlusit: & sub hujus anni initium eam incendiaria oppugnatione capiendam censuerat; sed sententia aemulorum studiis victa est. Tandem ineunte vere quadripertito eam stativis cinxerat: quam ad rem Bavarus, antequam e Superiori Hungaria suas educeret copias, quas cum reliquo Lotharingj exercitu ad Essechiensem provinciam conjungeret, Caraphaei legionem, & bis mille Hungaros, sub C. Koharyio Antemontani limitis Duce manere, & Joh. Baptistam Auriam, Caraphaeae legionis legatum, obsidio

Unde Erla adpellata.

Rustenis Pasae laus.

Caraphaeus tres fere annos hybernis urbem obsiderat.

Per aestates praesidium circumjectis infestum.

Segedino deditâ, urbs interclusa Turcis.

Quatuor ab partibus eam stativis cinxit

Sua legione, Et C. Koharyi auxiliis.

Job. Baptista Auria obsidioni praepositus.

Ut Caraphaeus utiles obsidioni Hungaros facit.

dio praeesse imperaverat. At quia Hungari milites gentis more motoriis quam statariis pugnis meliores, quadratum munimentum e regione obsessae urbis Caraphaeus Auriae extruendum mandavit, quo & Hungaros contineret, & Agriensium eruptiones reprimeret. Ita Auria, obsidj ratione a Caraphaeo sibi praescriptâ per summam virtutem diligentiamque administratâ, segetes ad milliare oppidum circumsitas, Turcis incoeptum prohibere nequicquam conatis, omnes incendit: commeatum urbi e proximis arcibus tribus Scerepa, Syropa, & Sarvascho intercipit: & aliquanto post easdem oppugnat, ut duae in ejus, tertia in Serawj Ducis manus sese dediderint. Tandem, cum Lotharingius in Transylvaniam exercitum transduceret, aliquot legiones ad Agriam subsistere jussit, ad ejus maturandam deditionem. Ita in arctissimam & impeditissimam rem redacta urbe, quam dominandae provinciae utilitate Budâ longe praestantiorem Soleymanes habebat, eo decem equitum millia auxilium ferre imperavit: a quorum contumacia, seu metu initium sumpsit militaris seditio, quae tot tan-

Auriae laus.

Agrum circa Agriam late incendit.

Tres arces in proximo captae, unde Agriae commeatus subministrati.

Legiones aliquot a Lotharingio relictae ad maturandam deditionem.

Agriae utilitates.

Soleymanes decem millia equitum auxilio mittit.

Unde militaris seditionis apud Turcas initium.

tantoſque, ut memoravimus, motus in Regia Turcarum urbe Aulaque excitavit.

At ſtativorum principio Agriae praeſidium animum nihil quidquam deſponderat. Turcae namque, qui urbibus arcibuſque praeſident quae munimentis ulterioribus proteguntur, pagani ut plurimum, & urbana mollicie reſoluti; at ad limites tutandos ipſum militiae ferociſſimum robur deligitur. Quare novâ jurisjurandi conceptâ formulâ, potius fame perire, quam ut imbelles foeminae urbem dedere, juraverunt. Cumque mox Caraphaeus Ruſteni literas ſcripſiſſet bellicae aequitatis pleniſſimas, *ut virtutem ſatis acri longaque obſidione adſtrictam tandem aliquando relaxaret, urbemque bonis oblatis conditionibus dederet*; is ferox vel accipere eſt dedignatus; & tamen obſeſſi omnia impura & obſcoena famis omnium egentiſſimi perferebant.

Qui Turcarum praeſidiarj imbelles?

Qui ferociſſimi?

Caraphaeus literas Ruſteni mittit, quibus ad dedendam arcem exhortatur.

Is ferox ne accipere quidem dignatur.

Poſtquam autem tres, quas diximus, captae in propinquo arces, & miles copioſus ab Lotharingio miſſus adfuit, validus qui in urbem impreſſionem facere poſſet, iterum ad Paſam in hanc ſententiam ſcribit: *Ut laudandam quidem in hoſte virtutem,*

Caraphaeus iterum ad Ruſtenem ſcribit.

In boste laudanda virtus, pervicacia punienda.

tem, ita pervicaciam puniendam: se decrevisse eum, quod suas literas accipere, nedum legere, superbe adspernatus sit, bellorum extrema dignum esse qui pateretur; sed Christianam mansuetudinem correxisse consilium, eamque nunc sibi suadere, ut eum haec postremum admoneat. Turcicum exercitum fusum, fugatum; militari tumultu commotam Constantinopolis Regiam; Soleymanem Primum Vezirium caesum, Mehmedem imperio spoliatum; dissolutâ disciplinâ, copias pro militia flagitium factas. Essechum, Possegam Slavoniae caput, omnemque eam provinciam a Caesare armis receptam, & milite confirmatam; eique victori Transylvaniam jam obsequi. Tres arces, unde ipsi aliquod famis adlevamentum, ab se modo captas; Peter-Varadini pontes ab ipsis Turcis interruptos, & arcem vacuam derelictam; Danubium inter & Tibiscum hostes non habere ubi pede consistant; sibi a transfugis compertum exploratumque, qua vexentur adstrictissima commeatus inopia; spem iis auxilj adfulgere nullam. Malit igitur honestas pacis conditiones accipere, quam aut ferro, aut fame perire; & cum possit servare quamplurimos, nolit perdere: ne ejus

Agriae res desperatas docet.

miles

miles foedae toedio vitae idem, quod universus exercitus Turcicus, audeat. In eo obsequj constantiam satis superque spectatam, ut ultra bonae artis animi nomen non mereat. Si suis consiliis auscultare velit, eum cum Auria, Legato suo, agere sua fide jubet.

Obsessi interea famis perpetiebantur mala, ut ii sua linguae sublimi formula dicerent, *a primo humani generis parente nulli unquam mortalium accidisse*: multi inediâ confecti; complures clam ad Germanos transfugere; & eorum aliquis Christianis sacris initiatus. Sed ut naturâ comparatum, quod corporis viribus ad languorem datis, animi quoque vires deficiunt; universi & pagani, & milites longa tabe pallentes, ut virorum duntaxat lentum motum exilemque vocem praeseferrent, Rustenem adeunt, circumsistunt; *jamque deesse sibi ultra perferendae famis virtutem; si pergat paucos dies obsidium substinere, arce vacuâ hostem potiturum*: *dedere potius obsecrant, ut servet tot pias Mehmedi animas, quae Rempublicam in aliis partibus tueantur*. Pauci aliquot (nam id proprium virtutis raritas) quos omnis ferociae sensus

Foeda Agriensium fames.

Languescente corpore deficiunt animi.

Praeclara rara.

Erecta aliquot praesidiariorum virtus.

nondum reliquerat, fortiorem aerumnis finem orant: *& quando in hostem inciderint, qui vel eam sibi fortiter occumbendi miseram voluptatem praeripiat; fame perire inertiae proprium sit; mortem autem sibi consciscere sine aliqua reip. utilitate jurisjurandi religio vetet; ne Musulmanorum miseria quidquam commodet Christianis, petunt ut quam cito arcem incendat.* Ad haec Rustenes cogitans, compluries a Primo Vezirio & Senatu auxilium flagitasse; Novembrem mensem circumagi, nec hactenus missum; Caraphaeum, gravem vel cum hostibus Ducem, haut falsa aut ficta sibi scripsisse: Regia autem urbe commota summam rem curari, partes negligi intelligens; & eam fortium virorum virtutem, quae sub eo meruerant, reipublicae servandam longe utilius ratus, Caraphaeo ablegat, qui nunciet; *se in Germani Imperatoris manus arcem aequissimis conditionibus acceptis dediturum, eaque de caussa Turca, & Germanus, graves & honesti militiâ viri, Viennam mittantur, qui ictum foedus sancte servandum retulerint: id honoris suum merere militem, obfirmatum alioqui arcem incendere, & ob rempublicam*

Rustenes ad arcis deditionem flectitur.

Auctoritas Ducis.

Vult arcem Caesari dedere.

ne

ne sepulchri quidem honorem curare.

Caraphaeus accepto nuncio respondet; *Si Agriae Musulmanorum Imperator obsideretur, aequum postularet arcem dedere Christianorum Imperatori. Cetera nunquam id ante auditum, neque ullis Musulmanis urbium Rectoribus, arciumque Praefectis, quamvis ampla praeditis potestate, per tot gesta cum Christianis bella id in mentem venisse unquam; qui omnes oppida & munimenta Caesaris Legatis dedidere. Se autem uti summum Germanici exercitus in Hungaria ac Transylvania * Ducem, cum libera rerum gerendarum potestate, multo plus eo dignitatis & auctoritatis habere. Neque praesidiarj militis obsessi virtutem ex ratis militiae legibus eximendam: idcirco deditionum diversa genera, & gradus, ut pro viribus animisque eorum qui obsidentur, aliae aliis aequiores honestioresque paciscantur. Quare videre eum jubet, ne si id contendat, rei militaris ignoratio ejus cineri nota inuratur.*

Id in belli jure insolens denegat Caraphaeus.

Cur deditionum diversa instituta genera.

Ii 2 His

* *Nam Lotharingio in Transylvania jam successor a Caes. designatus erat, ut lib. III. dicetur.*

Deditionis leges.

His Rustenes, & ferociores rationibus persuasi prid. Id. Decembris arcem his conditionibus dedidere: MILES HONESTISSIME ARMATUS EX ARCE EDUCITOR: VASA VICTORIS CURA EVEHANTUR: GERMANUS MILES HOSTEM TOCCAJA VARADINUM USQUE COMITATOR: CHRISTIANA MANCIPIA, QUAE IN URBE SUNT, NULLO REDEMPTA PRECIO LIBERA SUNTO. Dux Heislerius comitandi officio delectus. Caraphaeus arcem visit, & ut vitae necessariis omnino exhaustam, ita belli instructissimam reperit: hostis virtutem laudat: comiter ad se invitat: suo triclinio dignatur; & super coenam sermone instituto, praesentem Turcarum statum, quam stet in abrupto praecipitique loco, ingentes Caesaris Foederatorumque victorias, formidandos belli apparatus in novum annum familiariter eum docet; ut domum reversus Reip. Turcicae labanti aequi bonique consulat: mox tribus generosae stirpis equis in itineris usum donat.

Heislerius comitando hosti victo praepositus.

Caraphaeus Rustenem humaniter habet.

Eum docet de re Turcarum perculsa.

Tribus generosis equis donat.

Rustenes Caraphaei sapientia & mansuetudine captus.

Iis Caraphaei officiis Rustenes, & Hibraimus Effendis, Rusteno a secretis a Turcico

cico Senatu additus, Christiani Ducis sapientia & mansuetudine capti: & Rustenes, miseratus talem belli Imperatorem inter ingloriae mortis insidias vitam degere, apud complures Tribunos & Centuriones eum diligenter admonet, ut *majori nominis gloriae, & Imperatoris sui utilitati vitam curatius tueatur*: & in grati observantisque animi argumentum cyathum donat, quod a malis venenis bibentem sospitat; inquiens, *sibi hosti talem vitam chariorem esse, quam civibus*. Vbi autem Varadinum pervenit ei gratias diligenter egit de pactis secum sancte servatis, & maxime ab Heislerio Duce per totum id itineris humanissime habitos.

Magnus hostis animus.

Cyatho adversus mala venena donat.

Fides Turcis servata.

Aemuli non probarant, *Caraphaeum Rusteni, in Caesaris manum arcem dedere cupienti, non obsequutum; & quod Agriense praesidium Varadinum commeare passus sit, & ita ejus munimenti auxerit vires.*

Aemulorum in Caraphaeum notata.

Sed Caraphaeus factum defendit; *quod ejus pravi militiae moris auctor fieri noluerit, ut hostis subditus cum Principe, & Orbis Christiani omnium maximo Principe aequata dignitate pacisceretur: & providisse, si quid*

Caraphaeus sedulus dignitatis Regiae curator.

si quid in praestandis foederis pactis offenderetur, salvam Majestatem Caesari fore, & Duci potius laesam imputari fidem: uti evenit: nam Hungara militia Turcas in eo agmine ter adorta, & Germanum praesidium ab injuria vindicavit, ut aliquot Hungarorum maxime infestos caeciderit. Neque sane videre, quid hostibus commodet Themisvar potius, quam Varadinum receptis? cum ea oppida quatuordecim non plus eo leucas dissideant, & ultro citroque libero commeatu: & a Turcis centum saepe leucas longinqua mittantur auxilia obsessis urbibus, quae ea flagitare videantur. Id vero damni certo acceptum esset, si ii hyberno tempore Themisvar usque traducti essent, quod eo itinere & Turcae, & commeatus, & currus bovesque, non parum Caesaris libata fide, periissent.

Rebus ipsis aemulorum insimulationes confutat.

Quam longe a Turcis auxilia mittantur.

DE

DE

REBUS GESTIS ANTONJ CARAPHAEI

Liber Tertius.

CAPUT I.

Mungactium in deditionem accipit.

T Agriae deditione Caraphaeus quinctum belli annum feliciter clauserat, aequa felicitate proxime ineuntem est auspicatus, quum Mungactium, omnium in utraque Hungaria, ceterisque Austriacae ditionis provinciis praestantissimum

Ann. cIↃ.IↃC.LXXXIIX

Mungactj descriptio.

munimentum, cunctae externae opis consiliique commeatum, seditiosorum asylum, rerum novarum inlecebram, & pro partium studiis anxiam curam solicitudinemque totius Regni, in deditionem accepit. Ea enim urbs in ea Hungariae superioris parte, quam *Tredecim Comitatus* dicunt, in limite quo Transylvaniam spectat inter vastas paludes sita, amplo cingitur claustro, quod latâ profundâque fossâ, aquis ibidem exorientibus stagnantibusque oppletâ, circumdatur. In media urbe munimentum super arduo asperoque monte magnificentissime veluti in Regum sedem extructum, circa quod durae circum pendices in altam amplamque fossam exhaustae. Id autem tribus munitissimis arcibus uno muro contentis, & per profundas latasque fossas divisis constat: quae ut pontibus contingunt penitiora profugia, ita in declivi summi montis planicie alia alii imminent ac minantur. Una omnibus porta patet, in quam per angustum & amfractuosum subitur tramitem, qui inter duras cautes munitus est. Omnia super cryptis e vivo saxo excavatis pendent, quo adversus hostium

ſtium ignes ſuffugia ; itaut rei militaris prudentes munimentum pene invictum exiſtiment : & ſuo facto Techelius probavit ; qui, dum ipſe per campos & acies rem gereret, Zriniam uxorem, & Ragoctios pueros ibi, quam peregri, & inter pacata tutius agere judicavit.

Techelius Mungactij uxorem & Ragoctios pueros relinquit.

Anno belli tertio Caeſar, Eperie Caſſoviaque receptis, ut Hungariâ Superiore perduelles omnino extirparet, Mungactium AEneae Caprarae vi & armis capiendum mandavit. Is eam incendiariis tormentis oppugnare decrevit. Sed Caraphaeus eum per literas * ab incoepto dehortabatur ; quod munimentum ita eſſet, ut ſupra deſcripſimus, conſtitutum, ut incendiaria oppugnatione ad deditionem difficile cogeretur ; ac, praeterquam ſi ſtativis & acribus, & diuturnis ad omnium rerum anguſtias redigeretur, nulla ratione alia capi poſſe. Caprara Caraphaei rationes agnoſcebat quidem ; ſed ** *velle periculum facere, an*

Aeneas Caprara incendiariis tormentis urbem oppugnare juſſus

Caraphaeus eum ab incoepto dehortatur.

Una ratio urbe potiundi, acribus ſtativis ac diuturnis.

Cur incendiaria oppugnatio a Caprara pertenta.

Kk 2 *quis*

* *Ex lib. 2. epiſtolarum Caraphaei ad ſummos belli Duces, Viroſque Principes, alioſque ampliſſimos viros.*

** *Ex ejuſdem epiſtola ad Caraphaeum ex eodem lib. 3. mox relato.*

quis praeter ſpem opinionemque daretar caſus, qui ejus deditionem aperiret. Jam expeditionem inſtitutam; Caeſarem, Aulamque univerſam id cupere; Fortunam quandoque tentandam; adverſum caſum magni Galliae Regis auctoritate excuſari: nam neque Lucemburgum, aliaeque Belgj urbes, neque Genuam incendiariis Gallorum oppugnationibus ceſsiſse; & tamen inde Gallicis armis nihil quidquam imminutam eſſe dignitatem. Itaque menſe Martio ineunte eam urbem oppugnare occoepit; & pilae ignitae ictu ipſam Ragoctiam Principem pene perdidit; crebris tormentorum ictibus patentem in muro ad impetum faciendum munivit viam: ſed quia altam foſſam aquis undantem ſuperare non potuit, eventi adverſitas Caraphaei conſilium comprobavit: & Ragoctia a Mehmede Turcarum Imperatore per Ablegatos virtutis conſtantiaeque laudata, & ſplendida ac decora veſte donata eſt.

Ragoctia pilae ictu prope abſuit ab exitio.

Irrita oppugnatio.

Ragoctia virtutis ergo a Turcarum Imp. regia veſte donatur.

Cum igitur Caeſar, ut vi ea urbe potiretur, omnibus copiis eam oppugnare neceſſe haberet; & Hungariam milite vacuam Turcis permittere, qua in hereditarias provin-

Urbs, ut vi caperetur, omnibus Caeſaris copiis oppugnanda.

vincias arma tuto & commode perferre possent, non expediret; nec ullo sane temperamento speraretur eam urbem volentem deditum iri: nam Mungactiense praesidium quinque Comitatibus tributa indicebat; & aliis longe lateque, nisi a suis partibus stetissent, Germano milite vix hybernis deducto, omnia belli exitia minitabatur; aestate depopulabatur circumsita, qua praeda obsessas hyemes perferebat: Ragoctia pervicax ingenio foemina unis nobilibus, qui supra perduellium conscientiam, prava ingenuorum fide obfirmatis ejus tutelam permittebat; nec ex iis nisi fidissimos spectatos seu excubias, seu vigilias ad portam agitare patiebatur; & per eos bis mille Hungarorum militum praesidium in officio continebat.

Mungactium superiori Hungariae grave,

Et minax.

Ut perfert obsidionem?

Ragoctia pervicax,

Qua cura id munimentum custodiat?

His de caussis Caraphaeus mille equites, & quingentos pedites ex superiore Hungaria evocat: nam nunquam bis mille Hungari mille & quingentum Germanorum militum impetum pertulere. Castra e regione portae metatur, quadrato aggere cingit, ac satis latâ fossâ, quae conrivato paludum humore plena, tam longe tormen-

Quibus copiis, & qua ratione Caraphaeus urbem stativis obsidet?

men-

menta arceat, ut vallum extra omnem ictum defixum sit: minora tormenta contra vanum tumultum aliquem, aut veros perduellium adsultus pro aggere conlocat. Interea semper trecentos equites expeditos habere, ut aditus explorent, exitusque praepediant. Tuguria casasque passim aedificandas de suo aere curat, ut obsessos in rerum omnium desperationem adducat.

Mungactienses ab anno superiore a Primo Vezirio auxilium implorare.

Ab superiore usque anno obsessi sub hac praescriptione *Comites*, *Beneficiarj*, *Nobiles*, *equites*, *peditesque Mungactienses universi* effusissimis Primum Vezirium precibus obtestati erant, ut *ex civili Regni Musulmanici ratione suam arcem, suamque Principem Techeliam, & Ragoctios pueros Principes tueretur; quod in eo munimento Hungaria omnem libertatis spem conlocasset; & in id, tanquam in scopulum, Caesaris vires domi forisque frangi ac submergi possent. Se interea adflictos uno sacrosancto*, ut scribebant, *Athname erigi, consolarique*. Sed in longe impeditiores angustias redacti sunt stativis, quae Caraphaeus ratione, quam supra memoravimus, propius admovit, & C. Tertius perpetuum annum aut paullo

secus

fecus fortiter imperavit.

Tandem Caraphaeus ad Ragoctiam scripsit; *Turcicam potentiam Caesaris Fortunae imparem jam tandem deficere; universam Hungariam Germanorum armis receptam; eademque arma Slavoniam omnem vacuam pervasisse; & in Transylvania socia hyemare; Hungariae Regnum in Josepho Caesaris filio Austrio, consentientibus Hungarorum studiis, constabilitum; Regiam Turcarum Aulam militari seditione convulsam; Mehmedem Regno dejectum; Soleymanem novum Regem nutari; Magistratus & Imperia per armatas factiones demandari, adimique; Turcicum Imperium a Caesareo exercitu, sexaginta millibus veteranorum militum potenti, & innumeris ingentibusque victoriis praeferoci, sat rerum suarum agere, ut alienas curet. Et ante militares tumultus misisse ad Caesarem Legatos, qui pacem obsecrarent, obtestarentur; & Turcicum fastum ad eam publice implorandam demissum; Caesaremque armatâ juris sui fortunâ uti velle. Eam vero unam una arce, omni auxilj spe derelictam, tot tantisque felicibus Caesaris armati progressibus obstare, & bellum perferre obfirmatam? quibus viribus fre-*

Caraphaeus Ragoctiam, ut urbem dedat, per literas exhortatur.

fretam? viri scilicet, cujus formidandi exercitus per exploratores referuntur vix deni sub squalentibus signis, pallentes ora, tabidi, semermes, ac nudi. Sin dolis caecisque machinationibus speret; jam a se ex ejusdem literis interceptis Eperiesinorum conjurationem omnem retectam, ejus profundissimas caussas erutas, vastissima oppressa consilia. An in Athname confidat, cujus antiqua sanctimonia, quam dicunt, apud Musulmanos jam hoc seculo profanata, omnibusque ludibrio est? Seque adeo ex Turca pacis legato rescisse, talis tantaeque foeminae virum nulla dignitate inter Turcas, uti vile mancipium versari; nec quidquam nedum Principis, sed honesti hominis praeseferre; in summo omnibus esse odio, & tanquam omnium malorum caput detestari; ut defunctus Vezirius saepe ceu Imperj Turcici adflictorem sit execratus, & ab ore suo in omne posterum tempus prohibuerit. Se audire in Techelj viri verba jurasse; sed non intelligere, quo animo per ejusmodi juramentum, an potius perjurium, Regi suo obsequium detrectare, & amplissima Zriniorum Ragocziorumque stemmata duo tetris perfidiae maculis ambo inficere, ac deturpare potue-

potuerit? Quapropter ingenui viri officio functum, & pro Christiana mansuetudine se eam exhortari ut suis consiliis auscultet, durae necessitati praevertat, pervicaciam exuat, Caesaris clementiae suas adflictas fortunas committat; neve puerorum, ex inclyta Ragoctia Domo principum, novercam potius quam matrem agat.

His Caraphaei perlectis literis, reque ex iis in deliberationem revocata, diu Ragoctia ancipiti cura distracta; hinc conjugali in Techelium studio, hinc materna in Ragoctios pueros charitate; gravi utrinque dolore & virum, & subolem Regni Hungarici spe excidisse, qui Zriniam stirpem carnificis securi incisam ulciscerentur. Ad haec subibat pudor, quod molestissimum infestissimumque obsidium ab AEnea Caprara pertulisset, & sexum praetergressa inter ingruentes ignes non degenerem Zrinia Domo animum praestitisset, muniis fortissimae Ducis functa; nunc vere foemina a Caraphaeo sedendo caperetur. Metuebat, si constantiam viro exhiberet, perdere natos, qui immeritas maternae pervicaciae luerent poenas; sin flecteretur, perdere virum,

Ragoctia rem in deliberationem satis superque dubiam vocat.

rum; quem, firmissimo munimento exutum, Turcae gravem jamdiu, nunc demum omnino inutilem sibi factum de medio procul dubio tollerent. Sic animus ei dubius aequis momentis in neutram partem propendebat. Igitur ad cunctandi artes confugit; &, sperans aliquam temporis opportunitatem interea loci exstituram, qua forte oblata uteretur, Caraphaeo scribit, *se promptam dedere arcem, at in Caesaris manum*. Caraphaeus ab re censuit id ei obsequi: nam Techelius Varadini cum multis Hungarorum millibus quoquo modo auxilium obsessae urbi ferre conabatur: & quamquam Tibiscus glacie concretus, tamen velox hostis cum valido Turcarum auxilio Mungactium usque infestus excurrere poterat. Unde intutum videbatur deditionem protrahere, & militem, jam multos menses perpetuo stationum vigiliarumque labore fessum, & hyemis saevitiâ algidum, ad languorem usque defatigare.

Cunctandi artes tentat.

Vult arcem in Caesaris manum dedere: Caraphaeus id negat.

Igitur ubi cunctationis consilium Techeliae hâc non successit, aliâ adgreditur viâ; & per literas Caraphaeum rogat ut Mungactium accedat. Ubi Dux venit, ad eum

Techelia rogat Caraphaeum, ut Mungactium accedat.

eum ablegat qui ſuo nomine ſalutent, & adferant, *ſe paratam facere deditionem, ſed tantum temporis orare, hactenus is Tranſylvaniâ revertatur*. * Caraphaeus rationibus, quas modo expoſuimus, id negat quoque. Redeunt poſtero die, ajuntque, *ſe jam deditionis pacta ſancitum veniſſe, ſi prius fides Techelio ejuſque parti detur, Caeſarem eos ſuae gratiae reſtituturum; ipſiſque eum deditionis leges docendi poteſtas fiat*. *Nihil minus ſe pati*, Caraphaeus ſevero vultu reſpondit, *cum Techelius ex civili jure, in perduelles ſancito, jam mortui loco haberetur.*

Vult dedere urbem Caraphaeo ex Transſylvaniae hybernis egreſſo.

Caraphaeus id negat quoque.

Vult dedere in praeſēs, modo Techelius Caeſaris gratiae reſtituatur.

Caraphaeus denegat.

Item alio die redeunt, & principio proponunt, *Techeliam Caeſaris clementiâ fretam, & florenti apud eum gratiâ Caraphaei, (quem ſibi ex ampliſſima Zrinia gente ſolae deſertaeque foeminae, & de Ragoctio ſanguine praeclariſſimo miſeris adflictiſque pupillis patronum, tutorem, patrem orat atque obſecrat) jam flexam ſe ſuoſque gnatos in* Cae-

Ragoctia tandem Caeſaris clementiae ſe, Ragoctioſque pueros committit: Caraphaeum ſibi patronum petit.

* *Nam is id temporis jam in Tranſylvaniam profecturus erat, ut Lotharingio Duci in ſummo armorum imperio ſuccederet.*

Dux eos in fidem accipit.

Caesaris fidem commendare. Caraphaeus, *se lubentissimo animo eam, ejusque subolem in fidem sancte accipere, & omnibus diligentiae ac liberalitatis officiis prosecuturum promittit*. Deinde Ablegati rogant, *ut Ragoctianum patrimonium pupillis, Zriniae dotem in Ragoctiam Domum inlatam, & dotis in Techelj bonis haerentia jura salva essent*. Caraphaeus, *eam & de dote sua Ragoctio dicta, & de Ragoctiorum in Caesarem insontium puerorum patrimonio aequum petere dixit; modo Mungactium, & Sammiclosiana bona eximantur, quae Ragoctj Principes ab Hungarici Regni compage per vim injuriamque abstraxere: nullum autem ei in Techelj bonis uxorium jus quaesitum, in cujus Domum, jam minutae majestatis labefactatam, ducta uxor*. Ad haec petunt, *ut nobiles viri, ceterique milites, & pagani Mungactienses Caesaris gratiae suisque bonis restituantur*. Et id Caraphaeus dedit, ut Hungara Mungactj militia, eo foedere laeta, minus Ragoctiae Techeljque miserias adverteret: id tamen de bonis restituendis cavit, *ut in praesentia in Fiscum invenirentur inlata*. Tandem Ablegati sciscunt, *Ragoctiam in*

Quam deditionis legem rogat?

Primum legis caput.

Caput secundu.

in Hungaria manere, neque ab ea Ragoctios filios segregari. Caraphaeus, ut in ea re utilitati aliquam liberalitatis speciem obtendat, ait, *quod Caesar Ragoctios pueros Viennam traduci, ipsam vero in aliqua Hungariae urbe manere mandaverat: se vero rogasse Caesarem, ne nobilissimi pueri ab diligentissimae matris sinu tam longe abstraherentur: itaque in se recipere, eam cum filiis Viennam esse commigraturam: pueros autem in Caesaris tutela fore, & qui Caesari idoneus videbitur eorumdem juventam recturum*. Re ipsa Caesar id mandarat, *ut Ragoctiae victae, ac veluti triumphatae pudori parceret*. Caraphaeus autem eam clementiam dissuasit; ut *longinquitate itinerum, & in urbe, ubi Zrinia ab omnibus observaretur, consilia cum Techelio & Techelianis partibus difficilius commearent*.

Caput tertium.

Praeclarum Caesaris clementiae exemplum.

Ubi in ea Ragoctiae desideria conventum, Caraphaeus contra has ei offert conditiones: *ut Athname autographum, & Regia insignia, quibus Mehmedes Turcarum Dominus Techelio Hungariae Regnum injusto beneficio dederat, Caesari traderentur*. Id enim magni referre arbitrabatur: nam putabat

Quam legem introgat Caraphaeus.
Primum legis caput.

tabat, Turcas, ubi id rescissent, ad obtinendam ejus rei actae dignitatem, neve praeclare tueri eo pacto Reges ab se appellatos rideantur, statim Techelium morti daturos. Tum deinde ut pacto diserte perscriberetur, *Techelium ex Caesaris gratia perpetuum excidisse*: idque agebat, ut ipsius uxoris suarumque partium confessione Techelius & suae, & omni posterorum aetati perduellis improbissimus videretur.

Caput secũdum.

Ita foederis concepta lex: HELENAE ZRINIAE, BENEFICIARIIS MILITIBUS PAGANISQUE UNIVERSIS MUNGACTIENSIBUS, ALIOQUI OMNI DIVINO HUMANOQUE JURE PESSIMA ET EXTREMA PROMERITIS, MODO STATIM MUNGACTIUM DEDANT, ADMISSI VENIA EX CAESARIS CLEMENTIA IMPERTIATOR, ET EJUSDEM GRATIAE RESTITUANTOR: ZRINIA CUM PUPILLO PUPILLAQVE RAGOCTIIS VIENNAM COMMIGRATO, IBIQVE OMNEM AETATEM PERAGITO, NEQVE SINE CAESARIS COMMEATV INDE EGREDITOR: RAGOCTJ PVPILLI IN CAESARIS

Deditionis formula.

SARIS TVTELA ET FIDE SVNTO: ATHNAME AVTOGRAPHVM AVREIS LITERIS EXARATVM, REGNI HVNGARIAE A MEHMEDE TVRCARVM DOMINO PER SVMMAM INJVRIAM TECHELIO BENEFICIO DATI CODICILLI, TVRCICVS PILEVS, VEXILLVM, ET PALVDAMENTVM, FRAMEA, FALCATVSQVE ENSIS, NEFARIA HVNGARICI REGNI INSIGNIA TRADANTOR: EMERICVS TEöCHEöLIVS SIVE TECHELIVS CAESARIS GRATIAE AETERNVM EXPES ESTO. In haec verba concepto foedere Caraphaeus Legatis edicit, *ne quartum ſe adeant*: jam enim poſtremum ſe cum iis de arce in deditionem accipienda egiſſe.

Dum priores foederis leges apud Mungactienſem conventum, cui Zrinia cum pueris praeerat, rogatae ſunt, miles pronis auribus & laetabundi ex Caeſaris clementia ſibi vitam, libertatem, fortunas ſalvas, Ragoctiae dignitatem integram, Principibus pupillis Tutorem Auguſtum accepere: ſed ubi duo poſtrema legis capita ferebantur,

tur, omnes obstupentibus animis in vastum silentium concessere: Techeliae principio pallor corrupit ora; mox ira sanguine infecit: sed per ingenitam gravitatem, quanquam perturbata, substitit aliquantisper immota: tandem indignatione rei, dolore sui, viri liberorumque misericordiâ aestuans & exundans animus, lachrymis obortis, * in hanc orationem abrupit.

Techeliae oratio, qua suam queritur vicem.

Huc igitur miseriarum redacta, ut uxor capitis damnem virum! In id indignitatis altos erectosquę Zriniae Domus animos recidisse! O quum AEneas Caprara, hanc arcem oppugnans, tormenti ictu me pene perdidit, utinam perdidisset: nam fortis in hostes, piae in meos, honestis nominibus ornatam animam expirassem. Sed nunc mea erga vos, infelices gnati, pietas me degenerem facit: nam sine vobis, ut cum alias, nunc maxime has foederis leges interrita feroxque aspernarer, & bibulum Mungactj incensi cinerem meo sanguine satiatum dederem Caesari, nisi cum inve-

* *Scribit Caraphaeus Kinskio, Ragoslam, cum ea legis capita legerentur, deflevisse.*

invenustae parentis pernicie vestra pericula, gnati, confunderentur. Sed quid ego a claris virtute majoribus me dixi degenerare, quae vestrâ caussâ huic amarissimo foederi viva superstem? quae ita me comparem perpeti, deridendam Hungariae Reginam in triumphum traduci, victorum subire Germanorum ora, & invisam omnem vitam inter infensos exigere, qui a me tanquam peste sermonem segregent, contactuque discedant? Est enim, est animo virtus solam inter trucia omnem aetatem versari, ut saltem vos unam habeatis animam, quae vos diligat. Nam quamquam Caesaris clementia fidesque me certo sperare jubeant, vos cum dignitate tutos fore; tamen misera parens in infelici domo nata, & inter asperas res educta, quae viris aut immaturam mortem, aut infelicissimum exilium dotis nomine adtuli; vobis patre orbatis, quos inter puerorum vestri aequalium lusus jocosque lascivire, & libere adolescere oportuerat, inter tormentorum pericula fragoresque sub tenebricosis cryptis, & in umbrarum religione teneriorem transegistis aetatem, metuo & expavesco reliqua vitae asperiora. Quando igitur & viro, & gnatis

me debeo, & infelix caussa individua est, vos mihi estis viro potiores: nam vobis, vix a me in hanc ingratam editis lucem, jus natum est me vivâ utendi, hactenus educatione ad virium consiljque compotem aetatem perducerem. Si nunc belli jure vestri tutela aliis a Caesare permittatur, saltem alieni officj fidem observabo, ut apud Caesarem praestitam laudem, desideratam accusem. At vestra jam parens Emerico nupsi, qui nunc postulat ut in hujus munimenti propugnatione fortiter oppetam mortem. Sed, ni fallor, jam puto me ei omni officio satisfecisse, quae per omne id belli tempus hanc arcem tanta obtinui virtute & constantia, ut duae omnino urbes in utraque Hungaria fuerint, in quas Caesaris felix ingentium victoriarum cursus offenderet; Buda semel ab omnibus Turcici Imperj viribus primum propugnata, & Mungactium meo, & horum fortium virorum praesidio. Nunc jam omne aerarium exhausi; & ut tibi, Emerice, prodessem, his filiis certe obfui: quorum opes in hujus munimenti tutela profudi, & vidua Mungactium quoque servassem. Nullam autem artem, nullum consilium, quo te, vel heic obsessa & conclusa jura-

juvarem, omisi. Nunc te obsecro, quando haec optio miserrima mihi datur, ut aut te ausi damnem, aut perdam filios; velis in eam me potius peccare partem, qua minus impietatis in me consciscam. Si hos tu liberos ex me suscepisses, ultro id quod te rogo imperares. Horum patris indue animum, quem quidem debes inducere, nam me horum matrem in tua jugalia sacra duxisti. Certe Franciscus Ragoctius, ut servaret filios, lubens hoc suum proderet munimentum. At enim in tua Principis verba juravi. Sed si Rex nec conjux esses, necessitas tamen ab justis hostibus facta me juramento absolvisset. Non igitur pecco, si te Principem ejuro; sed doleo tamen damnare conjugem. Cetera tu in libertate agis; & ita forsan res comparari possunt, ut meliorem nactus mentem Caesaris gratiam demereas. At ego acerrime obsessa nunc cum mea subole, nisi in id miserum convenio pactum, & de Caesaris gratia, & de natorum salute despero.

Postea Athname & Regni insignia ad se adferri jussit: ad quae conversa, *En*, inquit, *pro quibus Franciscus Botschajus primus, & quotquot deinceps Hungaricae li-*

bertatis Heroës dicti sunt, tot tantisque civilibus motis bellis adlaborarunt, nec unquam adsequi potuerunt. Emericus Teöcheölius retulit, & vestrâ caussâ inter duo maxima Orbis terrarum Imperia bellum exortum, quo alterum prope excidium fuit, alterum prope est. Propter vos tot funera, servitia, direptiones, incendia, vastitates; tot Regna, tot provinciae adflictae; tot ingentes exercitus fusi, fugati, caesi, profligatique; immensa utrinque vis auri effusa, & ab Asia Europaque bello pene humanum genus exhaustum. Nunc Hungariae Regno a Caesare feliciter reciperato, quid nisi ludibrium, & fabula? Divino igitur consilio a me ad hoc usque tempus servata, ut ex vobis Caesar justum tropoeum ingentium victoriarum extrueret; & haec urbs, quae Emerico primum fuit adfectandi regni incitamentum, Regni ultima dederetur.

Victoriae dignitas adversus foeminam Principem incruentae.

Ita XIX. Kal. Februarias Mungactium deditum: omnesque Caraphaei auspicia ductumque, C. Tertj virtutem laudare, qui eâ victoriâ Caesaris armis nedum salutem, sed etiam dignitatem servarunt: dum inexpugnabilem invictamque arcem, quam Dux foe-

foemina propugnabat, ne uno quidem vulnere accepto reciperarunt. Scepusiensi Aerario Praefectus Zriniae Ragoctiorumque omne vas vestemque describit, nec eae opes, quae putabantur, inventae; itaut Caesaris ope Techeliae puerisque equi, rhedae, viaticum itineri comparatum. Caraphaeus Zriniam adloquio erigit, & Caesari diligentissimis officiis commendat, plurimumque militem honoris specie comitem itineris addit: per Franciscum Globosischium Vicecomitem Zempliniensium, qui in eo obsidio egregie meruerat, Athname, & Regni insignia Viennam mittit; & Caraphaei laudatione, quam precibus perfuderat, C. Tertius virtutis ergo Augustaei cubiculi ministerio decoratus.

Viaticum Techeliae de Caesaris aerario datum.

Caraphaeus Zriniam solatur, & Caesari commẽdat.

Nefaria Hungarici Regni insignia per Franciscum Globosischium Viennam mittit.

C. Tertius ob virtutem ab Caesaris cubiculo jussus.

At Techelius, certior factus Mungactium jam deditum, irâ fremere, arma cogere, uxorem, privignos, Athname reciperatum festinare: nec probris temperabat in Caraphaeum; *umbratilem armorum Ducem, desidem arcium expugnatorem, mulierum pupillorumque triumphatorem* conviciari. Jamque Varadino procul ingentia toti provinciae damna dabat. Sed Caraphaeus, ut ar-

Irritae Techelij irae.

Ejusdem in Caraphaeum probra.

Infestus Provinciam inruit.

Ab Heislerio Caraphaei missu arcetur. Profecto in Transylvaniam Caraphaeo denuo Provinciam vastat. Zrinia cum Ragoctiis pupillis Viennam pervenit.

arceat, eo Ducem Heislerium mittit. Is ubi de Germano adpropinquante cognovit, in tuta se recipit. Heislerio in hyberna regresso, & profecto in Transylvaniam Caraphaeo, denuo Provinciam vastabundus pererrat: attamen uxor satis custodita inoffenso agmine interea Viennam pervenit.

CA-

CAPUT II.

Brevis Transylvaniae notitia ad luculentiorem rerum a Caraphaeo in ea gestarum expositionem.

SEd quoniam hoc loci Caraphaei facinus, ex omnibus usquam hoc bello gestis maxime anceps lubricumque, ac pro rerum difficultate perinde utile memoraturi sumus; quo opulentam, turbidam, asperam, bellicosamque nationem, libertatis tenacissimam, Transylvanos Caesaris obsequio restituit; haec insignis reipublicae mutatio digna est ut ejus gentis historiam a prima origine strictim repetamus, quo praesens status conversio illustrius aliquanto exponatur.

Quae nunc Transylvania, *Dacia* olim dicta, bellipotens terrarum plaga, & opum fe- *Transylvania bellicosa, Opulenta.*

Cur duri indigenae?
Cur patrj moris tenaces?

ferax; montosa ut plurimum, duros asperosque homines gignit; & uti difficilis aditu, ita patrj moris tenax. Ea gens Imperj Romani limina diu multumque infestavit; latinamque virtutem sub optimo fortissimoque Imperatore graviter exercitam habuit. Vlpius Trajanus Nervae Fil. Caes. ut Dacos intra Romana claustra longe lateque excurrentes coërceret, bellum in eos intulit. Sed a Decembalo ferocissimo Rege ingentem cladem accepit, ut prae dolore paludamento non pepercerit suo, quod in partes conscissum in militum vulgus disjecit, & illud unice habuerit in votis, VTINAM DACIAM SVBJVGATAM VIDEAM. Hinc reparans bellum, per aspera montium, invia fluminum ad Dacorum regiam evasit. Decembalus instante Romano hoste perculsus, Trajani mansuetudinem expertus est, qua Populi Romani amicus icto foedere habitus: & prae gentis ferocia Dacorum amicitia res Romanis visa triumpho digna, quo Trajanus DACICVS appellatus. Sed Decembalus modesti intolerans regni, non multo post urbium munimina reficere, & ad res novas

Trajani Imp. in Dacos
Prima expeditio inauspicata.

Trajani dolor prae Dacia invicta.

Ejusdem votum.

Secunda expeditio prospera.

Decembali Dacorum Regis perfidia.

vas

vas ſpectare nunciatur. Hinc in eum, hoſtem a Senatu judicatum, Trajanus tertium bellum expedit. Barbarus viribus non ſatis fidens, nefarios audet dolos; & percuſſores ſubmittit, qui profugos ementiti PRINCIPEM OPTIMUM interficerent. Sed Romana felicitas prohibuit nefas: & Romani manipuli militaribus facetiis & hanc per laetitiam addidere: UBI ERAS RAMNUSIA? UBI ERAS? QUANTUM ABFUIT, NE ROMA LUGERET: SED VIVIT TRAJANUS. In hac expeditione Caeſar lapideum pontem Iſtro ſuperduxit, quo expeditius in hoſtes trajiceret; opus magnitudini Romanae par, ſed non perinde Romana gravitate inſcriptum: PROVIDENTIA AUGUSTI VERE PONTIFICIS VIRTUS ROMANA QUID NON DOMIT? SUB JUGUM ECCE RAPITUR ET DANUBIUS. Hinc omni ferme Daciâ in Romanorum poteſtatem redactâ, captâque Regiâ, Decembalus omnia ut liber occumberet expertus, admiſſique ſceleris conſcius, expes clementiae mortem ſibi conſcivit. Caput Romam perlatum; eique hoſtiliter inluſit Romanus

Tertia expeditio.

Decembali nefarius dolus in Trajanum tentatus.

Pons Trajani ſuper Danubio.

Dacia in Provinciam redacta,

Decembalus ſibi mortem conſciſcit.

miles: NONNE TIBI DIXI, DECEMBALE, FUNESTUM EST HERCULEM LACESSERE? NON RECTE FACIS, TUA IPSE QUOD JACES MANU: SED TE UTCUMQUE CAESAR VICIT, TULIT TIBI SEMPER AUGUR AUGUSTALIS. Gentis ferociſſimus quiſque veneno publice hauſto a ſervitute corpora vindicarunt: Dacia Romanarum Provinciarum numerum auxit: & Dacicae virtutis debellatae ad poſterorum memoriam columna Romae excitata, ubi Trajani conditus cinis, & Dacicum bellum ſignis expreſſum.

Inſignis Dacorum ferocia.

Columna Trajana triplicis belli Dacici monumentum.

Sed Hadrianus, Trajani ſucceſſor, poſtea veritus ne fera & indomita gens legiones opprimeret, ac prompto exitu loca cis Danubium per tumultus invaderet, pontem demoliri juſſit: ratus eos populos ſolum dignos adiri ut debellentur, cetera maximis fluminibus coërcendos.

Cur Hadrianus Trajani ſuper Iſtro pontem demolitus?

Eam nunc duae cingunt Valachiae, Tranſalpina, quae generis nomen ſervat, & Moldavia: illa ad Danubium, haec ad Euxinum pertenta: montibus undique circumſepta in coronae ſpeciem: rerum omnium fera-

Tranſylvaniae deſcriptio.

feracissima, auriferis quoque amnibus interfluitur: * oppida complura nobilissima incolit; quorum caput olim Alba-Julia, nunc Cibinium celebratur.

Gentes quae in eam commigrarunt.

Romano Imperio fatiscente, tres eam nationes invaserunt, *Saxones*, *Ciculi*, *Hungarique*: qui legibus moribusque privatim dissident, publice conveniunt. Saxonicus populus Saxonicâ linguâ utitur, quae ad communem Germanicam Coloniensium accedit, & in Transylvaniae montes *Alpium* quoque transtulit nomen. Ii gentis robur; nam agriculturae & bello aeque pares; antiquissima lege singulari arcium urbiumque claves adservant; ex tribus regni partibus ii numerant duas; eorumque urbes regius fundus censentur; & tamen ab Hungaris (an communi in Germanos odio?) uti vilia mancipia miseris modis habentur. Ciculi in Daciae angulo Moldaviae contermino sedes habent: durum prae ceteris asperumque genus; & perinde egentissimi,

Saxones.

Gentis robur.

Urbium arciumque custodes.

Eorum urbes regius fundus.

Ciculi.

Duri asperique.

Nn 2 quan-

* *Qui aurea ramenta, & fragmina vel sesquilibralia quandoque devolvunt.*

Omnes pastores agricolaeque. quanquam rusticam & pecuariam exercent, tamen aequo nobilitatis jure aestimantur. *Et tamen nobiles.* an quod se a Scythis ortos Hunnorum antiquissimos jactent? *Hungari bello praestant: Sed mobili ingenio.* Hungari, Saxonibus Ciculisque late intersusi, ceteris ut bello praestant ita ingenj mobilitate notantur. Ex iis quamplurimi privatae fortunae nobiles, quibus regni Proceres superbe dominantur. *Ut in summa tres nationes cōfundantur.* Tres autem eae nationes in publicis rebus agendis aequa dignitate secernuntur in partes tres, tamen confunduntur in summa.

Transylvania diu Regni Hungarici pars per Wayvvodas recta. Complura secula Regni Hungarici pars per Praesides, vulgo Waywodas, a Regibus impositos regebatur. *Quando in proprium abiit Principatum.* Tandem Johannes Zapolya, post funestum Ludovici Regis casum, sub Ferdinando I. Caes. & Hungariae Rege, qua Procerum factione, qua Turcarum vi Transylvaniae Princeps Anno CIↃ.IↃ.XXVI. consalutatus. *Olim bellicosi ejus Principes.* Cumque id Regnum ad centum ferme virorum millia bello legeret, bellicosos Principes habuit, qui cum Germanis, Turcis, Tartaris, Polonisque acerrima & diuturna bella gesserunt. *Intestinis externisque bellis debilitata.* Sed intestinis externisque bellis graviter debilitata Provincia, pro libertatis nomine

mine Turcis indigne serviens, iis commodavit ut in Hungaria ampliter fines proferrent. Et inde primi omnium motuum Hungaricorum conatus, eodemque rebellium profugorum asylum. Quo rei Transylvanicae statu, constans fuerat prudentium judicium: *Dum Transylvania tributo redimeret Turcarum fidem, Christianis in Hungaria adversus communem sui nominis hostem neque bella administratu facilia, neque tutas victorias, neque utilia bello parta futura.*

Commoda Turcis ad proferendum Imperium.

Prudentum de Transylvania judicium.

His de caussis Lotharingius, statim ac Soleymanem ad Mohatium fudit, in Transylvaniam cum XXX. Germanorum millibus castra movit; & ne Turca id occuparet incoeptum, agmen Themiswar versus facere simulavit; & consilium profuit: nam Soleymanes ei metuens urbi, justum exercitum misit, qui ejus praesidio consedit. Dux Christianus sperabat iter per Danubj ripam prosequi, & per onerarias naves secundo fluvio devecta cibaria sibi subministrari: sed exundante flumine late stagnantes paludes iter praepedivere: quare Duci Erdodium usque regredi, inde petere Segedinum necesse fuit. Nunquam Germa-

Transylvanica Lotharingj Ducis expeditio.

Ejusdem imperatorius astus.

Maxima super omnes hoc bello Germanorum aerumna.

manus miles toto eo bello graviorem aerumnam tulit; qui longissimum iter per arida & deserta locorum fecit, qua nec gramen equum, nec quidquam frugis hominem itinere & inedia languidum reficiebat: nulla arborum umbra, nulla vel conclusa aquula & temporis & agminis aestum temperabat: & tamen quia summae rei salus in una expeditionis celeritate sita erat, cum Ducis auctoritas, tum opulentae spes provinciae militem ad Transylvaniae fines perduxere.

Lotharingius Transylvano edicit, hyberna militi in ejus Regno locanda.

Ubi Lotharingius per exercitus Quaestores Scharffembergium, & Falchenheimium Michaëli Apaffio Transylvaniae Principi significavit, *necessariam belli rationem postulare ut Caesaris copiae in Transylvania hyemarent; quae & id Regnum a communis hostis invasionibus obtinerent, & facilius ad sequentis anni acies expedirentur.*

Apaffius per Telechium excusando detrectat.

Apaffius per Michaëlem Telechium, primum Regni Administrum, se excusatum mittit, *Turcarum metu deterreri, ut in Transylvaniae oppidis universum eum exercitum per hyberna disponat: praestare Germanos in regni finibus aliquot legiones hyber-*

nan-

nantes locare, & conlatâ ab se ope contentos esse, ut tribus superioribus annis fecerunt, quam ut ingruentes Tartari & Provinciam sibi devastent, & hanc Caesari non contemnendam utilitatem corrumpant. Sed quia summa res in maximum adducta discrimen erat, quod morâ ingravescebat, Lotharingius Telechj artibus vim opponit; Transylvaniae fines ingreditur; arcem Samblochum capit, ac munit, ut si quid adversi accidat, tuto egressui cautum sit. Inde Claudiopolim petit, urbem in edito sitam, firmis altisque moenibus circumseptam, & satis valido praesidio firmatam. Ibi curiata Regni Comitia, vulgo nunc *Status* dicti, convocantur. Qui urbi praeerat, eam tradere Principis injussu negat: Lotharingius ad eam oppugnandam expeditur: sic intentato bello deditur: miles Ttansylvanus egreditur, Germanus inducitur. Interea Princeps Cibinium, Provinciae, ut diximus, Regiam se recipit; putans eam Germanorum hybernis immunem fore, aut certe Cibinienses in ea urbe Regni libertatem propugnaturos. Sed oppidani, magis suae quam Principis saluti prospicientes, sibi

Lotharingius vim intentat.

Arcem Samblochum capit.

Claudiopolim invadit,

Accipitque in deditionem.

Mox Cibinio potitur.

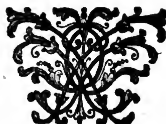
Apaffius Fogaram se recipit.

sibi consilium dedendae urbis cepere. Itaque Apaffius cum Regio comitatu in arcem Fogaram commigravit, & Regni Primores sibi adesse per edictum jussit, perduellionis poenâ in contumaces sancitâ. Interea Regiae urbis exemplum Albajulia, & alia oppida novem numero, omnia ferme in Provinciae meditullio sita, secuta sunt, ex foedere in Castris ad Palaslavam positis in has leges sancito: TRIBUTUM, ET HYBERNA IN TRANSYLVANIA GERMANO MILITI PENDITOR, PRAEBENTORQUE: CIBINIO, ET EX ALIIS OPPIDIS, ARCIBUSQUE, IN QUAS GERMANAE LEGIONES IMMITTUNTUR, TRANSYLVANIS EMIGRANDI POTESTAS ESTO: MICHAELI PATRI, ET MICHAELI FILIO APAFFIIS PRINCIPALIS AUCTORITAS, UNIVERSO POP. TRANSYLVANO LIBERTAS SERVATOR: GERMANUS MILES AB OMNI RE, OMNI JURE, OMNIQUE CORPORE TRANSYLVANO ABSTINETO: NE VANI PRINCIPIS PROCERUMQUE DELATORES AUDIANTOR: CLAVES URBIUM,

Albajulia & alia novem oppida Lotharingio deduntur.

Lotharingi foederis formula.

BIUM ARCIUMQUE SAXONICO POP. ANTIQVUM ADSERVANDI JUS RATUM ESTO: PROXIMO VERE MILES GERMANUS REGNO EDUCITOR: PRINCIPI REIQUE PUBLICAE TRANSYLVANAE EJUS ACTAE REI EXCUSATIO CUM TURCIS PERMITTITOR.

CAPUT III.

Lotharingio Duci in summo armorum Imperio in Transylvania succedit : & de eo Regno una & Germano milite adversum Tartaricas invasiones, salvâ Lotharingici foederis fide, protutandò deliberat.

Caesar Carabhaeum Lotharingio in armorum imperio substituit.

CAesar ubi haec a Lotharingio gesta cognovit, extemplo ad Caraphaeum * scribit, *Se eum in Provincia Transylvania Lotharingio subrogasse, maximique rem momenti concre-*

* *Ex libro epistolarum Caes. ad Caraphaeum*, ep. 91.

credere, pleniſſimam diſcriminis, & hoſtium aemulorumque offendiculis confragoſam: quae virum flagitat in re urbana, militari, & oeconomica verſatiſſimum; eundemque Provinciae gnarum, magnoque animo & plurima auctoritate praeditum; improbi laboris, ſummae dexteritatis, antiqui erga ſe obſequj ſpectatiſſimum, ut in iis hybernis neque Tranſylvanica, neque Germanica Reſp. quid detrimenti capiat. Se ei in re tantis locorum intervallis longinqua nihil certi mandare; quae in re praeſenti viderit utilia Lotharingius, eum doceat; futura ejus prudentiae committere: id unum diſerte edicere, ut ſuae & manſueti, & foedera ſervantis Principis gloriae omnia ſubmittat. Capeſſat igitur alacri animo munus; & quem ex belli Ducibus maxime velit, optet: Heislerium, & Veteranium ſatis idoneos ſibi videri: ſi alios pluresve majoris etiam dignationis is ſibi adeſſe oportere cenſeat, ſe ejus imperio ſubmiſſurum.

Egregia Caeſaris cura de obtinenda Principis foedera ſervantis fama.

Heislerium, & Veteranium Caraphaei Legatos creat.

Et vero Lotharingius poſtquam hyberna per Tranſylvaniam diſpoſuit, inlico Caraphaeum ad id armorum imperium ab ſe capeſſendum ab Hungaria evocavit. Sed is tantiſper ceſſavit, dum Provinciam ſuam

Caraphaeus a Lotharingio evocatur.

Pauliſper ceſſat; quid ita?

Insidiosam Germanis Transylvanorum facilitatem suspicatur.

omnino pacaret. Cogitabat enim, Transylvanos nunquam commodius tempus contestandi in Turcas obsequj nactos esse, quam quum is Germanorum exercitus longo citatoque octoginta leucarum agmine fessum, & omnium egentissimum, asperam & satis munitam Provinciam intrârat; ubi adpropinquante hyeme neque ubi se recipere, neque unde victitaret habebat. Quapropter Transylvanos facilitate, qua Germanum militem in sua oppida & munimenta induxerunt, aliquid monstri alere certo suspicabatur; & idem, quod non multis ante annis, ausuros, quum Germanas legiones aliquot eadem fraude inlectas Claudiopoli oppresserant. Igitur copiis quanquam virtute & numero formidandis, tamen externae opis, qua victitarent, indigis, in Provincia prae libertatis studio audacissima non satis tuto dispositis, inter horrentes alpes vel ipsi virtuti arduas, saltusque vel providentiae ipsi insidiosas, pernici Tartaro expositis, a Germano auxilio remotis fermeque interclusis non mediocriter metuebat. Neque ea Caraphaei anxietas temeraria; nam Transylvani ad Tur-

Suspicio Caraphaei non temeraria.

Turcicum Senatum scripserant, *Arma Germanica suam Provinciam penetrasse; seque inopiâ eorum adventu perculsos, cum neque quas opponerent vires haberent, neque ullum ab iis praesens auxilium sperarent, tum ob adpetentem hyemem, tum ob militarem eorundem seditionem, idcirco eam vim pati adactos*. Et ab eo purpuratorum consessu rescriptum, *ut cederent tempori; eam enim commodissimam occasionem fore ejus exercitus ad internecionem usque delendi*. Ad haec quia semper intutum, nam saepissime inutile compertum, arma in alienum ferre qui haberet hostem in suo; si Agria, & Mungactium in hostium potestate perstarent, facile fore ut tumultu ab Transylvanis orto, ea praesidia obsidio soluta cum Varadiniensi hoste, & Techelj perduellibus adjunctis, ejus vi motus Hungariam nedum superiorem, sed inferiorem quoque concuterent. Haec adeo omnia metuens Caraphaeus non prius in Transylvaniam transiit quam maturata deditione ea firmissima munimenta recepisset.

Cur non ante in Transylvaniam transit, quam Agriam, & Mungactium recipiat?

Ubi autem venit, & Claudiopoli a Lotharingio armorum imperium accepit, de

Claudiopoli armorum Imperium accipit a Lotharingio.

Deliberat de milite provinciaque servandis.

de Provinciae militisque salute procuranda rationes in utramque partem versavit. Enim vero is longâ Provinciae solertiâ Transylvano conterminae, in qua unetviginti annos versatus erat, naturam ejus reipublicae per amicos hospitesque exploraverat: sed curiosius id egerat jam inde, quum a Caesare Lotharingio se subrogatum accepit. At in re praesenti demum super ea, quae de Transylvanorum animis, studiis, aversionibus, dissidiis gnarus erat, * cognoscit, ab adversariis Augustae Domus *inclytam gentem Hungaram ludibrio haberi, quod tam foede Germanis sese subjecerit; quos longo & difficili agmine lassatos, fame sitique confectos, minima ostentata vi a regni sui finibus arcere possent; maxime cum Agria Mungactiumque Germanorum praesidio etiamtum libera erant; atque adeo iis, nisi opprimere armis vellent, intra dies inediâ perituris munitissimum & opulentissimum*

Provinciae gnarissimus.

Aemulorum Austriae Domus turbidus sermo. Trāsylvanorum facilitas aut degener, aut insidiosa.

* *Hic sermo a Vaila Laslo Transylvano, viro multis legationibus ad Turcas, Polonos, Germanosque defuncto, cum Monacho Basiliano habitus est, quem is ad Caesareum Ducem transcripsit.*

mum regnum prodiderint: Polonicam factionem, Austrj Imperio infensam, eum conterminum aversari: Tartaros, alias in id Regnum invectos, omnia, & potissimum Saxonum agros funditus radicitusque vastasse; nunc sperari amicos sociosque adfuturos, ut Germanos vel in ipsis Transylvaniae hybernis opprimant, vel inde eductos persequantur, disturbent, ac deleant: eoque argumento trucem conjecturam firmari, quod Transylvanus dum Germanos in sinu lactare videtur, Turcis tributum pendat, ab iis Legatos admittat, & cum iisdem denuo firmet foedus.

A Tartaris metus.

Transylvanus cum Turcis tergiversatur.

Hinc, justo constantique metu de Caesarei exercitus salute commotus, secum deliberat, vimne Transylvanis faciat, an fiduciam non tamen temerariam ostentet? *Vim jus ipsum fovere: ea enim Transylvanorum consilia Lotharingico foederi omnino adversari: neque a belli aequitate utilitatem dignitatemque sejunctam: quod Caesar & a praesenti, & ab omni posterorum aetate incusaretur, qui justam nactus caussam Transylvaniae reciperandae, quae totius belli Hungarici hactenus gesti fructus, & porro gerendi subsidia praeberet, & sub potentis Im-*

Deliberat vim ne faciat, an fiduciam praeferat?

Argumēta quae vim suadent.

Ius Caesari Transylvaniae occupandae cum dignitate conjunctum.

perio

perio Christianis regnis omnibus claustrum esset & propugnaculum; at sub infirmo Principe, qui neque Turcas arcere, neque adeo ingressos ejicere potest, communi Christianorum sacrorum hosti ad proferendum in occiduam plagam imperium regiam viam munit; eam neglexerit in suam redigere potestatem. Neque enim justos metus praetendi, cum veri & gravissimi subsint. Palam namque differri, Germanum militem a Transylvanis non in hyberna exceptum, sed in insidias: & historias passim commemorare, ingentes Germanorum exercitus in Transylvania deletos: unde Transylvaniam Germanorum sepulchrum *vulgo dictam. Eam horrendis alpibus consitam per angustissimas fauces adiri: vulgoque sermones; male sibi Germanos consuluisse, qui mediterranea Provinciae occuparunt, aspera, quo Princeps & Proceres sese recipiant, omiserunt, nec munimentis ad fines positis sunt potiti: Kovar egressui in Hungariam occlusum, Hust in Poloniam, Coronam in Moldaviam, Tartariamque patere. Ita eum Germanorum exercitum facile oppressum iri: quod iis Tartari suis excursibus obsidia, siquae instituant, disturbabunt;*

Transylvanica Germanorū hyberna discriminis plenissima.

Transylvania Germanorum sepulchrum dicta.

Aspera Provinciae Principi, & Proceribus receptui patent. Provinciae aditus in eorundem potestate, Kovar, Hust, Corona. Miserrima Germanorum conditio, si Tartari Transylvaniam irrumpant.

Tran-

Transylvani necessarias vitae fruges occludent. Germano militi, inter asperrimas alpes laboranti, e longinquo per vastas desolatasque terrarum regiones, & extenuato agmine per difficiles Provinciae aditus opem ferre, si non plane desperatum, certe difficillimum & impeditissimum opus. Et ut impenetrabilis Provincia adeatur, Germanum auxilium Transylvanos a fronte, Turcas a tergo habiturum; itaque ab utrisque nullo negocio posse circumveniri. Et, sine Tartaris, jam Germanum inter infensos intutum agere: eos enim passim obmurmurare, se pro libertate omnia conaturos; quam si in Transylvania obtinere non possint, se eam deserturos terram ubi liberi vivere nequeant, & suam libertatem secum in Moldaviam, Valachiam, Podoliam, Ukraniam aliasque hominibus vastissimas terras comportaturos, & eminus ulturos mutatas sedes. Eam gentem duram saevamque, equis, viris sat abundare; ubi Duces habuit magnanimos, bello inclytam; si libertas pro Duce regat, formidandam.

Turbidorum Transylvanorũ minae.

Transylvani gẽs dura saeva, & pro libertate pugnax.

Ob haec omnia vi & armis occupandum censebat periculum, & sperabat. Noverat enim, *Saxones communis originis me-*

Vis tentandae facilitas.

Saxones Germanorum studiosi.

 mo-

Iidem, uti & Ciculi, ab Hungaris oppressi.
In illis Provinciae custodia;
In his gentis robur.
Princeps socors, Populus divisus.
Telechius simultatibus gravis.
Primorum intoleranda potentia.
Fogara non satis munita.

moriâ Germani nominis studiosos : eos, uti & Ciculos, ab Hungaris oppressos non eadem cum iisdem velle : in illis Provinciae securitatem, qui claustra urbium & arcium asservant; in his delectum robur, qui bello nati videntur : utramque gentem, quo vergant, facile mole sua Hungaros pertracturam : Principem ignavum; Populum religionibus divisum; Telechium occultis simultatibus gravem; & qui coacti ac metu in ejus partibus continentur, ultro, si quis existat, alium Ducem sequuturos : privatae fortunae nobiles a Primoribus superbe habitos; Senatus auctoritatem potentiâ paucorum adflictam; Fogaram non satis munitam, & expugnatu facillimam. Non igitur ab sex septem hominibus metuendum, qui, nisi opprimantur, rem Christianam universam conantur opprimere.

Argumenta quae vim dehortatur.
Concordia gentis contra exteros;
Techelius in proximo;
Primores stipendiarii;
Iisdem, & Principi

Contra reputabat, *Transylvanos, ut inter se discordes, contra exterum congruere & convenire : in proximo Techelium imminere Provinciae, in qua multas clientelas, & potentium celebraret hospitia : Primores bonam magnamque partem stipis conferre militi, eidemque commeatus e longinquo importare : Principi & Primoribus patere in Alpes subfugia;*

fugia: per hyemem vix in camporum aequoribus belligerari; in arduis autem alpibus per nivium labem nedum impedimenta evehi, sed militem equumque eniti negatum. Galliae quidem Regem in Belgio bella tempore hyemante expedire; sed sex septem summum leucarum algens militi agmen, & omnibus administrando bello e propinquo depromptis. At in Transylvanicarum rerum monumentis proditum, Georgium Ragoczium, Januario mense in Maramarosinensem agrum Poloniae conterminum cum exercitu ingressum, sex dierum itinere facto, resolutis in imbres nivibus, cum neque ipse regredi posset, & reliquae copiae ad eum accedere prohiberentur; immensam Alpem, quam superare necesse habebat, glacie obstructam offendisse; ut per ingentem hominum & jumentorum stragem editam impedimenta summo operarum connixu, & machinarum gemitu transveheret, ipsa natura eum, ne in exitium rueret, retrabente. Id Ragoczio inter cives; quid se inter hostes futurum? Scilicet, ut cum Caeli saevitiâ humana rabies sociata omnes Caesaris copias ad internecionem usque trucidaret. Et ut majores casus devitet, ubi Tartari Transyl-

Alpium patere subfugia.
Acies per nivosas Alpes discriminosae.

Domesticum, & grave exemplū.

A Tartaris.

vanos Germanorum incoeptis obniti viderint, perniciter involaturos Provinciam, & utrisque Techelium cum illis suis furoribus affore.

Et a Techelio metus.

Ita opus omnes legiones in Transylvania manere, & fortasse alias quoque inducendas, ni tota fortasse mole bellum in Transylvania gerendum sit. Sed si neque Caelum, neque homines hunc bellicum conatum aversentur, Provinciam vi partam vi quoque obtinendam. Nam si a Germanis in Hungaria male cum Turcis pugnatum sit, Transylvanos laxatos vi, solutos metu extrema militi mala daturos; vel hoc uno, diffugientes in nemora. Sporchium Ducem una aestate superiorem Hungariam subegisse omnem; sed vix milite Germano hybernis emisso, eâdem amissam facilitate, qua receptam. At ultra Essechum tam longe, vel prosperante belli fortuna, quo latius profertur Caesaris victoris imperium, eo pluribus copiis exercitum instruendum.

Si id regnum vi subigatur, vi quoque obtinendum.

Nupero in Hungaria firmante exemplo.

Sed miles longe in Slavoniam abducendus.

Sed hos omnes metus ipsam celeritatem disturbare cunctos ac disjicere spes erat, *dum Turcae cum externis cladibus, tum intestinis motibus adflictarentur; Tartaros Moschus formidanda expeditione occuparet; &* Po-

Alia argumenta, quae vim urgent

Incoepti celeritas,

Turcarum seditio,

Moschus Tartaros distrahens,

Polonicus Conventus in eorundem perniciem haberetur: Transylvanos interea rigente adhuc Caelo in urbibus opprimi posse, diffugio in nemora pernegato: Germanorum virtutem periculis majorem: prosperâ belli fortunâ florere Caesarem, eâque per occasiones sese ostentante audacter utendum: praesentia laeta & certa prae tristibus futuris ac dubiis posthaberi, timidi non cauti esse.

Polonicus Conventus, Caeli rigor diffugiis Transylvanorum adversus, Germanorum virtus, Belli fortuna Caesari adspirans.

At enim Dux vim experiri veritus est, cogitans, *veras legitimasque ejus rei gerendae caussas genus humanum latere; & Austriacae gloriae invidos verisimilem popularemque praetextum nancisci posse Caesaris justitiam kalumniandi, Transylvanos tribus perpetuis annis Germano militi largiter & aere, & fruge opitulatos esse; eumdem in suas arces optima fide induxisse, ut suis cervicibus hostes imponerent, contra foederis Lotharingici legem, NE VANIS DELATORIBUS FIDES ADHIBETOR: simulari Tartarorum inruptiones, praetendi metus, ut populi Transylvani libertatem opprimant, ac senem, & puerum Principes circumveniant.*

Caraphaeus sedulus Caesareae dignitatis curator. Nō tentat vim, ne aemuli vel injuriâ Caesaris fidem perstringant.

Igitur animum omnino adplicavit ad artes, quibus & Caesaris dignitati, una & Pro-

Civilibus artibus & provinciam, & militem servare constituit.

Sed anceps quoque ratio;

Telechium ejusque factionem conciliando;

Praeter omnium opinionem, & fidem.

Telechius Austriae Domus infensissimus & infestissimus hostis;

Provinciae libertati, & militis securitati consuleret. Sed hâc quoque abruptum, & qua ducebat, in praeceps iter. Una enim patebat via, Michaëlem Telechium ejusque factionem conciliare. Sed neque Caraphaei aemuli, neque amici, neque adeo ipsemet animum inducere poterat, *Virum, qui tot tetras perduelliones in Caesarem machinatus, & omnia extrema in Austriam Domum & Germanicum Imperium molitus erat; qui in ejus exitium omnes Asiae vires hoc bello Techeliano-Turcico exciverat; qui superiore anno illud Turcis consilium dederat, ut dum Germani in inferiore Hungaria aliquam urbem oppugnarent, ii omnibus copiis Caesaris Provincias praetercurrerent, & igne ferroque excinderent universas; ut cum in Hungaria Germanus miles perstare non posset, ab omnium rerum inopiâ in Germaniam redigeretur; hunc virum subito nunc mutata voluntate Caesaris partes sequuturum. Ad haec vetustae potentiae anxius senex, qui Apaffio auctor fuerat ut is Dionysium Banfium necessarium suum securi percuteret, ex falsa adfectati Regni suspicione; Bethlenios, & Cziachios Constantino-*

Tristi anxietate potentiae.

tinopoli, Techelium Varadini catenis onerari curarat, infirmo metu ne Transylvaniae principatum apud Turcas ambirent; & in publico conventu jactaverat, se unum hominem duobus maximis Orbis terrarum Imperiis inlusisse, ut Transylvaniae, quemadmodum ipse ajebat, libertatem servaret, re autem ipsa ut inter eos regnum obtineret; quam ad rem magnam domi factionem; magnas foris amicitias cum Turcis, Tartaris, Polonis per magnas artes colebat, ut stupidus Princeps regni insignia sibi gestaret; omnino verisimile non videri, inlico fiduciam induere ut posset, ne nihil sibi de potentia libaretur, si quid ipse ab eo peteret, quod majorem ulterioremque & militi, & provinciae securitatem conciliaret.

Superbissimum ejus dictum.

Factiosissimus domi, hospitiis potentissimus foris.

Sed tamen ingenio fretus, quo mirum in modum praestabat, ut quos vellet ad se converteret; quod gravius efficiebat summâ de se opinione severitatis incussâ; unde vulgo dicebatur *aut amore, aut metu Caraphaeo esse obsequendum*; Techium in Caesaris partes transducere confidit: cogitans, *eum senio infirmum non oportere amplius incerta conari; liberis onu-*

Caraphaeus miro ingenio ad se animos convertendi.

Vulgo de Caraphaeo dictum.

Argumēta, quae firmant Telechium conciliari Caesari posse.

sto,

ſto, & occultis aemulis gravi expedire ſecuras familiae opes poſteritati relinquere; easque tantas in Tranſylvania, & Regni *quas dicunt* partibus *poſſidere, quantas nullus ei Rex ſummus in alia ditione reponat: ob Patriae ſalutem id unice ſtuduiſſe, ut infirma Reſpublica inter duo praepotentia Imperia ſita adhaereret ei, unde ſpes metuſve propiores. Nunc, univerſo ferme Hungarico regno a Germanis reciperato, praeſentem ejus fortunis Caeſaris tutelam eſſe: graviſſima quidem Caeſari dediſſe damna, ſed Principi ſubditum, qui ſub Turcica fide erat; & ut reum, admiſſa promeritis in Caeſarem emendare poſſe; cujus clementiam, vel cum ſubjectis nunquam inſidioſam compertam, metum ei omnem eſſe ſublaturam.*

Has igitur ob rationes eum ſuis explicandis conſiliis adhibendum ſtatuit; ſed ut praecipuo utatur, non ut indigeat uno. Enimvero gloriâ inſignes viri non alia de cauſſa extitere, quam quod a Fortuna in medium magnarum rerum veluti caecum turbinem conjecti ſunt, conſilio autem ducuntur ad tenuiſſima opportunitatum diſcrimina internoſcenda, quibus rectam magno-

Tekebio utendi modus.

Quid faciat gloriâ praeclaros viros?

gnorum facinorum ineant viam. Caraphaeus si quae de Telechio vulgo habebatur, eam sequutus esset opinionem, *eum unum res Caesaris in Transylvania omnes disturbaturum*, is certe inutiliter rem gessisset. Sed vir prudens in re praesenti ea rerum momenta expendit, ut ejus ope consilio maxime Transylvania non solum Germano militi hyemanti & fida & bona esset; sed ut ejurata in Turcas obsequium, quemadmodum mox narrabimus, longo quodam postliminio revocata, Caesarem suum Regem adgnosceret, & in ejus Principis verba juraret.

Vulgi opinio de Telechio.

Sapiens Caraphaei de eodem conjectura.

CAPUT IV.

Michaëlem Telechium, primum Regni Transylvanici Administrum, infensissimum hactenus Caesaris hostem ad ejusdem partes convertit. Magno frumenti modo a Transylvanis donatur; quod is militi optatum, eidem servat. Praeclaris regni artibus Transylvanorum animos sibi conciliat.

In ineundis Provinciis imperj reverentia incutienda.

UTile tamen ratus in ineunda provincia imperj reverentiam incutere, simul ac Cibinium pervenit tormenta expedivit, tanquam vim inlaturus; ut aspe-

asperorum objectu mansueta consilia gratiora sequerentur: mox ad Transylvanum Principem scribens, *se a Caesare armorum in Hungaria & Transylvania summum Ducem, & graviorum ejus rerum Procuratorem creatum narrat: hinc petit ut quamprimum sibi significet, quis ejus, quis Primorum sit erga Caesarem animus; deinde ut Transylvania a Tartaricis inruptionibus tuta sit: postremo qua ope quove auxilio Germanum exercitum juvare possit: quod ni faciat, se eum pro Caesaris hoste habiturum.*

Certiorem facit Transylvanum de suo adventu, & munere.

Vult doceri de Transylvaniae securitate,

Et de ratione stipis militi conferendae.

Apaffius per Michaëlem Vayium Ablegatum Caraphaei gratulatur adventum, docetque, *se & Regni Primores rebus ipsis sat significasse sua in Caesarem studia; cujus copias tam liberaliter in sua exceperint munimenta, & satis largiter pro re copiaque sustentent: ut Transylvani Legati, qui Constantinopoli agunt, scripserint, Turcas Transylvanis pessima minatos, quod citra vim omnem Germano militi in munitissimis oppidis arcibusque suis sint hyberna gratificati; & Tartaros ad foederis secum icti vindicias jam emittere decrevisse: sed dexteritate & solicitudine Legatorum de sententia aegre vix-*

Apaffius Caraphaeo per Ablegatum respõdet. Docet eximia Transylvanorum in Caesarem studia.

Unde graves Turcarũ in ipsos minae.

que tandem demotos esse: urgere tamen ut superioris anni tributum absolvant; & monere simul ut obsequium ex foedere sibi promissum porro praestent: quod ni faciant, sibi omnique suae posteritati funestissimum in se passuros exemplum. De Provinciae securitate, & conferenda militi stipe, Michaëlem Telechium summum armis Transylvanicis Praefectum, qui eum doceat, brevi missurum respondet.

Princeps, & Resp. Transylvana Legatos mittunt ad Caraphaeum.
Princeps Legationis Telechius superbus ingenio,
Ingens visu senex,
Vultu graviter comi,
Sermone ad fidem faciendam facto.
Gravis ejusdem oratio.

Paucis post diebus Princeps Telechium, Pop. Transylvanus Alexium Bethlenium aliosque primos domi viros ad Caraphaeum legarunt: qui, gnarus Telechium superbi ingenj virum, maxima honoris significatione uti Legationis Principem excipit: observatque oris dignitate spectandum senem, gravem comitatem inesse vultu, & in verbis neque expromptis, neque obluctantibus fidem. Is sermone ad officium exornandum absoluto, orationem cujus caussâ venerat ingressus, ait: *Transylvaniam universa omnium studia in Caesarem convertisse: super sua fide optima Germanis copiis licere ociosis hyberna inter suos degere: ad Turcicum enim Senatum scripsisse ut ab Tran-*

Transylvania Tartaros contineret, quod ex Lotharingico foedere Germani ex Provinciae hybernis primo ineunte vere deducerentur, & retulisse impetratum: militi autem intra paucos dies stipendium absolutum iri adpromittit.

Ibi Germani militis Imperator replicavit, *se foederis Lotharingici observantem vanis delatoribus non praebuisse aures; rumorem tamen non temerarium obortum, Tartaros Provinciam invasuros. Spem ostentat, intentat metum: Principem apud Turcas in invidiam trahi: Regni ambitiosos non deesse: in praesens salutem, posteris securitatem, ad Caesaris fidem confugere.*

Brevia & momentosa Caraphaei ad eum dicta.

Heic Telechius alto animo respondit: *se in ea Regni administratione semper spectasse ut Respublica salva esset, & cum communi omnium suam semper salutem confudisse: sancte adpromittere, summam rem Caesari in Transylvania tutam fore, modo duo omnino eximantur, obsequium Principis, & Religionis libertas. Fidem sibi adhibendam senio gravi, quem numerosae soboli rem statuminare, non incertas serere spes oporteat.*

Magnanimum Tecbeli responsum.

Et

Telechius promissa ex fide praestat.

Et Telechj sane promissa inlico adparuere: nam qui reliqui naturae fructus adhuc militi praestandi erant, pro iis est pecunia repraesentata: & quod hactenus in viris equisque alendis vel inique, vel incommode peccatum fuerat, correctum & in melius quoque etiam mutatum.

Caraphaeus pro Ducum more a Provincia donari postulat.

Rogatus optat ingentē frumenti vim militi.

Ad haec Caraphaeus impeditas aerarj rationes intelligens, a Telechio aliisque Ablegatis petit, *usurpandum secum quoque morem munerandi summos armorum Duces, qui pro Caesare in ea Provincia imperarent*. Ablegati rogant, *ut optet*. Is *militi, non sibi, triginta millia modiorum frumenti* petit. Ablegati *tantae rei potestatem habere* negant; *curaturos tamen* spondent, *ut optatum referat donum*. De ea re habentur mox Comitia, atque in iis, *uti rogatum est, ita jussum*.

Quod mox liberaliter dono datum.

Egregiae civiles artes, quibus Caraphaeus Trāsylvaniam convertit Caesari.

Intentissima disciplinae militaris severitate,

Summa comitate in Transylvanos.

Interea Caraphaeus, ut Germani Transylvanique animis coalescant, qua terribilis erat, intenta severitate in militiae flagitia diligentissime inquirit; in reos exasperat poenas; ut miles ne vultu quidem Provinciae laederet libertatem: contra cum Transylvanis omnes comitatis mansuetudi-

dinisque artes adhibere. Catholicos conciliat, quod eorum cum Caesare communis religio apud se gratiâ praecipuos faciat: Saxones adprime charos habet, memoriâ communis cum Germanis originis: Siculos ex inclyto Hunnorum sanguine miseratur, infra omnes Transylvanos haberi: plebe graves Primorum usuras expostulante, egestati contra avaritiam adest; & in quovis exorto certamine aut controversia, multitudinis jus contra paucorum potentiam, infirmitatem adversus vim protegit: cultu comis, aditu facilis, cum tenui plebe liberalis, munificus cum primoribus; in audiendis precibus humanus, aequus in sententiis; asper dumtaxat rigidusque in criminibus atque adeo peccatis suorum.

Qua arte Catholicos?

Qua Saxones?

Qua Siculos?

Qua multitudinem universam adlicit?

Popularissimus.

Sed potissimum Proceribus, ut a quoquo eorum aut officj, aut rei caufsâ adiretur, per sermones occasione se dante natos narrabat; *Se antequam eam Provinciam inisset, putasse Regnum aditurum cultum agri, hominibus frequens; opes ac nitorem observaturum, si non pro ejus amplitudine & majestate, quum centum ferme virorum millia legebat & instruebat ad bellum, saltem ma-*

Summa arte praesentem rerũ statum sub Turcarum fide incusat.

magnum pristinae potentiae opulentiaeque specimen spectaturum. Sed eam sub Turcarum protectione ab sua antiqua dignitate insigniter decidisse notaverat. Enimvero Turcam, arcano regni illo suo, in limine Provincias sub libertatis specie decipere, ut sint suum inter & aliena Imperia veluti in freto interjectae moles, quae primae excipiant frangantque bellorum procellas & fluctus; eoque pacto interea deterere, quousque tandem solitum ibi imperj sui finem imponat, vastitatem. Facile ipsis e propinquo Valachiam, non perinde ut Moldavia, adflictam intueri: in ea duobus ante seculis ad sexaginta ferme praeclara oppida & munitissima celebrata; nunc unum omnino, idque semirutum Monasterium in edito superstare, ubi vix una atque altera cobors, turmave agitare praesidium possit. Pro Principis Palatio duas semper Turcarum *turmas in stationibus esse, a quibus perpetuo observatus nullum Ablegatum, neque adeo privatae conditionis externum admittit, quin de eo Turcicum Senatum edoceat: Tartaros semper ejus cervicibus imminere; & sive agros populationibus corrumpant, sive vicos diripiant, sive pecora abigant, eos non vi ulla vin-*

Turcici regni arcanum.

Miserae Valachorũ fortunae.

Principis ludibrium.

vindicat ulciſciturve, ſed ſubjectis ultro punitis placat: provinciam videre eſt funditus everſam, egentiſſimam nationem, Principem contemptiſſimum; quem ſi forte mercator, nedum Magiſtratus Turca adjerit, ei ſe vili mancipio abjectius demitti. Rurſum Hungariam reſpiciant, & obſervent priſtinas Primorum durare opes, Palatini ampliſſimum ac pene regium munus; ut qui eo fungitur, in ſummorum Germaniae Principum ordine cenſeatur, & celſiſſimi Principis *praeſcriptione decoratus ipſis Tranſylvaniae Principibus loci dignitate praecedat: quatuor limitaneos Regni Duces aequo cum ſummis Germanorum Ducibus armorum imperio pollere. Paullum Eſterhaſium, Hungariae Palatinum, Aurei velleris Torque inſignitum conſpiciant, quo Reges Principeſque ſummi decorantur: Leopoldum Colonictium ob praeclara in rem Chriſtianam merita in ampliſſimum Cardinalium ordinem, in quem Sigiſmundi Bathorei Tranſylvanorum Principes, & Caſimiri Polonorum Reges, cooptatum: atque adeo qui bellicam virtutem, aut civilis rei prudentiam cum obſequio in Regem componunt, ſplendidiſſimos militiae ordines, ampliſſimaq; aulae praemia re-*

Hungariae ſplẽdor vivax. Principum opes. Regium, ferme Palatini munus.

Quatuor cum ſummo imperio limitum Duces.

Paullus Eſtheraſius Aurei velleris Torque, Leopoldus Colonictius purpureo Cardinaliũ galero ſplendiſſime decorati.

Caeſaris egregia in Hungaros fides munificẽtia.

Rr *ferre.*

Foedissimum factum, Christianos bello inclytos ultro Turcis servire.

ferre. At hercule indignum, Christianam gentem bello inclytam Christiani nominis hosti obsequium debere; qui Mehmedanae superstitionis instinctu eos acri odio abominatur; & hactenus sinit inani quadam libertatis specie fruantur, dum ulterius suos Imperj fines producat.

Varadinum compedes Transylvaniae.

Vix Varadini potitum, eo munimento injecisse Transylvanis vincula servitutis, iisque superbe, avare, crudeliterque imperitare: quid si ei Viennam capere, & ulteriori claustro Imperium munire contigisset?

Viennâ captâ Turcae Transylvaniae Principatum extinxissent.

Scilicet jam ipsis, ut tot orbis Christiani aliis splendidissimis regnis, infandi servitj compedes constrinxisset.

Turcarum potentia Regnorũ proceribus maxime metuenda.

Ea quae differat omnibus Transylvanis, sed Proceribus maxime formidolosa; cum Turcarum Tyrannus in regni arcanis artibus habeat,

Arcanum regni Turcici quod Coloniarum arcano respondet.

nobilitatem omnem atque adeo Proceres redactarum Provinciarum omnino delere, & ex eorum latifundiis suo militi adsignare timarros.

Sub Caesare Turcarum victore major Hungaris munerum amplitudo speratur.

At sub Caesare, dum felicibus Germanorum aerumnis longe lateque in Hungaria proferuntur fines, & limitum Ducibus armorum imperia, & principibus regni viris beneficia ampliora sperari.

CA-

CAPUT V.

Tranſylvanorum ſententias de mutando Principe vel Rep., quia Lotharingicum laedunt foedus, repudiat: ejuſque auctoritate S.P.Q.Tranſylvanus novo foedere icto obſequium in Turcas ejurat, & Caeſarem ſuum Regem adgnoſcit.

ITa Tranſylvani, ut quiſque gente, ordine, conditione, fortunâ diſtinguebantur, a Caraphaeo conciliantur Caeſari: & ex ejuſdem auctoritate omnia in Lotharingico foedere promiſſa implent: nam & tributum ex-

Tranſylvania molliſſima Caraphaeo.

Qui absolutum, & instructū inde militem jam educere in acies parat;

expensum, & stipendium absolutum, & vestitus satis instructusque miles, & exprompti commeatus, & paratae vecturae, & virescebat in equi pabulum tellus, ut jam Caraphaeus pararet legiones hybernis educere, quum nunciatum, *Sulthanum Nuradinum in Poloniam infestum intrasse; multa Polonorum corpora in servitutem abegisse; inde substitisse in Moldavia; ut cum Germanus miles Transylvania egressus esset, eam tanquam calamitas pervasurus hospitia Germanica ulcisceretur.*

Cum Tartari expeditio Transylvaniae metuenda nunciatur.

Hinc Provinciae metuens, ne Tartarus commoda inde Germanis suppeditata ulcisceretur, suppeditanda perpetuo excinderet, ut salva Caesari dignitas foret, & si quid in ea lubrica re lapsus esset, sibi imputaretur, S.P.Q. Transylvano edicit, *ad se summum Germanici exercitus Ducem ex vi ipsa imperj, quod gerit, nec ullo Caesaris mandato pertinere, ut antequam in campos legiones educat, ulteriori Provinciae securitati provideat: quamobrem ad se legent, qui secum ea de re agant.*

Cura eximia Caesareae dignitatis.

Caraphaei edictum gravitate refertum.

Ablegati, ut Cibinium advenere, sententiae loco proponunt, *ut Regna & Imperia*

Praecipua Imperiorum tutela est, ut cives sua rep. contenti sint.

peria ab externa vi tuta ſint , populos ſua republica contentos eſſe oportere : nam qui ſuis legibus moribuſque laetantur , ipſo nationis conſenſu multo magis , quam arcibus praeſidiiſque externam potentiam deterrent . Itaque rogant Caraphaeum *ut Tranſylvanam rempublicam ordinandam ſuſcipiat .* Dux eos *ut ſententias ſcriptis conſignent* , jubet.

Tranſylvani rogant Caraphaeū, ut remp. ordinandam ſuſcipiat.

Nicolaus Bethlenius , vir vaſti animi, ſub aegrae reipublicae perſona Apaffium & Telechium vulnerat in hanc ſententiam, qua non tam emendari remp. quam mutari Principem cupit: *Tranſylvania per adſitas Valachiam Moldaviamque facillimis , & nullo prorſus conſilio prohibendis Tartarorum inruptionibus patet . Imprimis autem verſus* tres , *quae dicuntur* , Ciculorum ſedes , *ubi* Boza *vocatur , tam latus aditus hiat , ut juſtus exercitus etiam cum impedimentis commode penetrare Provinciam poſſit . Tartaria autem Krimnea tam prope ſedet , quae ſex ſummum dies Tartarico belli more ſuas in Tranſylvaniam catervas immittat . Praeterquamquod Tartaris campales munire vias ad agmina facienda haut ſane opus : quaeque enim invia avia ſunt pervia perniciſſimo hoſti .*

Nicolai Bethleni ſententia de rep. Tranſylvana ordinanda.

Tranſylvania Tartaricis inruptionibus obnoxia.

Tartariae Krimneae vicina.

Tartaricae artes belligerandi difficile caveri, difficilius vindicari.

sti. Neque praesidia, neque exercitus, maxime gravis armaturae, eos arcere valent, qui palantes ac turbati neque acierum ordines norunt, neque obsidionum moras patiuntur: solum gnari late circumferre terrores, excurrere, diripere, incendere, devastare, & longo circumductu arces eminus, & hostium castra fallere. Transylvania in praeteriti praesentisque confinio seculi, dum eam Germani milites fortissimi tuerentur, id satis misere experta est: nam a desperatis quibusdam popularibus Tartari in auxilium vocati, caedes stragesque usquequaque & Provinciae, & Germanorum pari damno ediderunt. Hinc Germanus Transylvanusque uterque ab altero diffidunt: miles horum memor se popularium fidei non audet committere; provinciales metuunt ne Germana praesidia se munimentis contineant, & e turrium pinnis ignis longe lateque grassantis spectaculo delectentur. Quare nunquam Transylvania pacata egerit, nisi Tartaris Valachiae Moldaviaeque conterminis prorsus deletis, aut Turcarum sub tributi onere socia & amica sit. Hoc regnum moderatur Michaël Apaffius insigni socordia Princeps, privati hominis mancipium, cui insi-

Domesticum exemplum, & recens.

Cur Germanus Transylvanusque uterq; ab altero diffidens.

Qua ratione Transylvania a Tartaris tuta?

Apaffj socordia.

Techelj gravis potentia.

insignia regni gestat. Ejus auribus falsos rumores, insimulationes vanas, ambitiosas delationes excipit & cognoscit: unde tetris conjurationibus vexatus; togato bello complures annos exercitus; & multo magis anxius curis, quam senio, & corpore aegro confectus. Hinc Procerum caedes, carceres, exilia, proscriptiones; eversae leges, plebs exhausta, oppressa nobilitas, &, egente aerario, venalia omnia; paces inutiles, bella caussis simillima; legationes vel infidae, vel socordes; & crudelitati, avaritiaeque reipublicae nomine imposito, cuncta paucorum potentiae servire. Reipublicae forma olim ex tribus commode mixta: penes Principem summa rei cura; apud Senatum deliberatio, & auctoritas; universi populi in comitiis curiatis per status *convocati summum imperium, & majestas. Ea hodie vel monstrose confusa, vel misere distracta. Nam potentia in ordinem lecta est, & in Consilium cooptati Primores. Ita Princeps segnitiâ, Optimates metu, multitudo dolis habetur. Libertas suffragiorum adempta; quae eo indicuntur, ut potentiorum libidini serviatur. Etenim in iis, Reipublicae Principisque salute obtenta, clari*

Tetrae Oligarchiae imago in Transylvania spectata.

Reip. olim forma ex tribus apte commixta.

Hodie Reipub. monstrum, vel laniena.

Populi oppressa libertas.

ri virtute viri proscribuntur; pacis tranquillitatisque nominibus inductis iniqua tributa imponuntur; quibus populus graviores sibi dominos commercantur, & constabiliunt, legesque sibi ipsis exitiosas jubent. Hisque artibus quindecim abhinc perpetuis annis libertas sine re inane nomen per ludibrium jactatur. Optimatibus nihilo gravior auctoritas, qui discordiis laniantur, suspicionibus deterrentur, delationibus opprimuntur. Ita saepe bona consilia potentium vi cum bonorum dolore, & reipublicae detrimento evertuntur. Hinc conjicere licet, quam viliter Majestas apud Principem jaceat; ut mirari detur, quomodo haec respublica tandiu steterit? Cum haec diuturna mala, tum insolens hybernorum & grave onus Transylvania perfert uno liberae religionis solatio, quae ob publicam tranquillitatem introducta quinquaginta ab hinc annis mutua pietate toleratur. Igitur Caraphaeum orat, *qui novellam provinciam emendandam suscipiat: nam mollissimam commodissimamque futuram spondet, modo eam humana & divina liberam agere sinat: de republica ex aequo bono ordinanda conventum edicat: & Comitiorum habendorum rationem* prae-

Optimatum afflicta auctoritas.

Principis contempta majestas.

Unum malorum solatium religionis libertas.

Emendandae reip. ratio.

praescribit, qua suffragiis libertas, provisis aequalitas, rogatis sanctitas esset.

Contra Daniel Absalonius, studj in Caesarem diu satisque spectati, in sententiam maxime aversam concedere, inde exorsus, * *non eum primum erga Caesarem suae fidei & constantiae diem: ex quo in Caraphaei venerat clientelam, per id tempus amicos inimicosque ex Germanorum utilitatibus delegisse; neque odio patriae (quippe proditores etiam iis quos anteponunt invisi sunt) verum quia Germanis Transylvanisque idem conducere existimaret. Igitur pro statuminanda salute publica, quae cum salute summae potestatis semper conjuncta est, censere: Principem in ordinem redigendum, eique in alias Caesaris ditiones permutato patrimonio commigrandum; eamque reipublicae formam omnino antiquari oportere. Hungariae namque Regibus summum in Transylvania jus esse; ideoque regni consortem aemulumque non pati. Eam in hostium limitibus sitam*

Danielis Absalonj de ordinanda Rep. Transylvanica sententia maxime aversa.

Purgat perfidiae suspicionem.

Suadet Principem in ordinem redigendum:

Et Principatum omnino extinguendum.

Jus Caesari fovere.

Civilem rationem id velle.

Ss Pro-

* *Ita reperio ejus sententiae principium desumptum ex Oratione Segestis apud Corn. Tacitum Annal. lib. 1. cap. 58.*

Provinciam; & claustra imperj per spectati obsequj magistratus tuenda: neque Transylvaniae tot potentium perduellionibus fessae aliud remedium quam si ab uno regatur. Corruptâ republicâ, ubi eliguntur Reges, ibi regni complures aemulos; uno rerum potito, omnes formidare, formidarique: hinc res nusquam tutas, & omnia ad vim spectare. Principes, quae sunt regni, primum iis obsequium subjectorum redimere, quo regias firment partes; deinde suae ipsorum domui addicere, ut ulteriori potentiae provideant; privatos gentis Primores per jus injuriam parare opes, ut potentiâ regnum invadant: inde aerarj difficultates, hinc multitudinem egentissimam; utrinque res novas, & bella difficulter administrata. His de caussis Transylvaniam praeterquam injuste, inutiliter quoque ab Hungariae compage divulsam, quacum uno spiritu regenda est. Omnia enim quae Hungariae funesta bella a Turcis inlata sunt, Transylvanis suas origines imputare & progressus: Provinciam Austriae Domui infestissimam; Bathoreos, Ragoctiosque Principes bellis cum Germano gestis insignes. Electionem in Regnum intrusam id insolens & im-

Et Transylvanica mala id remedj flagitare.

Imago liberi Principatus corrupti.

Transylvania omnium Hungariae malorum caput.

Austriae Domui infesta.

& impacatum fecisse. Cum autem sub Hungariae sceptro per Waywodas moderabatur, non mediocriter floruisse; potentium ambitione modo turbidam, modo claram egisse sub Principatu: tandem Principes, ut regnum obtinerent, per indignum Christiana pietate facinus, Turcam in auxilium provocasse; qui libens mansuetum socj nomen sumit, ut porro saevissimum Domini ingenium prodat. Itaque hactenus Turca orienti dominabitur orbis terrarum plagae, Transylvanis Principibus augendae in occiduam potentiae tanquam instrumentis usurum. Valachiae Moldaviaeque Principes, quamquam regum mendicabula, in Turcicis partibus obfirmatissime haerere, misera dulcedine captos inter urbium rudera humilesque casas regnandi: quid de Transylvanis in his opibus, splendore, & celebritate provinciae putandum, si forte eos novandarum rerum libido incesserit? Turcis enim proferendi imperj cupiditatem bello occludi, & fraenari posse; sed dolorem Hungarici regni amissi, & odium in Christianum nomen extingui non posse: quare per fas per nefas, ubi primum detur occasio, arma resumpturos. Omnes in Hungaria, quibus Caesaris

Transylvaniae vices.

Turcicum propagandi Imperj arcanum.

Transylvania Turcicae subservire potentiae.

Valachi Moldavique misera regni cupiditas.

Transylvanos,

Turcas,

PerduellesHungaros,

ſaris clementia indulſit, perfidiae conſcientiâ divexari; & Techelium Conſtantinopoli id agere, ut a Turcis Tranſylvaniae Regnum beneficio referat: Ob has cauſſas Tranſylvaniam, Hungariae arcem, Chriſtianae pietatis ergo in Caeſaris poteſtate omnino eſſe oportere; eamque praeſentibus tamen legibus, quae opportuniori tempore rerum uſui adcommodentur, in Provinciae formam redigendam: revocandum antiquum morem: Praeſidem mittendum, qui tribus nationibus moderetur: exterum inutilem; populares enim liberos adhuc ſibi videri, cum ſecures & faſces videant gentilis ſui oſtentare majeſtatem; & ſatis contumelioſe haberi reputaturos, ſi naſcentis reipublicae regimen extero permittatur. Rodulphum Imp. Georgium Baſtam Tranſylvaniae praepoſuiſſe: natione indignante, inlico Stephanum Botſchajum exortum, qui perduellione facta, rebuſque motis conſilium diſturbavit. Nam ubi ſubjecti feroces, & in proximo aemulus aut hoſtis imminet populo, qui nec totam libertatem, nec totam ſervitutem pati poteſt; dandum aliquid, quo nec libera ſit, nec ſervire videatur. Igitur populari ſummae rei procurationem

Techeliumque captare rerum turbandarum occaſiones.

Idcirco Tranſylvaniam in provinciam redigendam, Praeſentibus legibus, uſu olim temperandis.

Mittendum Praeſidem. Non exterum.

Ob domeſticum, & grave exemplum.

Sed popularem praeficiendum.

per-

permittendam. Ad id factum videri Michaëlem Telechium, cordatum gravemque virum, legum morisque patrj prudentissimum, ingenti animo, & longa magnarum rerum experientia catum senem, plurima habentem in familia matrimonj pignora, charissimos reipublicae obsides; qua spectata hactenus in Turcas fide, eâdem & multo graviori sperandum in Caesarem; *cujus summa auctoritas apud suos ac exteros, & senilis dignitas, ac spectabilitas oris vicem Principis atque adeo praestantiam praeseferat; ut prorsus in Vicario ipse omnino adesse, ac regere videatur. Non praecipiti abruptoque gradu cuncta simul, sed omnia sensim a perniciosa libertate ad regni modestiam transformanda; adulta enim vicia tempore & mora sanari: lenibus utendum remediis; novis rebus vetusta facies relinquatur; & sub iisdem adpellationibus vim aliam supponere: jura sarta tecta servanda; legum beneficia, & potissimum de religione inrogata, protegenda. Ita faciliores ad obsequium venturos, & de barbaricis victoriis partam sibi pacatam libertatem laetos fore. Statum autem res ipsas stando probaturas.*

Telechium ad id factum videri.

Ejus egregiae laudes.

Qua arte Resp. ex libera in Regnum transformanda.

Status stando probatur.

Ca-

Caraphaeus cum Transylvanis servat Lotharingici foederis fidem.

Caraphaeus utriusque sententiae Auctores egregiae pietatis in patriam, & eximj in Caesarem studj privatim quemque laudavit: sed iis memorat, *Caesarem hac potissimum gloria delectari, qua foederum observantissimus habeatur: & per Lotharingiae Ducem cum Transylvanis in castris ad Palaslavam pepegisse; Patri, Filioque Apaffiis principalem auctoritatem, Populo Transylvano libertatem servandam. At enim omnia ejus reipublicae mala a Turcarum protectione provenire; apud quos, grassante avaritia, omne nefas pecuniâ redimitur: hinc jus sceleri dictum, astutiam pro sapientia, audaciam pro virtute; modestis ac verecundis segnis pusillique animi nomina indita. Ita domesticâ industriâ posthabitâ reipublicae curam in quaestum ponere: & ob id ipsum nullum disciplinis honorem, nullam fidei verecundiam; mercaturae lucra per fraudes quaesita, per vim amissa; ruris operas raras, & divexatas; rudia artificia, & vili in precio manus; & paucos ipsos dites largitionibus in Turcicam Aulam exhaustos, multitudinem egentissimam: idque tyrannidis utile videri consilium, ut socia regna ne intus viribus* va-

Turcarum protectio fons omnium Transylvaniae malorum.

Misera Provinciae facies.

valida rectorem excutiant, neve foris opibus adfines Reges adliciant; & ut alibi alti & abrupti montes, alibi magna flumina, alibi immensa arenae aut maris aequora, ita quas humanus cultus nationes consociat latissima vastitate dirimantur. Nunc jam eos, Hungarico regno ferme toto reciperato, non ultra excusandos, quod sub Turcae superbo, saevo, avaroque dominatu languescant: eorum rempublicam infirmam potenti alicujus imperio inniti necessum omnino esse: vicinum Caesarem, ut dignitate praestat ita potentiâ & fortunâ florere; ejusque regni proprias artes justitiam, liberalitatem, clementiam.

Igitur decernant, in Caesarisne, an Turcae fide esse velint: *Si in Caesaris malint, oportere ut ejurent in Turcas obsequium; in Leopoldi, & Josephi Hungariae Regum verba conceptissime jurent: & ad stipandam regno securitatem, ac fines Tartarorum inruptionibus obstruendos, omnino oportere ut oppida Corona, Husst, Kovvar, ac praeterea Görgöni ipsaque Fogara Germanico praesidio firmentur.*

Caraphaeus edicit Transylvanis in Caesarisne an Turcae fide esse velint.

Si in Caesaris malint,

Quae imperata facturi?

Ad haec Ablegati respondent: *Se de tantis ac tam novis rebus decernendi nullam habere potestatem; nisi prius ad curiata regni*

Ablegati rem ad Comitia revocant.

gni Comitia referant, & super iis publicum consilium indicatur. Idcirco paucos dies orant, dum redeant justis mandatis instructiores.

Caraphaeus fiduciam praefefert.

Caraphaeus in re tam ancipiti fidere maluit, quam cavere: & ut tantae rei actae nihil quidquam vicj in omne futurum tempus objiceretur; & juxta Provinciae leges ageret; & res ipsa eximiam honestatis speciem praeseferret, *Populum Transylvanum sponte omnino sua in Conventu apud ipsum Principem habito, ad antiquum Hungariae Regis obsequium rediisse*; sinit Fogarae libera haberi Comitia. In iis igitur permissa potestas Ablegatis, ut apud Caraphaeum rei Transylvanicae providerent, quod aequius melius videretur.

Et rem agit cum summa honestate.

Legatis publice permissa potestas.

Ubi cum his redierunt mandatis, Caraphaeus dies praestituit tres, quibus quae rogaverat praecise juberent. Telechius & reliqui omnes consentientibus studiis repromittunt. Unus omnium Nicolaus Bethlenius incredibili ardore animi intercessit. Ibi Caraphaeus per fastidium respondit, *ut Transylvani libertate uterentur sua: juvasse tamen plane perspexisse, eos nulla necessitate adactos, sed ex mera libidine Tur-*

Ingens Caraphaei auctoritas.

cis

cis servire velle. Hinc cum in Telechj tribum concessissent, omnes Bethlenium, *ne perverso & importuno libertatis studio provinciam perditum eat, commonent, commoventque*. Ita die postero ad Caraphaeum omnes unanimi redeunt, obsecrantque, *ut quam ferunt aequissimam conditionem accipiat; se omnia a Caraphaeo inrogata facturos, modo Caesar Populo Transylvano legum beneficia conservet.*

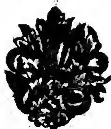
Eximia rei gestae dignitas.

Igitur tribus post diebus Tabb. afferunt, ubi conceptis verbis perscriptum: SENATUS POPULUSQUE TRANSYLVANUS NULLA ADACTUS VI, SED SPONTE OMNINO SUA EJURAT IN TURCAS OBSEQUIUM: ET IN LEOPOLDI CAES. ET JOSEPHI FIL. AUSTRIORUM; ET CETERORUM DEINCEPS HUNGARIAE REGUM VERBA SANCTISSIME JURAT: UT SI QUIDQUAM EORUM REGUM SEU RE, SEU CONSILIO MAJESTATEM MINUERINT, EJUS LEGIS FRAUDEM IN SE ADMITTANT: ID UNICE ORARE, UT SUA LEGUM BENEFICIA SIBI SERVENTUR. Lectum ratumque

Foederis Caraphaeani formula.

ha-

habitum in Conventu, ſubſcriptum ſignatumque a tribus nationibus, Saxonibus, Hungaris, Ciculiſque, in quibus univerſa Tranſylvanorum reſpublica continetur.

C A-

CAPUT VI.

Ex novo foedere ictò in urbes Kovvar, Gorgoni, Hust, Coronam Germanum praesidium inducit ad ulteriorem Provinciae securitatem: Coronensium motum tranquillat: Franciscum Veteranium armorum Caes. imperio praeponit: Valachiae Principis legationem audit.

Mox immittere occipit praesidia in oppida recens conventa. Fogaram enim, quamvis depactam, Germano milite liberam finit, ut ibi in arce *Fogara permittitur libera Principi.*

 non

non satis munita Princeps aliqua cum dignitate degat, cui quingenti omnino Transylvani milites excubant vigilantque.

Coronenses tumultum faciunt.

At Coronenses, qui in Valachiae finibus siti Tartarorum inruptionibus maxime obstare possunt, sumptis per tumultum armis, Germano praesidio portas occludunt: & moniti de eo, quod omnium ordinum consensu pro salute reip. gestum erat, audacter respondent, *neque Principi, neque adeo Populo Transylvano universo de Corona quidquam mutare licuisse.*

Quem Apaffius per Senatores sedare conatur.

Apaffius, ubi seditionem rescivit, Senatores aliquot eo misit, sperans bonis consiliis ad officium redituros: at seditiosa plebs nihil obtemperavit. Caraphaeus jam legiones hybernis educebat, ubi id maxime importunum, & tempore quo minime opus erat, accidisse cognovit: reputans vero arma Caesaris magnam dignitatis jacturam facere si una urbs universae Provinciae decretis obstitisset; & grave imminere periculum ne reliquae regni urbes pravum exemplum sequerentur, eo libero Tartaris aditu relicto; cum ab oculis grave laboraret, Franciscum Veteranium cum

Importuna Caraphaeo Coronensium seditio.

Sed tamen omnino coërcenda.

cum proximis ibi legionibus, & tormentis aliquot tanquam in Principis auxilium expedit, qui jam Telechium cum Transylvanis copiis ad contumaces coërcendos praemiserat: jubet tamen Germanum Ducem, *ut sontes Principi puniendos permittat; ne omnium quisquam dicat, Transylvanos ulla vi quidquam adactos fecisse; & ut Princeps sumens de reis poenas, rebus ipsis pacta secum nuper verbis inita confirmaret*. Ita Corona biduo pacata: Aurifex seditionis primus, & aliquot ferociorum ex vilissima plebe mota capite plexi.

Mittit Veteranium, ut auxilio adsit Telechio Coronensis expugnaturo;

Et sontes Principi puniendos permittat,

Et quid ita?

Corona ad officium revocatu.

Erant qui eundem belli Imperatorem armis Caesaris in Hungaria simul & Transylvania praeesse, & uno spiritu utrumque gubernare Regnum censebant. Sed Caraphaeo inutile visum, Hungariâ maxime non usquequaque pacatâ: *Regna enim quo ampliora eo difficilius regi, & longinqua maxime: Transylvanicas leges ab Hungaricis in multis juris partibus alias: & Transylvanos ipsos, ut suum Regnum Hungariae Provincia numeretur, dedignari, cujus Princeps Hungariae Palatino loco cedere fastidiat*. Igitur quinque equitum legiones, & ju-

Censet alium in Hungaria, alium in Transylvania Caesaris arma dirigere.

Quinque equitum legiones cum justo peditatu tutelae Transylvanorum relinquit. Franciscum Veteranium imperio praeponit. Ejus laudes. Mandatis instruit.

justum peditatum securitati Provinciae relinquit, summumque imperium Veteranio deponit, Duci militiae scienti, disciplinae severo, provinciae callido, auctoritatis non spernendae, & adprime Caesaris studioso: mandatque ut provincialium studia, qualia ipse ei tradiderit, talia porro conservet; & quamprimum Karansebe potiri curet, ut Transylvania a Turcis, quam fieri possit, tuta sit.

Anxj Amicorum de Caraphaeo metus.

Interim in Aula amici Caraphaeum deplorabant, *in anceps incidisse malum, sive vindicet, sive ulciscatur: Transylvanos acribus libertatis stimulis incitatos, ubi frondescant saltus in quos diffugiant, Tartaris adcersitis, eum cum omnibus copiis esse perdituros*: Aemuli ridebant, *catum & suspicacem belli Imperatorem a Transylvanis circumductum, ut iis sua consilia, atque adeo Germanam rempublicam proderet*: ex omnibus nemo prorsus inducere animum poterat, *Telechium, qui immortale odium in Austriam Domum semper exercuerat, & fecerat obnixe omnia ut ei incommodaret, gravissimasque re ipsa dederat noxas; nunc timore omni seposito, repente mutatum sua studia*

Aemulorum spes.

Omnium opinio.

dia in Caesarem omnia animitus convertisse: quum per C. Herbstheimium ad Caesarem mittit foederis icti tabb., & rem, ut gessit, omnem ordine exponit.

Caraphaeus mittit ad Caesarem foederis codicillos.

Ita Transylvania, Lotharingico inviolato, per aliud foedus denuo percussum Caesari se voluntate submisit, servatâ Romani Imperatoris maxima dignitate, quod, ejus implorarint fidem justâ nedum aequâ conditione, ut sibi Regni privilegia prorogaret. Caesar rem a Caraphaeo gestam accipit insperatam; ejusque ingentis meriti semper memorem fore, & honorificis testimoniis, ubi se dent occasiones, dignaturum promittit. * Transylvanis autem rescribit, *gratum adprime sibi eos fecisse, quod ultro Regem justum legitimumque adgnoverint suum: contra quosvis hostes se eos omni ope protecturum promittit; ac brevi missurum cum summa rerum agendarum potestate Legatum, qui iis regni privilegia confirmet.*

Transylvaniae Regnum Caesari ex foedere restitutum, cum praeclara rei gestae dignitate.

Insperatum Caesari.

Interea, Coronâ captâ, Sorbanus Cantacuzenus Valachiae Princeps per Ablegatum

Valachiae Princeps Ablegatum ad Caraphaeum mittit.

* Ex lib. epistol. Caes. ad Caraphaeum ep. 115.

tum generosae stirpis equos duos Caraphaeo dono mittit, cum humanissimis literis, laudeque refertis, quod rem Transylvanicam bene gesserat. Sed vera officj caussa fuit quod, Coronâ perdomitâ, Germanorum arma ad eum proxime admota erant. Nam antequam Transylvania eâ, quam modo narravimus, ratione Caesari firmaretur, per Episcopum Nicopolitanum cum Ladislao Cziachio Haidonum Duce simulaverat in Caesaris fidem venire, & Constantinum fratrem Moldaviae Principem secum in ejusdem partes tracturum; sed semper cunctabundus, dum interea Tartaros frumento, equis, pecuniaque juvaret. Nunc igitur metuens ne Caraphaeus ad adserendas bellicae aequitatis vindicias, vi & armis auferret ea belli subsidia, quae ultro conferre cessarat, eum sibi conciliare nitebatur. Nihilo tamen minus Caraphaeus perhumaniter Legatum habuit, & ad eum perinde respondit, ut quam posset ex eo rem faceret: ceterum nunquam utilem Germanis, nisi Themisvar caperetur, existimavit. Nam Graeca fide Princeps in universa Provincia nullam

Vera officj caussa.

Caraphaeus benigne Legatum habet.

Valachi coërcendi ratio.

lam habens arcem, in qua paucae Germanorum cohortes turmaeve tutae agant; imminente ejus cervicibus Tartaro, qui biduo, aut summum triduo, cuncta igne ferroque devastet: unde Caesari eo Germanorum militum parvam manum immittere intutum; aut ingenti exercitu egentissimam provinciam obtinendam.

CAPUT VII.

Lippam, Lugosium, & aliquot Castella capit.

Lippae captae utilitates.

INter movenda tamen e Transylvanis castra Lippam recipiendam censuit, ut Caesar Marusio flumine compos fieret, quo Turcis in Transylvaniam aditus occluderetur, & Germanis e Transylvania Segedinum usque inoffensum pateret iter; Themiswar, & hinc Varadinum in majores redigerentur angustias; Bellogradum, atque ipsum Themiswar magis a Varadino seclusum foret. Idibus igitur Aprilis eo cum justo equitatu movet; sed magnis imbribus, & inundato ex iis late agro iter prosequi impeditus, ne militem perderet, agmen reduxit. Id tamen profuit iter, ut ei oppida dederentur, Taczatum, & Zatvaranya, utrumque ab urbe Deva tres leucas dissitum, & primum in Marusj ri-

Ann. cIↃ.IↃ.CI XXXIX. Prima expeditio irrita.

Tamen Taczatum, & Zatvaranyam capit.

pa

pa fundatum. Et quanquam bonam magnamque praedam inde agere posset; praesidia tamen libera Lugosium abire, & bona sua sibi auferre permisit; rem Caesaris suis privatis rationibus habens potiorem, ut benignitas in hos usurpata ceteros facilius ad deditionem adliceret. Ita patefacta omnino via e Transylvania Lippam usque; neque ullum ulterius ad eam armis petendam obstaculum.

Hostem liberaliter habet.

Lippa exposita.

Non multo post, nivibus solutis, bis mille peditum & quatercentum equitum Cibinio educens, & justo tormentorum numero, proficiscitur; equo & homini victum fluvio Marusio devehente. Et in agmine Arx *Salmos* dicta ultra Marusium ad tormenti ictum extructa, quae praetereuntes Christianorum naves graviter infestabat, ad primum Caraphaei edictum dedita est.

Secunda expeditio.

Salmosium capit.

Lucescente XIV. Kal. Majas die Lippam pervenit: observat urbem in Marusi margine sitam: munimenta explorat; oppugnationem designat: & qua hortorum saepes forte fortuna extenuatum militum agmen occulebat, in urbis conspe-

Lippam obsidet.

ctum educit; tormenta e regione disponit. Per foecialem obsessis edicit, *ne extrema bellorum expectent, & bonis aequis conditionibus urbem dedant*: quod propugnatores crociter aspernantur. Igitur die postero murum tormentis ferit aperitque, itaut hiatu viginti militum ordinem transversum exciperet; at arduus tamen erat enisus. Hinc scalas muro in diversa urbis parte admoveri jubet, tanquam illac oppidum adgressurus, ut eo hostes divertat: adcurrunt. Interea per hiantem murum ferme incruentus enititur in urbem Germanus miles. Coguntur hostes in arcem, quae satis munita in angulo urbis eminet, duplici claustro, & undante fossâ circumdata. At enim dum Caraphaeus ignitas pilas in apertum dejicit murum, ut inde hostem ignium terrore disturbet, proxima aedificia contrahunt flammas. Altrinsecus Turcae, dum se in arcem recipiunt, alia succendunt, ut corrumpant hostibus praedam. Ita perpetuam noctem conflatum incendium restingui non potuit. Die ab instituta oppugnatione quarto, aedificiis arci proximis potitus, disponit tormenta, & oppugnationem Gui-

Oppugnat.

Imperatorius astus.

Arcis descriptio. Incendium Lippae excitatum.

Guidus Staremberginus oppugnandae arci praepositus.

Guido Starembergio demandat; in qua insigne bellicae virtutis specimen dedit. Sub media nocte injicere ignitas pilas in arcem instituit: & tantum hominum pecudumque eo coactum, ut neque ignium vim vitare, neque propugnare arcem possent. Hinc ingens animantium strages edita: qua per lucem perculsi arcem dedunt, ea accepta lege, ut foeminae, puerique liberi dimitterentur; reliqui, in quibus bismille fortium militum, omnes inconsultae ferociae captivitate puniti.

Viri laus.

Arcis deditio.

Sic Lippa capta, quae munimentis restituta, firmata praesidio liberam Marusj navigationem Germanis praebens, Transylvaniae opes bello utiles facit; Varadinum, Giulam, Jenum hostibus intercludit: & per eam victoriam belli sexto anno per campos aciesque gerendi fausta feliciaque auspicia capiuntur. De ea re per ipsum Guidum Starembergium Caesarem docet, cum viri laudatione, quae postea non fefellit, *eum habere in exercitu virum magni specimen Ducis, a quo praeclarissima quaeque belli facinora expectet.*

Urbem communit, & praesidio firmat.

Alia captae urbis commoda.

Sic Caraphaeus annum belli sextum auspicatur.

Caraphaei de Guido Starembergio judicium & praeclarum, & verum.

Eodem ipso die, quo praesidiarius Lip-

Lippae miles captivus agitur, mittit sexcentos equites in arcem *Lugos* dictam, ad Themis ripam in Transylvaniae finibus extructam, quatuor a Lippa leucas distantem; ac per duos Turcas Praefecto significat, *si extemplo arcem dedat, suam mansuetudinem experturum; sin expectet ut veniat, promiscua usurum caede*. Minis severi Ducis territus Praefectus statim paruit: ac tercentum Turcae, ac Rasciani liberi emissi. Relinquit ibi praesidio ad biscentum Germanos, & Hungari militis quantum satis; ut, si usus veniat, cum Lippae praesidiario milite Themiswar infestent, tueantur Marusium, prorsus ne hostis cum Varadino communicet. Ubi Caesar Lippam a Carapaeo ita captam cognovit, id honorificum de Duce protulit testimonium: *Nihil Caraphaeo ad summi Ducis gloriam deesse, quam ut ei maximae belli provinciae decernantur*.*

Arcem Lugosium capit.

Ducis auctoritas.

Arx praesidio firmata.

Quam inde ut capiat utilitatē.

Caesaris de Caraphaeo elogium.

---

* *Ex libro epistolarum Kinskj ad Caraphaeum.*

C A-

CAPUT VIII.

Summus exercituum Quaestor creatur.

Dum Caraphaeus Transylvaniam in Caesaris redigit ditionem, Rodulphus Rabatta, summus exercituum Quaestor, inter anxias ejus muneris curas, quod cum bonorum laude diu gesserat, supremum objit. Quamplures praeclari armorum Duces id ambire: ûnus Caraphaeus petere negligebat. Unde AEneas Caprara per literas * ad eum urbano adludebat joco: *Eum mercatoris similem optimam mercem in armariis penitus conditam habere, nec copiam ejus facere nisi rogatum.*

Rodulphus Rabatta summus exercituum Quaestor moritur.

Aeneae Caprae urbanum de Caraphaeo dictum.

Sed enim is id declinare munus, quia onus

Gravissimum ex se Summi Quaestoris munus.

* *Ex lib. 5. epistolarum amplissimorum virorum, & summorum Principum ad Caraphaeum.*

Eo summa armatae reip. continetur.
Ejus duae partes: acris disciplinae militaris cura, & bonus aerarj usus.
Severae disciplinae bona, Flagitiosae mala.

onus intelligebat, a quo esset omnino opprimendus. Noverat enim, *eo summam armatae reipublicae contineri; quam in eo rerum statu haec omnino duo columina sustinent, severa militiae disciplina, & ars aerario bene utendi. Castrorum enim officiis recte factis, arctiori pietatis vinculo constringi cives, conciliari socios, adlici exteros, terreri hostes. Contra, corruptis militiae moribus, bellicam virtutem resolvi, Ducum imperia negligi, licentiam armari: unde exercitus ludibrio hostibus esse, calamitatem adferre civibus, & invidiae odiique flammas conflare Principi. Haec non vitaveris, illa non assequutus fueris, nisi flagitiorum militarium poenas ad ferream regulam quam rigidissime exegeris, & habeas praemia recte factis exprompta. Principio igitur aes abunde parandum: bella enim non armis maxime, sed expensis geri, per quas efficacia arma, & utilia fiunt: neque bellorum sumptibus ulla arte unquam praefinias modum. Sed & aes tempori quoque erogandum: nam omnibus publicis necessitatibus eminus occurrendum; tamen urbanas res, tolerabili accepto damno, pati moras; at hercule militares, si, quum in-*

Conservatur ferreo poenarum rigore, exprompta praemiorum largitate.
Bellis auro opus.
Immensae bellorum necessitates.
AEs tempori erogandum.
Insigne inter urbanas & militares necessitates discrimen.

instant, sentiantur prorsus opprimere. Et aerarj copiam, & militiae disciplinam utramque alteri commodare: militem enim, justo & repraesentato stipendio contentum, facile ab alieno abstinere manum: & milite innocente, frequentari ruris opera, celebrari commercia. Et uti praesentibus gravibusque in flagitiosos exemplis editis, mali a noxa deterrentur; ita e copioso aerario amplis tutisque in promeritos stipendiis erogatis, addi bonis animos ad praeclarissima quaeque audenda; atque ad hoc instar tum paganos, tum milites suâ gaudere republicâ, non invidere alienae. His duabus utentem regni artibus Principem armis belli & rem sibi, & gloriam, ad quas ambas spectare debet, simul parare; & imperj fines non cum incerta fortuna, sed stabili felicitate proferre. Ei exercitus rebus omnibus tempori instructos agere; eaque una re omne bellorum precium fieri, & prosperas evenire expeditiones, quae vel ipso nomine flagitare videntur celeritatem. Nam in aerarj angustiis & difficultates, & precia rerum intendi: contra maturando, commoditates locorum ad pugnas, opes agrorum ad vitam occupari. Quare in omni rerumpubli-

Aerarj copia, & militiae disciplina utraque alteri commoda.
Ab utraque innocentia militis;
Unde ruris opera, & commercia non impedita;
Et alacritas ad terrores;
Et sua gaudent rep. Cives.
Princeps in bellis ad rem una & gloriam spectare debet;
Ut bello partis perpetuo fruatur.
Exercitus tempori instructi utilitas in bellis maxima.
Expeditiones cur ita adpellatae?
Angusti aerarj mala.
Maturitas quid in bellis valeat?

carum memoria res praevertendo maxima ex parte bene gestas. Ab exercitus Quaestore haec duo omnino officia praestanda, invigilare castrorum moribus, ut coërceatur licentia; tempori providere belli necessitates, ut iis mature occurratur: at poenarum arbitrium penes belli Consilium esse; vectigalia Aerarj Praefecto pendi. Se prospicere e Provinciis hereditariis, & praeterea Bavaris, Franconibus, Svevis, aliisque Germaniae sociis populis, Hungarisque, duas & quadraginta legiones Quaestori exercitus demandandas; qui ingens copiarum numerus, ac varia & diversa nationum genera Alexandri animum, Croesi opes percellerent. At jam a secundo usque belli anno Hungariam tantis belli sumptibus imparem, & nunc eam a Caesare alia ingenti tributi parte adlevatam. Provincias autem hereditarias aeri contribuendo jam pridem lassas & confectas: victorias per vastas terrarum regiones proferri; & majoribus semper copiis in sequentes annos militandum. Aerarj autem fundos, Imperio prolato, non perinde ampliari: at neque arma sine stipendiis, neque stipendia sine vectigalibus haberi posse. Nunc Transylvaniae opibus exer-

Duo exercitus Quaestoris officia: Inspicere castrorum mores: Tempori providere necessitates. Hinc muneris recte administrandi difficultates. Immensus copiarum numerus, & ex multis, & variis nationibus.

Hungaria belli sumptibus jamdiu impar.

Provinciae hereditariae tribuendo aeri lassatae. Victoriae infertiles. Majoribus semper copiis militandum.

Vectigalium necessitas.

ercitum instruendum : sed si ultra Essechum porro ferantur arma, eam Provinciam suppeditandis tam procul belli sumptibus exhauriri. In Hungaria partium studia non dum subsedisse: & uti externis bellis, in quibus pro nominis gloria aut publicum ob praemium pugnatur, victoriae ut plurimum proeliorum exitu terminantur; ita cum civilibus armis privata odia exerceantur, victores tum vicisse putant quum funditus victos omnibus fortunis everterint. Hungaros autem apud suos limitum Duces de castrensibus delictis dicere caussas : in bello adesse Principes maximos & magnificentissimos, quos non audeas frugalitatis monere : socios e bello rem magis quam gloriam quaerere. Ad haec majores casus quoque praestandos, inundationes agrorum, frugum calamitates, rubiginesque : nam data ab hostibus damna imprudentiae imputare possis. Ob haec munus administratu difficile, ob illa odiosum. Nisi aes de aerario erogetur, summam rerum in militis salute stare, eumque quoquomodo servandum; hinc populorum incusationes : si id non omnibus suppetat, ex eo veteranum victitare necessum esse; si quid superfit, eo novum militem supplen-

Transylvania longinquo bello substentãdo minor.

Civilium externorumque bellorum grave ad hanc rem discrimen.

Cur difficilius faciant munus Hungari limitum Duces? Et maximi, & magnificentissimi qui militant Principes? Et copiae sociorum?

Cur munus odiosum?

plendum; hinc Ducum querelas. Ipsam autem hybernorum dispositionem ex justa belli ratione quam invidiae plenissimam? Saepe parva loca multo milite ad reprimendos hostium tumultus firmanda: amplas urbes paucis numeris praebere hospitia, si praemunitas: robur exercitus in steriliori ut plurimum agro, quia in hostium limite; nequiores in pinguibus campis, quia tutis. Atque adeo munus, cui adversi bellorum casus palam imputantur; si ex bello recte administrato victoriae parentur, inglorium: omnibus molestum & grave, quod virgas & secures ostentet, merita saepe differat aera: quod si usquam invisum, apud Caesarem maxime, clementissimum & liberalissimum Principem. Se militiae fraudes, & quaestus nescium dissimulandi: exterum, & satis habere inimicorum.

Hybernorum dispositio invidiosissima; & quid ita?

Munus ob recte facta inglorium. Obnoxium adversae famae. Omnibus molestum & grave.

Idque adeo sub Leopoldo clementi Principe & liberali.

Caraphaeus nescius dissimulandi.

Exterus, inimicis onustus.

Caesar de quaestura Caraphaeo demandanda deliberat.

Caesar tamen ad Caraphaeum spectabat; sed haerebat, quod eum superiori Hungariae regendae adprime necessarium, ejusque Provinciae adversus Techelj insultus clypeum esse intelligebat. Et aemuli id Principis judicium veris laudibus, invido tamen adfectu, confirmabant; ne vir quae-

Aemuli mira arte opponuntur.

quaesturam referret, & procul haberetur a Caesare. Cum enim Hermannus Badensium Marchio, Consilj bellici Praeses, qui cum ipsius vi muneris, tum summi Principis amplitudine in belli rebus decernendis gravissimae fuerat auctoritatis, nuper honorificentissima legatione, in qua diu permaneret, Ratisbonam a Caesare missus esset; metuebant ne Caraphaeus ad Principem accedens in summum potentiae locum eniteretur. Amplissimus tamen Bonvisius Cardinalis efficacissimis urgebat officiis, ut Caesar id Caraphaeo munus demandaret; ut qui longo ejus belli usu adprime nosset per hyemes curare militem, & in aestates bella ita disponere ut non modo sine magno intertrimento, sed ingenti cum fructu victoriae pararentur. Hinc Caesar prae ceteris AEneam Capraram rogat, *an virum tanto muneri idoneum censeat?* qui respondit: *eum unum spectatum sibi videri: etenim centum ferme virorum millia continenda in officio, & vitae ac belli necessariis instruenda inexperto committere satis periculosum: nam facile una offensione summam rem ruituram.*

Bonvisius Cardinalis Caraphaeo impense studet.

AEneae Caprarae pro Caraphaeo suffragatio.

Igi-

Kinskius sub certis legibus Quaesturam offert Caraphaeo.

Igitur Caesar, in hanc partem inclinans, Kinskio mandat ut tentabundus quaesturam offerat Caraphaeo, quam in utraque Hungaria, Transylvaniaque, non autem in provinciis hereditariis obeat: & eam ipsam belli Consilio, cui pro Praeside Ernestus Rudgerus Starembergius praeerat, & Aerarj Praefecto Wolphango Rosembergio-Ursino submittat: ut abdicet se legionis imperio, & pro eo Hungariae regimen sibi prorogari petat. Kinskius conditiones viro proponit, & ut suscipiat exhortatur: * *quod eo munere viam sibi ad sanctissima Caesaris consilia muniat, quo facile porro possit ad summum Aulae fastigium pervenire.*

Et ut suscipiat exhortatur.

Caraphaeus eam repudiat.

At Caraphaeus *quaesturam alieno arbitrio & fide administrare exterum, solum, inter tanta odia non posse retur: ne si forte adversa cadant, ab aemulis obruatur, quod in eas angustias res Caesaris redegerit, ut iniquis conditionibus pacem cum Turcis pacificatur. Et quanquam eum honoris gradum ambiret, tamen tam abjecti non esse animi ut*

* *Ex lib. epistol. Kinskj ad Caraphaeum.*

ut adstrictiori, quam Rabatta, potestate fungeretur: nisi enim ex hereditariis regnis quoque tributa coëgerit, de bello administrando plane diffidere. Legionem autem ex singulari Caesaris beneficio sibi, hactenus viveret, adtributam esse; & satis ipsum sibi infelicem videri, si in quaesturae munere supremum obiret diem. Et ea lege quaesturam initurum, ut habeat in acies & pugnas imperium: multum enim de fama sua Caesari jam indulsisse, quod ut ejus rem faceret deses ad focum armorum Imperator *ab aemulis inludatur: recens exemplum, ipsum Rabattam, qui in Strigoniensi proelio sub Bavaro Duce equitatui imperavit. Hungariae vero moderationem nedum ambire, ultro excusare: jam enim sibi molestum supra viginti annos inter infensos infestosque versatum esse. Providere suam hanc muneris declinationem grave aemulis invectivarum argumentum praebituram; sed solari recte factorum conscientiâ.*

Ubi cognitum, Caraphaeum quaestoris munus repudiasse, inlico eum differunt Aemuli, *nedum contemnere amplissimos honores a Caesare per summam largitatem oblatos, spernere quoque: scilicet audire vanas*

Aemuli Caraphaeum in invidiam trahunt.

ami-

amicorum laudes, omnem Christiani nominis Imperjque Romani spem in ejus prudentia & virtute sitam: & praecipuo ejus merito frangendum antiquum morem, quo exercitus quaestura belli Consilio, & Aerarj Praefecto subjicitur: cum duntaxat Quaestoris referre tempori belli necessitates, Bellici Senatus decernere subsidia, ejus qui Aerario praeest aes erogare jus sit. Sed enim perspicuum & palam, eum adfectare potentiam, & velle suo unius arbitrio regere cuncta.

Caprara, Kinskius, & Bonvisius Caraphaeo favent.

Hinc Caesar diu anceps agit: Caprara interea insimulata purgabat: Kinskius *Caraphaei meritum legibus eximendum* suadebat, *ne ea cunctatione tempus utendi seditione ab Turcis facta praeteriret*: Bonvisius instabat, *quod Innocentius Pont. Max. omnem belli utiliter porro gerendi spem in eo viro sitam esse existimabat, & anxius agebat ne detrectaret*. Sed ubi praeter omnium spem opinionemque, aemulorum invidiâ devictâ, Transylvaniam Caesari cum tanta utilitate dignitateque restituit; temperamentum excogitatum, ut exercitus Quaestura, Belli consilium, & Praefectura Aerarj unum Conlegium facerent; ut neque his

Egregium Innocentj Pont. Max. de Caraphaeo judicium.

Sapiens Caesaris temperamentum.

his quidquam detraheretur, & omnes aequa dignitate censerentur.

Ita sine exemplo Quaestura Caraphaeo cum facultate Caesarem recta adeundi, retento legionis imperio, & plena rerum gerendarum potestate demandatur. Amici ad eum scribunt, * *ut munus tantis his legum beneficiis ornatum ineat, quo ejus obsequium in Principem potentiae est exaequatum. Jam palam omnibus, Caesarem tanto studio & dignitate eum prosequi, ut praeterea neminem; & protulisse honorificentissimum de eo elogium: Talem virum praecipuum sibi esse oportere. Videat ne Princeps tantam liberalitatem pari indignatione commutet: ne aemulis eum funditus perdendi detur occasio, neque amicis ullus ei opis ferendae locus.*

Sine exemplo Quaestura Caraphaeo cum eximia dignitate demandatur.

Honorificentissimum Caesaris de Caraphaeo testimonium.

* *Ex lib. epistolar. Kinskj ad Caraphaeum: ex lib. 5. epistolar. Amplissimorum virorum, & summorum Principum, ac belli Ducum ad eundem.*

CAPUT IX.

Themisvvariensem Provinciam armis petendam censet : sed Bellogradensis decernitur.

Duplex in anno CIƆ.IƆ.LXXXIIX. belligerandi ratio, quarum altera bipartita.

ITa Caraphaeus summus exercituum Quaestor creatus, longo Hungariae usu, & Lippensi expeditione nuper edoctus, *belli per ejus anni aestatem gerendi duplicem omnino rationem* videt: *alteram Essecho Bellogradum; alteram cis Tibiscum, aut Varadinum, aut Themisvvar oppugnare.*

Bellogradensis expeditionis difficultates.

Si Bellogradensis expeditio decernatur, inter eam urbem quidem & Essechum nullum obstare munimentum, quod eam valde diuque remoretur. Sed has aliunde rei gerendae prospectat difficultates. Savuum eam urbem adluere, & Tibiscum Theminque non procul inde in Danubium immergi, qui saepe

tam

tam longe lateque agrum inundant, ut pontem Essechiensi nihilo breviorem producere necesse sit. Omnino igitur providendum ne Christiani milites, inter aquarum incerta trepidantes, aut alveorum haerentes coeno, Turcis de superiori riparum loco commode deturbantibus ad certissimum exitium objiciantur. Quare pontem faciendum ut Savus ipse trajiciatur: si prope Bellogradum, facile hostes opus prohibituros; sin superius paullo, qua copiae ad eam urbem porro circumducantur, Turcas ibi armamentarium, & penus condidisse, unde in omnes Hungariae urbes belli & vitae utilia depromunt: belli rationem suadere hostibus, ut ibi castris praesideant; quod si mature effecerint, tota ibi belli mole Christianis pugnandum, & tamen incerto eventu. Et ut inde Turcae exturbentur, ac feliciter Bellogradum perveniatur, aestiva in agro habenda ab hostibus radicitus devastato; commeatus per unum & alterum pontem trajiciendos, qui, inundante flumine, facile abrumpi possint: & ancipitem belli administrationem duobus pontibus receptui providere; atque extenuato agmine commeare impedimenta, quae per terrestre longumque iter

 essent

essent cum ingenti & difficultate, & sumptu convebenda.

Varadiniensis provinciae molimina.

Si Varadinum oppugnatum eant, quanquam in finibus ad manus prompta omnia belli instrumenta; tamen id esse munimentum omnium Hungariae praestantissimum, & postquam Transylvania in Caesaris ditionem redacta est, numeroso ac praeferoci praesidio firmatum, & omnibus ad acrem longamque obsidionem sustentandam instructum: quare eo totis belli viribus esset incumbendum. At necesse ultra Danubium valida castra habere posita, ut ejus longe lateque patens ager obtineatur, & hostibus Dravi trajiciendi adimatur facultas, ne libera ad Essechum inferant arma; Sigetum & Canissam stativis liberent; & forsan in Stiriam usque inruant: nam raro ibi Germano militi laboranti e tam longinquo ferme desperatum auxilium.

Themisvvariensis incoepti utilitates.

Utilius videri, Themisvvar adgredi, non satis munitam urbem, & arcem prae illa Varadini infirmiorem. Ita facilius Transylvanos e proximo regi; Tartaros coërceri; Valachum cingi, ut opem in belli necessitates sive ultro, sive coactus conferat; superiorem Hungariam custodiri; Varadini praesidium inter-

tercludi; ac si porro oppugnare placeat, facilius capi posse. Jam, Lippâ captâ, Marusium fluere Caesari, eique belli commeatus & cito & tuto devehere. Si ita Caesari videatur, decernat ut Heislerius ab Hungaria, ipse e Transylvania Lippam conferant arma, ibique ipse exercitum recenseat: nam ubi ad Themisvvar universus consederit, nullo negocio Titul non longe positum, aliqua copiarum parte inde deducta, captum iri: & ita Tibiscum omni, qua fluit, tractu liberum fore. Reliquum Caesaris copiarum in inferiore Hungaria, hereditariisque regnis dispositum Segedini cogendum; & pontibus duobus, altero super Danubio Essechum versus, altero super Tibisco ad Segedinum, exprompto agant auxilio, sive id Themisvvar, sive Essechum expostulet; & in omnes adversae fortunae casus universae Christianae vires in utraque provincia per Segedinenses pontes ultro citroque communicent. Intra Non. Junias obsidionem institui posse; Turcas Constantinopoli turbantes non ante Kal. Augusti copias in proelia educturos; ipsosque probibitos Themisvvar auxilio levare; nam pons eis super Danubio vetaretur. Instituta expeditione

Te-

Techelium Bellogradum abigi, metu ne a Germanis intercludatur; eoque pacto ab tota superiore Hungaria exterminari: & facultatem integram Caesari, post Themisvvar captum, Bellogradum adgredi, cum Themisvvariensis oppugnatio non ultra dies constet: Bellogradum in proximo; ejus praesidj magnam partem Sophiam versus contra Gengienem Passam eductam, ut eum quoquo modo debellent, ne forte cum Christianis conjungat vires; oppidum ambitu vastum, & male munitum: si quam celerrime agmen ad Danubj ripas corripiatur, & cum alio exercitu, in Slavonia merente, per interjectum pontem societur, sero hoste & infirmo, quam mature Savum trajecerint, tam facile potituros. Confert in hunc exitum orationem, se haec censere insolentem dubia pro certis obdere; ne, si e sententia non successerit, sibi auctoritas minuatur.

Caraphaei gravitas.

Bellogradensis Provincia decernitur, & quas ob utilitates.

Tamen Caesari immotum stetit Bellogradum oppugnare, ob ingentem ejus urbis utilitatem: nam ad sinistram Danubio, dextrâ non procul inaccessis montium jugis clauditur; quibus faucibus obseratis, omnis quam latissimus ager a tergo rei bene gestae fructus esset; & uno praesidio omnia

omnia hactenus bello parata protegerentur: & ubi ei oppido ingens hostium exercitus praesideret, sine noxa id omitteretur incoeptum, & Bozinae Regnum invaderetur; ubi quamplurimi Christiani, ut Turcicum excutiant jugum, arma Caesari caperent, & Arzigovinae latissimus ager, & post Aegyptum uberrimus, in hybernis suum militem sustentaret: in eo agmine Themiswar oppugnari, & Varadinum incendi posse.

C A-

CAPUT X.

Ad Bellogradensem expeditionem proficiscitur, ut cum AEnea Caprara sub Maximiliano Emmanuele Bavariae Duce rem gerat: in agmine Titul capit: exercitum Transylvanico commeatu reficit: Christianorum Bellogradensium Legatos audit: Bavari, & Lotharingj dissidia componit.

UBi Caesar hanc belli ea aestate gerendi rationem destinavit, Caraphaeus inlico ad expediendum agmen adplicuit. Eique Transylvani ad impedi-

pedimenta tam longo itinere devehenda mille bovum largi lubentesque dant dono; sed is frugali generositate solum eorum accipit usum. Jamque, ut memoravimus, moverat castra, quum aliquot dies eum remorata est Coronensium seditio; qui ad officium omnino revocandi erant, cum ob quas supra tradidimus caussas, tum quod tam procul exercitus duceretur; quamobrem Transylvaniam nedum oportebat, sed necesse erat relinquere usquequaque pacatam. Sed enim moras expeditioni adtulere partim de demandanda exercituum Quaestura lenta & diu vexata deliberatio; partim anni natura ad imbres continenter gignendos comparata. Unde commodum fuit Primo Vezirio periculis, quae Turcicae reip. & ingentia & certa imminebant, occurrere; praevalido urbem Bellogradum praesidio firmare, Osmane Gengiene ei urbi ferre subsidia e campis jusso; a quo, summi armorum Ducis imperio contra hostes delato, seditionis tranquillationem redemerat. Ita temporis utilitates & plurimae, & maximae perierunt. At hercule arduam eam effecit provinciam morbus, in quem satis

A Transylvanis mille boves Caraphaeo dono dati.

Sed is eorum accipit solum usū.

Caussae cur Caraphaeus non prius Transylvania egreditur, quam pacatā Coronā.

Cur expeditio Bellogradensis tardior?

Unde facta impeditior?

Osmanes Gengienes civilia arma vertit in Christianos.

Lotharingius in morbum incidit.

incommode inciderat Lotharingius, qui sua spectatissima auctoritate rem gereret.

Bavarus petit Bellogradensem Provinciam omnium hoc bello praestantissimã.

Igitur Dux Bavarorum, Princeps bellicae gloriae flagrantissimus, cum intelligeret id belli facinus omnium, quotquot unquam eo bello erant edita, praestantissimum; nam id oppidum erat olim veluti Hungariae Palladium (signa enim & vexilla, ab Amurathis usque ad Soleymanis tempestatem Turcis erepta, ibi ab Hungaris Regibus adservabantur) & qui de ea urbe victoriam retulisset Magno Soleymani hostimentum faceret: ut enim ille postquam eam urbem, quae non solum Hungariae sed est totius orbis Christiani propugnaculum, cepit; sibi suisque successoribus ad proferendum longe lateque in occiduam plagam imperium regiam viam munivit; ita, eadem urbe recepta, Caesari Constantinopolim facillimam occupatu patere, cum nulla post Bellogradum sit urbs munita, quae ejus victoriae usum praepediat; & sede Imperj capta, unde in reliqua Europae regna auctoritas viresque intenduntur, non plurium seculorum decursu, sed brevi unius atque alterius anni curriculo hac

Bellogradum olim Hungariae Palladium.

Bellogradum captum praecipua Soleymanis victoria.

Totius orbis Christiani propugnaculum;

Et veluti Cõstãtinopolis porta.

hac Orbis terrarum parte feliciſſime exuat. His de cauſſis ſtudio ejus gerendi belli inflammatus, jam inde quum Munachj erat, per Theodorum Stratthmanium a Caeſare eam provinciam petiit: quam ei Caeſar tum amplitudine viri Principis, qui tanto armorum imperio cum ſumma dignitate fungeretur, tum ejus in Auguſtam Domum egregiis & conſtantibus meritis commotus, decrevit: AEneam Caprăram ejus legatum creavit; & Caraphaeum juſſit ut in inferiorem Hungariam maturans, Quaeſturae munus capeſſeret; & cum Caprara tanti Principis viri gloriae inſerviret in ea armis gerenda Provincia, in qua omnis rei Chriſtianae fortuna in utrumque momentum ſtabat.

Caeſar Provinciam Bavaro demandat.

AEneam Capraram belli Legatum creat.

Et Caraphaeum jubet ut cum Caprara Bavari gloriae ſubſerviat.

Jamque in ea Hungariae parte res proſpere geri occoepta Albae-regalis deditione. Etenim ab anno uſque ſuperiore, quum Ciokakum & Palota receptae, commodum viſum urbem, in earum arcium conſpectu ſitam, ſtativis circumſidere: tandem, Agriâ Mungactioque deditis, in generoſis Germanorum animis gloriae aemulatio virtutem exacuit, quod Caraphaeus muni-

Alba regalis jam ante reciperata.

Ex generoſa aliorum Ducum cum Caraphaeo aemulatione.

tissima oppida duo, captu ardua ac difficillima, & tam longinqua, per hyemis saevitiam parva militum manu cepisset; ipsi autem Albam-regalem, Sigetum, & Canissam, Turcarum contra Viennam propugnacula adhuc in hostium ditione esse sinerent; & agrum omnem, Danubium inter & Dravum situm, eorum praesidiariorum infestis excursibus incultum squalere perpeterentur. Igitur Albam-regalem, urbem Budae dignitate secundam, ubi Hungariae Regum sepulchretum erat, & eorundem Acta adservabantur, oppugnant; & VI. Idus Majas, iisdem quibus Agria conditionibus deditam, recipiunt: Canissam autem & Sigetum acrius circumsidunt.

Iisdem conditionibus deditur, quibus Agria Carapbaco.

Sed mox Caprara multa fecit, multa tulit in traducendo Dravum exercitu: nam anni tempore hyemem perpetuam referente, multa imbrium vi, & fluminis inundatione omnia alte lateque medio Junio mense stagnabant. In Danubj tamen ripa Illochum, & Peter-Varadinum capit; primum utile, secundum necessarium & ipsius munimenti praestantiâ, & quia commeatum in Superiorem Hungariam praebebat:

Caprarae in trajiciendo Dravo aerumna.

Illocbum, & Peter-varadinum capit.

bebat: in qua Caraphaeus agmen ductans Titul cepit, quod unum oppidum Turcis superstabat ad dexteram Tibisci ripam, ante quam in Danubj fluentam nomenque decurrat.

Caraphaeus in agmine capit Titul.

Sed ut Segedinum pervenit, iterum ab oculis graviter aegrotare, quibus ab udo Hungariae coelo saepissime laborabat. Desiderabatur autem in exercitu, ut sua quoque auctoritate militum animos erigeret, Lotharingj morbo perculsos, neque dum Bavari praesentiâ firmatos. Quod Caesar ut rescivit, ob Caraphaei salutem palam vota concepit; & exaudita: nam brevi convaluit, & Peter-Varadino Caprarae conjungitur: ac Titulj capti famâ, & stipendio de Transylvania opportune soluto, & commeatu curribus quingentis devecto, in praesens reficit, & ad posteros labores confirmat.

Segedini ab oculis aegrotat.

Desideratur in castris.

Caesar vota concipit pro Caraphaeo.

Commeatu Trãsylvanico exercitum reficit.

Mox audit Christianorum Legatos Bellogrado missos, qui orabant, *ut se mature e Turcico jugo liberatum veniret*. Dux *laudat eorum studia, in quorum praemium, prospere cadentibus rebus, eorum bona & ante parta, & quae in ea expugnatione quaesie-*

Audit Christianorum Bellogradensium Legatos.

fierint, intacta iis fore pollicetur: quae res postea dedit ut, adpetentibus Bellogradum Christianis, Turcae popularium animis diffisi extemplo suburbia, & castra ad urbem posita incenderint.

Bavarus ad exercitum adest.

Tandem IV. Idus Augusti Bavarus ad exercitum, quadraginta fortium Germanorum millibus, & quamplurimis Hungarorum copiis florentem, advenit. Tentat per insulam, *Zingarim* dictam, Savum trajicere, qua in re totum ejus incoepti molimen. Turcae, ut persentiscunt, eam fortiter occupant. Igitur Bavarus per iter ad ripam consitis arboribus densum infra vestigabundus pergit; & ad duas ferme horas commodum amnem invenit, ubi angustior fluit. Nocte silenti eo deferri naves jubet: sed dum in flumen deducebantur, ad sonitum Turcae veriti quod res erat, ad alteram adcurrunt ripam, caecisque telis infestant trajectum. Glandium sibilis nautae, nocturnis insuper umbris intendentibus metum, perterriti ad ripam rursus adpellunt, naves deserunt, & inter proxima dumeta occultantur. Non hortatus, non minae proficere; & tamen in pau-

Omne belli punctum in Savi trajectu.

Turcae impediunt;

Obturbant;

Deterrent.

paucis ejus noctis horis omne rei bene gestae precium situm erat. Igitur Dux binos aureos numos in audentes edicit; cum cuique degeneri peccatum ipsa nox ignovisset. Statim recurrere ad transtra, complere milite naves, impellere alacri animo remos. Techelius cum duodecim equitum millibus, & ingentibus Tartarorum catervis duabus, & perduellibus Hungaris, Germanos ad alteram ripam adpropinquantes tormentis arcere obnitebatur. Sed hi navium ordinibus in medio flumine confertis, & quo propius accederent majori copia in hostes ignita tela conjicientes, eos tandem ab ea ripae parte disturbarunt, ubi ad diluculum usque quinque Germanorum millia expositi.

Magnanimitas Bavari, Virtutem addit Christianis.

Techelius justo exercitu arcere conatur.

Sed nequidquã.

Ubi inlucescente die Osmanes Germanum trajectum jam castra munire conspexit, fremere quod tam insperata occasione abusus fuerit, qua Christianum exercitum in alto gurgite turbantem omnem prorsus delere speraverat: & tamen denuo Techelium mittit cum sex peditum equitumque millibus, ut castrorum latus, quod non omnino Germani aggere & vallo munie-

Osmanis errores.

Techelium contra Christianos trajectos immittit.

Tecbelj audacia Germani virtute repulsa.

nierant, adgrederetur. Sed in aequo majori virtute repulsus perduellis: qui ausus erat tanti exercitus robori, sub tali Duce obstare atque officere: quando rebellantium ea propria pugnandi ratio est, discrimina semper ac detur locus fugâ declinare, & duntaxat circumventos, desperatione simulante virtutem, fortiter agere. Inlico Bavarus pontem e navibus faciundum imperat; eodemque die effectum reliquae copiae libere ocioseque sequenti nocte superarunt.

Quae perduellium pugnandi ratio?

Reliquae copiae eodem die per pontem trajectae.

Bellogradi imago.

VI. Idus Augusti Bellogradum castra movit, quam super Tauruni ruinis conditam Albam-graecam dixere. Ea in Hungariae finibus sedet, Serviaeque angulo, quem Danubius Savusque describunt, ubi ille hujus tum aquas tum nomen absorbet: & hinc iis fluminibus, hinc procul continuo inaccessorum montium jugo fauces custodit, e quibus Turcicae vires in Hungariam universam evomuntur. Suburbia fertilium agrorum conspectu amoena; urbs magna ex parte adluitur Savo; & in edito arx munita mediae imminet urbi. Non procul inde castra communitissima,

& ad

& ad bellum Hungaricum gerendum instructissima posita.

Osmanes castra Turcica, & suburbia Bellogradensia incendit.

Sed ubi exercitus Christianus urbem conspexit, extemplo vidit eam magno tetroque incendio conflagrare. Nam Osmanes, Christianorum animis diffisus, metuit urbem e castris ejus praesidio positis propugnare; quamobrem & castra & suburbia incendi jussit, cum ingenti Christianorum clade; tria insuper Janicsarorum millia praesidio urbi imposuit; Mehmedi Pasae propugnationem permittit; se ab apertis campis auxilium iis facilius commodiusque adlaturum pollicetur. Non enim arbitrabatur ullo pacto Germanum eam urbem & sua vi munitissimam, & forti milite abunde firmatam circumsidere diu posse, omni circum agro late vastato, & de adlatis procul commeatibus misere victitantem. Sed & exercitui jam Caraphaei providentia cibi pabulique multum erat; & fors praeterea tulit ut, dum castra festinanter incenderet, ingentem frugum copiam ibi conditam hosti intactam reliquerit.

Validum Bellogradi praesidiū relinquit. Mehmedem Pasam propugnationi proponit; ipse in campis rem gesturus.

Ubi tam trepidas Turcarum res Eugenius Princeps a Sabaudia, ad explorandum

Bavarus urbem circumvallat.

incendium missus, renunciat; accedit Bavarus, observat urbem; ab Savo Danubium usque circumvallat; & ab leva, qua ad castra spectabat, statuit oppugnare; ubi octo ingentes turres, quarum sex rotundae, duae quadratae, id urbis muniunt latus. Improbo labore aggeres educti, aperti cuniculi, extructi tumuli, ubi tormenta locanda: quae quia de Buda cunctanctius mittebantur, Caraphaeus aere dato misit qui citius deveherent. Interea ter obsessi ferociter, ut opera disturbent, erumpunt; ter ferociter ab obsidentibus repulsi sunt.

Et opera oppugnationis instituit.

Caraphaeus tormenta de Buda devehenda maturat.

Et additur Christianis animus, per tentoria divulgato, *Osmanem Semendriam ad dexteram Danubj ripam, triginta passuum millia Bellogrado dissitam, incendisse, & abduxisse praesidium: Veteranium autem Caransebe sine omni vi inlata ex Caraphaei praescripto potitum*. Unde conjectum non temere, *Turcas ubique perculsos de Bellogradi salute cogitare non posse*. At alii, magis ex similitudine veri, quam ex re ipsa, putare, *Osmanem Primo Vezirio de Bellogradi propugnatione ea quae praestanda erant pollicitum, cum hostium virtutem opinione* longe

Semendria incensa ab Osmane.

Caransebe Veteranio ultro dedita.

Res Turcarum perculsae.

Verisimilis conjectura, sed falsa comperta, Osmanem iterũ seditionem coeptare.

longe majorem in Savi trajectu spectasset; metu ne meritas vani ingenj lueret poenas, Nissâ Sophiam versus profectum esse, ut aliam Constantinopoli nunc faciat seditionem. Tandem devecta tormenta; & contra unam quadratarum turrium, quam descripsimus, contraque adstructas hinc atque hinc loricas sunt conlocata.

Oppugnatio instituta.

Quum diffidj initium extitit, quod nisi Caraphaeus composuisset, rem certe Christianam perdidisset universam. Jam Lotharingius dubio diuturnoque convaluerat morbo, & Bellogradum versus instituerat iter, ut ei Provinciae summus armorum Caesaris Legatus moderaretur. Bavarus id nullo omnino pacto pati obfirmatus: adferebat enim, *supremum in eam aestatem belli arbitrium sibi a Caesare esse permissum: jam in Europae Asiaeque conspectu Bellogradi obsidium instituisse: nominis jacturam nullis postea gloriae argumentis reparandam facturum, si genus humanum pervadat de se opinio, id incoeptum suo ductu suoque imperio effectum dare nequivisse. At Lotharingium tot tantisque rebus praeclare gestis maximi armorum Imperatoris famam compa-*

Diffidj initium inter Bavarum & Lotharingiũ Duces.

Lotharingius Bellogradũ iter facit.

Bavarus eum accedere Bellogradum non patitur.

raſſe ; ut ſi multum de ea alteri concedat, tamen ſat abundè ei ad ampliſſimi nominis aeternitatem ſupereſſe: & promerere ſuam ſocj fidem, qui in eo bello ingentem auri vim profudit, & ſuis haut ſpernendis auxiliis Caeſarem per omne id belli tempus perpetuo conſtanterque juvavit, uti nunc ſibi quoque Auguſtae Domus adſini hunc Caeſar commodet locum gloriae comparandae.

Caraphaeus flectere Bavarum conatur, ſed nequidquam.

Caraphaeus *munificentiâ Principis, ſociali fide, &* Generi *pietate ſummis laudibus exornatâ*, monebat tamen, *turpe eſſe quemvis honeſto loco natum, nedum Lotharingium, caſtris probibere ; aut uti aſſiduum merere Ducem, & Principis viri dignitate, & ſummi armorum Imperj Legati amplitudine, & rerum bello geſtarum gloriâ noſtrae omnique futurorum memoriae praeſtantiſſimum*. Nihilomagis Bavarus his dictis quidquam de ſententia dimoveri : quin gloriae ſtimulis incitatus eo decurrebat, *ut ſi Lotharingius ad eam imperandam oppugnationem accederet, ſe inlico ſua abducturum auxilia, iturumque obviam, eumque ad ſingulare certamen provocaturum, in quo de ea contumelia armorum judicio redderet ſibi rationem*. In

Res Chriſtiana univerſa in praecipiti.

tam

tam praecipiti abruptoque res Christiana stabat loco.

Forte fortuna evenit interea quod Caesar Bavaro mandat *ut, ubi usus sit, ad se evocet sex Germanorum millia, quibus Ludovicus Badensis cum Croatis in Slavonia rem gerebat, & capto Bellogrado cum iis copiis ad occupandam Bozinam mittat.* Hinc Bavarus argumentum sumit ut Lotharingius eam suscipiat provinciam. Caraphaeus probavit consilium, *sed parvum exercitum, quem summus armorum Caesaris Legatus pro dignitate ductaret, eum esse censebat.* Igitur rogabat, *quando staret sententia, uti ei sex legiones de Castris Bellogradensibus adderet.* Bavarus principio non auscultare: tandem Caraphaei precibus fatigatus in id convenit, *modo Lotharingius Bellogrado procul abeat, ut omnem a se opinionem amoveat, eum obsidioni moderari.* Id maluit Caraphaeus, ne si prope Bellogradum Lotharingius rem gereret, aliqua belli forte existente necessitate, Bavarus aliam, mox aliam ab eo legionem praesidio subsidiove evocaret, & eo pacto dissidj caussae integrascerent. Sed summe anxius agebat an Caesar rem proba-

Casus temperamenti capiendi oblatus.

Caraphaeus pro Lotharingi dignitate agit.

Bavarus de gloria impense solicitus.

Caraphaeus eam Bavari anxietatem promovens alias dissidj caussas praecidit.

baret, an Lotharingius assentiretur. Interea is jam ad Bellogradi castra adpropinquabat; quum ei Caraphaeus per officj speciem, sed magis rei ipsius caussâ fit obviam, ac perturbati similis;

Caraphaei ad Lotharingium oratio.

In summo, inquit, *rei Christianae discrimine de tua aequitate aliquid, Dux inclyte, spopondi; & multum de Caesaris jure adtrectavi. Nisi ignoscatis factum, non queror sane quas nimiae pietatis dedero poenas, subeundo Leopoldi offensiones, & tuas: sed ipsius rei Christianae exitium perhorresco. Dux Bavarus Bellogradum suo ductu imperioque expugnare flagrantissime cupit: potens Germaniae Princeps, sociorum omnium liberalitate, fide, constantia facile primus, magno animo juvenis, & vehementer insistens semel deliberatis. Dignitatis tuae apud eum partes egi: sed is te rerum bello gestarum gloriâ ita abundare ait, ut commode hac sibi concedere possis. Vide, obsecro, in quam discriminoso sit res sita loco. Id hostes optarunt, ut suae turbae in Christianos reciderent: jam voti bona ex parte damnati sunt, cum jam apud eos militares tumultus consederint: & misera sane rerum conversio fieret, si quas vi-*

victorias ob Turcici exercitus seditionem nos de hostibus referre oportuerat, nunc ii ob Ducum Christianorum certamina de nobis reportarent. Quod si, avertat Deus omen, acciderit; quem ultro semper ambivit honos, tuae gloriae invidi te carpserint invidum alienae. Jam innumerae, & maximae, & munitissimae hoc bello a Te oppugnatae captaeque urbes: passim in Hungaria de ingentibus Turcarum exercitibus fusis, fugatis, caesis, profligatisque statuta tropaea. Parce huic triumpho; ut omnis temporum posteritas praedicet, Lotharingium pietate & magnitudine animi victorias aliis summis belli Ducibus parandas lubentem permisisse, qui ab eo multum Imperatoriae artis didicerant, & id adfectarunt ut quondam ejus similes essent.

Dux alto animo & Septemviri desiderio morem gessit, & Caraphaei consilium laudavit. Hinc pergit ad castra. Bavarus ei fit obviam: hinc ducit, ut castra quemadmodum munita ac disposita, tormenta locata, apertos cuniculos, aliaque opera visat; quae cuncta arte effecta probavit. Mox ad prandium invitat: & inter dapes evocantur equitum legiones sex, quas sub impe-

Lotharingius, & Bavarus conciliati.

pe-

perium accipit; inde proficiscitur, ut procul hostes observet, & id obsidium protegat: exercitusque universus venientem, super poculis, & abeuntem armorum fragore salutavit.

Oppugnationis progressus.

Et jam tandem crebris densisque tormentorum ictibus turris diruta, & hinc atque hinc late perruptus murus, & cuniculo succensum id muri latus ampliter patefactum. Hinc Bavarus urbem adgrediendam C. Serenio demandat; quocum uno Caraphaeus semper contubernium agitavit, ut jam sub *fratris* praescriptione ad eum literas scriberet: bis mille fortiorum militum ad impressionem faciendam deligit; & ut obsessos distrahat, alios qua urbs terram spectat, alios qua fluminibus lambitur navibus impositos jubet obsessis impetus simulacrum offerre. Alacriter primi conantur enisum: a propugnatoribus vulnera spissa ingruunt, frequentesque caedes. Sed ab dextera C. Auspergius gravi vulnere invalidus; C. Scharffembergius, & Emmanuel Frustembergius occubuere. Tantorum casibus virorum miles incipit trepidare. Ibi Dux mirâ animi corporisque praesen-

C. Serenius adgrediendae urbi praepositus.

Impetus in urbem faciendi ratio.

Clarorum virorum funera.

Rerum difficultas.

ſentiâ ſuis audaciae , terrori hoſtibus adeſt;

Bavari Ducis praeclara virtus;

Uno, proclamans, *atque altero, Commilitones , quem enitamini , gradu omnis Chriſtiani nominis gloria , Turcarumque excidium definitur . In hoc ſuperato muro terminus alte defixus haeret , quo omnia hoc bello parta firmantur . Heic Conſtantinopolis portae patent; nec ulla reliqua belli aerumna perferenda: heic opulentiſſima Turcarum Regia expugnatur . Juvet meminiſſe Viennae obſeſſae , & graviora quae invictâ virtute ſuperaſtis: atque innumeris maximiſque victoriis , quas de hoſtibus per inexpugnabiles captas urbes, per ingentes editas clades retuliſtis, nunc, perpetua an fluxa ſint tanta bona parta, decernitur.*

Voce,

Quibus magno animo dictis, ſuoque magis exemplo tantos jam cedentibus animos addidit , ut jam muro per ſummam virtutem potiti ſint. Jamque ad caedes praedamque celerabant gradum , quum profunda poſt murum objecta nec opinantibus foſſa, alius agger , aliud vallum praeſumptae victoriae intemperantiam compeſcuit . Hinc ſuper muri ruinis alia mu-

Et exemplo ſpectata.

Nova militi objecta aerumna.

niunt castra, hostibus graviter infestantibus opus.

Egregiae Bavari Ducis artes.

Dux inlico integros fessis submittit, qui irarum impetu fossam transiliunt; vallum subeunt, superant, tenent: per urbem diruunt, & quantum de victis licuit, tantum audent. Arx, effuso per captam urbem praesidio, cum trecentis militibus extemplo ea lege dedita, ut iis, & Mehmedi Pasae vita captivitate constaret. Ita VIII. Id. Septembris praeclara urbs, quae a Soleymane, ac successoribus Turcarum Dominis octo & sexaginta supra centum annos ad proferendum in occidentem plagam Imperium patuit; nunc Caesari vere Augusto ad Constantinopolim capiendam regiam viam munit; cum nullum interea munitum oppidum obstet quin ea Turcici Imperj sede potiatur.

Vrbs capitur.

Arx deditur.

Incomparabilis victoriae dignitas utilitasque.

Vt victoriâ utēdum Caraphaeo videtur.

Capto Bellogrado, ita Caraphaeo eâ victoriâ per tempus utendum videbatur: *quando jam Semendria recepta erat, Themisvvar armis adgredi, & omnia, quae Turcis in Valachia praestant munimenta, occupare*. Nam de Bozina invadenda alienum omnino tempus censebat. *Quanquam enim ea*

Bozinae expeditio importuna.

ea regio antiquitus tantae esset in ea Orbis terrarum parte praestantiae, ut ejus potentes Illyrici Reges appellarentur; & in ea feracissimus Arzigovinae ager, a quo postea Bozinae Reges regno indidere nomen; tamen claustro locorum praecipuus olim fuit Turcas inter & Hungaros limes. Nam inter excelsa montium cacumina situm Regnum, & per amfractuosas arctissimasque Alpium fauces sine tormentis, sine commeatibus penetrandum; ubi cum nullum sit munimentum, castra super rigentibus montium metanda jugis. Gens vero mollissime tractanda, ne durius habita alio convertatur, unde leviora onera ferat. Itaque Germanis copiis inter abruptarum Alpium horrenda, & ex gentis pudore precariam animam sub rigente Coelo ducere satis periculosum esse sentiebat. Sed per suetas deliberandi moras, jam adpetente Autumno, Themiswar quoque, inter paludum stagnantia situm, jam invadendi tempus praeteriit.

Bozinae Princi- pes Illyrici Reges dicti. *Et Reges Arzigovinae appellati.* *Bozina finis olim Turcici Imperj.* *Difficilis aditu.* *Immunita.* *Expeditionis pericula.* *Cunctando victoriae subducta utilitas.*

Igitur Caraphaeus Bellogradum pro re & tempore communiri curat; & Semendriae, hosti omnium proximae urbi, bis equitum millia praesidere jubet: qui se-

Caraphaeus Bellogradum, ut licet, munit. *Semendriam valido praesidio firmat, & quem in usum?*

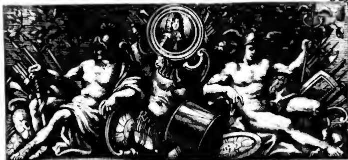
 cun-

cundo Danubio eam provinciam infestent; universae Bulgariae tributa imponant, hostium explorent conatus, eosque in Bozinam commeare prohibeant.

DE

DE
REBUS GESTIS
ANTONJ
CARAPHAEI
Liber Quartus.

CAPUT I.

Turcis de pace Legatis ad Bellogradum admissis, a Caes. evocatur.

Postero die quo Bellogradum captum, dum supplicationes Summo Numini de relata victoria habebantur; Suffichiar Effendis cum collega uno, & Alexandro Maurocordato, ac Thoma Tarsia interpretibus additis, ad Bavarum a Turcico Senatu Legati advenere

Turcae de pace Legati.

Interpretes Legationis.

re

re de Pace, ut praedicabant, Viennam transituri. Nam Soleymanes, omnem vitam patriae legis morisque eruditioni abditus, mansuetum potius animum, quam bellicosum formarat; idque adeo bellum jure improbatum aversabatur, & ad pacem lubens spectabat; sed deliberabat de ejus petendae dignitate. Turcae Patres hunc honestum excogitarunt colorem, ut *ad Christianorum Imperatorem Legatos mitteret cum literis; queis eum certiorem faceret, se rerum potitum ingenio a bello ad pacem proclivi: & in eandem sententiam alias Polono, Venetoque dandas committeret.*

Solcymanes Imp. Turcarum pacifico ingenio.

Legationis color.

Osmanes Gengienes commodum ratus ea uti opportunitate, ut Legati Bellogradum, antequam caperetur, pervenirent; &, pacis mentione per Christianum exercitum divulgatâ, avidos ejus victoriae retunderent animos; Nisśâ per Turcarum Imperatoris viatorem, quem *Chiausium* appellant, ad Bavarum Ducem scribit; *ab suo Turcarum Domino Legatos literas gravissimis de rebus scriptas ad Germanorum Imperatorem adferre: quare Dux eos fido satellitio stipatos ad se venire patiatur: sinatque por-*

Osmanis Gengienis consilium.

De adventantibus Legatis Bavarum certiorem facit.

ro

ro Viennam tuto & libere commeare.

Bavarus ea de re consulit Caraphaeum: qui quanquam conjiceret, Legatos aut vana, aut injusta de pacis negocio adportaturos; censet tamen admitti oportere, *quando is omnem ejus rei habeat potestatem: ne qua forte invidia existat, Caesarem communis sortis oblitum proferendi Imperj cupiditate transversum agi.* At veritus ne hostes hostium res, consiliaque explorarent, utile rebatur, *ut eos super ponte infra Bellogradum facto a castris procul audiret.* Et jam Bavarus, eam sententiam amplexus, Osmani rescripsit, ut trecentis Croatis militibus stipati Semendriâ ad se accederent.

Bavarus consulit ea de re Caraphaeum, qui cēsit admitti,

Sed Bellogrado procul.

Sed capto interea Bellogrado, Caraphaeus ejusdem utilitatis suasu consilium, quod primum intenderat, in contrarium vertit; & auctor Bavaro est *ut captam ineant urbem, & florentem recenti ingentique victoria Christianum exercitum, fulgentes Caesaris imagines Bellogradi muris arcique praefixas, & saeva excidia miserasque clades suorum spectent.* Alto animo Effendis victoris exercitus ora vultusque substinuit; & aequa pietate gentilium suorum cadavera aut vulneribus con-

At capto jam Bellogrado mutat sententiam. censetque, ut in urbe capta excipiantur.

Erectus Barbari Legati animus.

fossa, aut caedibus deartuata contuens, in vocem utroque adfectu tinctam erupit: *Non Christianorum virtus, sed nostra flagitia haec tanta nobis dant mala.*

Caraphaeus Legatos ad Bavarum ducit.

Caraphaeus eos ad Bavarum in praetorium ducit, ubi omnes belli subsummi aderant Duces. Ii, non ultra verborum officia transgressi, caussam cur Legati venirent omnino tacuere. Dux eos comiter ad prandium invitat, liberaliter adhibet, mox Caraphaeo committit, qui Viennam profecturus erat, quo maximis gravissimisque de rebus super pace belloque decernendis a Caesare fuerat adcersitus.

Et ab eodem in fidem recipit.

Viennam a Caesare evocatus.

Bavarus scribit de Turcica Legatione ad Caesarem.

Caraphaeus Legatis comitatum decernit.

Auctor quoque Bavaro est, qui statim ad Caesarem de adventu Legatorum scribat, ut de ea re Foederatos participes faciat: mox eos secum ultra Savum ducit; comites itineris quadringentos equites, duces autem viros prudentes & hospitales addit; monetque, *ut captas hoc bello urbes, & praecipue Budam declinent, ne adhuc deformata expugnationibus munimenta conspiciant, quae Caesar per belli nunquam cessantis tempus reficere non dum potuerat.* Et tamen idem quod Legati iter facere, ut

Ejusdem circumspectio.

Saepe in itinere cum Legatis cōgreditur.

per

per eam occasionem saepe cum iis congrederetur, & quid synceri ac solidi adferrent penitius exploraret.

Sed Legati abstrusi & impenetrabiles: Effendis enim semper secum mandatorum codicillos signatos gerebat; ut qui ab ejus legationis secretis erat de ejus arcano nihil omnino se scire adfirmaret. Semper iis una frequentes aderant Maurocordatus, qui Constantinopoli domum, uxorem, liberos habebat, necnon erat aemulorum Caesaris studiosus; & Thomas Tarsia Maurocordati adfinis, Venetaeque Reip. Interpres, qui praedicabat, a Magno Vezirio vi adactum ad eam interpretandam Legationem. *Summa taciturnitas Legatorum.*

Interea Keskemeti in febrim Effendis incidit: & Caraphaeus dum sermones cum Maurocordato serit, percunctatus est, *an Legati summa rei agendae potestate instructi venissent: de qua re ambigere se dicebat, quod omnis Dravum inter Savumque ditio, & Savus ipse cum Bellogrado a Caesare reciperata erant, postquam Legati, ut temporis rationem inibat, Constantinopoli profecti sunt: alioqui, conficiebat, eos novis amplioribusque mandatis egere*: cui caute *Effendis Keskemeti aegrotat,*

Maurocordatus cautus.

Maurocordatus, *se arbitrari de eo quoque praescripta in eos casus mandata habere, certum tamen non scire*. Hinc Caraphaeus conjiciebat, *aut Turcas jam de Bellogrado, antequam caperetur, desperasse; aut Legatos plenum mandatae rei arbitrium habere.*

Caraphaei conjectura de potestate Legatorum.

At liberior ejus, qui a secretis erat, vox super coenam erupit: *in ea Legatione omnem Constantinopolitanorum spem conlocatam.* Unde Caraphaeus censuit, eos amplas pacis conditiones oblaturos. Hinc imperat ut, ubi Effendis convaluerit, Legati recta Pottendorfium ducantur, sepositam, munitam, & unâ portâ patentem arcem; omniaque providet, quibus Turcae uti Legati sanĉte habeantur, uti hostes acriter observentur.

Turcarum animi graviter perculsi.

Caraphaeus imperat Legatos Pottendolfium duci; & quid ita.

Interea jam Caesar de adventu Legatorum Polonum Regem, & Venetum Senatum certiores fecerat, ut & foederati Regis officio fungeretur, & pacem an bellum mallent, cognosceret; ac Lotharingium de pace cum Legatis agere destinarat. Atque ille quidem jam cum iis Budae conloqui coepit; mox morbo correptus, per quod idem tempus Caraphaeus in Austria aegrotabat.

Socj de adventu Legatorum a Caes. certiores facti.

Lotharingius cũ Legatis agere destinatus.

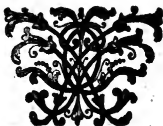
Aegrotat.

Caraphaeus aegrotat in Austria.

Sed

Sed Caesar ei omnem denegat moram hactenus convalescat, jubetque *ut extemplo Viennam contendat, ne Foederatis suspicio incidat, eo colore Caraphaeum morari, ut secreto cum Turcis de pace transigat.*

Caesar solicitus de sociali fide. Caraphaeum aegrotum Viennam evocat.

CA-

CAPUT II.

In Sanctius Consilium adscitus Caesari, quo ad Pacem animum lubentius inducat, Hungaricam Rempublicam ordinandam proponit, ut tandem aliquando diuturni ac sumptuosi belli dignos per Pacem conligat fructus.

Caraphaeus a sanctiori Consilio esse jussus.

Ut Viennam Caraphaeus pervenit, inter Sanctioris Senatus Patres cooptatus est; & ubi per morbum licuit, quinque post perpetuos annos Caesarem adit coram, adloquiturque: & quo ei gravius pacem suadeat, ingentes perennesque belli Hungarici fructus exponit, si

Caesari Hungariam proponit.

pace

pace parta Hungariae Regnum bonis rationibus ordinandum suscipiat. Etenim Hungariae, longo duûm & viginti annorum, quos ibi res gesserat, usu, multa emendanda, complura promovenda, pleraque instituenda animadverterat: sed ad Bellogradum, ejus situs cogitans ingentes utilitates, haec de ea republica ordinanda meditatus erat, quae mox Caesari in haec ferme verba enarravit.

Jam divino beneficio in utraque Hungaria ingentes ab eo victorias reportatas; sed hinc Transylvaniam, hinc Bellogradum ejus imperio adjectas ei commodare facultatem, ut si in eo Regno Summi Numinis religionem constabiliat, munimentis firmet securitatem, a militibus Ducibusque severam exigat disciplinam, paganis artificiorum commerciorumque industriam promoveat, eoque Aerario sapienter utatur; regnum florentissimum pollentissimumque habiturum, quo ut omnibus Europae Regibus dignitate praeit, ita opibus certe fuerit secundus nemini.

Transylvania, & Bellogradum digna ejus belli praemia.

Ordinationis propositio.

Regni Hungariae recte administrati opes.

Agrum enim longissime latissimeque patere; eumque maximo Europae fluminum interfluente supra fidem pabulis beatissimum, ut cen-

Agri amplitudo.

Optima pabula.

centum bovum millibus in annos solius Germaniae mensas alat; ac praeterea omnis naturae fructus uberrimum nedum necessaria, vitae quoque delicias aliis nationibus commodare. E superiore Hungaria Maramarosiensem salem externas condire dapes: & e perexiguo agro expressa Toccajana vina ab Polonis, aliisque ad Septentriones nationibus ingentem auri vim ei merere: passimque tres quatuorve Transdanubianos Primores tantam ditionem, tantorumque proventuum habere, ut indidem Principi summo splenderet cultus & aula. Has opes in Regno arctiori ambitu, factionibus discerpto, bellis externis vastato: quid longissime latissimeque prolatis finibus, & ad concordiam pacemque aeternûm duraturam bene ordinata republica?

Natura feracissima.

Salinae.

Vina Toccojana.

Ingentes Principum Hungarorum opes.

Principio igitur oportere, in Regnum inducere plurimâ copiâ Sacerdotes, sacrorum doctrina eximios, & adstricti Christiani moris insignes, qui cives Romanis Sacris initiatos pietatis officiis erudiant, excolantque. Nam in una Regni parte, quam tredecim Comitatus *adpellant, ad multa civium millia numerari, qui binas domi ductas uxores habent; & ob eorum, qui sacris praesunt, negligentiam*

Religionis pietatisque excitatio.

tiam id per indignam veniâ excusationem palam sibi licere putant. At rectâ Christianorum dogmatum morumque doctrinâ firmatos in contentionibus cum novatoribus facilius Caesari sacrorum communione adhaesuros; & contra Turcas Religionis stimulis incitatos, acriores futuros hostes.

Ejus utilitas in re civili.

Si vero Hungariae munimina, cum ob solitam ejus rei Turcarum ignorationem, tum ob nuperas oppugnationes expugnationesque semiruta reficiantur; ac super Danubio, Tibisco, Savo, Dravoque, & Marusio utilibus in locis alia excitentur; Hungariam multo plura secula quam ab Soleymane ad praesens usque bellum, in hac Christianorum aucta, deminuta Turcarum virtute, hostium conatus elusuram: quin fore, ut in reliquas eorum ditiones & apertas, & immunitas potenter immineat. Sed ad id militaris Architecturae gnaros, & maxime arcium super paludibus excitandarum (uti est natura situum per universam ferme Hungariam comparata) quantovis precio conducendos; ejusque rei experientissimos Hollandenses videri. Et ut id neve Aerario, neve civibus grave sit, summum Pontificem, hactenus munimenta

Ratio Hungariae muniendae.

Hollandenses gnarissimi excitandarum arciũ in humentibus campis.

Consilium ne ea res aerario, neve civibus sit onerosa.

 ab-

absolvantur, decimam Sacerdotibus pendendam remittere; quando jam eam pecuniam Turcis reprimendis, & coërcendis Novatoribus destinarat: & Regni legibus cautum, Pontifices Sacerdotesque pro rata quenque parte ex decima sibi adtributa militi in Turcicis bellis merenti conferre stipem. Hac ratione & Fabricensium Conlegia, quibus ea Architectura imperat, institui, & iisdem salaria pendi posse. Ceterum ubique abundare materiam, aeris praecipue; cum per omnem Hungariam ingens corruptorum numerus tormentorum jaceat, quae in penitissimam Hungariae Transylvaniaeque partem convehenda, ut nova ibi conflentur, & vecturae Viennam usque compendium fiat. Sed imprimis Transylvaniam Hungariae arcem, & ab Polonis, Valachis, Moldavisque ac per eosdem ab Tartaris claustrum, firmatissime muniendam.

Fabricensium conlegia instituenda, dotanda.

Aeris copia in Hungaria.

Ubi conflanda tormenta cum compendio aerarii?

Imprimis Transylvania munienda.

Hungarum vero militem severissimâ disciplinâ in officio contineri oportere; certisque habendum in numeris, ut neque sint Regi inutiles, & Regno graves: qui dum assiduos milites profitentur & jactant, duplo triploque plura ab civibus stipendia exigunt.

Hungari militis disciplina intendenda.

Rascianos autem, depositis armis, agrorum

rum culturae addicendos; qui nisi cicurentur, certissimi Regno excidj olim caussam extituros. Superare fidem, quot quantasque rapinas sub Turcis flagitiosissime fecerint, donec ab iis rei rusticae sunt adpliciti: & Caesarem ipsum superiori bello cum Turcis pacem facere adactum, maxime ut Regnum eorum latrociniis turpe lustraret. Ultra Danubj & Tibisci ripas, inter Dravum Savumque, & cis Tibiscum immensum terrarum tractum incultum jacere: eum Rascianis, Dalmatisque colendum quinque annos oneribus immunem dari, Germanis militibus severissime edicto, ut omnem ab iis injuriam contineant; & reos compertos gravissimis exemplis puniendos. Ita agro & amplo cultoque dominaturum; quando non vasta terrarum spacia, sed industrius agrorum cultus magnos Principes efficit: & turbandae inter duo Imperia pacis per ejus gentis latrocinia caussas praecisum iri.

Agricultura celebranda, & qua ratione?

Rasciani armati turbulentissimum, & avarissimum hominũ genus.

Ut agricultura ars promovetur.

Ager cultus non vastus magnos Principes facit.

At hercule Bellogradi situm, quo novem navigationi apta flumina ejus radices conradunt, & omnia Danubius, qui eam praeterfluit urbem, complectitur, commoditatem praebere celeberrimo omnium nationum emporio

Bellogradi situs celeberrimo emporio maxime commodus.

rio fundando; modo curetur ut mercatores eo commigrent in antiquas sedes, indeque pelles, ceram, mella, lanificia, holosericum, aurumque in Turcici Imperj ditiones exportent. Sed & si Bozina ei restituatur, & Ragusa in ejusdem clientela firmetur; Bellogradum non in Orientem solum, sed in Occiduam quoque plagam commerciis celebre fore: & Caesarem perpetuum suis ditionibus limitem directurum, qui in Neapolitanum Regnum per Hadriaticum mare pertineat, eâque utriusque cognati Imperj Germanici Hispanicique & merces, & auxilia commeent. At enim Bellogradum in hostium confinio situm; & quovis armorum rumore vel temere orto impediri commercia. Heic dat consilium *Bellogradi communiendi, quo sit adversus Turcicam potentiam propugnaculum prorsus invictum, & Transylvaniae ipsi, Valachiae, Bozinae, aliisque Provinciis firmissimae arcis & longe lateque minantis instar immineat:* quod ego sciens prudens silentio praetereo; quando ea urbs satis infeliciter in Turcarum manus reciderit; ne barbari hostes Christiani Ducis consilio adversus Christianos ipsos utantur. Hinc pergebat, *quod comparata*

Merces Hungaricae.

Bellogradi utilitates immensae.

Ratio Bellogradi communiendi;

Quam Scriptor Caesaris, & Christiani nominis pietate reticet.

Artes promovendi commercia.

rata

rata urbi securitate, commercia his artibus florere curentur: sanctissime servetur promissi fides; mercatores sibi ipsi jus dicant; expeditissima judicia exerceant; neque ab eorum sententiis liceat provocare: Cives quam maxime sint hospitales; & in controversiis, jurgiisque inter cives & peregrinos exortis, extero faveant; sive adeo criminis manifestum potius amandent quam puniant; & portoria iis prorsus nulla indicantur.

Ad haec Hungaros acuto ingenio praestare, quo in factiones scinduntur; si scientiarum artiumque studiis bellicosi animi pelliciantur, artificia absolutissima, & nova inde excogitata sperari. Se rei caussas ad Philosophos amandare vestigandas, videre tamen effecta: ex quo Gallia, Hollandia, Angliaque ad excolendas interiores literas adplicitae; & novarum rerum inventione, & artificiorum perfectione opulentissimas factas. Id vero scire, quod industriae urbanae fructibus aeraria ditentur maxime; & respublicae Monarchicae fiant longe sedatiores.

Hungari acuto ingenio.

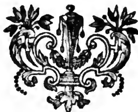
Literae quid quantumpue cōferant ad opificiorum perfectionem, & nova excogitata.

Artificiorum fructus Reipub. quā uberrimus.

Itaque his emendatis & institutis, si Aerarium attente & ex fide administretur, & ve-

Qui vectigaliū redemptores boni?
Redemptionum fraudibus occurrendum.

ac vectigalia, tributa, portoria a civibus locupletibus redimantur, redemptionumque fraudes in publicam pauperiem excogitatae supplantentur, id Regnum daturum immensas opes.

C A-

CAPUT III.

Status rerum in Occidente & Oriente plaga, ut & cetera pacis argumenta, quae Caraphaeus est adlaturus, & conditionum, quas Turcis dandas censet, aequitas cognoscatur.

NUnc autem operae precium est nosse & belli socialis res in quem statum pervenerint, & quae commoda incommodave ad id prosequendum alia aliunde per terrarum Orbem extiterint, quo tempore Caraphaeus Caesari de pace deliberanti eam suadet; ut cum alia quae adfert ad eam faciendam argumenta, tum an conditiones, in quas dandam censet, pro temporibus sapienter da-

datae, repudiataeque intelligantur.

Polonicae expeditiones in Tartaros irritae.
Magnanimitas Regis.

Polonus Rex, quot hujus belli numerantur anni, totiens Budziacensem provinciam tentavit: ingens animi, per Podoliam agmine ducto, flumen *Niester* appellatum trajecturus; ut inde Bassarabiam, inter ejus maximi fluminis, Danubjque ostia, & Euxini maris litora sitam, penetraret, lustraretque Tartarorum latibula, unde Polonos, aliasque conterminas gentes pessime infestatum erumpunt; & arce Bialogrodo in Euxini litore extructa potitus, liberum Cosaccis ferocissimae genti panderet in ipsius Euxini oras excursum; qui eas Constantinopolim usque praeterlegerent, infestarent, depraedarentur. Sed semper usus infelici Marte: nam suetâ Comitiorum vel difficultate vel morâ, serae vel impeditae expeditiones: belli genus exitiosum; ductandi exercitus per ingentes terrarum tractus omni naturâ benignâ sterilissimas; res gerenda cum hoste velocissimo ad insultus, & fugam: unde, inter longe lateque vasta & intuta, militi in castris communiendis plurimum operis, & laboris; pervigil, semperque instructa & intenta quies; moto-

Comitiorum difficultates, vel morae.

Asperrimum belli genus.

riae

riae pugnae anhelaeque ; agmina famelica & sitibunda ; infestati semper receptus. Moschus in belli societatem adscitus, sive cum paucis, sive cum maxime formidandis auxiliis praesto fuerit, per Polonorum moras vel innoxius hostibus, vel damno auctus ab hostibus. Hinc Camenecum Podoliae caput in Moldaviae finibus sita saepius tentata, inrito semper conatu. Unde Reip. Polonicae animos generosa invidia carpebat, *Caesarem de Turcis tot tantasque in Hungaria victorias reportare ; se vero quinque perpetuis annis cum ingenti intertrimento una arce vel Bialogrodo, vel Cameneco potiri non posse*. At Rex adversam belli solabatur fortunam, & fidei socialis, quam praestabat, gloriâ ; & spe domum inducendi foeminam Neoburgensis Domus Principem, qua Jacobo primo filiorum amplissimam cum Caesare conciliaret nuptiarum necessitudinem.

Moschi expeditiones in Tartarum a Polonicis non absimiles.

Reip. Polonicae generosa in Germanos invidia.

Regis praeclara socj fides;

Et egregium in Caesarem studium.

Veneti contra, gnari temporis opportunitate uti, dum Caesar virtute & fortuna belli Turcicarum virium robur in Hungaria atterit, sub Francisco Mauroceno, jam bello Cretensi spectatae virtutis Duce, cum

Venetorum sapientia.

Francisci Mauroceni laus.

Ingentes victoriae a Venetis de Turcis relatae.

sua, & Hetrusca, Melitensi, Pontificiaque classe sociis, suo & alieno milite in Ionio mari peninsulam Sanctam-Mauram, in Peloponneso autem Coronem, Navarinum, Modonem, Neapolim, Mistram ad Spartae ruinas adsitam, Patrassum, Lepantum, hinc Corinthum ejus Regni claustrum, in Attica porro Athenas, rursum in Dalmatia Castrum Novum vi & armis, inoffenso per quatuor annos victoriarum cursu, cepere: hoc autem anno ad Insulam Euboeam, quam olim sub regno habuere, ab Turcarum ferocia eorum virtus retusa est. Nam in obsidione principis urbis, quae universae Insulae nunc dat nomen, plurimus manipularis effusus sanguis; ac satis multis qua nascendi sorte, qua belli virtute praeclarissimis viris funera oblata. Sed gravi Othonis Guilielmi Konismarchj exercitus Imperatoris morbo prorsus impedita expugnatio; unde & solutum obsidium, & importunum praeclarissimi sua tempestate Ducis funus Venetarum rerum felicitatem non mediocriter conturbavit. At enim vel secundante belli fortuna, per diuturnum asperumque Cretense bellum aerarium nuper

Euboica expeditio improspera.

Othonis Guilielmi Konismarchj morbus,

Mors,

Laus.

Belli difficultates.

per

per exhaustum: & quanquam aurum extra ordinem sapienter Senatus conquireret, & ex fide Quaestores exercitus erogarent; tamen ob longinquas &, ut maritimae solent, dispendiosas expeditiones cum sociis classibus, & conducto milite, sat rerum suarum agebat.

Maritimae expeditiones dispendiosae.

Ita ob adversa belli, quae Venetis hoc anno ad Euboeam acciderant, & per eorundem prospera, at dispendiosa; ob totiens inritos & ipsis intertrimentosos Polonorum conatus; ob magnificas Moschorum expeditiones, innoxias tamen; erat Turcis quod adflictos erigerent animos. Nam in Slavonia Costanissa, Gradisca, Brodtum a Badensi captae cum Bozinae Rectore fuso leviores jacturae erant. At vero Bellogradum amissum acerbe Populum Constantinopolitanum graviterque commovit. Inde nova turbarum fomenta Dux Janicsarorum aliique militum Duces, quibus ea respublica ingrata erat, arripuerunt, ut ex communi pernicie privatum compendium facerent: & Soleymanem in ordinem redigere, Mehmedem summae rei restituere, Primum Vezirium interficere, & ejus fa-

Caeteri hostes Turcis molesti, sed Caesar unice formidandus.

Bellogradi jactura Regiam Turcarum concutit.

Novae C.P. turbae.

ctione dissipata, magistratus & imperia inter se partiri conjurarunt. At ab uno ex consciis, cui non ex aequo tributum facinoris praemium videbatur, conspiratione indicata, Primus Vezirius turbida consilia multorum supplicio oppressit; auctorque Soleymani est, ut *numerosissimum resoluti jam obsequj populum vitet; ac Hadrianopolim commigret; eoque secum Mehmedem, ejusque subolem, inlecebras novarum rerum in arctiorem custodiam abducat*. Tanta felicitate Caesar bellum in Hungaria quinque perpetuos gesserat annos, ut Orientis Imperium victoriis adfligeret foris, per quas id ipsum seditionibus domi convelleretur.

Conjuratio indicata;

Oppressa.

Soleymanes Hadrianopolim cōmigrat.

Caesar Turcici Imperj terror, & clades.

Belli initia ab Occidente.

Sed jam extiterant ab Occidente plaga importunissimi belli initia, quod cunctas Caesaris prosperas res interrumperet, & conturbaret, mors Caroli Rhenani Palatini, Imperj Septemviri, Foedus Augustanum, & Pontificis Coloniensis creatio.

Controversia super hereditate Palatini Rhenani.

Super Palatini hereditate controversia inter ejus sororem, quae Philippo Aurelianorum Duci nupta erat, & Philippum Guilielmum Neoburgensium Ducem extiterat. Huic Caesar gener, illi Rex Gallia-

rum

rum ex fratre germano adfinis: Guilielmo proximum succedendi ex adgnatione jus additione firmatum; Aurelianae Duci petitio relicta est.

Foedus Augustanum.

Quod Galliae speciem formidolosam praebet.

Ad haec inter plures Germaniae Principes ac liberas Respublicas adversus externam vim mutuae tutelae foedus Augustae Vindelicorum sancitum: quod Galliarum Rex ubi rescivit, per amplissimum Cardinalem Etraeum apud Summum Pontificem suos metus exhibens, ne Caesar pace cum Turcis factâ contra se arma converteret; ab eo petiit, *ut ejus dissolvendi auctor fieret*: & *vicennales inducias Ratisbonae inter ipsum & Imperatorem depactas in perpetuam pacem intra mensem commutandas* offerebat. Summus Pontifex per amplissimum Pium Cardinalem Caesari haec Galli Regis desideria significavit. Sed Caesar hos metus discutere; *nam Austriae Domus id proprium, sancte foedera custodire; & nunc maxime a Turcis per varias artes de praesentis belli societate tentatum abstrahi, in ea constanter perstare; & dispendiosissimo bello, quo Regna hereditaria aere, virisque exhauserat, & quinque perpetuos annos*

Gallia Germaniae perpetuam pacem intra mensem paciscendam offert.

Caesar Foederis Augustani jus per epistolam Summum Pontificem docet.

per

per solitudines & vastitates gesto, non novum serere, sed longo ocio & pace refici necessarium sibi sit. Nihil novi, nec quidquam ulli metuendum eo foedere sancitum; sed innoxiam & ab omni jure permissam mutuam opem, ubi armis petantur ii, qui sibi auxilia conferunt contra Turcas. Cautam defensionem, nisi ei qui nocere velit, praeterea gravem nemini. Ad haec auxiliorum tam parvum depactum numerum, ut vix suae ipsorum tutelae sufficiant, ne dum ab iis Galliarum potentissimus florentissimusque Rex metuat. Antiquum Germanici Imperj, & legibus, quibus fundatum, consentientem morem, uti partes in summae salutem provideant. Id enim, in minutos Principes Respublicasque divisum, & per Comitia regi, quorum satis cum damno saepe spectantur morae. At Galliae Regem suo unius arbitrio regere cuncta; extemplo exercitus maxime formidandos, ingentesque classes comparare, & instruere. Ab iis autem, qui non alios opprimere, sed de sua salute cogitare conanrur, quid vereatur Rex, qui Luxemburgo Hollandensibus, Rheni accolis Argentorato, arce Casali Pedemontanis ac Mediolanensibus imminet? Ei, si lubet,

lubet, licere Imperj Principes in bellorum aliis inferendorum ſocietatem vocare: queri quod Germania de ſuo corpore lectis ad externam arcendam vim foederatiſque ſociis ſibi proſpiciat. Induciarum finem, ut Gallia occupatis ociose interim inſiſteret, ac Caeſar de Occidente ſecurus ageret, dum ad Orientem plagam gereret bellum, & per omne id tempus controverſiae ſedato jure componerentur. Ipſumque adeo Galliae Regem earum adſertorem fore pollicitum, alioſque Principes ad eas vindicandas adpellaturum. Si igitur ſyncere ex Weſtphalicae & Neomagenſis pacis mente, & more inter Reges ſummos Reſpublicaſque uſurpato, velit inducias in aeternam pacem transfundere, ſe nihil facilius lubentiuſque facturum. Sed & in iis cautum ut in convento loco de finibus regundis aequo jure diſceptaretur. Rectis jam finibus, quidni aeterna pax conſequatur? Sed ad eam rem ipſum induciarum tempus praeſtitutum. Quare Galliarum Regem non aequum facere, cum intra menſem de ea re tranſactum poſtulet; in qua tot Electorum, Principum, Rerumpublicarum res verſatur; quos per Germaniam diſſitos, ne certiores quidem facere per id brevissi-

Cur Germania pacem a Gallia oblatã repudiat?

vissimum tempus licet. Sibi uni ex multis in id convenire ex gentium jure negatum. Eum igitur, pacifico colore inducto, id agere ut, omni disceptatione praecisa, omnibus omnium rationibus inauditis, cunctos temporis articulo opprimat; & omnia, ante & post inducias occupata, quae sextam Germaniae partem describunt, optimo obtineat jure. Itaque si ejus quod Gallia petit speciem videas, id vanum dissidensque animadvertas, & quod per rerum naturam omnino fieri non possit; sin penitius rimeris, id velle ejus Aulae ministros, progressus contra Turcas sisti, nec Germaniam concordiâ coalescere. Sed si Rex pro sua animi magnitudine haec judicet, se certo sperare, eum neque sui nominis gloriam, neque foederum sanctitatem hoc facto maculaturum. Id rogat Innocentium, ut sua sanctissimi Pontificis auctoritate Regem moneat, ne Turcae Christianissimi Principis beneficio sui Imperj salutem imputent: sin Galli in contraria sint animati, se ad Summum Numen fractorum foederum ultorem provocare, quod sibi Europae ab Turcico jugo prorsus liberandae facultas praerepta sit.

Hae Caesaris rationes a Summo Pontifice

tifice Etraeo, & ab Etraeo Galliarum Regi communicatae nihil magis inter Christianos Principes pacem firmarunt; & novissima belli materia quaesita Leodiensis Pontificatus. Ejus enim competitores Guilielmus Cardinalis Frustembergius, & Clemens Bavarus Maximiliani Septemviri frater; ille Argentoratensis, hic Ratisbonensis Pontifex: uterque jure petere prohibitus; sed Innocentj Pont. Max. singulari lege cautum ut in iis Comitiis de Clemente ratio haberetur. Frustembergium Galliae Rex & officiis, & armis in Coloniensem agrum admotis promovebat: Bavaro favebat Germania studiis; & Caesar fide, in quam omnem eam Domum receperat, tuebatur: itaque Bavarus creatus est.

Leodiensis Pontificatus petitio. GuilielmusFrustembergius, & Clemens Bavarus Cōpetitores.

Frustembergio Rex Galliae,

Bavaro Caesar favet.

Ab hac ultima caussa Galliae Rex bellum exorsus, per edictum questus, *Frustembergium spretis Comitiorum legibus repulsum; Aurelianam Ducem injuriâ a suae familiae successione prohibitam; aeternam pacem a se Germaniae oblatam, ab ea repudiatam; & adventantibus jam Turcis Legatis metum, ne pacato Danubio Caesaris armis turbetur Rhenus;* cum exercitu maxime formidando

Galliae Rex bellum indicit.

 Gal-

Sub Galliarum Delphini ductu Philisburgum capit,

Galliarum Delphini ductu Philisburgum, tanquam illac essent arma Germanica in Galliam inruptura, intra mensem obsidet, oppugnat, capit. Hinc mense alio Treveros, Heidelbergam, & Wormatiam occupat: & quadam furiata belli mente correptus miles omnem Palatini ditionem aut diripit, aut ferro flammaque corrumpit: & quanquam Spira, Maguntia, Bonna nulla objecta vi portas victoribus aperuissent, magna ex parte desolatae; demolita templa, direpta sacra, & Spirae religiosissima Germaniae Imperatorum sepulchra violata: quae Gallico nomine indigna facinora Rex in posterum correxit, adstrictiori Ducibus armorum potestate permissa. Sed tamen interea Constantinopoli renunciatum, *ab Gallia jam bellum Caesari inlatum esse.*

Mox Treveros, Heidelbergam, Wormatiam.

Palatini ditionem exscindit.

Hinc Spiram, Maguntiam, Bõnam pene vastat. Saevissimus Gallorum furor.

Turcae certiores facti bellum Caesari a Gallo inlatum.

Germania interim arma aut intus sera ad expediendam vindictam, aut foris ad Serviam quam longe dissita. Tamen ejus exundantis inundantisque omnia armorum torrentis e Germania terra avertendi una spes, sed satis dubia trepidaque adfulgebat, quod Hollandia, Brittanniaque contra Brittannum, Gal-

Hollandi, & Angli contra Reges Angliae, & Galliae foederati.

lum-

lumque Reges inter se foederatos bellum per idipsum temporis adparabant. Angli enim, gens in qua nihil mediocre, magno interno motu aestuabant. Nam Jacobus eorum regnator, Romanorum pietate sacrorum ductus, ea regno restituere palam conabatur. At Angli infensissimo contra Romanum Pontificem odio ab Henrico usque Rege duo ferme secula imbuti, & monstrosa de Numine opinandi libertate ab Olivero Cromwellio obfirmati, contra Regem conspirant; & ad Guilielmum Nassavium Arausicanorum Principem, Jacobi nepotem & generum, virum vi pari vastis cupiditatibus praeditum, convertuntur. Is a majori Guilielmo prognatus, qui Hollandiam ab Hispaniensi Monarchia sub Philippo II. Austrio Rege per tutelam libertatis abstraxit, & in qua nunc perstat, Reip. formam instituit. Unde ex ea familia posteri Libertatis Hollandensis perpetui Protectores: & ab eo usque tempore sive sapientia, sive felicitate institutum duravit, ut qui ejus Reip. libertatem protegerent domi, iidem foris summum armorum imperium haberent; & tempore pacis Tribunitia potesta-

Civilium in Anglia motuū caussae.

Guilielmi Nassavj imago.

Arausicani Principes in Hollandia domi tanquā Tribuni pl., foris veluti Dictatores.

bello autem grassante Dictaturâ perpetuâ fungerentur. Nam quanquam Hollandenses ab Anglis in auctu suarum cujusque rerum alieni, tamen libertatis necessitudine devinctissimi; & potissimum cum Jacobus exercitu & classe potens nuper cum Gallorum Rege belli societatem inisset: nam utraque ab utroque suae libertati metuebat: Hollandia popularis respublica Monarchae confini gravis, praeclusis Angliae auxiliis, Germaniâque ad Danubium longe conversâ; Angli, ne Gallorum ope (quibus se navigationis audaciâ, animorum ferociâ, rebusque omnibus anteponunt, & unâ elegantiâ lubentes cedunt) Rex frenum sibi, ut dictitabant, religionis imponeret, quo mox regni compedes constringeret graviores. Sed quia tantae expediendae conjurationi taciturnitas necessaria; & ingenti classe exercituque opus erat, quam curiatis Comitiis decerni oportebat; Arausicanus edixit, *maximam Hollandensium rem agitare, quam vulgari, & perdere juxta esset: quare tribus spectatae pietatis in patriam, fide integerrimis, auctoritate gravissimis viris remp. demandent, quibuscum agat*. Et apud Hollan-

Hollandiae Angliaeque necessitudo.

Populares Resp. Regnis conterminis graves.

Angli praeferoces.

landenſes renovato inſigni Athenienſium & Ariſtidis exemplo, fides habita eſt; & conſilium intra quatuor omnino ſtetit; aes de aerario depromptum; ingens claſſis milite inſtructa. Jacobus futura veritus claſſem & exercitum auxit, validam ſane Regni tutelam ſi terreſtres copiae fidae, maritimae fortunatae. Interea Arauſicanus ab Hollandiae littoribus ſolvit, dum Caraphaeus Viennam pervenit, quocum Caeſar de pace deliberaret.

Singularis Hollandenſium in Arauſicanum fides.

Quo tempore Caraphaeus Viennam pervenit?

C A-

CAPUT IV.

Caesari Pacem suadet : & ad eam instituendam aegrotanti Lotharingio suffectus , ex Veneti, Pontificique Legatorum consensu Pottendorfium mittitur , quid Turcae Legati adportarent, exploraturus.

Saeva belli stipendia.

CUi per haec rerum argumenta suadet : *Hungariae Regnum erogandis stipendiis exantlatum; Transylvanos tribuenda tam longe ope jam fessos ; Provincias hereditarias ad languorem datas ; Aerarium ferme exhaustum . Quanquam Polonum Regem Austriae Domus studiosum , tamen*

men Reip. Tartaricum bellum, totiens aut irritum, aut noxium, jam molestum. Venetam Rempublicam ingentem eo bello terrarum & marium tractum jugi prosperitate quaesivisse; ut si ad Euboeam non offendisset, tamen secundae fortunae modus Venetos sapientes ad pacem impelleret. Romanum vero Pontificem annis gravem; nec facile alium aequa nominis Christiani pietate, & animi altitudine successurum. Et ob idipsum Turcicam potentiam metuendam, quod tot tantisque belli cladibus acceptis nedum adflicta non sit, sed semper ingentes vires tanquam integra repararit. Recens, & declinandum exemplum: ultimo bello Gallico, cum Ludovicus XIV. postquam Bonna a Caesareis recepta est pacem petiisset, & Hispani multa & magna atque adeo absurda postularent; Gallus belli fortunam porro experiri maluit, quae serie rerum mutata est. Jam Summi Numinis ope (quam implorare hominibus datur, de ea sibi spondere non datur) praeter ceteras Hungaricas victorias, hinc Transylvaniam, hinc Bellogradum ejus imperio adjecta, intertrimentosi ejus belli nedum praecipuos, sed unicos omnino fructus. Atque heic, Hungariae

Resp. Polonica belli pertaesa.

Veneti sapientes in rebus prosperis habere modum.

Romanus Pontifex jam moriturus.

Turcica potentia in adversis rebus ingens spectata.

Prosperae Fortunae moderandum.

Sub gravi, & recenti exemplo.

Digna belli Turcici praemia Bellogradum, & Transylvania.

riae

riae ordinatae utilitatibus perstrictis, adsumit; *Jam ipsum tanquam in semine uberrimos gesti belli fructus habere: id aerumnis & sumptibus juxta ingentibus satum, non nisi longo ocio & tranquillitate excoli, & ad messem perduci posse. Constantinopolim in ejus ditione videre, quae piorum omnium certae spes erant, nunc jam irrita vota factas esse. Galliae enim Regem jam maximo infestissimoque exercitu Rheni ripam tanquam calamitatem percurrere. Arausicanum hybernis fluctibus Hollandiae commisisse fortunas, quas si ad saevos Brittanniae scopulos fregerit, jam funditus ejus reip. obruerit libertatem. Occupandam igitur pacem, antequam Gallica arma in penitiorem Germaniam pervadant; quibus Imperj impromptae vires obstare vix possunt; quin, si pergant, Sveviam inrumpant, omnemque occupent; unde Turcis caussa existeret, ut a pace ad bellum converterentur. At pace cum Turcis facta, cum potentissimus exercitus veteranorum militum, & tot tantisque victoriis ferox ei floreat ociosus, Gallum Regem ad incoepta prosequenda attentiorem futurum.*

Pace opus, ut ex Turcicis victoriis digni fructus capiantur.

Victoriarum progressus contra Turcas Christianorum discordiis praepediti.

Ingens bello Gallus.

Discriminosa Arausicani in Brittanniam expeditio.

Ab armis Gallicis majores metus.

Galliae impetus non nisi pace cũ Turcis facta hebetandi.

Caesar ad pacem adplicat.

Per haec & talia Caesar felicitatis cur-

cursum, qua per omne id bellum contra Turcas usus est, abrumpere decrevit, ac sedulo de pace agitare: & in Consilio, cui Kinskius, Strattmanius, & Caraphaeus ipse adfuere, eum ad agendum cum Turcis Legatis Lotharingio aegrotanti suffecit. Qua re Veneto, & Pontificis Romani Legato significari jussâ, censuerunt *ut Caraphaeus, quid Turcae Legati adferrent, exploraret.*

Caraphaeus Lotharingio, qui cum Turcis de pace agere instituat, suffectus, ex Veneti, & Pontificj Legati consensu.

Is igitur ubi Pottendorfium eos convenit, ita sermonem exorsus est; *se pro benevolentia erga eos, quantum in hostes liceat, satis spectatâ, hanc iis in omnem ipsorum gentem pervagati meriti famam optare, ut per ipsos Turcico Imperio pax tranquillitasque restituatur: sed profiteri eos oportere, quas adferant pacis conditiones. Musulmanos ipsos exemplum dedisse recens, qui Anno LXXXIII. Capraram Caesaris Legatum admittere recusarunt, hactenus Magnum Vezirium de suis mandatis edoceret: & nuper Caesarem Gallorum Regis Legato Senatum non dedisse, antequam eum venire cognosset ut Regis sui nomine cum ipso de Alba-regali capta gratularetur: atque adeo Legatum, qui de sua legatio-*

Legati, ut admittantur, profiteri debēt, quid adportent.

gatione justum documen non edat, admitti neminem. Heic Effendis respondit, *de tanta erga se benevolentia futurum olim gratiae referendae fortasse locum: aequum quod petit petere. Igitur sciat, sibi extra ordinem Legatis suum Musulmanorum Dominum magnam fidem habere, & summam pacis faciendae potestatem fecisse; sub capitis poena edixisse tamen, ne in alienas quam Caesaris manus Imperatoris sui literas darent: quare se, uti conditiones pacis conceptae sint, prodere mortalium posse nemini: id vero palam profiteri, sibi a Soleymane mandatum, ut principio Caesarem faciant certiorem, ipsum pacis studiosum Musulmanorum Imperatorem creatum, deinde de pace rogent*. Ibi tum Caraphaeus excepit: *id officium nunquam eos ante eum diem, nisi per Imperatoris Viatores * cum Principibus sociis usurpasse, quos oportet scire, novum sibi impositum Dominum; sed cum Rege aeque summo ac belligerante id nullam omnino adferre utilitatem,*

Taciturnitas Turcicae Legationis de pacis conditionibus.

Legati Turcae novum Soleymanis regnum nũciant Caesari.

Inter Nuncium, & Legatum discrimen.

---

* *Ita visum latine referre quos Turcae* Siausios *appellant.*

tatem, quae omnis aequi juris parens habetur. Itaque ut novum Soleymanis Regnum adportent, neque jus gentium id cavere, neque ab Europae Regibus in moribus receptum; maxime si ab aperto hoste veniant, & quanquam non ab aperto, suspecto tamen. Ea autem conditionum taciturnitate eos augere Caesari suspicionem, non syncere de pace actum venire; ut qui jam comperit, novas Constantinopoli exortas turbas, & Soleymanem cum quatuor equitum millibus Hadrianopolim confugisse. Itaque ipsum eos in speciem legasse ut Populum Constantinopolitanum tranquillet, qui eam cupit, & flagitat. Sed non esse, ut Caesarem Gallorum armis implicandum sperent, cum Gallia majus habeat negocium, & magis ex sese. Hollandenses enim per id ipsum tempus, quo haec dicat, classem maxime formidandam contra Brittanniam Gallis sociatam solvisse. Hanc autem gravescere de eorum syncerítate suspicionem, vel maxime ex eo quod Techelium adhuc in sinu foveant, & suos exercitus ei ductandos committant. Sed enim se eos familiariter monere ut de Techelio sibi caveant, ne pacis negocio in caussam cadant, qua eum exhibere,

Utilitas mater omnis aequi juris.

Turcarum de cõditionibus pacis taciturnitas suspiciosa, ne subdola sit legatio.

Ejus rei conjecturae.

Consilium Turcarum tentatur.

Eorundem spes retunditur.

De non syncera pace conjectura altera.

Consilium Caraphaei Turcis datum de Techelio custodiendo.

re,

re, ut maxime velint, non possint: metum enim subesse ne alio confugiat, satis gnarus, aemulos, aut hostes Reges uti perduellibus quidem, sed in foederibus nullam de iis rationem habere in communem regnorum securitatem: & eadem familiaritate iis consulere, ut ab una Caesaris moderatione suis adflictis rebus levamen expectent. Sciant tamen, praeter cetera eum velle ut suis Foederatis satisfiat, nec aliter pacis negocium instituturum: tanta fide & constantia perstare belli societatem. Quod differebat Caraphaeus ad obtinendam Caesari in foederibus servandis dignitatem, Turcae in utilitatis partem detorquent; & putant eum haec praedicare, ut sive ii Foederatis facerent satis, Caesar omnium & potentior & felicior multo plura & majora petere possit; sin satisfacere nolint, amplissimis conditionibus eum in tanta sociali constantia & fide pacandum esse. Igitur Effendis, ne qua a Caraphaeo perrumpantur, tramissis omnibus, eo transilit: *multa exempla prodi, & morem in gentium jure fundatum, Legatis liberum per hostes patere iter: se Viennam ad Christianorum Imperatorem mis-*

Cur de perduellibus Reges in foederibus nullam habent rationem.

Egregia Caesaris socialis fides.

Mala Legatorum mens.

Constans Effendis silentium.

Et praecisa postulatio.

missos: integrum ei aut in oblata convenire, & edicere locum ubi per viros ad id electos pacis conditiones disputentur, aut se domum omni re infecta remittere.

CAPUT V.

Quae Pacis conditiones Turcis dandae sint censet: mox cum Ernesto Rudgero Starembergio & Udalrico Kinskio delectus, qui Viennae cum Turcis de Pace agat. Et quibus de caussis ab inrito congressu discessum.

Legati Turcae Viennam contendere, & Caesarē adire obfirmati.

ITa Turcis Oratoribus Viennam pertendere confirmatis necesse omnino fuit Caesari Aulam dare, quo media ferme hyeme tandem pervenerunt: per quod tempus Arausicanus prius adverso mari repulsus, deinde secunda navigatione ad Brittanniae oras adpropinquarat; & den-

Quo tempore Viennam perveniunt?

& densis nebulis feliciter suam obtegentibus, regiam classem fefellerat; dubiamque certaminis aleam inexpertus ad ea litora adpulerat, & consentientibus studiis exceptus, faustisque ominibus *Brittanniae liberator* adclamatus. Nam regius exercitus ab Rege sensim deficere; mox Proceres mutarunt fidem; tandem res novas ipsi Optimates amplexi. Rex infando patris exemplo, majestatis vim tentare deterritus, uxorem & infantem filium in Galliam praemisit; mox ipse quoque clam eodem confugere. Sed tempestate retractus, ab mobili vulgo agnoscitur. Eâ fortunae miseriâ, quod Rex pridie terra marique potentissimus, nunc ab suis desertus, ab Filia proditus, a Genero regno exutus, a socio Galliae Rege nulla praesenti ope levatus, vili habitu, actuaria navi, salutem sibi exilio quaereret, & ab elementis cum hominum genere in ejus perniciem conjuratis prohiberetur; in regnum reducitur, tantamque in spem erigitur, ut de pace ad Arausicanum legaret. Sed Legato injecta vincula; mox ipse Londini ab Arausicani milite custoditus; tandem ipsius Generi

Arausicanus Brittannia potitus.

Brittanni Regis miserae, & adflictae fortunae.

Vulgi mobilitas.

neri minaci consilio, & in scelus erupturo, *ut Regno excederet* monitus, in Galliam trajecit. Et Anglico Conventu Guilielmus ex uxorio Mariae Jacobi filiae jure Brittanniae Rex electus; & eo subolis ex Maria exsorte defuncto, Anna filia altera Georgio Daniae Principi nupta in secundas spes regni vocata. Ita infeliciter factum ut Galliae Rex, putans Arausicanum aut ad Brittanniae scopulos saeva hyeme non adpulsurum, aut adpulsum civili bello implicandum; Rheni urbes interea exscinderet, nec Hollandiam terra marique invaderet, ut Arausicanum a Brittanniae litoribus revocaret. Sed alia spes nec temeraria pullulavit, Arausicanum, Regni aemulo vivo & prope exulante, non desidem agitaturum in gente domi turbida, & ubi Rex, nisi bello armatus, summum rerum arbitrium non habet.

Guilielmus Brittaniae Rex creatus.

Quae infelicitas Jacobum Angliae Regem perdiderit?

Spes Guilielmum statim bellum contra Galliam moturum.

Igitur pro hac opportunitate Caraphaeus ratus, animo ob Rhenum impacatum nihil quidquam demisso, cum Turcis de pace agere, has iis conditiones dandas censet. *Principio Techelium dedendum: eo enim vivo Hungariam nunquam quieturam,*

Conditiones pacis ex Carraphaei sententia Turcis dandae.

Techelius dedendus.

Re-

Repetenda autem cis Danubium Sigetum; Canissamque cum suis cujusque finibus, ne qua in parte Turcae Dravum inter & Danubium haereant: inter Dravum Savumque Slavoniam, ultra Savum Bozinam cum ejus utilissima parte Arzigovina restituendam: & Ragusеorum Rempublicam, quae a Buda usque capta in Caesaris fidem se commendavit, Turcico tributo & clientelae jure liberandam. Ditione quam Turcae in Croatia dominantur, concedant: Finibus a Bellogrado directis, Servia omnis, quae ab dextera in Bozinam, sinistrâ in montem usque Hemum pertinet, reddatur: reddatur & Bulgaria inter Hemum & Danubium sita, quae Nicopolim usque porrecta est; ubi Montes in fauces coëunt, quo Danubium propius, angustiores; ut omni ex parte ab hostium tumultibus tutum sit; neque ullus Turcis in Caesaris Regna aditus pateat. Si tam longe limes praetendi non possit, saltem usque ad Nissae montes, ac tandem dextrâ sinistrâque Bozinam & Danubium versus ex foederis ipsius legibus dirigatur. Altera ab parte Themisvvar cum omni sua ditione; & ultra Marusium urbes intra Tibiscum & Danubium sitae, usque

Quae repetendae cis Danubium?

Quae inter Dravum Savumque?

Quae ultra Savum?

Quid de Ragusa?

Ut dirigendi Imperiorum fines ab una Hungariae parte?

Ut sint certi, & pacati.

Quae ab altera Hungariae parte repetenda?

ad Valachiae Moldaviaeque alpes, in quibus Varadinum, Giulam, Jenum, & minora oppida cis & ultra Berethium ad Transylvaniam usque, & ipsius Marusj originem ei addicendam; ad quae Turcis tanto minus juris est, quanto minus spei habent auxilj ferendi urbibus interclusis, & tempore ipso in Caesaris potestatem recasuris. Ita Hungariam universam, cis & ultra Danubianam, in deditionis leges venire. Transylvaniam autem jam ejuratam Turcis obsequium, & Germani militis praesidio firmatam: & Valachiam in Caesaris clientelam venisse, eique tributum pendere: restare ut munita ejus Provinciae oppida Turcico praesidio liberentur: & quia per Valachos, Moldavosque Tartari irrumpere possunt, spondere Turcas oportere, se eos coërcituros, quod ni praestent, contra foedus fecisse judicentur. Moldaviam autem quia pene eversa, & Tartari ejus habent frugifera, Turcae munita; cum Caesari non expediat ibi arces extruere, & praesidia habere; petendam, ut cum alia re utiliori pensetur, aut certe quid de postulatis remitti videatur.

De jure repetitionis animadvertendum.

Transylvania.

Valachia.

De Tartaricis invasionibus cavendum.

Moldavia.

Aliud de repetitione notatu dignum.

Caesar dat Legatis Senatum.

In hanc sententiam repetitionis conceptâ

ceptâ formulâ, Caesar tandem Legatis Senatum dedit; & Soleymanis literae recitatae, quibus significabat, *ad se Osmanicum Imperium rediisse, pacifico ingenio Principem; ac proinde rogabat Caesarem ut quos miserat Legatos de pace audiret*. Paucis mutatis eaedem literae Friderico Cornelio, Reip. Venetae Legato, & Cl. Potoschio Ablegatò Polonorum dantur, ut ille ad Venetum Senatum, hic ad Regem mitteret suum. Jam enim inde quo uterque a Caesare de Turcarum adventu Legatorum certiores facti sunt, suam quisque Foederati dignitatem fortunamque reputantes, ita bellum consentienti animo ponere, ut sumpserant, decreverunt. Sed Veneti plenam Cornelio pacis faciendae fecerant potestatem; Polonus tantum Potoschio permisit, ut quae Turcae adferrent cognosceret, & ad Senatum Polonum referret.

Soleymanis literae recitatae.

Ejusdem sententiae literae Polono, & Veneto datae.

Socialis Caesaris sedulitas.

Veneti Polonique Legatorum potestas.

Igitur urbis Viennae minor Curia conloquio edictus locus; & Rudgerus Ernestus Starembergius, qui pro Hermanno Badensi belli tum Consilio praeerat, Franciscus Udalricus Kinskius, & Caraphaeus pacis conditiones cum Turcis disputare pro

Foeciales Caesarei.

Veneti Polonique Conventus. Controversia de loci in sedendo dignitate.

Caesare jussi; eoque Venetus Legatus, Polonusque Ablegatus convenere. Principio de sedendi dignitate contentio extitit: nam Caesareis administris, Venetoque Legato sellae omnino pares paratae quatuor; Turcis, Polonoque, quia non justi solemnesque Legati, sed Ablegati erant, subsellia statuta tria. Effendis exedriae e regione sitae praesidere contendebat; quo pernegato, octo ferme passus regressi Turcae non aversi, sed transversi ab janua consedere.

Turcae ex vero Ablegati.

Ob loci dignitatem Turcarum temperamentum.

Turcae Techelium dedere negant.

Mox ubi de eorum mandatis cognitum, in pacis arrhabonem Techelius a Caesareis petitus: Turcae denegant. Hinc rogati quas adportent conditiones, has dant: *Se Caesari, Venetaeque Reipublicae pacem, vel breves inducias offerre: si inducias malint, uterque occupatis interea fruantur, modo Transylvaniam utrique Imperatori tributum pendat: sin pacem optent, partem eorum, quae bello quaesiverunt, remittant, atque in iis Transylvaniam ipsam, & Bellogradum maxime: & se Polonis Camenecum solo aequatum restituturos.*

Edunt pacis conditiones.

Christiani iniquas conditiones pro jure & fortuna victorum ad aequitatem redi-

gen-

gendas petunt. Turcae se tantum potestatis habere respondent. Ex qua tam adstrictae facultatis professione judicium a prudentibus in alterutram partem firmatum, *aut eam Legationem ad sedandum populum Constantinopolitanum obtentui adornatam, tantisper dum ab Occidente res Caesaris turbarentur; aut Legatos quidem cum summa potestate missos, sed Rhenanico exorto bello, eam postea dissimulasse, ut suo Imperio servarent cum re conjunctam dignitatem.*

Prudentum conjectura de ea legatione.

Hinc non minorem animi magnitudinem Christiani in suis proponendis conditionibus ediderunt. Nam Caesarei Administri petunt, *quae Caraphaeus censuerat repetenda, & ut Sepulchri, ubi Jesus-Christus Hierosolymae conditus fuit, cura & religio a Graecis ad Latinos redeat; & Christianis, qui ad id adorandum peregre eunt, liber sit commeatus; qui vero sub Turcico Imperio sedes habent, iis liberae quoque caeremoniae permittantur.* Venetus *Euboeae Regnum, & omnem oram ab Isthmo Corinthiaco Corfinium usque repetebant; ut certus finis inter flumina Cercham, Bojanam, & mare ad montes usque dirigeretur; &*

Generosa conditionum datio a Christianis.

Quas dant Germani?

Quas Veneti?

Dul-

Dulcinium Antivarumque piratarum confugia dedi. Cl. Racquoſchius, qui juſtus Legatus per id tempus advenit, *Damna Poloniae a Turcis data, bellique ſumptus condicere; Camenecum, Valachiam, Moldaviamque, Krimneam, omnemque terrarum tractum Boriſthene & Danubio contentum vendicare. De Sepulchri Aedituis, & Chriſtianorum uſu ſacrorum in Turcicis ditionibus eadem, quae Caeſarei*, poſtulabat; & addebat praeterea, *ut per eas incolae Chriſtiani tributo levarentur*.

Quas Poloni.

Turcae Chriſtianorum conditiones tantum ut immanes demirati, quantum Chriſtiani Turcarum attentas. Et quanquam heic multa in utramque partem de belli jure & fortuna dicerentur; Imperiorum vires expenſae, rerum porro gerendarum facultates expoſitae, opportunitates oſtentatae; & a Chriſtianis Numen foederum injuriâ fractorum vindex, a Turcis Mars communis, & rerum omnium maxime bellicarum viciſſitudo commemorata, tamen res utrinque integra ſtabat.

In utramque partem diſputatorum Summa.

Interea nova extitit opportunitas Caeſari ut nihil de poſtulatis remitteret. Nam a Gui-

Nova opportunitas oblata Chriſtianis contra Turcas.

a Guilielmo Arausicano primum novi Regni facinus fuit, Anglicis Comitiis suadere, contra Galliam sumendum bellum; ad quod Hollandenses quoque concivit, & in ejus societatem Caesarem, complures Germaniae Principes, Sabaudiae Ducem, Hispanumque Regem pertraxit.

Anglus, & Hollandensis pacem promovere conantur;

Hinc cum diu Turcicae pacis negocium haereret, Angli & Hollandenses Viennam legarunt, qui pacem promoverent, ut Caesarem ab Turcis ociosum ad se totum converterent; sed nihil magis res expedita. Igitur Caesar, ut praecideret moras ex eo obtentu forte natas, quod Turcae potestate se instructos negabant, ut in quae Christiani peterent convenirent; iis permisit ut ad Soleymanem scriberent, qui ipsis ampliora mandaret.

Sed frustra: Caesar permittit Legatis Turcis, ut ad Soleymanem scribāt.

Primus Vezirius remp. Turcicam restituit. Gengienem, & Gedichum opprimit. Aes conquirit, Exercitum, & classem parat.

Sed Soleymani interea Primus Vezirius jam Rempublicam restituerat. Nam Gengienem & Gedichum turbatores Imperj per dolos feliciter oppresserat, pecuniam undique etiam e sacris conraserat, arma graviter imperarat, classem refecerat; Liberium Geracharium, hominem per Peloponnesum latrociniis infamem contra Venetos

Venetorum res adversae.

netos conciverat, qui Euboeam iterum tentare inausi Malvasiam obsidere; sed laevo Marte. Moschi Caesares in Tauricam Chersonensum, ubi Hami Tartarorum sedes, ingentem exercitum expediere, qui Precopum regni claustrum in Isthmo situm obsedere: sed a Tartaris Precopensibus miseram accepere cladem, qua ad quadraginta Moschorum millia caesi; & ni Cosacchorum virtus ingruentem hostem depulisset, omnes ab internecione non procul aberant.

Moschorum a Tartaris accepta clades.

Polono autem Regi Valachiam invadere animus erat; sed in Comitiis ea non probata provincia Tartarorum invasionibus & rapinis relicta est: quibus Summi Poloniae Litthuaniaeque armorum Duces commoti, festinanter equites peditesque ferocissimum quemque cogunt; & nocturno agmine, promptisque iis quae necessaria viderentur, Camenecum tenebrarum silentio invadere destinarunt; sed ob viarum errorem, a diurna luce deprehensi aperta vi adgredi conantur; at eventu nihilo quam totiens antea meliore.

Polonicae Reip. cessatio Valachiae infesta.

Camenecum solita infelicitate adgrediuntur.

Fortuna enim belli uni Caesari constans, Ludovici Badensis virtuti adspirabat, qui

Unius Caesaris res secundae.

Ludovici Badensis laus.

Sum-

summus belli Imperator creatus *Nis* aliis Nissam, Bellogradum inter & Sophiam, in via qua vulgo Constantinopolim iter fit positam urbem, armis recipere decrevit: bis cum Turcis pugnavit; primum dubio, deinde dextero utitur proelio; tertio sub Nissae conspectu congreditur, fortissimeque profligat hostes: qui ad decem millia aut occubuere ferro, aut in Moravae fl. aquis periere: ingentem inde refert praedam, ipsaque urbe Nissa potitur. Hinc Viddinum in Danubj ripa occupat; & magni Dux animi Caesarem per literas exhortatur, ut *triginta veteranorum millia sibi permittat: nam in se recipit, tali exercitu protinus Constantinopolim in ejus potestatem redacturum*. Cl. Holstheinius tamen Uscopiam incendit, & bis mille hostium caedit: Cl. Herbstheimius Lickâ alios exturbat. Inter quae eminus prospera, cominus Sigetum jamdiu stativa moratum tandem deditum est.

Nissae situs.

Badensis ad Nissam, & de Nissa victoriae.

Viddinum occupat.

Badensis ingens animi offert Caesari Constantinopolim in ejus redigere potestatem.

Uscopia incensa.

Capta Licka.

Sigetum deditum.

Id etiam adversi Foederato bello aliunde accidit, Innocentj XI. Pont. Max. hoc anno supremus dies, magnanimi Sacrorum Principis, & Christiani nominis

Alia belli socialis adversa.

Mors Innocentj XI.

Laus.

pietate alteri haut facile comparandi; qui hanc pii belli societatem summa auctoritate firmarat, aequâ diligentiâ fovebat, nec minori liberalitate juvabat. Sed hanc quoque adversitatem Caesar pensat rebus bene ad Rheni ripam gestis: ubi ductu Lotharingi, & administratione Caraphaei Maguntiam, Bonnamque reciperat; itaut Gallus Rex, qui ultro bellum superiore anno moverat, hoc autem parta defendere adactus sit. Et per idem tempus Josephus Leopoldi Fil. Austrius Imperj Rom. successor consentientibus Germanorum studiis felicissime creatus est.

Id improsperi rebus a Caes. ad Rhenum bene gestis pensatum.

Maguntia Bonnaque receptae. Gallus sua tueri adactus.

Josephus Austrius Rex Romanorum creatus.

Per has secundas Caesaris fortunas, Foederatorum aut adversas, aut duras, pacis momenta in neutram adhuc partem propendebant. Cum tandem a Turcico Senatu Legatis, ut ipsi ajebant, rescriptum: *Foederatos Christianos, cum res ab superiore anno nihil in summa demutatae essent, oblatis conditionibus contentos esse oportere.* Quamobrem Caesar ex Veneti Polonique consensu eos domum remisit. Pottendorfj tamen aliquantisper morati sunt, spe forsan ut Viennam revocarentur: sed cum sum-

Pacis negocium haeret.

Legatis Turcis a Senatu rescriptum.

Ex Sociorum consensu Caesar eos domum remittit.

Pottendorffj subsistunt tamen.

summe consentientem Foederatorum seu belli, seu pacis voluntatem perspexissent, tandem meliores has conditiones dederunt: *Se Caesari omni ditione inter Savum Danubiumque ab eo occupatâ cessuros; & Themisvvar dedituros quoque, modo sibi Bellogradum restitueretur: Venetos autem omnia bello parta optimo sibi jure habituros*; sed nihil magis acceptae sunt: itaque re omni infecta ad suos rediere.

Dant meliores conditiones Caesari.

Venetisque.

Sed repudiatae.

CAPUT VI.

Censet de numero auxiliorum, quae Caesar Rhenanum ad bellum mittat.

Ordo scribendi excusatur,

TAm multa & varia his tribus praeteritis, quos narravimus, annis Caraphaeus simul gessit egitque, ut satis commixta & perturbata eorum fuisset expositio, si unum temporis ordinem spectare voluissem. Quare mihi saepe quod olitores faciunt imitandum fuit, qui quum inrigant hortos, aquam non ante in secundos surculos derivant, nisi priores, in quos duci coepit, adtributum humorem quantum satis sit plane omnem exhauserint. Ita excusatione dignus videar, si superioris anni res, quantum ad pacis expositionem faciebant, modo strictim narratas, hoc loci latius retexerim; ut argumenta, de quibus agi-

Apposita similitudine.

agitur, quemadmodum genere diversa, ita & locis divisa sint.

Rhenano exorto bello, ab Ratisbonensi Conventu edictum propositum, in quo *Germanica Respublica ab Gallia injustam sibi inlatam vim, vicennales fractas inducias, & in Monasteriensis ac Neomagensis Pacis leges factum esse* querebatur: *proinde Imperj Romani hostem judicari*: & versae ad Caesarem preces, *ut cum Turcis pacem inire malit, victriciaque arma ad Germaniam ab Galliae injuriis vindicandam converteret*. In quo rerum articulo Caesar Turcis Ablegatis permisit ut ad suum Patrum Consilium scriberent, quo amplioribus de pace mandatis ornarentur; ac interea temporis de auxilio ad Rhenanum bellum ferendo consultabat.

Imperj Germanici de Gallia querelae.

Gallus Romani Imperj hostis judicatus.

Germaniae ad Caesarem contra Gallum preces.

Eximia Caesaris fides.

Deliberat de auxilio ad Rheni ripam mittendo.

Lotharingius censebat, *Caesarem valido exercitu sociis Germaniae Principibus adesse oportere; neque expedire ut per Hungariae deserta ac desolata bellum gereret, & sociorum celebres urbes, cultosque agros a Gallis diripi, incendi, vastari, sanctissimum Imperatorum cinerem pollui ac dissipari pateretur: neque prudentis esse ac generosi* Re-

Lotharingius censet ut potenti exercitu Caesar Germaniae trepidanti adsit.

Regis alienum Imperium fortiter quaerere, & pati suum per negligentiam amitti. Decere autem Germaniae primum & potentissimum Principem in sociali gerendo bello alios auxiliorum copiâ anteire. Id socios flagitare, a Gallorum celeri potentia alios jam oppressos, alios mox opprimendos. Et metuendum, ne aut nullâ, aut infirmâ a Caesare conlata ope, nacti justum obtentum ab eo desertos esse, ad hostes cum gravi Austriaci Imperj pernicie convertantur.

Caraphaeus modestum auxilium a Caesare mittendum censet.

Quidam solertes rerum, sed iniqui aestimatores haec suadere Lotharingium existimabant, quod is eum suis Caesaris res commisceret; spe, ut conversis ad Rheni ripam armis, Lotharingia sibi ex pacis conditione redderetur. At Caraphaeus eum & ex Austriacae rei diligentia haec dicere, & tamen non oportere censebat, *exercitum aestivis ad Bellogradum aerumnis lassum longissimo agmine media hyeme ab Savo ad Rhenum usque procul dubio confici: Turcas non sedulo de pace agere; & omnino inutile, prae studio plurima complectendi, vasto Hungariae Regno nec satis munito excedere, ac relinquere hosti nuda omnia, & exposita ad omnes ictus. Heic vero illud fieri, alienam rem*

cura-

curare inanis gloriae aviditate, & pati suam negligentiâ perire. Nondum Hungaricum regnum omnino constabilitum; bonam magnamque partem armis receptam; victis cum victoribus fidam raro amicitiam; & quos vi ad officium revocaveris, vi quoque continendos: nam qui non valent opibus, fortunam tempusque expectare. Cum igitur conjurationis Eperiesinae non extinctum omnino fit sed occlusum incendium, una re a Turcis ad Danubium prospere gestâ, & Techolio nocendi occasiones captante, inclusa odia cuncta repente proruptura. Aerarium autem impar uni bello, quod fere semper in hostico gestum est, vetat altero aeque gravi & sumptuoso per socios amicosque agros gerendo implicari. Ac si in omni incipienda re principio diligenter expendendum quid possis, in bellis maxime necessarium: ea enim libere sumi, ceterum aegerrime desinere; nec in ejusdem potestate eorum initium & finem esse. Turcam, ubi viderit divisas Caesaris vires, & infirmam adhuc Hungariam conspexerit, animos resumpturum: nihilque tuto in tanto despici hoste, cum si vel infirmum spreveris tuâ negligentiâ valentiorem efficias: & saepe spectatum,

Victis cum victoribus infida amicitia.

Infirmorum consilia.

In bellis suscipiendis principio expendendae vires.

Bellorum initia libera, exitus necessarj.

Quivis hostis non contemnendus.

Mirae communis Martis vices.

ctatum, a communi Marte victos erigi, adfligique victores. Ob id unum victorias Caesari noxias, quod eae Ducibus hostis contemptum crearint. Jam Viennensi Turcarum clade id Imperium concussum, & plane eversum putasse; sed Turcam & post eam tot tantisque aliis acceptis, & intestinis malis convulsum semper in sequentes annos maximos exercitus reparasse. Si nunc jam hostium essent effoetae vires, quavis conditione data pacem optarent; sed talem offerre, qualem victores, non victi solent. Bellogradum, & Transylvaniam imprimis de victoria partis eximere, unicos tam diuturni & intertrimentosi belli fructus, ac firma futurae pacis munimina. Et illud maximi faciendum, ejus belli socios, ubi Caesarem contra communem hostem segniter rem gerere noverint, quemque sibi consilium capturum, ne ut ultimus in solvenda fide, ita auctoritate quoque postremus sit. Hinc si Turca tribus distentus maximis bellis tanta vi Caesari cum summa fortuna belligeranti tandiu obstiterit; quid ubi tota virium mole bellum gesserit, & armorum fortuna ad hostes transfugerit? Idcirco omnibus copiis Turcicum bellum porro gerendum

Formidandae Turcarum opes.

Turcae adflictis rebus animis non demissi.

In bellis socialibus saepe fides dignum praemium non refert.

dum

dum, vel ob id ipsum ut pax graviori armorum auctoritate consequatur. Ut autem Caesar & Socj fidem, & Imperatoris dignitatem apud Germaniae Principes obtineat, ad decem Germanorum millia ab Danubio ad Rhenum divertenda: & eas vastitates solitudinesque Caesari conservandas, quae si Rempublicam Hungaricam ordinarit, dignas maximo Orbis Terrarum Dominatore opes suppeditabunt. Neque metuendum, ne forte Socj ad Gallum convertantur: nam aequi bonique consulent rebus Caesaris, occupati bello jam tot ante annos a Turcis inlato, quique Veneto Polonoque foederis fidem tempore potioribus praestat: & sat anxios agere Germaniae Principes de suis regnis longissimae suae cujusque posteritati prodendis; quando Germana cum gente externi Imperj ignoratio cognata est. Proinde verisimile haut videri eos Gallo Europae Monarchiam adfectanti opitulari velle; maxime cum bene norint, quadam ejus Regis infelicitate, socialem cum Gallia fidem omnibus qui praestiterint fuisse exitiosam. Bellum praeterea, quo Gallia usa, non esse ejusmodi, quo gentis victae studia victori conciliet. Postremo Ger-

Pax armorum viribus aestimatur.

Temperamentum quo Caesar & bellum cum Turcis gerat, & cum Germaniae Sociis Imperatoriam dignitatem obtineat.

Arcanum Imperj Germaniae servandum.

Ab externis nationibus Imperj libertas Germanis ingenita.

Galliae consilium.

Infelicitas.

maniae Principes, ac Respublicas talem conjunctis viribus tantumque exercitum comparare, ut Gallos nedum armis propulsare, sed ultro petere quoque possint.

Praeclarissima Caesaris animi magnitudo.

Sed Caesar dignitatem pluris faciens quam rem, & Imperialem Majestatem decere ratus, se uti Germaniae primum ita ceteros Principes ad eam ab externa vi tuendam auxiliorum copiis anteire; Caraphaei consilium utile quidem vidit, sed in Lotharingj sententiam uti digniorem concessit.

Qua Caraphaei repudiat, Lotharingj sententiam amplectitur.

C A-

CAPUT VII.

Summmus exercitus Quaeſtor cum ſumma rerum gerendarum poteſtate belli Rhenani inſtituendi rationem proponit: quae primum non probata, mox rebus ipſis deſiderata eſt: eamq. Remp. in parte adminiſtrat, qua Maguntia, & Bonna recipiuntur; & Joſephus Auſtrius Rex Romanorum creatur.

IGitur ab Hungaria ſex equitum, quatuor peditum legiones evocatae; diviſaeque in duos exercitus vires; alter Lotharingio ob ſpectatam Imperatoris aucto- rita-

Numerus auxiliorum evocatus.

Lotharingius, Bavaruſque praepoſiti.

Caprara Belli legatus.
Caraphaeus Quaestor.

ritatem ; alter Bavaro ob egregiam virtutem fidemque permissus. Caprara in partem curarum additus. Caraphaeus ejus belli quaestor cum summa rerum gerendarum potestate adornatus: qui quanquam Viennam a Caesare gravissimis de rebus consultandis revocaretur, mox in castra remissus:

Bello coram administrando omnino necessarius ex Lotharingi judicio.
Copiarum recensio.

nam Lotharingius diserte rescripsit, *nisi sibi Caraphaeus adsit, se id bellum gerere omnino non posse*.* Quindecim millia Lotharingius, cui Saxo, Hassiaeque Lantgravius suos conjunxere ; decem Bavarus, & tantundem praeterea suorum, ex Imperio septem, ex Svevia quatuor; Marchio autem Brandeburgensis viginti millia ductabat.

Lotharingius summae praefectus.
De instituendo bello deliberatio.
Caraphaei sententia de Philisburgo primùm omnium oppugnando.

Belli Duces, ut Francofurti convenere, summum rei gerendae arbitrium Lotharingio permittunt: & de Provincia armis petenda deliberatum. Caraphaeus censebat Philisburgum primum omnium adgredi ; *quo neque cibaria convehenda, & tota belli moles incumberet: cunctisque copiis unâ*

* *Ex literis datis in Castris Francofurtensibus die* 20. *Maj* 1689.

unâ operâ & urbs oppugnaretur, & amicus ager protegeretur universus. Alii Huningam armis petendam putarunt: quod Caraphaeus non oportere existimavit; *cum nihil ad militem alendum parati, nulla machina, aut aliud belli instrumentum praemissum; quae necessaria ab inferiore ad superiorem Rhenum multo sumptu & tempore, nec satis tuto tamen evehenda. Jam Junium mensem medium transactum; neque id incoeptum clam hosti facile impedituro. Fore interea ut is ejus temporis usurâ fruatur; & prae ea urbe castris occupet locum breviori itinere, & per pacata. Eumque, cui in amico agro flumen a fronte, urbs a tergo esset, lacessere temerarium: hinc eum commode quoque posse copiarum partem in Delphinatum mittere ad eos turbidos coërcendos. Sed neque Germanis sat virium ad perficiendum incoeptum; nam neque Sveviam neque Franconiam praesidiis omnino esse denudandas: & Helvetios ab Gallia celeriter armata deterritos, jam a partibus integros agere: cui congruit, ut mox quoque Caesaris armis occludant iter; quod ipsum angustissimum a Gallis aliqua copiarum parte occupari potest: unde Germanis viam vi & ar-*

Alii Huningam adgredi censent. Caraphaeus non probat.

armis esse muniendam. Ita elusis Huningae destinatis, impedimenta devehenda; in qua re circumducendo agmina tempus acierum omne periturum. Atque haec incommoda, si Galliarum Delphinus urbem defendat; sin negligat, graviora Germanis mala daturum si, iis superiorem versus Rhenum progressis, hostis Philisburgum versus commode remearit; eiq; Saxone ad resistendum impare, omnem Franconiam Sveviamque ferro igneque vastandam prodi: quibus eversis tamen ei tempus auxilj Huningae ferendi superesse.

Spreta Caraphaei sententia. Sed his rationibus nihil pensis, ei provinciae decretae Caraphaeus omnia exprompte abundeque subministravit.

Mox rebus ipsis probata. Sententia Traubachi occupandi. At cum non procederet, rebus ipsis mox probata sententia est. Hinc in Consilio proponunt, sex equitum millia infra Coblensium trajicere Rhenum, ut illac iter Treveros faciant, & in agmine Traubachum occupent. *Sed neque haec Caraphaeo utilis visa.* Sed id quoque arduum visum Caraphaeo, & intutum, *absque tormentis & peditatu arcem naturâ & arte munitam capere: neque verisimile videri hostem eam protegere expeditum, per ignaviam sinere ut caperetur: & divisas Germanorum co-*

copias ab hoste facile caedi posse. Tamen consilium exequi coeptum. Tum Caraphaeus ad Capraram, qui cum Bavaro seorsum rem gerebat, scripsit, * *se eam palam improbasse expeditionem, ex qua Saxones profligari, & Suevia Franconiaque omnis exscindi funditus possent*. Quod sane factum, si Galli paullulum substitissent, nec eorum impetus Germanorum fortunae obsecundasset; nam tempori unitae vires, & cladem a Saxone Bavarus cum omni exercitu vindicavit.

Uti mox compertum.

Ita provecta jam aestate Maguntia, & Bonna reciperare armis decretum est, cum in hostium fines penetrari, nisi iis urbibus captis, non posset. Maguntiam prius naturâ, nuper captam a Gallis arte quoque munitam, decem millium virorum praesidio firmatam, & spe auxilj ab regio exercitu ferendi ferocientem Lotharingius ingenti exercitu obsidet, ac tripartito oppugnat; quarum uni parti ipse, alii Saxo

Maguntiam, & Bonnam reciperari decretum.

Maguntia opibus ferox.

Potenter oppugnatur.

& Ba-

* *Ex lib. 5. epist. Caraphaei ad summos belli Duces, Principes, aliosque amplissimos Viros.*

Egregia virtute capitur.

Bonna Aequa laude recipitur.

& Bavarus, tertiae Hassianus praeest; & post praeclara ab obsessis, & obsessoribus quatuor & viginti dierum spatio virtutis facinora edita in deditionem accepit. Protinus Brandeburgensi Bonnam acriter oppugnanti vires adauctae, & urbs dedita, partâ utrisque per alteros & victoribus & victis virtutis laude.

Caraphaei in his expugnationibus officia; Belli necessitatibus praesto esse;

Militem innocentem habere; Ducibus dissidiorum caussas praecidere;

Germaniae studia Caes. conciliare.

Praecipuae Caraphaei in his duabus oppugnationibus curae fuere, omnia rebus gerendis vel sua fide coëmpta abunde temporique suppeditare; militem ab amicis agris innocentissimum continere; aemulis gloriae Ducibus, Lotharingio maxime Bavaroque, omnes certaminum caussas praecidere, ea arte cujusque munia disponendo, ut semper secreti rem gererent; prae ceteris autem Germanorum Principum studia in Augustam Domum cuncta conciliare.

CIↃ.IↃ.CIXC.

Annus Imperj Leopoldi omnium gloria refertissimus.

Quare hic annus CIↃ.IↃ CIXC, Imperj ex omnibus quot Leopoldus id rexit, videtur gloria cumulatissimus: qui eodem tempore locis immenso spacio dissitis, ad Moravam, Rhenumque de duobus maximis Orbis Terrarum Imperiis, Gallico Turcicoque, praeclarissimas victorias retulit: & in alterius

rius fructum a Ludovico Badensi magno animo rogatur, *ut suo ductui triginta virorum millia permittat; nam ejus auspiciis fretus spondet, se Constantinopoli potiturum*: alteri autem victoriae ad Occidentem accessit Josephus Leopoldi Fil. Austrius, justa jam aetate Successor Imperj, olim *Caesar*, nunc *Rex Romanorum* dictus, consentientibus VII. Virorum Imperj suffragiis creatus. Tanta & tam mira rerum commutatione facta, ut qui sex ante annis Viennâ obsessâ in grave de summa rerum discrimen adductus fuerat; ut Gallici nominis studiosi, qui de Austria Domo in Borboniam Imperium Romanum translatum cupiebant, Germaniae rebus, quas jam desperatas sibi videre videbantur, salutem ab uno Ludovico XIV. expectarent: nunc Regno Hungarico ferme universo recuperato, Transylvaniae, Slavoniae, Serviae, Bozinae, Bulgariaeque regnis insuper auctus, Turcici Imperj augusto capiti Constantinopoli immineat: conditiones pacis infra suam Fortunam a Turcis adlatas dedignetur: Germaniae libertatem ab Galliae celeri vi, & summa potentia vindicet: &

Ludovici Badensis magnanima conditio Caesari oblata.

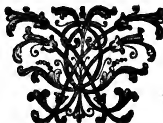
Josephus Austrius Rex Romanorum creatur.

Austria Domus sub tutela Summi Numinis praesentissima.

Aemulorum Austriae Domus delusae spes.

Elogium Leopoldi Imperatoris gloriâ praeclarissimi.

ingenti Regis exercitu, de castris tutissimo loco positis pene inspectante, Maguntiam Bonnamque reciperet; Asiae clades, & in Europa sociorum Regum praesidium, hostium terror, Imperjque Romani salus, decusque.

C A-

CAPUT VIII.

Complura de ratione belli Turcici utilia censet: quibus posthabitis multum mali Germano militi ab hoste datur: Bellogradum ab eodem recipitur: a jactura parum abest Essechum; Transylvania discrimini objicitur.

Sed Caraphaeus, ut tantam hanc Caesari servet felicitatem, ei dum Augustae Vindelicorum manebat, suadere ne, Nissâ captâ, hyberna in Bulgaria Valachiaque disponerentur; & pe-

Caraphaeus censet, ne Nissâ captâ, hyberna in Bulgaria Valachiaque disponantur.

pericula, quibus miles objectabatur, praedicere: *parvum sane numerum prae vasta immunitaque ditione inter innumeros hostes obtinenda: militem ab omni auxilio longe semotum, & infidae gentis pudori commissum; in cujus salute & Hungariae Transylvaniaeque salus, & armorum dignitas stabat.*

Loci in bellis utilitas.

Perculsos quidem animis Turcas, sed notum illud, plus locum saepe quam virtutem proficere: neque ita profligatum hostem putandum, qui nullam Germanis cladem dare possit, nec audeat. Jam eum nosse, Christianos in communis nominis perniciem contra seipsos convertisse arma; & scire his Christianorum intestinis motibus suum Imperium consistere: neque per tot acceptas clades ullum adhuc ei integrum ereptum regnum; neque unquam in posteriores belli annos magnis exercitibus reparandis effoetum. Nimis sibi indulgere qui putant, parva manu, parvaqae in aggerem effossa terra eum deterreri, quin novam experiatur fortunam: quae si adspiret, quos animos resumpturum in prosperis putandum, qui nullos tot adversis desponderat? Ingentem quidem tributi utilitatem propositam, quod ex iis regnis aerario Caesaris pen-

penderetur. Sed multo chariori earum legionum salutem stare; nam si quid iis adversi acciderit, ne omnis Hungaria in casum detur, ab Rheni ripa usque exercitum reducendum. Hinc cum damno decus armorum perire; quae famâ magis quam vi Respublicas conservant, & plerumque ipsa auctoritate bella profligant.

Armorum dignitas quid valeat.

Id tamen consilium aspernati, praeter Nissam Epirum versus in munimento *Pristina* appellato, quod Turcae ultro deseruerant, quinque legiones ad transfigendam ibi hyemem sub Strasserj Ducis imperio conlocarunt. Is autem ut militem cum hostium damno exerceret, cum eo saepe hostilem agrum praedabundus excurrere. Sed tandem ab ingenti Tartarorum numero circumventus, quamquam desperatis rebus eximiam pugnandi advocasset virtutem, tamen ad mille virorum caesa; in quibus praeclari militiae ordinibus viri, & Carolus Hannowerianus Princeps occubuere. Reliquum copiarum Veteranius, Pristinâ derelictâ, in tutiora recepit. Solata est tamen hanc cladem Canissa, inter paludes in Stiriae Croatiaeque finibus sita, quae duos per-

Caraphaei sententia posthabita.

Strasseriana clades.

Canissa recepta.

CIↃ.IↃ.CXC. perpetuos annos stativis circumsessa, tandem primo hujus anni ineunte vere dedita est.

Caraphaeus repraesentata stipe Straßerianam cladem solatur. Censet Nissam incendi oportere.

Sed Caraphaeus nihilo inde meliora sibi fingens, stipendium Veteranio & Heislerio large repraesentavit, quo miles aspera perlata leniret; censuitque ut eae legiones in Croatia reciperentur, Nissaque incenderetur. * *Eam enim urbem neque valido exercitu obtinere facultas erat; & ut esset, non oportebat ingenti sumptu; & ut oporteret, per temporis angustias non licebat communire urbem, quam Turcas, cum in acies copias educerent, verisimile erat ut ex omnibus Regiae proximam, & a Germanis auxiliis longissime dissitam, ita primam omnium adgressuros. Pro Nissa autem vili oppido obtinendo, Transylvaniam florentissimum Regnum praesidiis exuere inutile omnino videri.*

Armorum dignitas utilitate vel damno aestimatur.

Neque eâ derelictâ armorum minui auctoritatem; quin ob id ipsum servari, quod sedulo curetur ne ulla unquam iis temeritatis nota inuratur. Non enim eam esse munimen-

* *In quam sententiam Ludovicus Badensis quoque ibat.*

mentum aliquod ab hostibus longe sepositum, ubi Turca in eo reciperando diu deterat vires: eam quasi in Constantinopolis conspectu esse, & vel munitam paucos dies adtinere hostem posse: eoque consilio remedia potius malorum quaeri, quam mala ipsa differri: & imprudentis esse in diem vivere, non in longitudinem providere. Hostem longe arcendum quidem a tuis: sed vires juxta sitas, non vastitatibus interjectis, longe circumspice. Id vero se censere, Bellogradum communiendum, quod facile factu, & parvo sumptu, in egregiam praestantemque munimenti formam redigeretur; idque commodante praeterea loci natura, ut quosvis hostium frangeret impetus, & omnia victoriis hactenus parta servaret.

Censet Bellogradum valide firmandum.

Sententia vero Caraphaei in eam partem ab aemulis accepta, tanquam Veteranj gloriae invideret. Sed eam de se opinionem statim disjecit, quod ad Nissam communiendam, & commeatus copiis a Danubio longe progressis convehendos, ingentem erogavit pecuniam: & mox res ipsae eum ex vero, & Caesaris utilitate dignitateque ea quae diceret dixisse confirmarunt. Im-

Sententia Caraphaei in sequiorem partem accepta.

Caraphaeus adversae sententiae exequendae commodat.

Sententia Caraphaei utilis eventu spectata.

Improbat Heiſlerianam hybernorum diſpoſitionem in Tranſylvania.

Improbarat quoque, Heislerium paucas copias per quamplurima Tranſylvaniae loca diſſipaſſe, ut omnes ejus Provinciae aditus cuſtodiret; ei metuens manipulorum diſpoſitioni, ne, dum ſinguli pugnarent, univerſi vincerentur: idque adpoſito & gravi Ragoctj Principis exemplo firmabat, qui ob id ipſum erratum ad *Ferream portam* Tranſylvaniae aditum, qui paullo ſupra Charanſebem patet, fuſus eſt.

Sub adpoſito & gravi exemplo.

Coraphaeus formidinis inſimulatus.

Viſum aemulis conſilium ex formidine magis quam prudentia provenire. Sed non diu abjit, quod Primus Vezirius, victoriâ de Straſſeriano exercitu ad Niſſam relatâ ferox, nedum una belli mole rem gerere, ſed diviſis copiis duas provincias adgredi conſtituit; ſibi Hungariam delegit, Techelio Tranſylvaniam demandavit. Nam tandem Michaël Apaffius, ſenio, morbis, curiſque animi confectus, vitam obivit. Turcarum Dominus id Techelio regnum beneficio conceſſit; & quindecim virorum millia partim Turcas, partim Tartaros ei ductandos adtribuit, quibus caperet ejus regni poſſeſſionem. Ubi hoſtis adfuit, Tranſylvana militia Telechj odione, an Techelj ſtu-

Straſſerianae cladis damna.

Michaëlis Apaffj mors.

Techelius Tranſylvanorum Princeps a Turcis adpellatus.

Regnum armis inire conatur.

ſtudio, an reipublicae ut alienae neglectu, arma depoſuere. Nihilo tamen minus Heiſlerius forti animo cum perduelle congreſſus eſt; ſed non meritâ fortunâ uſus: nam Germani ingenti barbarorum numero impares; ipſe, Auriaque praeter minores militiae ordines capti; ad mille militum caeſi; reliqui fugâ & errore ſuae cujuſque ſaluti conſuluere. Techelius eo ſecundo proelio regnum animo invaſerat: indicit Comitia, in quibus in ſua Tranſylvani Principis verba jurarent. Sed vix eo viginti poſtremi omnium, ac perditiſſimi novatores convenere; boni autem omnes Caeſari obſequium conſervarunt. Badenſis his obnunciatis improſperis, Niſsâ Bellogradoque quo licebat praeſidio firmatis, trajectoque confeſtim Danubio, praeſentiſſimum dubiis rebus Tranſylvanicis auxilium adtulit: & exercitu quindecim millium veteranorum militum Techelium proelio laceſſivit: ſed detrectantem ad *Portam* uſque *ferream* perſequutus e regni finibus exterminavit: Veteranium Provinciae tutandae cum ſeptem legionibus impoſuit, Tranſylvaniamque ſervavit.

Heiſlerj virtus infortunata.

Heiſlerj, & Auriae captivitas.

Techelj vanitas.

Tranſylvanorum in Caeſarem ſpectata fides.

Badenſis Tranſylvaniae periclitanti adcurrit;

Techelium fugat;

Tranſylvaniae ſervator.

Turcarum Bellogradensis expeditio.

At Servia non pericula malorum, sed mala ipsa satis foeda & deploranda mox subiit. Nam Vezirius actuariis navibus ab Euxino in Danubium copias, quae Viddinum reciperarent, & commeatum quo in aestivis sustentarentur, subvexit. Ipse Kal. Augusti ab Sophia castra movens cum sexaginta millium Turcarum numero arcem Pirotum in agmine statim in deditionem accepit. Protinus Nissam adgreditur; quam Guidus Starembergius cum tribus peditum millibus, & quadringentis equitibus defensabat: sed ostentatâ aliquantisper egregiâ virtute, exspes auxilj eam dedidit: eâque captâ, statim Viddinum ex pacto, Semendria vi recepta.

Primus Vezirius Pirotum capit. Nissam adgreditur. Egregia Starembergj virtus auxilio destituta. Nissa dedita. Viddinum ex pacto, Semendria vi recepta. Turcae Bellogradum oppugnant.

His Barbarus elatus, Bellogradum versus movet; & Kal. Octobris eadem qua Bavarus ratione oppugnare instituit. Eam sex mille fortes fidique Germani viri praesidio sub Duce Croyio tuebantur: & spes erat, autumno imbrium perenni provecto, praesidj virtute, cibariorum copiâ, hostem segniter rem gerentem eludere: cum teterrimum incendium in turri, ubi tormentarius pulvis condebatur, sat Turcis

Praeter spem recipiunt.

cis exoptandum, exortum eſt, quod ingenti clade milites paganoſq; fere omnes corripuit; urbemque hoſtibus prodidit: jacturaque facta Chriſtiano nomini omni tempore triſtis, nec ullo unquam ſolatio lenienda: vix ſeptingenti navibus forte fortuna oblatis in ulteriorem ripam ſoſpites evaſere.

Jacturae gravitas.

Extemplo Vezirius cum quindecim Turcarum millibus Bozinâ Eſſechum movit; ſuâne fretus virtute, an fortunâ inlectus, ut ibi quoque aliam, uti Bellogradi, opportunitatem feliciter nanciſceretur. Croyius equitatum commeatumque omnem extemplo cis pontem recepit; & eximia virtute hoſtem bis munimina convellere conatum bis repulit. Itaque cum ex Croyj vigilantiâ Turcis deſtinata non ſuccederent, noctu tanquam fuſi ſilentio convaſarunt, ita feſtinanter ut magnam tormentorum copiam relinquerent.

Primus Vezirius Eſſechum tentat.

Ducis Croyi providentia,

Virtus,

Vigilantia.

Dignitatem armorum ad Eſſechum minutam Vezirius Lippae integravit, quam, Turcarum cuneis & Tartarorum catervis intra Maruſium Danubiumque locatis, obſedit. Subſtinuit aliquandiu praeſidium oppugnationem: tandem aequis conditio-

Turcae Lippam aequis conditionibus recipiunt.

 ni-

nibus acceptis urbs dedita.

Gravissima Caraphaei auctoritas.

Ob haec omnia quae, quia Caraphaei sententiae repudiatae fuerant, invenuste infeliciterque accidere, mirum quantum is crevit auctoritate: & rebus ipsis confirmatum judicium, quod de eo Lotharingius belli Imperator suae tempestatis omnium praeclarissimus morti proximus honorificentissime protulit: *Si sibi vita suppeteret, in omni postea gerendo bello Caraphaei consilio usurum.* *

Lotharingj judicium de militari scientia Caraphaei praeclarissimum.

* *Com. Taaff Lotharingj Ducis adolescentis Rector in suis ad Caraphaeum literis, ex lib. 5. epist.*

C A-

CAPUT IX.

Ad Italiae Principes & Respublicas cum summa rerum potestate Romani Imperj Legatus bellum Italicum contra Galliam gravius instaurat. Omnium asperrimam offendit Provinciam: & tenuiorum Principum aliis hospitia militi, aliis stipendia, uti & Lucensi Reip. imperat.

INterea a Guilielmo Arausicano, vires Europae Principum compensante, Sabaudia alterum ab Hollandia momentum expensa est, ne Gallia in regna ab Occiden- *Sabaudiae vires.*

dente sita propenderet. Nam immensarum objectu alpium, quae praestantissimis passim consitae sunt munimentis, & ejus Ducis virtute & prudentiâ, eam uti solam Galliae omnino imparem, ita foederibus adjutam gravissimam hostem existimabat.

Victorj Amadei Allobrogum Ducis laus.

Et vero Victorius Amadeus tanti se valere magno animo senserat, quum ab Ludovico XIV. ad Portugalliae regnum capessendum ejus Reginae nuptiis fuerat invitatus; deinde ab Leopoldo Caesare beneficio ingentis ditionis in proximo inlectus est, ut in ejus partibus staret; hoc maluit, studio tradendi posteris ampliorem quam a majoribus acceperat Principatum: itaque in belli foedus cum Caesare, Anglo, Hispanoque convenit.

Sabaudus sociale contra Galliam bellum init.

Quem Rex Gallus bello praevertit.

Ibi tum Galliae Rex, ab eo metuens ne Delphinatum turbidam intus provinciam invaderet, sedecim millium virorum exercitum Pedemontium immisit, sub Catinati ductu Salutium occupaturi. Allobrogo jam a Caesare justum auxilium sub Eugenj Sabaudi Principis imperio missum; qui jam maximi armorum Imperatoris, qualis postea fuit, prima specimina dederat.

Caesar Sabaudo auxiliis adest.

Eugenj Sabaudi Principis laus.

rat. Germano auxilio Hispanum adjunctum, cui Fuensalidanus Mediolanensium Rector moderabatur. Itaque Allobrox, penes quem summa erat, triginta virorum millibus civibus, sociisque imperabat. Sed ad Staffardam, secundante Gallis loco, proelium a Cattinato commissum, quo acerrime ab Hispanis Germanisque maxime ad octo ferme horas pugnatum: tandem foederatus exercitus quatuor ferme millibus caesis, fusus est; Salutium captum; sed non incruentâ Gallis victoriâ, cui Susa mox situs opportunitatibus utilissima cessit quoque. Eugenius in Monteferratensi agro quatuor Germanorum millibus hyberna disposuit: ubi a gente sua sponte infensa, & ab Gallo arci Casali Praefecto concitâ, Gallisque commixtâ, graviter infestatus Germanus miles; & quem ociari ab exercita aestate par erat, sub armis saevam hyemem tolerabat. Ferdinandus Objicius exercitus Quaestor ab omnibus Imperj beneficiariis stipendium conquirebat.

Auxilia Hispaniensia.

Sociorum in Italia copiae.

Staffardensis clades sociis a Catinato Duce Gallo data.

Salutium a Gallis captum; Mox Susa.

Hyberna a Germanis in Monferratensi solicite agitata.

Ferdinandus Objicius Germani exercitus Quaestor.

At Dux Allobrogum suis dubiis rebus, cum quibus Italiae discrimina confundebat, validius a Caesare auxilium implo-

Sabaudus orat Caraphaeum, ut validiora sibi auxilia maturet.

plorabat; orabatque Caraphaeum, * ut *qua polleret apud Caesarem auctoritate, maturaret*. Etenim Catinatus Staffardensi utens victoria, aliis duobus minoribus munitis oppidis captis, Carmaniolam occupaverat; & agrum late circumjectum igne ferroque defoedans, Cuneum obsederat: sed praesenti per Eugenium adlato auxilio trepidanter obsidium solverat. Cum Maximilianus Emmanuel Bavariae Dux duodecim Germanorum millia auxilio traducit: cui Caraphaeus summi armorum Imperj Legatus a Caesare additus, & ad Italiae Principes ac Respublicas quoque cum summa rerum gerendarum potestate Romani Imperj Legatus missus.

Carmaniola a Catinato occupata;
Cuneus obsidetur: ab Eugenio liberatur.
Bavariae Dux cum exercitu in Italia:
Cui Caraphaeus in summo armorum imperio Legatus.
Et ad Italiae Principes, & Resp. cum summa potestate Imperj Rom. Legatus missus.

Ultimo mense Augusto advenere; & sub ipso adventu Carmaniolam recipiunt: qua victoria & Foederatorum armis dignitas super Cuneum servatum aucta, & hybernis per Italiam disponendis in Montferratensi potissimum agro secura parta commo-

Carmaniola a Germanis recuperata.
Ejus victoriae utilitas.

* *Ex lib. 5. epistolarum summorum Principum, ac belli Ducum ad Caraphaeum.*

moditas. Hinc pergunt Susam armis recipere: sed ex ipsius urbis invicto situ, & loco satis superiore, quem Galli suis castris legerant & valide communierant, autumnoque jam inter nivosa montium praematuro, inde castra sine omni offensione ex Caraphaei providentia movere.

Susa tentatur.

Irrito tamen conatu;

Sed Caraphaei providentiâ indemnis miles.

Isque Mediolanum ad hybernorum curam abscessit; atque heic offendit Provinciam omnium quotquot unquam antea gesserat asperrimam, & maximis gravissimisque difficultatibus impeditam: quam si remissius administret, summam foederati belli rem prodit; sin acrius tractet, apud omnes Italos intentâ invidiâ deflagrat. Etenim subsidia belli Allobrogo Duci ab Anglo, Caraphaeo a Germania, Philippo Gusmano Mediolanensium Rectori ab Hispanis aut nulla aut paucissima mittebantur. Si mittantur e Germania stipendia militi, Germanici Hungaricique belli nervi languescunt; sin exercitus in Germaniam reducatur, foederati belli omnis cum dignitate res deperit: quod Italicum bellum Gallo omnium gravissimum esset; cujus caussâ ad Rhenum in arcendo tantum

Caraphaeus Mediolani.

Hybernorum Provinciam asperam & ancipitem offendit.

Bellum Italicum Gallo omnium gravissimum.

hoste occupabatur; in Catalaunia substiterat; & quanquam terrâ de ingenti exercitu in Belgio, marique de Anglica Batavicaque classe praeclaras victorias retulisset; tamen anxie & apud Innocentium XII. Pont. Max., & apud Venetos Patres Italiae pacem proponebat. Nam prudentes rerum * existimabant, eam Galliae multo majori stare quam si a Jacobo Angliae Rege Hibernia ad obsequium redigeretur. Etenim si illa augeat Guilielmi potentiam, adlevat quoque Gallum ab onere ingentis classis, qua id Regnum obtineat; sed Italici belli moles tota immensis ejus sumptibus sustinenda.

Belli Italici administrandi difficultas.

Sed quanta erat ejus belli necessitas utilitasque Foederatis, aeque tanta difficultas administrandi: quae his ipsis diebus magis implicita est, quibus a Cattinato Momilianum ab anno usque superiore stativis obsessum, medio Novembri mense inter foedam imbrium niviumque labem

Momilianum a Cattinato captum.

* *Ex epistola Ducis Carlinfordj ad Caraphaeum, lib. 5. epist.*

bem egregia constantiae laude oppugnatum captumque est: quam urbem sive obtineant Galli, sive demoliantur, Pedemontis usquequaque vastandi compotes facti: contra ipsi sua eximiis munimentis, angustissimisque montium faucibus, & haut spernendo exercitu omnibus rebus instructo protegere.

Galli in Pedemontano ad faciendum injurias prompti, ad accipiendum difficiles.

At hercule Italiae Principes longâ satis aetate onerum incommodorumque belli insolentes; & tamen eorum studia erga Caesarem conservanda; & ab iisdem eroganda stipendia militi. Hinc genticorum indolens vicem, qua ut patent terrâ Germanis, ita mari sint Gallis obnoxj, ad Caesarem scribit, * *ut Hispanum, Anglum, & Batavum urgeat, qui classem in Mediterraneum adproperent, ut Italos Principes ac Respublicas a maritimis Gallorum insultibus arceant*: ipse autem sedulo animum adplicat ita belli necessaria comparare ac disponere, ut sequenti anno Foederati bellum in Galliam inferant, eoque pacto Ita-

Italia belli onerum insolens.

Caraphaeus miseratus Italiae conditionem censet a Sociis classem in Mediterraneum maturandam, ut ab Galliae incendiis tuta sit:

Ipse curat ut sequenti anno bellum de Italia, in Galliam transferatur.

Nnn 2

* Ex lib. epist. Caraphaei ad Caes. epist. 174.

Italiam & ab metu Gallici dominatus, & ab onere hybernorum Germanicorum liberaret. Igitur se comparat omni officio Italiae Principes prosequi, obfirmatus in eo tamen, ut de eorum conlato aere Germanorum copiae substententur.

Caraphaei artes ad obtinenda Italorum studia, & aes tamen conrogandum.

Ingens Caraphaei persona apud Italos.

Conveniunt Mediolani ad officium, quo tantam ei in Italia potestatem gratulentur, omnes ferme Italiae Principes ac Respublicae, sive per Ablegatos suos ibidem agentes, sive ad id missos, sive adeo ipsi coram: aliique adflictis rebus suis opem petunt; alii suis controversiis jus postulant; alii suis periculis praesidium implorant: omnes hybernorum onus aut in totum, aut ex parte deprecantur. Vincentius Gonzaga ei exponit, *Guastallam Augustae Domui obsequentissimam ab Hispanis misere muris foedeque denudatam; seque fortunis omnibus exutum, ac Venetiis extorrem agere vitam; uxorem liberosque suos Guastallae vix de pauculis fortunis relictis victitantes ejus fidei commendat*. Franciscus Gonzaga, *se sua ditione injuriâ exutum; domo vi & armis ejectum; in agris exulantem exitiosis petitum insidiis; & apud amicos praecariam vitam pro-*

Eum praecibus adeunt Vincentius Gonzaga Guastallâ exul.

Franciscus Gonzaga exul quoque.

proferre coram conqueritur. Castellionensium Princeps *ab suis perduellibus infestari, nec arce quidem protegi satis tuto*. Novellariae Comes *hyberna superiore anno perlata* docet, *subditos egentissimos, agrum totum ferme Pontificiorum immunem*. Brigida Pica, nepotis pupilli Mirandulanorum Principis tutelae a filio data, *domum intestinis odiis convulsam, & perduellionibus infectam* pandit; *& puero Principi, scelestis insidiis obnoxio ejus patrocinium* obtestatur. Dux Sabionetae, *se ab Hispanis ejus munimenti possessione turbari* expostulat; *eamque arcem sibi a Romani Imperj Legato servari* orat. Princeps autem Carpineus *sua a Florentinorum Duce usurpata accusat; & aequum ab eo jus* postulat *contra vim*. Populonenses, *suae summae rei arma Hispanos habere; aerarium ad Joh. Baptistae Ludovisj Principis creditores dilapsum; legum sibi duntaxat ministerium relictum* ajunt. Ambrosius Auria Capriatae *graves Germanorum minas* deprecatur. Massae Carrariae Dux, *lapidicinas & cautes latifundia suorum civium esse; & bello terra marique grassante, id miserum industriae vectigal pernegatum*. Omnes *adgnoscere Impe-*

Castellionensium Princeps infestatus a suis.

Novellariae Comes.

Brigida Pica ob Mirandulani Ducis pupilli Domum intestinis odiis labefactatam.

Dux Sabionetae sui beneficj possessione turbatus.

Princeps Carpineus adversus Florentinum Ducem jus postulat.

Populonenses, Principis fisco ad creditores dilapso.

Ambrosius Auria.

Dux Massae Carrariae.

Imperj Beneficiarj jus Caesaris adgnoscunt.

Imperatoris jura, omnes cupere in stipendiis conferendis ostentare munificentiam; sed vires impares votis: rectius pro beneficiariorum Romani Imperj officio arma ipsos induere; & quas Caraphaeus imperet agminum & acierum aerumnas perferre. Quibus omnibus Principibus Italiae viris in reliquis eorum rebus aut ipse ex sui vi muneris, aut apud Caesarem auctoritate satisfecit: de tributis autem qua potuit misera ratione commodavit; ut sive militum hospitium in pecuniam commutaret; sive copiarum numerum, sive indictam aeris summam ad aequiorem rationem redigeret.

Caraphaeus in Italos Principes, quantum per belli necessitates licet, officiosissimus.

Cardinalis Bonvisius Caraphaeum pro Lucensibus deprecatur.

Lucenses autem Cardinalem Bonvisium, Pontificem & popularem suum, Caraphaei amicum summum, precatorem sibi pararunt. Is igitur per literas exponebat, *Lucensem libertatem a Rodulpho I. Imp. fundatam, a Carolo V. adsertam, in obsequj pudore erga Caesares constantissimam semper fuisse; & praeter antiqua exempla, Viennensi nuper bello ex omnibus Italis eos unos non inliberale pro copia subsidium aeris misisse. Ast alios Italiae Principes pro temporibus studia in Austriam Domum sumere; alios per clien-*

tela-

telarum injuriam Caesaris aemulis hostibusque firmissima Italiae munimenta commodare. Demereri Lucenses non pari cum iis jure censeri, qui sua vel perversitate, vel inconstantia Caesarem saepe ad Italica bella traxere. Sed & id non modo honestum, utile etiam Caesari, urbem Italiae munitissimam & situs commodis opportunissimam ei non everti, sed stare mediam inter Principes potentiores ejus libertati graviter imminentes; ad quam obtinendam totum ferme tenue aerarium absumit. Eam enim prorsus convelli Rempublicam, si per ejus fines hyberna disponat, cujus cives feroces, libertatis obstinati, cultuque ita frequentes ut vix ejus angustiis contineantur. Ad haec, jacentes campos per duos superiores perpetuos annos fluminum inundatione dilutos non dum coaluisse: populum acri anni superioris annonâ adhuc languere: hinc holoserici artificium incelebratum, de quo indigenarum industria victitat, atque adeo cum Gallis victitat; qui certe id sibi occludent tenue lucrum, ubi cognorint eos hyberna Germanica ultro pati. Utrisque igitur utile si quam possint conlatam aeris opem ab iis accipiat; & in uberiori agro militem alat,

Luca munita Italiae urbs.

Anxia libertatis cum adfinibus Florentino & Mutinensi.

Civium natura, & cultus.

Holoserici artificio cum Gallis vivunt.

lat,

lat, inopemque & a bellorum tumultibus longe sepositum deserat. Haec suo spectato in Caesarem obsequio, suisque in Caraphaeum ipsum meritis obsecrare; ut privatam si quam apud eum gratiam inierit, nunc in communem suae patriae utilitatem retulerit. Quibus Bonvisj officiis, & Lucensium meritis, & utilitatis momentis Caraphaeus lubens flexit, & aequâ conlati aeris summâ contentus est.

Eximia Bonvisj in patriam pietas.

C A-

CAPUT X.

Cum potentioribus Italiae Regulis, maxime cum Mantuano & Parmensi Duce impeditiorem hybernorum rem expedit: & cum Innocentio XII. Pont. Max. Italiae armis turbatae invidiam a Caesare in Galliae Regem transfert.

TUrbatiores init & impeditiores a potentioribus Italiae Regulis & Genuensi Republica amfractus rerum. Antequam militem in hyberna reduceret, Italiae Principes, maxime

Dux Mantuanus Pontificem Rom. implorat pro hybernorum onere declinando.

Dux Mantuanus, qui gravissima omnium hyberna anno superiore pertulerat, Romanum Pontificem precatus est, *ut ad Romanum Imperatorem & Hispaniae Regem scriberet, qui abstinerent hybernis Italiae Principes onerare; qui cum in nullam cum iis belli societatem venissent, uti nulla ex armis commoda, ita nulla quoque accipere damna aequum erat*. Nuncios ea de re in Germaniam Hispaniamque Summus Pontifex misit, cum ut iis gratum faceret, tum quia Italiae ocium turbari iniquo animo patiebatur. Sed quia nunci cessabant remitti, & hybernandi tempus adventabat, veriti ne Caraphaeus designata hyberna ad effectum perduceret, amplissimus Spata Cardinalis ex Pontificis Maximi mandato ad amplissimum Cardinalem Vicecomitem Mediolanensium Pontificem scribit, *qui Caraphaeum doceat, summum Pontificem Italiae pacem impense cupere; eumque ipsius nomine roget ut, qua summa rerum pollet auctoritate, in haec pia Pontificis Maximi desideria conmitatur; & Mantuanum integrum a partibus agere sinat*. Innocentius enim in consiliis de Republica, quibus amplis-

Summus Pontifex pro iis scribit ad Imperatorem, & Hispan. Regem.

Summus Pontifex significat Carapbaeo, se Italiae pacem cupere.

plissimi Carpineus, Spata, Panciaticus, & Albanus Cardinales conveniebant, & ab Galliae Regis Legato persuasus erat, *per Galliae Regem nullam esse moram quin Italia suae tranquillitati restitueretur, cum pacem Sabaudo obtulisset, modo is Taurinensem arcem & Verruam sibi traderet; easque pace cum Foederatis hostibus facta redditurum; & summum Pontificem Venetamque Rempublicam suae fidei expromissores dare: & aliam apud Venetos Patres obtulisse pacis conditionem, se ab Italia revocaturum arma, modo Caesar & Rex Hispanus sua quoque revocarent; ac Romanus Pontifex, Veneta Respublica, & Dux Florentinorum sua fide eos id praestituros desponderent.*

Quae pacis conditiones ab Galliae Rege Italiae oblatae?

Igitur Vicecomes ubi id a Pontifice Max. in mandatis accepit, cum ea de re agere cum Caraphaeo coram non posset, ut qui id temporis Alexandriae erat, per literas docuit: quibus Caraphaeus in hanc sententiam respondit. *

Ooo 2 *Sum-*

* *Haec epistola per omnes ferme Europae Aulas evulgata quamplurimum auctoritatis Caraphaeo comparavit, nec opinantes militarem Virum tanta civili scientia, & tam solida eloquentia praeditum esse.*

Cum summo Pontifice Italiae armis turbatae invidiam a Caesare in Galliae Regem transmovet.

Summum Pontificem pro sua in omnes gentis Christianae Principes aequa pietate facere, dum Galliae Regem Caesaremque tanto studio pacari cupiat: sed enim animum inducere non posse, ut iniquam Caesari pacem optet; maxime cum Galliae Rex Regni proferendi cupiditate, Caesar autem pacis studio, justitiae cultu, & socialis fidei gloriâ ducatur: quem constat per omne Imperj sui tempus nunquam sumpsisse ultro arma, sed necessitate adactum, ut vel sua vel sociorum servaret. Et vero nuper eximiâ icti foederis fide, qua communem Imperj Germanici salutem protutari juraverat, cum Gallia, vicennalibus spretis induciis, Philisburgum occupasset; contra eam ab Morava usque fluvio convertisse ad Rhenum arma unâ gloriâ contentum, quod duos Imperj VII. Viros Pontifices suis regnorum sedibus restituisset. Neque vero vel cum ipso Turca mansuetum Leopoldum belligerare, nisi rupti foederis injuriâ lacessitum. Quae cum humano generi cuncta constent, audacter judicandum, eum non regni cupiditate, sed ex sociali fide Allobrogo, aliisque Italiae Principibus, qui illius casu omnes procul dubio concidissent, tulisse opem.

opem: vel hoc nomine facinus pio Imperatore & magnanimo dignum, quod vires ad tuenda sua ipsius regna hebetarit, ut protegeret aliena. Cum igitur Caesaris sit praecipua regni ars pace partis pacatum frui, rectius commodiusque Innocentius XII. Pont. Max. fecisset si Parisium legasset, qui pacem Italiae, atque adeo universae Europae Christianae ab Gallorum Rege imploraret: quam si aequam dederit, nihil magis studiose Caesarem Foederatosque Reges accepturos; qui ideo bellum gerunt, ut ab Gallia aequum reportent. Etenim se certo scire hanc Pontificis Maximi mentem esse, qui a Summo Numine exactae officiorum disciplinae inter Christianos praepositus est; ac si vel honesto partium studio duci posset, se eum putare Caesari aequiorem futurum, qui populos sibi subjectos & aeraria exhausit ut Christianum nomen universum ab Turcica servitute foedissima vindicaret; & nunc indolet sibi ab Gallo pulcherrimam & brevissimam ereptam occasionem, qua Romanus Pontifex Romana Christianorum sacra Constantinopoli indiceret. Sed nunc demirari, in ditionem Romani Pontificis recipi Mantuanos,

nos, qui tributo pendendo Caesari, quod Imperj clientes debent, frequenti numero subducuntur; & a Pontificiis Germanum militem victus commercio prohiberi, ut fame misere pereat, satis immerenter tamen. Hos enim eos ipsos milites esse, qui immanem Christianorum sacrorum hostem e Romae cervicibus Viennensi victoria depulere: & ex sedulis Leopoldi mandatis, suâque severâ disciplinae curâ a familiis civibusque Pontificiae ditionis innocentissimi agunt, ut Bononiensium ac Ferrariensium Legati innocentiam Germani militis suis ad Pontificem epistolis palam laudarint. Contra meminisse eum oporteret (satis enim recentia) ab Gallo Rege Avenionem usurpatum; Alexandrum VII. in angustias misere conjectum; ingentes turbas quas in Urbe Roma Lavardinus Galliae Legatus conciverit: & prospicere expediret, Sorbonae Decreta in Pontificiae potestatis minutionem altissime penetrare. Quamobrem si & Pontificis Maximi, & Principis summi partes perageret, fovere eum Caesaris exercitum deberet, Italiae ab Gallis liberatorem. Se quidem in Italia terra natum genticorum pietate adfici; sed non prae studio

dio aequum putare ut dum exercitus, qui hereditaria Caesaris tuetur Regna, stipendiis laborat, copiae quae aliena protegunt, Caesaris aere sustententur: & milites, quibus ad Rheni ripam, si in eam Provinciam missi essent, domi suae in hybernis stipendia penderentur, in diversas terras traducti, ab ipsa Provincia quam servant perdantur. Igitur se non temere sperare, Italiae Principes, si haec cogitent, id oneris communi studio pro suis quemque viribus conlaturos; aliter si non vivere detur, certe victitare necessum esse; & inter postrema vitae discrimina ab ipsa natura dictari rationes expediendae salutis. Quamobrem Summi Pontificis Maximique humanitate fretum confidere, ut sinat militi Germano victum de suo aere in ejus ditionibus commercari. Quod ad Mantuanum attinet Ducem, Summum Pontificem non ignorare, eum Imperatoris Imperiique clientem esse; neque Caesarem ex libitu, sed ex Ratisbonensis Conventus placito contra Imperium facere judicasse omnes ejus clientes, qui cum Galliarum Rege amicitiam agitarint. Quare Caesarem suo jure uti, si per ejus fines hyberna disponat: ad quod onus vel inteme-

merati obsequj clientes tenentur.

His ad Vicecomitem rescriptis, statim magnam exercitus partem per Mantuani ditionem conlocat, in Monteferratensi ob arcem Casalem a Gallis insessam; in Mantuana autem, ne invicta Italiae urbs Gallis forte prodatur; alias copias in Parmensi ac Mutinensi disponit: Magno Florentinorum Duci, & Genuensi Lucensiumque Reip., ut reliquas hospitio exciperent, jam per literas & inferiores exercitus quaestores edixerat. Mantuanus id aegerrime tulit: quapropter Caraphaeum obsecrabat, *ut se a Gallorum Germanorumque factionibus liberum esse pateretur*: qui respondit, *se non plane videre qua ratione Mantuanus, Imperj Rom. cliens, eo jure eximi postulet, quod omnes Italiae Principes manet, qui ab Imperio Romano beneficia ceperunt: & tamen se, quanquam iniquum faceret, in id quoque conventurum ut ei morem gerat, modo is Galliae Regis administros sua emittat ditione*. Mantuanus *id integrum sibi esse* excusabat, *cum Galli Casalem in sua haberent manu, & ob ferox Montisferratensium ingenium, qui cuncti in* Gal-

Dispositio hybernorum.

Aequa conditio a Caraphaeo Mantuano oblata.

Gallorum partes essent concessuri, si grave hybernorum onus hoc quoque anno pertulissent. Itaque se rem Caes. potius facere, cum eam Gallis opportunitatem praeripiat, qua triginta audacium & desperatorum hominum millia contra Caesarem conciant. Ad haec Caraphaeus respondit, *mala quae ejus subjecti a bello ferunt ipsi imputanda, qui ultro Gallos in Italiam invitarit, munimentumque iisdem tradiderit Europae omnium praestantissimum. Sed si ad officium redierit, Caesarem ei, uti nunc Sabaudo, adfuturum. De cetero Montisferratensium ferociam, si quid conari audeant, se Germano militi permittere cicurandam.*

Mantuani in Caesarem minax officium.

Mantuanus a Caraphaeo invitatus, ac deterritus.

Parmensis vero opem a Pontifice Romano implorabat: qui ad Caraphaeum scripsit, *ut a Parmensi Duce suo beneficiario abstineret*. Caraphaeus respondit, *Caesarem in eum Ducem, beneficiis Bardo & Campiano sibi obnoxium, superiorum jura foederum exercere: eum vero subditorum utilitati ex aequo studentem eas copias per omnem suam ditionem dimisisse hybernatum*. Mutinensis autem prae singulari in Austriam Domum studio Germanum hoc anno in hyberna lubens excepit.

Dux Parmensis precatorem sibi Pontificem parat,

Qui pro eo ad Caraphaeum scribit.

Prudens Caraphaei ad Summum Pontificem responsum.

CAPUT XI.

Consilia occupat Francisci Focheresj a Gallo Rege ad Italos Principes & Respp. ac Pont. Max. Legati, ut iis ab ipso offerat ad ejiciendos Italiâ Germanos belli societatem: & hybernorum jus, belli necessitatem utilitatemq. docet: tum a Genuensi Rep. ac tandem a Florentino Duce tributa exigit.

SEd per quod tempus Caraphaeus cum Genuensibus, & Florentinorum Duce de tributis cogendis agebat, in-
Focheresj laus. terea Genuam adpulit Franciscus Foche-
resius

resius Rebenacensium Comes, vir civilium rerum prudentiâ adprime clarus. Eum Galliae Rex ad Italiae Principes, Respublicasque liberas, & Pont. Max. extra ordinem legaverat, qui *ipsius nomine iis offerret belli societatem, eosque exercitu classeque adjuturum, quo Germanos de Italia facilius dejicerent*. Is primo Genuam, inde Florentiam, mox Romam venit; ut postea, ubi hybernis Germanus miles evocaretur, Parmensem, Mutinensemque, & Mantuanum obiret, postremo Venetias perventurus.

Nomine Galli Regis Italiae Principibus belli foedus contra Germanos offert. Ejus per Italiam itinera.

Docere autem Genuenses Patres nitebatur; *Germanos belli Italici obtentu velle antiqua Imperatorum jura in Italia revocare, & de ipsius aere Provinciae exercitum alere, quo eam armis obtineant in Hispani Regis, in orbitate graviter aegrotantis, postremum casum. Huc evadere liberalia verba, quibus praedicant, se venisse ut Italiae libertatem protegerent; scilicet ut ejus Principes summi, liberaeque Respublicae Caraphaei violentiae hactenus inauditae servirent; qui Mantuanum, Parmensem, ac Mutinensem agros Germanicis armis insidet. Id enim a-*

Focheresj ad Genuensem Remp. contra Germanos oratio.

gere qui summo mense Augusto tandem aliquando adfuere, medio Octobri in hybernorum ocia dilapsi. Nempe profunda eorum haec esse consilia, alium post alium Italiae Principes ac Resp. convellere, opprimere tandem universos. Ab infirmioribus coeptum, solo aequatâ Guastallâ, ejectoque Regulo, cum acri Italorum Principum misericordia, qui eam calamitatem ad res suas quisque revocant, & imminentem pavescunt. At vero Regem suum Ludovicum Magnum sedulo & ex fide Religionem, & oppressos socios tueri; qui id bellum contra Europam ferme universam adversus se foederatam sustinet, ut Jacobum Angliae Regem, Romanorum caussâ sacrorum regno exutum, regno restituat. Et quia uti Reges divina, ita Summum Numen Regnorum humana tuetur, unum adversus tot, tales, tantosque hostes maximas terra marique victorias reportasse. Victorem tamen Italiae pacem hostibus obtulisse; &, in utrumque paratum, nunc Principibus Italiae belli foedus offerre, & viginti Gallorum millia in Italiam classe missurum, ubi Summus Pontifex, Venetaq. Resp. aliique Principes secum socientur: idque agere ob unum gloriae praemium, gentes adflictas

Conditiones foederis ab Gallo Rege Italiae Principibus oblati.

ctas erigere. Sin cunctentur, & ament a Germano premi, sciant eum Principibus Italis de ipsorum aere bellum quoque inlaturum, & Genuenses uti proximos, ita primos fore ultioni. *Galliae minae.*

Has Rebenacj spes minasque Caraphaeus jam magna ex parte retuderat epistolâ ad Biscomitem scriptâ, quam per universae ferme Italiae Aulas vulgaverat: & cum iis alia haec de jure & utilitate ejus belli suscepti per sermones ac literas composuerat; *Caesarem in Italos, Imperj beneficiarios Principes, jus superioris foederis exercere: unâ ejus foederis lege cautum, ut Caesari bellum gerenti Clientes Imperj conferant stipem. Germanos Principes, quotiens indictum iis sit tributum, pensitare; Italos satis diu vacasse, & adhuc ex Caesaris benignitate vacaturos, nisi duobus injustissimis bellis fessus ad eorum regna, Romani Imperj beneficia, tutanda descendisset. Si quibus autem gravius quam pro beneficj proventu indictum sit, si ii Caesari jam tot annos belligeranti, quotannis, ut Germani, tribuissent, multo plus quam nunc semel conferunt, contulisse intelligerent. Cogitent, eum Turcas teterrimos hostes*

Rebenacius a Caraphaeo occupatus.

Jus hybernorum;

Eorundem necessitas;

Honestas;

hostes non tam a Germania ex sese satis armata, & in communibus periculis sane invicta, quam ab Italia longo ocio fracta, & ad resistendum omnino impari procul arcere; quae si Vienna in eorum impuras manus recidisset, ejus victoriae miserrimus nunc Italia & infelicissimus fructus esset. Patiantur igitur aequo animo, de quibus regnis omnino excidissent, nunc Germanum militem, cujus virtute stant, sustentare; qui id exercetur, ut in omne posterum tempus constent. Eos enim ab Galliae armis Italiam protegere, quae si ejus arcem Taurinum occupent, Galli Regis dominatui cuncta cessura. Rem ipsam ex Sabaudi Venetique judiciis aestiment, quorum alter virtute, alter sapientiâ Italiae claustra custodiunt: illum oblatam a Gallo pacem vel magis cladibus acceptis, & munitissimis urbibus amissis repudiare; hos conditionem pro sponsore dignitatis plenissimam non recipere. Nosse enim id esse Galliae consilium, foedus, cui vix obsistit, disturbare ac distrahere, ut mox singulos suâ ingenti potentiâ opprimat. Aequo igitur animo brevi temporis spacio hanc ineluctabilem necessitatem ferant, ut Italiâ aeternùm liberâ per-

Aequitas.

Utilitas.

Sabaudi Venetique laudes.

Galliae consilium retectum.

perfruantur. Nam sane delicias facturos, si velint ut Caesar Nissam ac Bellogradum immensae utilitatis urbes pro ipsorum salute amittat; ipsos autem breve hybernorum onus, ut sint semper salvi, non pati. Postremo fortium virorum esse dura brevi ferre, quae longam post se sunt tractura voluptatem. *Delicatorum ingenium.* *Propria fortium nota.*

Tamen Genuensis Respublica constanter hybernorum onus abnuere: & Josephus Renatus Cardinalis Imperialis, qui Caraphaei amicissimus habebatur, pro patria haec ad eum scripserat: *Tributa aut civibus ex gentium more, aut hostibus belli jure indici: suam autem Genuensium Remp. summa libertate constitutam, & semper de Caesare, & Viennensi maxime bello benemeritam. Ejus duo fundamina integritatem a partibus, & deliberationum publicitatem. Quare ubi Gallus Genuam in partibus Germanorum stare cognorit, nullo negocio eam immissâ iterum incendiariâ classe incensurum. Omnem in extenuato terrae margine mari praetentam; Gallos interni potentes maris; & satis spectatum, quantum Hispanicae triremes Genuensibus sociatae arcere eam ab injuria possint, cum plures dies Genuam conflagrare ociosae de alto* *Card. Imperialis pro Genuensi Rep. ad Caraphaeum scribit.* *Tributorum jus.* *Genuensis Reip. fundamenta.* *Ditio Galliae furoribus obnoxia.*

to pelago prospectarunt. Ita exemplo misere renovato, quas commeatuum & auxiliorum utilitates Genua ab Hispaniae regnis Mediolanum transportaret, universas plane intercluderet. Praestare igitur, ut eam cum magnis his commodis salvam stare, quam cum exiguo lucro malit excisam. Et ut Galli in haec saeva deliberata non rapiantur, certe commercia suis civibus abrupturos, ex quibus & cum iis maxime victitant; eoque pacto ipsis alimenta negaturos, metu ne ea suis hostibus proderent. At enim Germanos advenisse ut Italiam ab Galliae dominatu liberarent. Dignum Caesare facinus, si eo consilio institutum, ut inter Italiae Principes & Respublicas liberas belli foedus sanxisset: & potentiores ad id adegisset prius, tenuiores mox cogeret.

Genuae a partibus integrae quae utilitas Caesari.

Genuenses cum Gallis maxime commercia agitant.

Caraphaeus ad haec, *juris Caesarei executorem, non disceptatorem* se ferens, quanta potuit novitque verborum lenitate asperum munus suum cum Cardinali, & Genuensibus Patribus excusans, eo militem minacem induxit: unde Respublica vi intentae cessit.

Caraphaei cum Genuensibus dexteritas.

Sed Dux Florentinorum obfirmatissimus

Magnus Dux Hetruriae obfirmatus hyberna non pati.

mus animi neque hyberna in suos recipere fines, neque iis aliquid stipendj tribuere; sive quia id non ex sua dignitate putaret; sive quia Peloponnesiaco bello Venetum classe perpetuo juvasset; sive metuens holoserici commerciis, quae cives cum Gallis agitant; sive certo studio, an ob haec omnia. Quapropter Caraphaeus ad eum epistolam ut omni officio, uti par erat, refertam, validisque rationum momentis gravem, perinde praecisam, & in minas abruptam scripsit.

Ejus caussae.

Satis graviter suam detestari vicem, qui cum Viro Italiae Principe, quem semper est omni obsequio prosecutus, eo duro nunc jam fungi munere omnino debeat. Sibi injunctum a Caesare, ut eum quanto aequius melius habeat; sed non diserte mandatum ut communi ceterorum eum eximat jure. Se ultro jam Augusti praevertisse mandatis, cum solâ aeris ab eo conlata ope contentus hyberna per ejus fines militi locare abstinuisset; quae Parmensium Duci, proximâ & nuperâ Caesaris Hispanique Regis adfinitate eximio, non pepercerat. Hybernantem enim militem, ut rigidissimâ disciplinâ coërcitum, si non no-

Caraphaei ad Florentinum Ducem epistola, officio & gravitate referta.

 xium

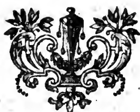
xium, tamen ejus oneris insolentibus gravem sentiri. Neque Rebenacj minis eum deterreri par esse, cum Genuensis Respublica eo arcano fundata & conservata diu, ut partium in Italia bellantium integra agat, mari omnis exposita, & incendia a Gallis perpessa, per idipsum tempus quo is Galli Regis Legatus sibi ejus pestis terrores ediceret, aes pro sua rata portione tribuerit. Docuisse se eum sedulo, quantum ceteri contulerint ut hyeme se exhibeat miles; & ad eum supplendum instruendumque per acies quantum desit. Neque enim recte res geri, si miles corpora recte in hybernis curet, nisi ad aestatis aerumnas obeundas omnibus sit instructus. Decere magno animo Principem, & amplissimae ditioni praeter omnes Italiae Regulos dominantem, pro viri magnitudine opumque copiâ, in communibus periculis declinandis magnam quoque aeris vim contulisse. Id expectare reliquos, ut inique secum agi jure querantur. At suae justitiae non esse, onere gravare infirmos, validum adlevare. Proinde det veniam postulatis; quamprimum certam & necessariam aeris rationem mittat; alioqui se Quaestori Palphyio mandaturum ut a

Man-

Mantuana, Parmensi, ac Mutinensi ditione copias in Florentinam inducat: neque se porro quantâvis auri sero oblati summâ revocaturum. Flagitium enim faceret si, aere ab Duce Florentinorum accepto, eum hybernorum onere adlevet, eosque iterum gravet qui principio, ut declinarent, aes quoque contribuere liberaliter & ultro obtulerunt. Per quae rationum momenta Florentinus animum tandem flexit parem suae Principis magnitudini stipem conferre. Atque has Caraphaei res annus belli Italici secundus percurrit.

Florentinus Dux stipem confert.

CIↃ.IↃC.IXC.

CAPUT XII.

In summo exercitus Germanici Imperio Bavaro succedit: bellum contra Galliam gravius instruit: Viennam a Caes. revocatur: in Consilj bellici Praesidem a studiosis proponitur: ab aemulis criminibus insimulatus se purgat: a Caes. ad Pont. Max. ex ordine legatur; mitti differtur: interea supremum obit.

SEd dum is ita hyberna administrat, Maximilianus Emmanuel ab Hispanis

nis ad perpetuam Belgj moderationem invitatur; cujus loco Caraphaeus summae rei Germanicae in Italia praepositus. Et quanquam Bavarus suo discessu exercitum bona copiarum parte minuisset, quas secum in Belgium duxit; tamen Caraphaeus hybernorum administratu ita res Italiae restituit, ut Foederati proxima aestate per Salutiensem agrum arma in Delphinatum intulerint. Ipsi autem non contigit eam provinciam suo ductu gerere, sed AEneae Caprarae tradere adactus est; quia ob simultates, eum inter & Sabaudum natas, Caesar Viennam eum revocarat: quanquam, ut ei dignitatem obtineret, ad omnes Italiae Principes & Respublicas scriberet, se eum gravissimis de rebus tantisper adcersivisse; iis autem deliberatis, inlico remissurum.

Caraphaeus exercitus Germ. in Italia Imp.

Curat bellum ex Italia in Galliam transferendum.

A Caesare Viennam revocatur. Caesar Caraphaei dignitatem tuetur.

Per idem tempus Hermannus Badensis e vivis Ratisbonae concessit; & Aula Caesaris de promovendo ad id amplissimum munus successore in partes & studia divisa est: alii namque Com. Francisco Henrico Mansfeldio, alii AEneae Caprarae, pars Ernesto Rudgero Starembergio, ali-

Hermanni Badensis mors.

Aulae studia de ejus successore promovendo.

Caraphaei criminationes ab aemulis aliqui Caraphaeo suffragabantur. Heic aemuli multa & varia Caraphaeo objectare crimina: principio eum ingentes sibi
Avaritiae, parasse opes, tanquam peculatus sordibus quaesivisset: deinde cervicosum, & consilj
Pervicaciae, quamvis egregj, quod non ipse adferret, inimicum: ad haec timidum Ducem, qui
Timiditatis, ad quodvis vanum nuncium jam hostes ad Viennae portas adesse putet; & ex degeneris animi sui modulo indignam Caesari timiditatis notam inurat: postremo non tanta ejus esse merita, quantum fastum,
Superbiae. quantamque superbiam, ut omnino Caesari necesse sit hominis insolentiam demittere.

Caraphaeus Praesidis munus non ambit. Caraphaeus interea amicis, qui Praesidis munus sibi ambirent, gratias quidem habere; ipse tamen non petere, utpote qui a Caesare ultro honorari consuefactus. At
Crimina purgat. ad obtinendam nominis dignitatem his rationibus objecta per literas ad Anonymum
Peculatus, scriptas & evulgatas purgare. *Si qui nunc se accusant, foedi peculatus reum compertum haberent, cur non in Posoniensi Conventu, quum omnes ferme Hungaros sibi ceperat inimicos, ejus sordis non detulerunt? Nemini clam,*

clam, se nedum cum potentibus Principibus viris gravissimas simultates suscepisse, sed amicitias iis palam renunciasse: si quid in pecuniae publicae administratione peccavisset, eos scilicet ut inimicum salvum vellent, Caesari reum dissimulare? & palam omnibus, sese graviter munia exercuisse, sententias libere pronunciasse, respexisse prae Caesare neminem: qua audaciâ aliquem animo ejus servilis fraudis sibi male conscio, exterum, solum, inter quamplurimos infensos observatores eâ in dictis factisque omnibus libertate uti posse? Cetera sat improvidum se omnes arguerent, qui frugalis in re Caesaris fuerat, ipse sibi pinguia Caesaris stipendia, ad septem & viginti annos in tot tantisque & minoribus & summis militiae ordinibus merita, conservare, & augere ignorasset. Deinde se nullos homines detestatum magis, quam quos privati odj pertinacia in publicum excitium stimulat: suas enim sententias non ullo animi pravo adfectu, aut mala arte, sed ipsis rerum argumentis docuisse; eadem ratione alienas improbasse: at ubi ex iis provinciae decretae sunt, eas omni studio ac diligentia promovisse. Aliqua a se provisa non ac- Pertinaciae;

ci-

cidisse fateri; & tamen adbuc suorum se consiliorum non poenitere; quia non idcirco non Degeneris animi, *meliora sua, quia feliciora aliena. Se enim providisse quae bumano consilio prospici possunt; prosperis autem Caesaris auspiciis sperare, non fidere; ejusque egregiam bellandi felicitatem in Summi Numinis sinu abstrusam, quanta foret, & quandiu duraret, semper putasse nefas conjicere. Laetari vero, se ea animi magnitudine non esse praeditum, qua notat* Politicus, * *Centuriones & Tribunos laeta saepius quam comperta nunciare. Sibi improbanti, Heislerium per Transylvaniae fines Germanicas copias dissipare, a quodam aemulo id ipsum objectum esse, saepius per ludibrium rogitante;* Ubi est Turca? ubi Techelius? *sed cum gravi Caesaris damno non diu abiisse, quod & Turca adfuit, & Techelius exortus tot fortissimos viros suo furori mactarunt; atque Heislerius & Auria, cathenis onerati, istam magnanimitatem sat ipsis gravem experti sunt. Alia enim sane esse, timidum, & cautum facere Principem,* in

* *Cornel. Tacit. Annal. lib. 2. cap. 12.*

in belli rebus maxime, quae emendationem non patiuntur. Quae de fastu & insolentia objiciunt, proprio vocabulo ea adpellare oportere gravem Caesareae dignitatis curam. Postremo eos se suo gradu dejectum cupere, ut longe arceant qui Caesari vera exponat, utilia suadeat. Hinc judicium ultro postulat super ratione ab se administratae Quaesturae: in quo paruit, centies quadragies & plus eo aureorum nummûm * & sub Rabatta, & summum belli Quaestorem, in belli necessitates optima fide insumpsisse: unde avaritiae suspiciones purgatae.

Fastus & insolentiae.

Judicium ultro postulat de quaesturae ratione reddenda;

Absolvitur;

Praeses tamen bellici Consilj ex praeclara belli virtute & scientia Starembergius creatus. Nam Caesar Caraphaeum id temporis in Italia necessarium arbitrabatur; ubi Etraeus & Jansonius Cardinales amplissimi, ac praeter Galliae Regis Legatum, qui ex ordine missus Romae agebat, Rebenacius Italiae Aulas percurreret; omnes prudentissimi rerum civilium viri id occupati, ut Italiâ Germanos ejicerent.

Starembergius Consilij Bellici Praeses creatus.

Caesar Caraphaeum in Italia sibi necessarium censet.

Rrr Igi-

* Quattordici milioni trentasei mila novecento sessanta sei fiorini.

Legatum ad Pont. Max. Romam destinat.
Carapbaeus comparatur.
Morae objectae a Gallis Hispa- Italis Germanis, Hungarisque.

Igitur eum ad Innocentium XII. Pont. Max. Legatum creat. Is comites delegit, & quae Caesarei Legati magnificam aulam decent comparat, jam profecturus. Sed cum Galli contra haec Caesaris deliberata multos metus injicerent; quos Itali Principes, Hispanique Proceres veros esse putarent; & Germani Hungarique Caraphaei aemuli ejus rei expediendae difficultates augerent; Caesar ut has vanas suspiciones tempore & curâ discuteret, Legatum mittere differebat. Sed hic veritus, aemulorum artibus moras necti; ac metuens ne ii summam suam exercitus Quaesturam praetenderent, ex qua ipsum necessario Caesari adesse adfirmarent; dissuadente tamen Kinskio, abruptus consilj eo se munere abdicavit. Sed cum nihil magis Legatio expediretur, morae impatiens, aegritudine animi in febrim incidit, qua brevi supremum objt. Caesar indoluit hoc honestissimo testimonio: *Nobis morte praereptus, qui summo studio & fortitudine animi nostram rempublicam gerebat.* *

Caesar cunctatur.
Carapbaei error.
Morbus.
Mors.
*Ann.*CIↃ.IↃ.IICX.
Ab ea Caesaris dolor.
Ab Caesare viri laus.

C A-

* *Ex consolatione Kinskj ad Hadrianum Carapbaeum Antonj germanum fratrem scripta.*

CAPUT XIII.

Viri Eicon, & alia privata quaedam.

ITa Antonius Caraphaeus annos vitae exegit L.: in Egnatj autem Leopoldi Austrj Rom. Imp. militiâ XXVII. emeruit: e quibus X. perpetuos amplissima armorum imperia obiit, V. vero ultimos potentiam tenuit. *Vitae summa.*

Corpore ad breves magis, quam proceros accessit; ejusdem habitu firmo; colore subfurvo; nigro capillo oculisque; facie decora, vultu alacri, utroque in majestatem composito; quam ipsam vigore oculorum eximio intendebat ad vim, remittebat ad lenitatem. Cibi, potus, somnique parcissimus, ut tres fere semper noctis horas aut summum quatuor quieti daret. Ingenio non tam ad subita exprompto; sed acri & longa meditatione omnia, quae in rebus deliberandis inessent, videbat; equi- *Corporis statura, Habitus, Color, Facies, Vultus; Cibus, Potus, Somnusque; Ingenium. Industria.*

bus propria decerneret. Ejus ingenj consecutio fuit ut non tam audentia, quam cauta consilia sequeretur. In ejus autem scriptis reperio iisdem de rebus vel septenas octonasve epistolas, in quarum posterioribus expendit alias rationes, quae ante in mentem non venerant. Eâdem de caussa, eorum quae scribebat sedulus emendator; ut in eorum, qui ipsi a secretis essent, epistolis multa inducta, multa inscripta, multa deleta ipsius manu, earum lector notaverit. Magnam habuit posteritatis curam: etenim, quae ad ea quae gessisset explicanda pertinere arbitrabatur, omnia composuit; epistolas maxime, omnium optimum scribendarum historiarum instrumentum; * vel de suis viciis libens futurae aetatis judi-

Cura posteritatis,

Ingenua, & generosa.

* Verulamius lib. 2. de Augumentis scientiarum cap. 12. *Atque* orationes *sane virorum prudentium de negotijs & causis gravibus & arduis habitae, tum ad rerum ipsarum notitiam, tum ad eloquentiam multum valent. Sed majora adhuc praestantur auxilia ad instruendam civilem prudentiam ab* epistolis, *quae a viris magnis de negotiis seriis missæ sunt. Etenim ex* verbis hominum *nil sanius, aut præstantius, quam hujusmodi epistolae. Habent enim plus nativi sensus, quam orationes; plus etiam maturitatis, quam colloquia subita.* ... ...

Epistolae utilissimum historiae conscribendae instrumentum.

dicium ſubiturus, qui inter ſua rerum monumenta aemulorum infarcivit accuſationes & invectivas. Neapolitani nominis dignitatem apud Germanos ſedulo procuravit: quamobrem quos virtute & induſtriâ decori ſuae genti fore providebat, eos officiis, gratiâ, auctoritate promovebat; leves, futiles, vanos ne temporis quidem momentum in Germania morari patiebatur. Uxoris diligentiſſimus fuit: in quam ſupremo elogio liberalitatem ſingularem teſtatus eſt. Cum autem ex ea liberos nullos ſuſcepiſſet, ad perennandam familiam Hadrianum fratrem germanum uxorem ducere curavit. Sed vitae praereptus, antequam ex eo & Izabella Tomacella Hadrianum nepotem natum videret: qui filius unicus, Parenti morti proximo natus, Familiae nomen & opes ſervat.

Genticae dignitatis ſedulitas.

Uxoris diligentia.

Familiae pietas.

